

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**OSMANLIDAN CUMHURİYET'E DEVLET AŞİRET
İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK:
" BERİTAN AŞİRETİ"**

**ERSİN AKDENİZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. FEVZİ ÇAKMAK**

İZMİR - 2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

OSMANLIDAN CUMHURİYET'E DEVLET AŞİRET
İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK:
" BERİTAN AŞİRETİ"

ERSİN AKDENİZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ.DR. FEVZİ ÇAKMAK

İZMİR - 2019

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

07.02.2019

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı 2012880129 numaralı öğrenci Ersin AKDENİZ ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E DEVLET AŞİRET İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK:BERİTAN AŞİRETİ" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 07/02/2019 tarihinde saat:11.00'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

- KABUL edilmesine Oy Birliği ile BAŞARI NOTU: (90) *B. Çukurova*
- RED edilmesine Salt Çoğunlukla
- (**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK	
Üye	Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Kenan KIRKPINAR	

ONAY
Prof. Dr. Bülent ÇUKUROVA
Müdür

(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Devlet Aşiret İlişkisine Bir Örnek: "Beritan Aşireti" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../ 2019
Ersin AKDENİZ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10106497
Yazar Adı / Soyadı	ERSİN AKDENİZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 12566094430
Telefon	
E-Posta	akdeniz.ersin2321@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tein Özgün Adı	"OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E DEVLET AŞİRET İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK :BERİTAN AŞİRETİ"
Tezin Tercümesi	"AN EXAMPLE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN STATE AND TRIBE FROM THE OTTOMAN TO THE REPUBLIC: BERİTAN TRIBE"
Konu	Tarih:History
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tarih Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	198
Tez Danışmanı	DOÇ. DR. FEVZİ ÇAMAK
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	12 Ay Süre ile Kısıtlı

ÖZET

Aşiretler ve aşiret kültürü yaşadığımız Anadolu coğrafyasının inkar edilemez gerçeğiydi. Aşiretler kendi içinde oluşturdukları hiyerarşik yapısı, örf adet ve gelenek göreneklerine bağlılığıyla varlığını yüzyıllardan beri sürdürerek günümüze kadar gelmişti. Buldukları yerlerde oluşan siyasi otorite hegemonyasının şekillenmesinde çekirdek rolü oynayarak varlıklarının ne denli önemli olduklarını tarihin her safhasında kanıtlamışlardı.

Aşiretler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişim sürecinde gerek siyasi açıdan gerek iktisadi açıdan devletin kısa sürede büyüüp gelişmesinde belirleyici rol üstlenmişlerdi. Osmanlı Devleti takip ettiği siyasi politikalarından ötürü ülkenin batı tarafındaki aşiretleri gönüllü ya da zorunlu bir şekilde iskana tabii tutarken, sınırların doğu da kalan toprakları üzerindeki aşiretlere ise kısmi özerklik tanıyarak devlete bağlılığını sağlamak istemişti. Devletin bu toprakları üzerinde yüzyıllardan beri göçebe olarak yaşayan aşiretlerden biri de Beritan aşiretidir. Devlet yöneticileri gerek aşiretlerin gücünden gerek iç politika ve sınır güvenliğini sağlamada bu aşiretten faydalanmıştı. Osmanlı Devleti, siyasi yönden zayıflamaya başladığı 18. ve 19. yüzyıllarda sınırlarının doğu tarafındaki aşiretler devlet hegemonyasını tanımayarak buldukları bölgelerde feodal yapılar teşkil ederek siyasi, sosyal ve iktisadi güç olarak hakimiyet kurmaya başlamışlardı.

Osmanlı Devletinin külleri üzerinde inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş yıllarında döneminde devlet yöneticileri aşiretlerin bir kısmı ile çatışma içinde olmuştu. Çatışmanın temelinde aşiret reislerinin Osmanlıdan gelen özerk yapılarını koruma isteği yatmaktadır. Cumhuriyet idaresi 1934 yılında kabul edilen İskan Kanunu ile sorunu çözüme yolunda önemli bir adım attı. 1945 yılına gelindiğinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanununu da soruna çözüm bulmak için atılan radikal adımların arasındaydı. Fakat bu sorun, İkinci Dünya Savaşı sonrası ülke içinde başlayan çok partili siyasi hayat ile birlikte sekteye uğradı. Yönetime gelen her siyasi parti, oy potansiyeli yönünden zengin olan aşiretlerin oyunu almak için Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yürütülen politikaları terk etmeye başladı. Böylelikle aşiret sistemi günümüze kadar geldi. İncelediğimiz Beritan aşireti, 1934 yılında çıkarılan iskan kanunu ve sonrasındaki toprak reformu uygulamalarından tamamen göçebe oldukları için etkilenmemişlerdi.

Cumhuriyetin ileriki yıllarında devlet yöneticileri göçebe olan aşiretleri yerleşik hayata geçirmek için bir takım politikalar izlemişlerdi. Bu politikalar içinde Köy-Kent Projesi önemli bir yere sahiptir. Köy- Kent projesi çerçevesinde birçok göçebe aşiret yerleşik hayata geçirildi. Bu aşiretlerden biri de Beritan aşiretidir. Beritan aşireti özellikle 1980'li yıllarda Köy-Kent projesi çerçevesinde öncelikli aşiret olarak yerleşik hayata geçirildi. Beritan aşiretinin yerleşik hayata geçmesinde siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarda yaşanan sorunlar temel etken olarak rol oynamıştır. Aşiret fertleri ilk zamanlar göçebelik yıllarını ararken günümüzde tamamen yerleşik kültürle özdeşleşmişlerdir. Bugün ağırlıklı olarak Diyarbakır, Elazığ ve Bingöl il sınırları içerisinde yerleşik bir şekilde yaşamaktadırlar.

Bu çalışmada Beritan aşireti ve bu aşiret üzerinden hareketle Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si dönemlerinde devlet-aşiret ilişkilerinin siyasi, sosyal ve ekonomik boyutları ile yaşanan değişim ve gelişim süreçleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Tribes and tribal culture are an undeniable fact in the Anatolian geography. The tribes have existed for ages, preserving their hierarchical structure and clinging onto the customs and traditions to reach out to the present day. They have proved in all periods of history how significant their existence is, with the key role they played in shaping the hegemony of political authority in their localities.

Tribes were a determinant in the growth and progress of the Ottoman Empire in short notice, both politically and financially, during the foundation and development of the Empire. Due to political reasons, Ottoman Empire subjected the western tribes to resettlement either voluntarily or obligatorily and granted partial autonomy to the eastern tribes to secure their loyalty to the Empire. The Beritan is one of the tribes living a nomadic life on the eastern lands of the Empire for ages. The state officials took advantage of the strength of the Beritan on several occasions for the purposes of both domestic politics and border security. In the 18th and 19th centuries when the Empire lost political power, the eastern tribes derecognized the imperial hegemony, got organized feudally in their localities and emerged as a political, social and economic power.

In the foundation process of the Republic of Turkey, which was built on the ashes of the Ottoman Empire, the state management was in conflict with the majority of the tribes. The basic reason of the conflicts was the claims of the tribal leaders to preserve the autonomous structure they enjoyed under the rule of the Ottoman Empire. M. Kemal Atatürk intended to resolve the problem once and for all, introducing the Settlement Law and Land Reform in 1934. After the decease of M. Kemal Atatürk though, the governments set up particularly as of the 1950s, deviated gradually from his policies after 1934 to get votes from the tribes rich in potential votes. Thus, the tribes have survived up to the present day. The Beritan was not influenced from the Settlement Law enacted in 1934 and the subsequent Land Reform, as they led a totally nomadic life at that time.

The state management pursued a number of policies to encourage the nomadic tribes to adopt a sedentary life. Among these policies, the Urban Village project had an important place. One of these tribes was the Beritan. The Beritan became sedentary in 1980s as a priority tribe in scope of the Urban Village project. The political, social and economic problems played a basic role in this outcome. The members of the tribe lived the first years of the sedentary life still feeling nomadic;

yet today, they have been fully identified with the sedentary living culture. They now live sedentarily mainly in Diyarbakir, Elazig and Bingol. This paper attempts to demonstrate the political, social and economic evolution and progress of the tribes in the Ottoman Empire and the Republican Turkey, focusing on and starting from the Beritan tribe.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY	I
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	II
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU.....	III
ÖZET..	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
ÖNSÖZ	XI
TABLO LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AŞİRET OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

1. Aşiret nedir?	4
2. Aşiretlerin yapı taşları	6
3. Aşiretlerin Tasnifi	7
3.1. Tam Göçebe Aşiretler	8
3.2. Yarı Göçebe Aşiretler.....	8
3.3. Yerleşik Aşiretler	8
3.4. Ağa Köyleri	9
3.5. Halk Köyleri	9

4. Göçebe Aşiretlere Uygulanan Vergi Sistemi	10
5. Aşiretlerde Konfederasyon Olgusu	12
6. Aşiretlerde Askerlik	14
7. Aşiretlerde Eğitim ve Öğretim Durumu	15
8. Aşiretlerde Sosyal Yapı	18
9. Aşiretlerde İktisadi Yapı	22
9.1. Yerleşik Aşiretlerde İktisadi Yapı	23
9.2. Göçebe Aşiretlerde İktisadi Yapı	23

İKİNCİ BÖLÜM

BERİTAN AŞİRETİ

1. Beritan Aşireti	25
2. Beritan Aşiretinin Etimolojisi	26
3. Beritan Aşiretinin Tarihi ve Kabileleri	27
3.1. Karakulak Kabilesi	30
3.2. Kosan Kabilesi	32
3.3. Molla Ömeran Kabilesi	33
4. Beritan Aşiretinde Eğitim ve Öğretim	34
5. Beritan Aşiretinde İktisadi Yapı	36
6. Beritan Aşiretinde Sosyal Yapı	40
6.1. Beritan Kooperatifi	44
6.2. Beritan Aşiretinde Müzik	46
6.2.1. Ehmede Berti (1930-1986).....	46
6.2.2. Ahmet Demirbaş (1956).....	46
6.2.3. Fesih Tunç (1967 ...).	47
6.2.4. Zülfü Orman gören (1952 ...).	47
6.3. Beritan Aşiretinin Kışlak ve Yaylakları	47
6.3.1. Karakulak Kabilesi	47
6.3.2. Molla Ömeran Kabilesi	48
6.3.3. Kosan Kabilesi	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET-AŞİRET İLİŞKİSİNDE BERİTAN AŞİRETİ ÖRNEĞİ

1. Osmanlı Devletinin Aşiretlerle İlişkisi	50
1.1. Devletin Aşiretlerle Siyasi İlişkisi	50
1.2. Devletin Aşiretler Üzerinde Hamidiye Alayları Projesi	61
1.3. Devletin Aşiretlere Yönelik Sürdüğü İskan Politikası	67
1.4. 1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi	74
2. Cumhuriyet Türkiye'sinin Aşiretlerle İlişkisi	77
2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş Tarihine Kısa Bir Bakış...	77
2.2. 1919- 1938 Yıllar Arası Devlet Aşiret İlişkisi	82
2.2.1 Şeyh Sait ve Dersim İsyanları.....	86
2.2.2 1934 Tarihli İskan Yasası	92
2.2.3 Toprak Reformu.....	94
2.3. 1934 Tarihli Soyadı Kanunu ve Beritan Aşireti	96
2.3.1. Karakulak Kabilesi	97
2.3.2. Kosan Kabilesi	98
2.3.3. Molla Ömeran Kabilesi	99
2.4. 1938 - 1950 Yılları Arası: Milli Şef Dönemi	99
2.5. Demokrat Parti Dönemi ve Aşiretler (1950 -1960)	102
2.6. 1961 - 1971 Yılları Arasında Hükümetler ve Aşiretler	108
2.7. 1971 - 1980 Yılları Arası Koalisyon Hükümetleri Dönemi.....	110
2.7.1. Köy Kent Projesi	112
2.7.2. Köy Kent Projesi Çerçevesinde Beritan Aşireti	113
2.8. 12 Eylül 1980 - 83 Yılları Arası: Buhranlı Dönem	116
2.9. 1983 - 1993 Yılları Arası: Turgut Özal Dönemi	117
2.10. 2002 - 2015 Yılları Arası Adalet ve Kalkınma Partisi Yılları.....	124
Sonuç	128
Kaynakça	131
Ekler.....	144

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Anadolu toprakları üzerinde vücut bulan Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş ve gelişim süreçlerinde hayati öneme sahip olan aşiretlerin oynadığı siyasi, sosyal ve kültürel yapı Beritan aşireti örneği üzerinden irdelendi. Çalışmada, aşiretlerin geçmişten günümüze kadar sürekli yaşadıkları sorunlar Beritan aşireti örneğiyle somutlaştırılarak; önemli noktaları gün yüzüne çıkarılıp aydınlatılması amaçlanmıştır. Böylece, toplumun kimi kesimlerinde medeni olarak görülmeyen aşiretlerin gerçek değerinin anlaşılmasına çaba gösterildi.

Tez çalışmam sürecinde benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme, tezin teknik ve akademik alanda düzeltilmesinde yardımını esirgemeyen Asin Akdeniz'e, çok teşekkür ederim.

Tezi yönlendirme ve düzeltme sürecinde bana karşı gösterdiği sabrından ve ilgisinden dolayı danışman hocam olan Doç. Dr. Fevzi Çakmak'a minnet ve şükran duygularımı sunar, çok teşekkür ederim. Ayrıca tez sürecinde Beritan aşireti üzerine gereken tüm doküman temininde ve manevi yardımlarından dolayı Beritan Aşireti'nin Karakulak Kabilesi'nin Kantoz Oymağın'dan olan Resul Demirkapu'ya özellikle teşekkür ederim. Röportaj sırasında verdiği önemli bilgilerden dolayı aşiretin ferdi olan Mehmet Demirkapu'ya da teşekkürlerimi sunarım; ayrıca aşiretin Mola Ömeran Kabilesi'nden olan Firince Aslan Güçlü'yü rahmetle anıyorum.

TABLO LİSTESİ

1- Tablo 1: Beritan Aşireti	26
2- Tablo 2: Karakulak Kışlakları ve Yaylaları.....	47
3- Tablo 3: Molla Ömeran Kışlakları ve Yaylaları.....	48
4- Tablo 4 : Kosanların Yaylakları ve Kışlakları.....	48
5- Tablo 5: Beritan Aşiretinin Yaylak ve Kışlakları.....	49
6- Tablo 6: Mil Partisi.....	64
7- Tablo: 7 Siliv Partisi.....	65

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AP : Adalet Partisi
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
A.G.E : Adı Geçen Eser
A.G.M : Adı Geçen Makale
ANAP : Anavatan Partisi
BKZ. : Bakınız
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
CMP : Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
ÇEV: Çeviren
DGM : Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DP: Demokrat Parti
DSP : Demokratik Sol Parti
DTP : Demokratik Toplum Partisi
DYP : Doğru Yol Partisi
ED. : Editör
EDS : Editörler
FP : Fazilet Partisi
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
HDP : Halkların Demokratik Partisi
HAZ: Hazırlayan
İMF : Uluslararası Para Fonu
MGK : Milli Güvenlik Kurulu
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
MSP : Milli Selamet Partisi
ÖDP : Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK : Kürdistan İşçi Partisi

RP : Refah Partisi

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TİP : Türkiye İşçi Partisi

TKP : Türkiye Komünist Partisi

TSK : Türk Tarih Kurumu

S. : Sayfa

S.S. : Sayfalar Sayısı

SHP : Sosyal Demokrat Halk Parti

YSK: Yüksek Seçim Kurulu

YTP : Yeni Türkiye Partisi

YAY: Yayın

Giriş

Aşiretler, Anadolu coğrafyasının yüz yıllardan beri gelen yadsınamaz toplumsal gerçeğidir. Daha genel olarak bakarsak, insanoğlunun yaradılışından günümüze kadar varlığı her daim vardı. Bu gerçeğimizin bir parçası da Beritan aşiretidir. Bu çalışmamızda genel bir ölçekle Devlet - Aşiret ilişkisini incelerken, özel ölçekte de Beritan aşiretini konumuz yapacağız. Genel ölçekte aşiretlerin sosyal, siyasi, iktisadi yapıları, özel ölçekte ise Beritan aşiretinin kendi iç dinamiklerini ve yapısını, Beritanlıların bulunduğu coğrafyada diğer aşiretlerle olan ilişkilerini ve buldukları coğrafyada siyasi hakimiyet kuran Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleriyle olan ilişkilerini detaylı bir şekilde, farklı bölümler altında inceleyemeye çalışacağız.

Günümüz Türkiye coğrafyasına baktığımızda aşiret olgusu ülkemizin Batı bölgelerinde büyük oranda yok olmaya yüz tutmuşken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde eskisi kadar olmazsa da halen dinamik yapılarını sürdürmektedirler. Aynı topraklar üzerinde Türkçe, Kürtçe ve Arapça konuşurlar. Aynı dine inanmaları yanında, mezhep birliği de yoktur. Bazı aşiretler Alevi mezhebindeyken bazı aşiretler de Sünni mezhebindedir. Birçoğu göçebeliği bırakıp yerleşik yaşama geçmişlerse de halen göçebe bir şekilde yaşayan aşiretler de vardır; fakat göçebe olan aşiretler, birtakım nedenlerden dolayı hızla göçebeliği terk etme yolundadırlar. Şu da bir gerçektir ki, yerleşik hayata geçen aşiretler, şehir kültürünün asimilasyonuna uğrayarak, aşiret bağlarında çözümler yaşamışlardır. Bu durum göçebe olan aşiretleri etkilemezken aşiret yapılarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. Coğrafyamızda yaşayan aşiretler farklı dillere ve kültürlere sahipse de, hepsi ortak bir yaşam etrafında, tek vücut halinde birlikte yaşamışlardır. Aşiretleri tarihsel açıdan, Anadolu coğrafyası üzerinde incelediğimizde var oluşları iki şekilde bilinmektedir:

1. Türklerin,11. yüzyılda farklı nedenlerden dolayı Orta Asya'dan, Batı istikametine doğru hareket ederek, Ön Asya'ya ve Anadolu'ya aşamalı olarak yerleşmeleri.¹
2. Mezopotamya olarak adlandırılan coğrafyada-Dicle ve Fırat nehirleri arasından başlayarak Basra Körfezi'ne kadar olan alan üzerindeki hareketler²

¹ M. Şerif Fırat,**Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, B Yay., İzmir, 2013, s.s.33 -70.

² Burhan Kocadağ,**Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Aleviler**, Can Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2004, s.s. 65 - 72.

Genel olarak aşiretlere baktığımızda geçmişte hepsinde de göçebe yaşam tarzı hakimdir. Bu yaşam tarzının şekillenmesinde ve benimsenmesinde temel etken, geçim kaynağı olan hayvancılıktır. Geçimlerini sağlamak için dört mevsim göç halindedirler. Havalarda soğuduğu dönemlerde kışlaklara; havalarda ısındığı dönemde ise yaylalara göç ederlerdi. Aşiretlerin zaman içinde yerleşik hayata geçme eğilimleri arttı. Bu durumunun genel olarak nedenlerine baktığımızda, karasal sert iklimin zor koşulları, çevresel baskılar, giderek artan nüfusun sıkıntıları, yaşadıkları coğrafyada hüküm süren siyasi iktidarların politikaları sayılabilir. Yerleşik yaşama aşamalı olarak geçen aşiretler ile yerleşik halk arasında bazı sıkıntılar zaman içerisinde ortaya çıktı. Bu durumun temelinde göçebe kültürlerini yerleşik yaşamda devam ettirmek istediklerinin önemli bir payı bulunmaktadır; fakat aşiretler zamanla sosyal yapıya uyum sağlayarak yerleşik kültürü benimsediler. Tekrardan göçebe yaşama dönmeye soğuk baktılar. Aynı durumu Beritan aşireti örneğinde de görmekteyiz. Beritanlılar göçerlikten yerleşik hayata geçişte tıpkı diğer aşiretler gibi birtakım sorunlar yaşamışlardı.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizin en büyük aşiretlerinde biri olan Beritan aşireti üzerine yapılan araştırmalar sınırlıdır ve bunların pek çoğu bu çalışmada kullanılmıştır. Yapılan çalışmaların tümü sosyoloji alanıyla ilişkilidir. Tarihsel açıdan bu konuda bir çalışma yapılmadı. Beritan aşireti üzerine fazla çalışma yapılmamasının da birçok nedeni vardır. En önemli neden Beritan aşiretinin, üç büyük koldan oluşması ve bu kolların kendi içinde farklı oymaklara ayrılması ve çok geniş bir coğrafyada dağınık bir şekilde yayılmış olmalarıdır. Bu durum araştırmacıların işini son derece zorlaştırmaktadır. Bu temel etkenin yanında, yakın döneme kadar yerleşik bir yaşam sürmeyen aşiret hakkında, devletin arşiv kurumlarında çok az sayıda vesika ve belge bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı araştırmacılar konuya soğuk bakmaktadırlar. Aşiretler üzerine yapılmış çalışmalarını incelediğimizde, çok geniş bir toplumsal tabana yayılan bu aşirete, birer cümleyle yer verilmektedir.

Tez konusu belirlenirken, Beritan aşireti üzerine çalışmaların azlığı yanında, bu alanda araştırma yapacak olan kişilere tarihsel veriler sunmak önemli bir hedef olarak ortaya kondu. Ayrıca Beritan aşireti üzerinden hareketle diğer aşiretlerin de sorunlarını dile getirmek hedeflendi. Çalışma sürecinde, öncelikli olarak Beritan

aşiretini yakından tanımak adına saha çalışmalarına başlandı. Uzunca bir süre aşiret fertleriyle diyalog içinde bulunulurken, Elazığ ve Diyarbakır illerinde Beritan aşireti fertlerine ait iş yerleri ve yerleşim alanları görüldü. Bu gezilen alanlar görsel olarak da arşivlendi. Aşiret fertlerinin elinde olan yazılı belgeler ve göçebelik yıllarına ait çekilmiş fotoğraflar toplandı. Aşiret fertleriyle, bire bir görüşmeler yapıldı ve aşiretin siyasi, sosyal ve iktisadi yönlerine ilişkin bilgiler alındı. Beritan Kooperatifi tarafından hazırlanan ve Beritan aşiretini konu alan belgesel çalışmasından da yararlandı. Saha çalışmasının yanında aşirete ilişkin belgeler Başkanlık Osmanlı Arşivi ve Başkanlık Cumhuriyet Arşivleri'nden temin edildi. Elde edilen arşiv kayıtları değerlendirilirken, aşiret fertlerinin bilgisine de başvuruldu. Arşiv belgeleri konumuz açısından bize çok değerli bilgiler sağlamaktadır. Yüksek Öğrenim Kurumunun tez merkezi üzerinden, aşiretlere ilişkin bilimsel tezler incelendi. Bu alanda yapılan araştırma ve inceleme eserlerden pek çok veri toplandı. Süreli yayınlarda taramalar yapıldı ve Beritan aşireti hakkında çıkan haberler toplandı.

Çalışmanın birinci bölümünde, aşiretlerin genel yapısı üzerine bilgi verildi. "Aşiret" kavramının tanımı, sosyal ve iktisadi yapısına ilişkin açıklamalarda bulunuldu. Bölüm içinde ilgili yerlerde Beritan aşiretine değinildi. İkinci bölümde Beritan aşiretinin Osmanlı Devleti içindeki yeri ve önemi ele alındı. Üçüncü bölümde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuna ve bu sırada devletin aşiretlerle olan ilişkisine Beritan Aşireti örneğinden de hareketle ışık tutulmaya çalışıldı. Cumhuriyet Hükümetlerinin genelde aşiretlere özelde Beritan aşiretine yönelik siyasi, sosyal ve iktisadi politikaları incelendi. Ekler kısmında, aşiret mensuplarıyla yapılan röportajlar, çekilen ve toplanan fotoğraflar verildi. Ayrıca arşivlerden toplanan ve önemli gördüğümüz belge ve vesikalar ile aşirete ait belgeler paylaşıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

AŞİRET OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

1. Aşiret Nedir?

Aşiret, kan bağı bütünlüğü olan, genellikle aynı yerleşim alanında birbirlerine yakın yerleşen, birlikte hareket eden, hiyerarşik yapıları, dinsel, örf ve adetleri, konuştukları dil aynı olan, çevresel etkenlere karşı tek vücut olarak hareket eden, yerleşik yada göçebe ailelerdir. Aşiret, bireyleri bir araya getiren, bütünleştiren ve mensupları ile özdeşiren bir hareket odağıdır.³ Aynı zaman da kabile, oymak, cemaat ve boy gibi kavramları da içerir.⁴ Aşiret kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup, kabile, oymak anlamına gelen "Aşire" sözcüğünden türemiştir.⁵ Türkçe de ise yaygın olarak göçebeler için söylenmiş özellikle Osmanlı devletin de boyun altında, cemaatin üstünde olarak ifade edilmiştir.⁶ Aşiretler:⁷

"Osmanlı kanunname ve belgelerinde genel olarak "konar göçer" veya "yörük" olarak kaydedilen teşekküller, yukarıdan aşağıya bir sıraya göre, boy(kabile, taife), aşiret, cemaat oymak, mahalle, aba (aile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Araplar' da ki kabile teşkilatında ise birkaç aşiretten bir fasile, fasilelerden fahz, fahzlardan batn, batnlardan imare, imarelerin birleşmesinden de kabile meydana gelmekteydi. Boyun idari işlerinin boy beyi (Arap kabilelerinde şeyh) tarafından yürütülmesine karşılık aşiretlerde bu görev mir - aşiretlerce (aşiret beyi veya kethüda) yerine getirilirdi. Bazı durumlarda boy beyinin yetkisi dahilinde olan aşiret beyinin tespiti genellikle irsi bir hüviyet göstermektedir."

Aşiret kavramı ile ilgili ne anlatılmak istendiği, neyi kapsadığı konusunda da tam anlamıyla bir mutabakat yoktur.⁸ Aşiret kelimesi farklı toplumlarda ve farklı kültürlerde olan insanlar arasında farklı şekillerde telaffuz edilir. Örneğin: Türk toplumunda, "Aşiret yada Oymak" olarak tanımlanırken Kürt toplumunda, "Eşir" olarak adlandırılır. Arap toplumunda ise "Aşire" olarak telaffuz edilir. Aşiretler gerek Asya kıtası gerekse Afrika kıtası toplumlarının yüzyıllardan beri gelen bir gerçeğidir. Aşiretler toplumların birer aynasıdır, toplumların kültürüdür. Kısaca söylemek

³ Orhan Türkdoğan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay, 5. Baskı, İstanbul, 2006, s.189.

⁴ Ahmet Çetintaş, **Aşiretlerin Sosyal Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, İzollu Aşireti Malatya Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002, s.44.

⁵ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 2001, s. 47.

⁶ TDV **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 4, 1991, s. 9.

⁷ TDV **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 4, 1991, s. 9.

⁸ Emin Salihi, "Modern Devlet ve Aşiretler Arasında Irak", **Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İstanbul, 2011, s. 36.

gerekirse yadsınamaz gerçeğidir. Bu gerçekten hareketle Osmanlı arşivlerine göre ülkemiz toprakları üzerinde yedi bin iki yüz otuz civarında aşiret vardı.⁹ Osmanlı arşiv kayıtlarında Anadolu coğrafyasında Türk, Kürt, Arap ve Moğol göçebeleri vardır.¹⁰ Bugün Anadolu topraklarına baktığımızda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde aşiretler halen önemlerini büyük ölçüde korumaktadır. Bu aşiretlerin en önemlilerinde biri de 'Beritan aşiretidir ve bu aşiret beş bin aileye, elli bine yakın bir nüfusa sahip olduğu tahmin edilmektedir. Aşiretlerin temel öğelerini kısaca değinelim.

Irk; soy anlamına gelmektedir. Ortak genetik özellikler taşıyan insanları başka insanlardan ayıran olgudur. Aşiretler de ırklardan oluşur. Irklar aşiretleri tanımlamada en büyük etkendir. Örneğin, Türk, Kürt, Arap, Acem aşiretleri gibi. Aynı ırkta olan aşiretler dış etkenlere karşı kendilerini korumak için ırk birliğine önem verirler.

Şecere; Bireyin, ailenin ya da bir sülalenin ilk atasından başlayarak yaşadığı güne kadar tüm kollarını belirleyen soy ağacı çizelgesidir.¹¹ Şecere kısaca, soy ağacı demektir. İnsanların en uzak atasından o güne kadar gelen kollarıyla oluşturdukları şemadır. Şeceresini oluşturan aşiretler de birlik bütünlük daha kuvvetlidir.

Dil; insanların duygu ve düşüncelerini doğrudan ya da dolaylı olarak anlatan bir iletişim aracıdır. Dil gönül, yürek, kalp demektir.¹² Kısaca söylemek gerekirse, dil bir toplumun aynasıdır. Aşiretleri oluşturan en önemli temel öğedir. Aşiretlerin kimliğini gösteren, dildir.

Din; Tanrı tarafından peygamberler aracılığı ile insanlara gönderilen isteklerdir. İnsanın nereden gelip nereye gittiğini, kendi kendine sorup tatmin edici bir cevap bulması şeklinde de tanımlamak mümkündür.¹³ Temelinde Tanrı, özeline ise insan vardır. Aşiretlerde de genel olarak din olgusu güçlüdür. Çoğu zaman aşiret fertlerini bir arada tutunmasını sağlar. Aynı dinden olan aşiretlerde bir din birliği oluşur ve aşiretler arasında bütünlüğü sağlar. Aynı dine inanan her birey, siyasal birliğin doğal bir parçası olarak görülür.¹⁴

⁹ Musa Taşdelen, **Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritan Aşireti Örneği)**, Turan Yay., İstanbul, 1997, s. 5.

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) 1**, TTK Basımevi, Ankara, s. XXVII.

¹¹ **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, 21. cilt, Milliyet Yay., İstanbul, 1986, s. 11026.

¹² Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 185.

¹³ M. Kemal Atik, "Din Devlet İlişkisi," **75. Yıl Armağanı**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 1999, s. 321.

¹⁴ Kemal Arı, **Türk Devrim Tarihi 1**, Zeus Kitapevi, İzmir, 2011, s. 47.

2- Aşiretlerin Yapı Taşları

Aşiretleri oluşturan bir takım yapı taşları vardır: Aile, çadır, zom, oba, tayfa, kabile, aşirettir. Aşiretler de devleti oluşturur. Bu yapı taşları farklı kültürde olan insanlar tarafından farklı şekilde telaffuz edilse de aslında aynı şeyleri ifade etmektedir. Bu yapı taşlarına kısaca değinelim. Böylelikle konu daha da netleşecektir.

Aile: Toplumun çekirdeğini oluşturan en önemli birimdir. Aile baba, anne ve çocuklardan oluşan önemli bir kurumdur. Aileler toplumun oluşmasını sağlarlar. Aile kurumunun bireyi topluma hazırlama yönünden çok önemli bir işlevi vardır. Bireye birtakım değerler aşılar. Böylelikle sağlıklı bir toplum yapısının oluşmasını sağlar. Aşiretler içinde aile kurumu genelde çok kalabalıktır. Bunun nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.¹⁵

- Geniş ailenin güçlü görülmesi ve yöredeki aşiretlerin güçlerinin ölçümünde sayının esas olması,
- Gerek hayvancılık için gerekse bağ-bahçe işleri için çok sayıda insana ihtiyaç duyulması
- Çok sayıda çalışanın olması halinde daha güçlü olunacağı düşüncesi
- Doğum kontrolünün olmaması
- Sanayileşmenin olmaması; tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonominin varlığı.

Çadır, özellikle göçebe toplumlarda, açık havada kurulup sökülen ve kolayca taşınabilen keçe, bez, deri den yapılan barınaktır. Genelde her çadırdaki bir aile yaşar. Çadırlar birleşerek "Kom"ları oluşturur. Çadırın, aşiretteki toplumsal kademeleri belirlemesi, kuruluş biçimi ile aşiretin kendine özgü özelliklerini belirtmesi gibi nitelikleri de vardır.¹⁶

Birçok ailenin meydana gelmesiyle "zom" oluşur. Kabile içi dayanışmanın aşiretin güvenliğini gerektiği gibi sağlayamaması sonucu, dışarıya karşı daha güçlü olabilmesi için kabileden birçok üyenin yan yana gelmesi ile zomlar kurulur.¹⁷ Zomların oluşmasında genellikle dış etkenlere karşı birlikte hareket etme düşüncesi vardır.

¹⁵ Cengiz Kartın, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele Döneminde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki Aşiretlere Yönelik Siyaseti**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005, s. 54.

¹⁶ İsmail Beşikçi, **Doğu Anadolu'nun Düzeni**, E Yay., Ankara, 1969, s. 41.

¹⁷ Beşikçi, **a.g.e.**, s. 41.

Çadırların bir araya getirdikleri topluluğa “oba” ismi verilir. Obalar beş altı çadırdan oluşurlar. Aşiretler içinde yaygın olarak görülür. Tayfa, yakın, hısım, akraba, sülale, aynı işi yapan topluluk anlamına gelmektedir. Kabile, ortak bir atadan türediklerine inanan, birbirleriyle kan akrabalığı olan geniş aileler topluluğudur. Kabile toplumlarının ortak özellikleri şöyledir:¹⁸

- Soy temellidir. Birkaç soydan oluşabilirler.
- Ortak bir atadan gelindiğine inanılır.
- Sıkı evlilik ilişkileriyle kurulmuş akrabalık bağları vardır.
- Kabileyi oluşturan toplumlar büyük ölçüde eşitlikçi toplumlardır.

Aşiret tanımına önceki satırlarda değindik. Ziya Gökalp'ın aşiret tanımına göre:¹⁹

"Aşiret, yılın her mevsiminde göçebe olarak çadırlarda yaşayan, yalnız hayvan üretimiyle uğraşp öbür sanatlarla asla uğraşmayan, bireyleri soy-birliği ve akraba bağlarıyla birbirine bağlı bulunan ve kendilerine özgü başkanları - aşiret reisi - tarafından yönetilen bir topluluktur."

Sınırları belli olan bir toprak parçası üzerinde, bir siyasal otorite tarafından yönetilen ve kanunlara bağlı olarak yaşayan bir milletin veya milletler topluluğunun meydana getirdiği siyasal oluşuma verilen isim Devlet'tir. Devlet, insanoğlunun tarih boyunca gerçekleştirebildiği en önemli siyasi örgütlenme modelidir. Soyut ve somut yönleri vardır. Oluşturduğu kurumlarla kendini hissettirir.²⁰ Aşiretlerin birleşmesiyle çoğu zaman devletler kurulur.

3. Aşiretlerin Tasnifi

Sosyolog Ziya Gökalp'in aşiret yapısını tasniflendirme üzerine çalışmaları vardır. Gökalp' e göre aşiretlerin tasnifi şu şekildedir:²¹

- 1-) Tam Göçebe Aşiretler
- 2-) Yarı Göçebe Aşiretler
- 3-) Yerleşik Aşiretler
- 4-) Ağa Köyleri
- 5-) Halk Köyleri

¹⁸ Mehmet Fuat Levendoğlu, **Küresinliler Örneğinde Kültürel Kimlik**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 53.

¹⁹ Ziya Gökalp, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, Ertum Matbaası, İstanbul, 2013, s. 80.

²⁰ Arı, **a.g. e.**, s. 34.

²¹ Gökalp, **a.g.e.**, s.s. 41- 42.

Ziya Gökalp'ın tasnifini detaylı bir şekilde inceleyelim. Böylece konu daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

3.1. Tam Göçebe Aşiretler

Göçebelik, değişen koşullara bağlı olarak belli bir alan içinde hayvan veya öteki araçlarla yer değiştiren yerleşik olmayan göçerlerdir. Tam göçebe aşiretler, yılın on iki ayı sürekli göç halinde olan aşiretlerdir. Temel geçim kaynakları hayvancılıktır. Tarımla hiçbir şekilde uğraşmazlar. Tarımsal gıda ihtiyaçlarını parayla ya da ürettikleri ürünlerin değiş tokuşu ile yaparlar. Temel geçim kaynakları olan hayvancılıktan ötürü yeni otlaklar bulmak amacıyla dört mevsimi farklı yerlerde geçirirler. Osmanlı Devleti, göçebe aşiretlerin ziraatla uğraşan toplumlarla ve kendi aralarındaki ihtilaflarını önlemek için, konar-göçer zümrelerin yaylak ve kışlaklarını belirlemiştir.²² Aşiretlerin göç etme nedeni sadece hayvancılıkla ilgili değil, iklim koşullarıyla da yakından ilgiliydi. Aşiretler, soğuk aylarda güney taraflarına giderler. Ziya Gökalp, en ilkel olanların bu gruba giren aşiretler olduklarını belirtmektedir.²³

3.2. Yarı Göçebe Aşiretler

Bu gruba giren aşiretler, yılın on iki ayı göçer olarak değil de, havanın soğuk olduğu dönemlerde ovalara inerek köy ya da mezralara yerleşirler. Soğukların bittiği zamanlarda ise; tekrar sürülerini alır yüksek yaylalara çıkarırlar. Bu gruptaki aşiretler kısmen de olsa tarımla uğraşırlar. Bu durum bir nevi yerleşik hayata geçişte bir deneyim olarak da görülebilir. Bu gruptaki aşiretler yerleşik kültürle biraz daha uyumlular. Türkiye de nadiren de olsa da yarı göçebe aşiretlerin varlığı da bilinmektedir.²⁴

3.3. Yerleşik Aşiretler

Bu gruptaki aşiretler göçebe hayatı tamamen terk etmiş olan aşiretlerdir. Bugün Anadolu'da Oğuz boylarının ve oymaklarının adını taşıyan binlerce köy bulunması zamanla bu boyların yerleşik hayata geçtiğini göstermektedir.²⁵ Bu

²² Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Paradigma Yay., İstanbul, 2012, s. 17.

²³ Gökalp, **a.g.e.**, s. 42.

²⁴ Mehmet Fuat Levendoğlu, **Küresinliler Örneğinde Kültürel Kimlik**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 53.

²⁵ Ünal, **a.g.e.**, s. 16.

aşiretlerin göçebeliği bırakıp yerleşik hayata geçme nedenleri aşiretler içinde ufak tefek değişse de genel itibariyle aynıdır. Bu nedenleri şöyle sıralayalım:

- 1-)Meraların tarımsal alana dönüştürülmesi.
- 2-) Hayvancılığın parasal olarak değer kaybetmesi.
- 3-) Siyasi etkenler.
- 4-) Eğitim ve sağlık gereksinimi.
- 5-) Yerleşik hayatın daha cazip oluşu

Bu nedenleri daha da çoğaltabiliriz. Genel itibariyle durum bundan ibarettir. Toprağa yerleşmeyle birlikte göçebelik ortadan kalkar; fakat toplumsal ve siyasi bir örgütlenme olan aşiret olgusu ortadan kalkmaz. Bu geçiş sürecinde aşiret olgusunda kısa bir süre içinde değişiklik meydana gelmez.²⁶Yerleşik hayata geçen aşiretlerden genel itibariyle aşiret bağlarında çözümler olur. Göçebelik ise;aşiret bağlarının güçlenmesini sağlar. Göçerlikle birlikte asimilasyonun gücü de kırılır.²⁷

3.4. Ağa Köyleri

Bu köylerde yerleşik hayata geçen aşiretlerin tam anlamıyla yerleşik kültürü benimsemesi ile ziraat en önemli geçim kaynakları arasında ilk sırada yer alır. Hayvancılık da ahır hayvancılığı olarak yapılmaktadır. Bunlar ilkel örgütlü aşiretlerdir.²⁸ Bunlarda söz söyleme hakkı köyün en varlıklı olan kişisindedir, köy ağasındadır. Bu tür köyler özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yaygındır. Tabii ki bu düzen toplumsal eşitlik bazında halka zarar vermektedir.

3.5. Halk Köyleri

Halk köyleri gelişmiş, yerleşik kültür içinde yerini almış, genel itibariyle bireysel yaşam içinde olan modern köylerdir. İlkel yaşam tarzını terk etmiş olan insanlardır Modern örgütlenmiş aşiretlerdir.²⁹ Günümüz Anadolu toprakları üzerindeki köyler büyük bir oranda bu gruptadır.

²⁶ Ahmet Çetintaş, **Aşiretlerin Sosyal Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, İzollu Aşireti Malatya Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002, s. 53.

²⁷ Eyüp Kiran, **Kürt Milan Aşireti Konfederasyonu**, Elma Yay., İstanbul, 2003, s. 57.

²⁸Gökalp, **a.g.e.**, s. 41

²⁹Gökalp, **a.g.e.**, s. 42

4. Göçebe Aşiretlere Uygulanan Vergi Sistemi

Osmanlı Devleti, sınırları içinde yaşayan milletlerden farklı adlarla vergiler almaktaydı. Bu vergiler, Osmanlı devleti vesikalarında "Resm" ya da "Rüsüm" olarak geçmektedir. Bu vergiler iki ana başlık halinde yer almaktadır. Bunlar:

1-Şer-i Vergiler (Tekalif-i Şer'iyye)

2-Örfi Vergiler (Tekalif-i Örfiye, Tekalif-i Divanniye)

Şeri vergiler, dayanağını Kuran-ı Kerim, sünnet ve şeriat kurallarından alır. Bu gruba giren vergiler şunlardır: Öşür, Haraç ve Cizye. Bu vergilere kısaca değinmek gerekirse; Öşür(Aşar),Osmanlı Devleti, tebaasından olan Müslüman çiftçilerden alınan vergiydi. Verginin oranı 1/10'dur; fakat bölgelere göre 1/10 ile 1/2 arasında değişmekteydi.³⁰Cumhuriyet'in ilanından sonra Aşar vergisi, 17 Şubat 1925 tarihinde TBMM tarafından kaldırıldı.³¹

Haraç, devletin tebaasında ki Gayr-ı Müslim çiftçiden aldığı 1/5 oranında ürün vergisiydi. Sultan Abdülmecit tarafından 1856 yılında yayınlanan Islahat fermanı ile kaldırıldı. Haraç vergisi çiftçiden iki şekilde alınıyordu:³² 1- Elde edilen ürünün miktarına göre "Haraç-ı mukasame", 2-Arazinin yüz ölçümüne göre "Haraç-ı Muvazzafa"

Cizye vergisi, Osmanlı tebaasından olan Gayr-ı Müslim erkeklerden askere gitmeme karşılığında alınan vergiydi. Vergi üç kademe halinde alınıyordu: Edna(Düşük Gelirli), Evsat (Orta Halli), Ala (Zengin). Cizye vergisi de 1856 tarihli Islahat Fermanı ile kaldırdı.

Örfi vergiler (Tekalif-i Örfiye) ise; Osmanlı Devleti'nde ilk defa 2. Bayezid zamanında "Avarız Vergisi" adı altında alındı.³³ Devletin zaman zaman mali sıkıntılar içine girmesinden dolayı aldığı vergilerdi. Bu vergiler önce geçici olarak çıkartılsa da zamanla yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı kalıcı hale getirildi. Bu vergi grubunda yüzlerce vergi vardı.

Osmanlı Devleti'nin aşiretlerden aldığı birtakım örfi vergiler vardı. Yerleşik hayata geçen aşiretlere uygulanan vergileri bu konuda ele alınmayacak, Osmanlı Devleti'nin sadece göçebe aşiretlerden aldığı vergilere değineceğiz. Osmanlı Devleti,

³⁰ Ünal, a.g.e., s. 90.

³¹ Kenan Kırkpınar, "Aşar Vergi Sisteminin Kaldırılışı", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, İzmir, 1992, s. 117.

³² Yusuf Halaçoğlu, **14-17. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., 5.Baskı, Ankara, 2003, s. 65.

³³ Halaçoğlu, a.g.e., s. 65.

sınırları içinde göçebe olarak yaşam süren aşiretlerde, yerleşik halkın vermeye sorumlu oldukları vergileri vermez, kendilerine has olarak telakki edilen vergileri verirlerdi.³⁴ Bu vergiler şunlardı:

Bennak vergisi: Osmanlı Devleti, bu vergiyi Mart ayında toplardı. Kanunnamelerde Bennak Resmi, Bac-ı Benak, Ekinli Bennak Resmi, Caba Bennak Resmi olmak üzere bir kaç şekilde geçmektedir. Bu vergiyi ödemekle mükellef olanlar, evli erkeklerdi. Devlet, yerleşik olan fertten on iki akçe alırken, göçebe olan halktan da dokuz akçe alıyordu. Bu vergi, örfi vergi grubundandır.

Mücerred vergisi: Osmanlı Devleti'nde kendi kendine yeten, evli olmayan bekar erkekler için verilen isimdi.³⁵ Osmanlı Devleti bu vergiyi de Mart ayında toplamaktaydı. Bu vergiyi ödemekle mükellef olanlar yirmi yaşına gelen bekar erkeklerdi. Mükellef olanlar altı akçe olarak öderlerdi.³⁶ Bu verginin alınmasındaki temel neden, devletin aile kurumuna verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Mücerred vergisi, örfi vergiler içinde yer alırdı.

Resmi Merai vergisi: Göçebe aşiretlerin hayvanlarını otlatmak için kullandıkları mera için devlete ödediği vergiydi.

Resm-i Ağnam (Adet-i Ağnam) Vergisi: Osmanlı Devleti bu vergiyi, hayvan sahiplerinden hayvan sayısına göre alırdı. Bu verginin hesaplanmasında uygulanan yöntem ise; koyun kuzusuyla birlikte, keçi oğlağıyla birlikte sayılırdı.³⁷ Bu verginin diğer bir adı da "Adet-i Ağnam"dır. Arap coğrafyasında "Resmi Ma'ze"olarak bilinmekteydi. Bu vergi şerii vergiler grubu içinde yer almaktadır.

Resm-i Ganem vergisi: Osmanlı Devleti'nin bu vergide uyguladığı yöntem, iki koyundan bir akçenin alınmasıydı.³⁸

Ağıl Hakkı vergisi: Ağıl hakkı vergi sisteminde; koyunların sayısı üç yüzü buldu mu, bu bir sürü olarak kabul edilir³⁹ ve ilaveten beş akçe alınırdı. Alınan paraya da "Ağıl Hakkı" denirdi. Kanunnamelerde "Yatak Resm-i", "Yatak Hakkı" veya "Çift Parası" olarak da geçmektedir. Bu vergiyi, toprak sahibi olan sipahi alırdı.

³⁴ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

³⁵ Ünal Taşkın, Rüsüm-i Örfiye, **Tarih Okulu**, Sayı 14, İlkbahar-Yaz, 2013, s. 61.

³⁶ Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babıali Kültür Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2012, s. 26.

³⁷ Yusuf Halaçoğlu, **14-17. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., 5.Baskı, Ankara, 2003, s. 112.

³⁸ Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babıali Kültür Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2012, s.30.

³⁹ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 30

Bu verginin alınma zamanı olarak kanunnamelerin bazılarında "*Abril ayının iptidasında, bazılarında da kuzu kırkımında alınır*" şeklinde yazılırdı.

Yaylak ve Kışlak vergileri: Bu vergi, isminden de anlaşıldığı gibi, devletin yazın yaylalar için kışın kışlaklar için kullanım bedeli olarak aldığı vergilerdi. Bu vergiyi, Osmanlı Devleti ilk dönemlerde almazken, yükselme döneminden itibaren, Fatih Sultan Mehmet'in hazırladığı, Fatih Kanunnamesi'nde alınmasına dahil esasa bağlandı.⁴⁰ Bu vergiler yılda bir defa alınmaktaydı. Bazı yörelerde koyun başına, bazı yörelerde de sürü başına alınırdı. Yaylak vergisinin alınma zamanı, ilkbahar mevsiminin Nevruz günleriydi. Alınan bu vergi örfi vergi grubunda yer alırdı.

Resm-i Arus vergisi: Bu vergi evlenen çiftlerden kız tarafının ödediği vergiydi. Kanunnamelerde "Arusane", "Adeti Arusu" olarak da geçmekteydi. Osmanlı devleti bu vergiyi hem yerleşik olan halktan hem de göçebe olan halktan aynı oranda alırdı. Örneğin, dul bir kadından kırk akçe, bekar kızdandan ise altmış akçe alınırdı.⁴¹ Bu vergi, reaya arasında "Gelin Resmi" olarak da bilinirdi.

Yave Akçe vergisi: Sahibi belli olmayan hayvanların karşılığında, o hayvanı sahiplenen kişinin devlete ödediği vergiydi. Bu vergi "*Kaçgun*" olarak da tabir edilir.⁴²

Bad-ı Heva vergisi : Bu verginin bir diğer adı da "Tazminat Vergisi" olarak bilinmektedir; Çünkü bu verginin alınmasındaki neden, bireyin malına mülküne ve hayvanına verilen zararı, veren kişiden almaktır.⁴³

Göçebe olan aşiretler, Osmanlı Devleti'ne bu vergileri vermekle mükellefti. Göçebe bir aşiret, yerleşik birinden toprak alırsa ve aldığı toprak üzerinde zirai faaliyet de bulunursa, devlete "Öşür ve Salarlık" ödemekle mükellefti. Bu vergiyi ödediği gibi bununla birlikte devlete on iki akçe olarak "Resm-i Boyurduruk" vergisi vermektedir.

5. Aşiretlerde Konfederasyon Olgusu

Anadolu coğrafyası üzerinde yaşayan aşiretler zamanla kendi aralarında birtakım siyasi oluşum olan konfederasyonlar kurdular. Aşiretlerin böyle bir oluşuma gitmesinin temelinde iki ana etken yatmaktaydı:

⁴⁰ Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babıali Kültür Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2012, s. 30.

⁴¹ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.31.

⁴² Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.31.

⁴³ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.31.

1-Aşiretler ile devlet arasında ilişkileri yürütmek ve geliştirmek

2-Aşiretlerin dıştan gelen saldırılara karşı kendi güvenliklerini sağlama isteği.

Belirtildiği gibi bu iki nedenden dolayı, aşiret reisleri bir araya gelerek bir reisin önderliğinde birleşerek güçlü bir yapı oluşturdular. Bu yapıya konfederasyon denirdi. Oluşturulan bu güçlü yapıda kan bağı aranmaz. Birbirine yakın ya da aynı aşiret kökeninden gelenler siyasi ve askeri birlikler oluştururlar. Bu güçlü yapı zamanla devletleşti ve bölgelerindeki bazı devlet ve konfederasyonları da yıktı.⁴⁴ Konfederasyon yapısını güçlü tutan etkenlerden biri de din duygusuydu. Dinin birleştirici yönünü burada rahatlıkla görebiliriz. Fakat şurası da bir gerçektir ki din olgusu konfederasyon yapısının uzun bir süre devam etmesinde temel etken değildir. Anadolu toprakları üzerinde özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu oluşumu sıklıkla görmekteyiz. Örneğin, Çemişgezek merkezli Zafaran, Urfa'nın batısında Berazan, Süleymaniye çevresinde Caf, Çemçemal yöresinde Hermavend, Van Gölü çevresinde Ertuşi ve Zilan ile Batı kesiminde Koçgiri ve Milan Aşiret Konfederasyonları bunlardan bir kaçıdır.⁴⁵ Aşiret konfederasyonu yapısı içinde, bazen değişen koşullar neticesinde, yapıya katılan aşiretler olduğu gibi konfederasyonu terk edip bir başka konfederasyona da geçen aşiretlerde bulunmaktadır. Aşiretlerin yeni konfederasyona katılmasıyla konfederasyon lideri yerel bölge üzerinde egemenliğini daha da genişletir. Bu durum aşiretlerin nicelik ve nitelik yönünden ele alarak aşiretler üzerinden egemen konumunu da belirler.⁴⁶

Osmanlı Devleti zamanında Padişah II. Abdülhamit, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde oluşan bu konfederasyon yapısından faydalanmak istedi. Amacı, bölgede devletin otoritesini güçlü tutmaktı. Bazı konfederasyon reislerine geniş yetkiler vererek onların kendisine itaat etmesini sağlamaktı. Zamanla geniş yetkileri alan aşiret reisleri, bu yetkiyi olumsuz yönde kullanmaya başladılar. Bölge halkına ve diğer aşiretlere zarar verdiler. Bu olumsuz duruma ve kontrolden çıkan aşiret reislerini yola getirmek için devlet bölgeye ordular gönderdi ve konfederasyon reislerini kontrol altına aldı.⁴⁷ Osmanlının son zamanına kadar var olan aşiret reisleri, yavaş yavaş yok olmaya başladılar.

⁴⁴ Eyüp Kıran, **Kürt Milan Aşireti Konfederasyonu**, Elma Yay., İstanbul, 2003, s. 62.

⁴⁵ Kıran, **a.g.e.**, s.60.

⁴⁶ Sait Ebinç, **Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet(1839-1950)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 23.

⁴⁷ Ramazan Balcı, **Osmanlının Doğu Siyaseti**, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2010, ss. 109 - 110.

6. Aşiretlerde Askerlik

Ön Asya toprakları üzerinde bulunan göçebe aşiretlerin savaşçı yönleri çok gelişmişti. Bunun da nedeni göçebe yaşam tarzının getirdiği bir zorunluluktur. Aşiretler dış etkenlere karşı kendilerini korumak için sürekli savaşçı yönlerini güçlü tutmaya çalışıyorlardı. Aşiretin erkekleri onlu yaşlardan itibaren kama taşımaya başlayıp ilerleyen yaşlarda daha farklı silahları etkin bir şekilde kullanırlardı. Silah, aşiret fertleri için bağımsızlığın, aşiret prestijinin bir simgesidir.⁴⁸ Osmanlı devleti sürekli fetih politikaları izlediği için, orduya asker gücü lazımdı. Bu da devlet için önemli bir sorundu. Osmanlı devlet yöneticileri gerek aşiret fertlerinin savaşçı yönlerinden gerekse insan sayısından faydalanmak için onları askere almak istiyordu; fakat aşiretler otoritenin boyunduruğu altına girmeye ve askerliğe soğuk baktıkları için duruma yanaşmıyorlardı. Devlet yöneticileri bu sorunu gidermek için birtakım siyasi, sosyal ve iktisadi politikalar izlediler. Bu politikaların en önemli sonuçlarından birisi de iskan politikasıdır. İskan politikasında güdülen amaç; sadece askerlik olgusundan dolayı değildir. Osmanlı Devlet yöneticileri bir kaç defa konar-göçerleri yerleşik hayata geçirmeye zorlasalar da her seferinde direnişle karşılaşmışlardır.⁴⁹ Bundan dolayı da büyük başarılar gösteremediler. Aşiretler her ne kadar askere gitmeye soğuk baksalar da devlet adına birtakım olumlu yönleri de vardı. Örneğin, yolların emniyeti ve bakımı, derbentçilik hizmeti, sefer sırasında askeri malzeme nakli, ordu için at yetiştirme gibi. Bu konu da II. Abdülhamit'in önemli çalışmaları oldu. Abdülhamit özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki aşiretlerin savaşçı yönlerinden faydalanmak için "Hamidiye Alayları"nı kurdu. Alayların kuruluş gerekçesi 1891 tarihli nizamnamede şu şekilde belirtildi:⁵⁰

"Memleketin yabancılara tecavüz ve düşmanlığından korunması için tertibi gerekli olan askeri heyetin terkihi bir memleket halkının tamamına ait bir görevdir. Bu görevden halktan bir kısmının istisnası genel kuvvetin eksilmesini netice verir. Bu meşru kaidenin uygulanması ve Osmanlı askeri kuvvetlerin artırılması için özel durumları gereği şimdiye kadar askeri bir disiplin içinde askerlik hizmetinde bulunmayan ve savaşçılık ile meşhur olan göçebe aşiret mensuplarında yeniden 'Asakir-i Hamidiyye' nam-ı celiliyle Süvari Aşiret Alayları teşkil edilecektir."

⁴⁸ Ömer Özkaya, **Amerikan İstihbarat Belgeleriyle Kürtler**, Pegasus yay., İstanbul, 2013, s.38.

⁴⁹ Ünal, **a.g.e.**, s.18.

⁵⁰ Ramazan Balcı, **Osmanlı'nın Doğu Siyaseti**, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2010, s.s. 100 - 102.

Bu alaylar düzenli birlikler değildi. Belli dönemlerde eğitim görürlerdi. Devlet bu alayları vergiden de muaf tuttu. Aşiretler maaşı sadece görevli oldukları zamanlarda alırlardı. İlk kırk alay iken zamanla sayıları altmış üçe çıkmıştır.⁵¹ Böylelikle II. Abdülhamit doğuda asayışı sağlamak ve devlet otoritesini güçlü tutmak istedi. Alayların olumlu yönleri yanında birtakım olumsuzlukları da oldu. Okuma yazması ve hiçbir eğitimi olmayan aşiret liderleri, şeyhleri ve ağaları birden bire Paşa, Mirliva ve Alay Kumandaları oldular.⁵² Alay içine giren aşiretler, elde ettiği yasal gücü, alay dışında kalan aşiretlere karşı kullanınca bölgede birtakım huzursuzlukların ortaya çıkmasına neden oldu.

Osmanlı Devleti aşiretlerin gücünden bu şekilde faydalanmak istedi. Osmanlı tarihine baktığımızda bu konuda tam anlamıyla başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Aşiretler, özellikle Doğu bölgelerimizde bulunanlar hiçbir zaman tam anlamıyla devletin otoritesi altına girmek istemediler. Belki de yüzyıllardan beridir göçebe oluşlarının bir nedeni olarak bunu gösterebiliriz.

7. Aşiretlerde Eğitim ve Öğretim Durumu

Eğitim, bireyin yeteneklerini, kendi gereksinimlerine ve toplumun yapısına göre geliştirmesini sağlayan, öğrenme işi ve bu işin nasıl icra edileceğine yönelik yapılan metot ve uygulamalar kapsamıdır. Hedef ve konusu insan olan eğitim, kısaca insan yetiştirme sanatı olarak da ifade edilebilir.⁵³

Osmanlı eğitimi irsiyete dayanan, bir seçkin zümre yaratmaktan çok liyakat sahibi ve buna sahip olabilecek kabiliyetteki gençlerin seçilip yetiştirildiği bir sistemi ifade eder.⁵⁴ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar tüm ülkeyi kapsayan sistemli bir eğitim programı yoktu. Osmanlı eğitim sistemi genellikle din ağırlıktaydı. Eğitim kısmen devletin eliyle yapılırsa da, genellikle vakıflar tarafından yürütülürdü. Bunların yanında azınlıklar ve yabancılar tarafından açılan misyonerlik okulları da vardı. Kısaca söylemek gerekirse Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında birlik beraberlik yoktu.

Osmanlı Devleti'nde, eğitim yaygın ve örgün olmak üzere ikiye ayrılıyordu: Yaygın eğitimde esnaf, köy ve mahalle halkının eğitildiği eğitimdi. Örgün eğitim ise;

⁵¹ Balcı, **a.g.e.**, s. 102.

⁵² Kocadağ, **a.g.e.**, s. 154.

⁵³ Ed. Fatma Acun, **Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyeleri, Siyasal Kitapevi, 11.Baskı, Ankara, 2010, s. 222.

⁵⁴ İlber Ortaylı, **Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek**, Timaş Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2006, s. 177.

ilk, orta ve yüksek eğitimi kapsıyordu. İlköğretim kurumları, Sıbyan Mektebi yada Mahalle Mektebi idi. Bu mektepte dört- altı yaşları arasındaki çocuklar ücretsiz eğitim görürlerdi. Orta ve yüksek eğitim de ise; medreseler gelmekteydi. Medreselerde ağırlıklı olarak din dersleri verilmekteydi. Medreselere kızlar alınmazdı. Bu durum Osmanlı Devleti'nde eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığı en güzel göstergesidir. Medreselerde mezun olan öğrencilere icazetname -diploma - verilirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda medreseler, devletin kaderine yön veren ana kurumlardı. Yüzyıllar boyu devletin ihtiyaç duyduğu bürokrat ve memurları bu kurumlarda yetiştirildi.⁵⁵

Osmanlı'da, medreselerin dışında en önemli kurum saraydı. Sarayda üç okul mevcuttu: Enderun Mektebi, Şehzadegan Mektebi ve Meşkhane'idi.⁵⁶ Saray okulunda önceleri devşirme kökenliler alınırken daha sonraki yıllarda Müslüman olanlarda alındı. Bu kurumlarda devlet için üst düzey bürokrat yetiştirildi. On sekizinci ve özellikle on dokuzuncu yüzyıllardan itibaren batı tarzı, modern eğitim veren yeni okullar açıldı. Bu da eğitim öğretim de ikiliklerin yaşanmasına sebep oldu.

Osmanlı devletinin sınırları içinde yaşayan aşiretlerin eğitime bakış açıları farklıydı. Bu farklılığın oluşumunda dinin yani mezhepsel farklılıkların önemi büyüktü. Alevi aşiretlerinde; eğitime olan ilgi önemli bir yere sahip olup çocuklarını okumaya teşvik ederlerdi. Aynı durum Sünni aşiretlerde söz konusu değildi. Alevi kültürünün önderleri olan dedeler, eğitime yönelik teşviklerde bulunurken; Sünni kültürünün önderleri eğitim konusunu arka plana ittiler. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni harflerle okumayı kâfirlikle ve dinden çıkmakla nitelendirdiler.⁵⁷ Şeyhler kendi çocuklarını yüksekokullarda okutmaktan da geri kalmamışlardır. Tabii ki bu tutumun temelinde maddi ve manevi çıkarlarını gözetlemek ve korumak yatmaktadır. Genel itibariyle yerleşik düzene geçen aşiretlere baktığımızda okur-yazar düzeyi Sünni aşiretlere nazaran Alevi aşiretlerde daha yüksektir.⁵⁸

⁵⁵ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s. 101.

⁵⁶ Ünal Taşkın, "Rüsüm-i Örfiye", **Tarih Okulu**, Sayı 14, İlkbahar-Yaz, 2013, s. 61.

⁵⁶ Tosun, **a.g.e.**, s. 102.

⁵⁷ Kocadağ, **a.g.e.**, s. 199.

⁵⁸ Bu duruma kanıt olarak Tunceli ilimizi verebiliriz. Tunceli ilimiz genellikle eğitim sırasında ilk sıralarda gelmektedir. Bkz. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1106 (Güncelleme: 08.01.2019)

Osmanlı Devleti'nde, özellikle Sultan II.Abdülhamit zamanında birtakım siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı, konargöçer aşiret reislerinin ve önde gelen şeyhlerin çocukları için İstanbul'un, Kabataş semtinde Aşiret Mektebi açıldı. Mektep, 1894-1907 yılları arasında faaliyetlerini sürdürebilmişti.⁵⁹ Bu mektep yatılı okuldu. Mektep formasının kolları kadifeli olup kaplı yakasına da "Aşiret Mektebi Hümayunu Talebeleri" kelimesi işlendi.⁶⁰ Aşiret Mektepleri:⁶¹

"Aşiret Mektebi, Maarif Nezareti 'ne bağlı halka açık bir eğitim kurumu olmayıp önceleri imparatorluk dahilindeki Arap aşiretlerine mensup çocukların, daha sonra da diğer aşiretlerin çocuklarının kabul edilmeye başlandığı saraya bağlı özel bir eğitim müessesesi idi. Bu mektebin kuruluş gayesi. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde bulunan Arap ve diğer aşiret reislerinin çocuklarını İstanbul'da sarayın nezareti ve himayesi altında bulunan bir okulda toplayarak onlara Türkçe öğretmek, eğitim ve öğretimlerini sağlamak, aynı zamanda hilafete, saltanata, Devlet-i Aliyye' ye ve Babıali 'ye sadakatlerini arttırmak, bölgelerine döndüklerinde devlet için faydalı hizmetlerde bulunmalarını sağlamaktı."

Sultan II. Abdülhamit, siyasi nedenler dışında aşiretler arasındaki cehalete son vermek istedi ve bu aşiret çocuklarının eğitim sonrasında kendi aşiretlerine eğitmen olarak atanmasını planladı. Bu okullara alınacak öğrenciler titizlikle seçildi ve bu öğrenciler beş yıllık eğitime tabii tutuldular. Sonraki dönemlerde eğitim süresi dört yıla indirildi. Bu okulda din dersleri ve ağırlıklı olarak pozitif bilimler okutuldu ve Türkçe öğretilmesine önem verildi. Zaman içinde okulun masraflarına yönelik ödenek yetersizliği ve mektepteki öğrenciler arasında sık sık kavgaların -Kürt- Arap öğrenciler- çıkması birtakım huzursuzluklara sebebiyet verdi. Yönetim, düzeni ve disiplini sağlamak için okul bahçesinde polis ve askerler görevlendirmek zorunda kaldı. Bunun yanında bu projeyi başarısızlığa uğratmak isteyen Avrupalı devletlerin birtakım propagandaları yüzünden mektep işlevini yerine getirmekte yetersiz kalınca, öğrencilerin son yemek boykotunu da bahane ederek okul 1907 senesinde kapatıldı.⁶² Aslında çok planlı hazırlanan bir projeydi. Bu projeye hem cahilliğin önüne geçilmek istendi hem de konargöçer aşiretler devlete bağlanmak istendi. II. Abdülhamid bu mekteple aşiret fertlerini toplumla kaynaşmasında olumlu adım atmıştır.⁶³ Bu mektep de Beritan aşiretinin çocuklarının da okutulduğu ihtimal

⁵⁹ Türkdoğan, a.g.e., s.184.

⁶⁰ Kocadağ, a.g.e., s. 158.

⁶¹ TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, 1991, s. 9.

⁶² Balcı, a.g.e., s.s. 110 - 120.

⁶³ Türkdoğan, a.g.e., s.559.

dahilindedir; çünkü konar göçer ve büyük bir aşiret olmaları bu kanımızı kuvvetlendirmektedir.⁶⁴

8. Aşiretlerde Sosyal Yapı

Aşiretlerin sosyal yapıları oldukça farklılık göstermektedir. Bunun nedeni ise; yerleşik ve göçebelik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yerleşik hayata geçen aşiretlerin sosyal yapısı, göçebe yaşayan aşiretlere göre daha farklıdır. Çünkü yerleşik hayata geçen aşiretlerin, yerleşik kültürlerin etkisinde kalıp, zamanla o kültürü benimsedikten sonra, göçerliğe özgü bazı örf ve adetleri terk etmek zorunda kaldıkları görülür. Yerleşik hayata geçen aşiretler, öncelikle devletin koyduğu toplumsal düzen kanunlarıyla tanıştılar. Yerleşik şehir kültürüne zamanla adapte oldular. Artık doğal yaşantılarındaki özgür yaşam tarzları kısıtlamaya ve zamanla yok olmaya başladı. Aksi durumda, yerleşik hayat kültürüne uymamalarının bir bedeli olacağını bilincindeydiler. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Yörük Nizamnameleri adı altında idari ve mali mükellefiyetlerini ortaya koyan izahlı kanunnameler vardı.⁶⁵ "...Osmanlılar göçer aileleri belirli bölgelere yerleştirmek, onları düzenli hale getirmek ve vergi başta olmak üzere onlardan çeşitli alanlarda faydalanmak istemişlerdi."⁶⁶ Şehir kültürü yerleşik hayata geçen aşiretlerde çözülmeye sebep oldu.

Göçebe aşiretlerde ise; durum çok daha farklıydı. Göçebe aşiret fertleri, yerleşik hayata geçen aşiret fertlerine göre daha özgür olup toprağa bağlı değillerdi. Hayvancılık temel geçim kaynağı olduğu için dört mevsim sürekli yer değiştirirlerdi. Göçebe aşiretler yerleşmeye karşı büyük bir direnç göstermiş ve merkezi iktidara karşı mümkün olduğu kadar bağımsız kalmaya çalışmışlardı. Osmanlı Devleti'nde hür insanlara en çok yaklaşan topluluklar bunlardı. Osmanlı Devleti, devamlı bunları yerleştirme savaşı vermiş, bunu başaramadığı hallerde de kendilerine vergi, askerlik ya da diğer hizmetler biçiminde çeşitli mükellefiyetler yükledi.⁶⁷ Göçebe aşiretler kış mevsiminde zorunlu olarak kaldıkları kışlaklarda uzunca bir süre olmamasına rağmen fertleri olumsuz etkiliyor. Kendilerini tutsak olarak görüyorlar, bir an önce kendilerini yaylalarına atmak istiyorlardı. Kanun ve nizamla boyun eğmek onlar

⁶⁴ Diyarbakır'da yaşayan aşiret mensupları böyle bir ihtimali kuvvetle buldukları yönünde görüşleri var. Fakat resmi olarak ellerinde yazılı bir metin olmadıklarını belirtiyorlar.

⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)** 1, TTK Basımevi, Ankara, s. XVII.

⁶⁶ M. Said Doğan, Cihangir Doğan, "Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler" s. 22.

⁶⁷ Taner Timur, **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, İmge Kitapevi, 3.Baskı, Ankara, 1994, s.s. 240 - 241.

için ağır bir durumdu. Göçebe aşiret fertleri özgürlüğüne oldukça düşkünlerdi. Göçebeler, yerleşik aşiretlere göre dine daha ılımlı yaklaşıyor; laik olarak nitelenecek bir tavır alıyorlardı. Din olgusu göçerlerde daha zayıftı. Bunun sebebine baktığımızda göçerlerin toprağa bağlı olmayışı bunun da sonucunda dini bir mabetin gelişmeyişi, dinin göçebe fertlerin üzerinde etkisini zayıf kılıyor, fert daha serbest ve özgür hareket etme imkanı buluyordu.⁶⁸

Konargöçer aşiretler hayat tarzı bakımından aynı özellikleri gösterse de yapısal farklılıkları vardı.⁶⁹

- 1-Bir boydan ibaret olanlar,
- 2-Bir boydan ayrılarak zamanla çoğalan oymaklar,
- 3- Federasyon şeklinde örgütlenenler.

Aşiretler, özellikle de göçebe aşiretlerde reis denilen güçlü bir otorite vardı. Aşiretler zorlu doğal yaşamın koşulları gereği bir reisin olmasını zorunlu olarak görürlerdi. Çünkü reis denilen kişi aşiretini siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda temsil ediyordu. Yerleşik aşiretlerde reislik makamı zayıftı ya da yok denecek kadar azdı. Göçebe aşiretlerde ise; reislik makamı oldukça güçlüydü. Bu reislerin birtakım görevleri vardı:

- 1-Aşiretinin şeref ve namusunu içe ve dışa karşı korumak.
- 2-Aşiretinin örf adet, gelenek ve göreneklerinin sürekliliğini sağlamak.
- 3-Aşiretini sürekli güçlü tutmak.
- 4-Aşiretler arasındaki barışa katkıda bulunmak.
- 5-Aşiret fertleri arasında suça iştirak edenleri cezalandırmak.
- 6-Aşireti için yaylaklar ve kışlaklar kiralamak.
- 7-Aşiret fertlerinin ürettiği ürünleri satmak için pazar aramak.
- 8- Otoriteye/ yönetime karşı aşireti temsil etmek.⁷⁰

Aşiret reislerinin genel itibariyle bu tür görevleri vardı. Bundan dolayı aşiret fertleri hem aşiretin devamını sağlamak hem de güven içinde yaşayabilmek için hayatın her döneminde bir reise ihtiyaç duyardı. 14 Haziran 1934'te kabul edilen 2510 sayılı "İskan Kanunu"na göre aşiret reisliği kaldırılmış olmasına rağmen aşiret

⁶⁸ İsmail Beşikçi, **Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar**, Doğan Yayınları, Ankara, 1969, s. 219.

⁶⁹ Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. XVIII.

⁷⁰ Emin Salihi, "Modern Devlet ve Aşiretler Arasında Irak", Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.49.

reisliği informal bir biçimde mevcudiyetini sürdürmekteydi.⁷¹ Reislik makamı dışında aşiret yapısı içinde bir sosyal teşkilatlanmaları da vardı. Bu teşkilatlanmaya gidilmesindeki temel neden önceden de belirttiğimiz gibi göçebe yaşam tarzının bir gereği idi. Bu teşkilatın içinde yer alan ögelerin görevlerini, önem sırasını dikkate alarak açıklayalım:

Reis, aşiretlerde siyasi, sosyal ve ekonomi alanlarından sorumlu en yetkili kişidir. Bazı aşiret reisleri dini lider olarak, bazen de etnik ve ulusal lider olarak ortaya çıktılar.⁷² Maimezin, genel itibariyle bağlı olduğu aşireti dış unsurlara karşı temsil eden kişidir. Bir nevi kabilenin sözcüsü veya elçisi olarak da görölmektedir. Mezin kelime manasıyla, büyük demektir. Aşiret içinde büyük ve yaşlı kimselerdir. Sözü, aşiret içinde geçen kişiler olarak görölmektedirler. Peşi kelime olarak aile öncüsü anlamına gelmektedir. Yani aile içinde sözü geçen kişidir. Agit, cesur, kahraman, korkusuz, yiğit anlamına gelmektedir. Aşiretler içinde son derece önemli bir yere sahiptir. Agitler, aşiret fertlerini dış saldırılar karşısında korumada en ön saflarda yer alırlar. Mollalar, aşiret fertlerinin din temsilcisine verilen isimdir. Fertlerin dini duygularını tatmin eden kişilerdi. Mollalar, İslam dininin Sünni mezhebi inancına mensup insanlar arasında görölmüdü. Alevi aşiretlerde ise: mollalık görölmez, onun yerine seyitler, dedeler, pirlar yer alırdı. Şeyhler ve mollalar genel itibariyle aynı görevi üstlenmekteydiler. İnsanların dini inançlarıyla ilgilenirlerdi. Osmanlı Devleti, Şeyhlere bir nevi yasallık vermek için bunlara "Siyadetname" denilen resmi belgeler veriyordu.⁷³ Bu belgelerde kendilerine bağlı olan cemaatlerin ve köylerin isimleri yer almaktaydı. Arif, kelime olarak bilgili, tecrübeli yol gösteren kişidir. Hayat deneyimine sahip erdemli insanlardır. Arif sahibi kişiler, aşiretler içinde vuku bulan bir durum karşısında görüş belirtmekle görevliydi. Ufca, aşiret fertleri arasında meydana gelen olumsuz bir durum karşısında olumsuzlukları gidermek için diğer fertleri uyandıran ya da haberdar eden kimselerdir. Şıhhar, geçmişi bilen anlatan kişidir. Aşiret fertlerinin kendi geçmişleri ve tarihi hakkında bilgilendiren kimselerdir. Bir nevi Şıhharlar, tarihçi görevi de üstlenmekteydiler. Çarkhacı, aşiretler arasında çıkan çatışmalarda ya da herhangi bir savaşta kendi

⁷¹ Mine Baran, Ayşe Yılmaz, " Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte, Beritan Aşireti Konutlarının da Aidiet Duygusu", e - journal Of New World Sciences Academy, Vol.6, Number.4(2011) ss. 1646 - 1647.

⁷² Cengiz Kartın, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele Dönemin de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki Aşiretlere Yönelik Siyaseti**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005, s. 52.

⁷³ Ünal, a.g.e., s. 69.

aşiretinin simgesini ya da bayrağını taşımakla görevliydi. Şıvan, kelime olarak çoban demektir. Aşiretin sürülerini otlatan, koruyan onlara bakan kişidir. Abid, aşiret içinde kahvecilik yapan yahut haber getirip götüreren kişidir. Bir nevi ulaktır. Hırobvan, savaşlar sırasında mehter işleriyle ilgilenen kişidir. Şinci, aşiret fertlerinin cenaze işleriyle ilgilenen görevlidir. Gevende kelime anlamı olarak gezen, yerinde durmayan kişilere denir. Gevendeler aşiretler içerisinde yapılan düğün, sünnet gibi şenliklerde saz çalan çalgıcılar olarak da bilinmektedir. Servan, seyis demektir. Yani at bakıcısı, terbiyecisidir.

Aşiretlerin genel itibarıyla bu tarz bir sosyal yapıya sahiplerdi. Beritan aşireti de bu tür sosyal yapıya benzer bir teşkilatlanma içerisinde yer almaktaydı. Bu konuda H.Musa Taşdelen Beritan aşireti üzerinde yaptığı çalışma sonucunda hazırladığı "Göçerlerin Şehirleşmesi" isimli kitabında, Beritan aşiretinin, Elazığ'da olan fertleri Zülfü, Mehmet, Yusuf Biçerler ve Ali Tekin ile yaptığı röportajda aşiretlerde var olan teşkilat yapısına ek olarak şunları belirtmektedir.⁷⁴

- 1- Kom
- 2- Şeni
- 3- Bağır
- 4- Aşır

Kom, aileyi temsil eder. Kom, kara keçi kılından yapılmış büyük bir çadırıdır. Her kom da bir aile oturur. Komlar farklı bölmelerden oluşur.⁷⁵

Şeni, genelde 20-30 veya 40çadırdan meydana gelir. Şenler, obaya karşılık gelir. Beritan aşireti, yaylalara çıktığında genellikle şenler halinde konaklamaktaydı.⁷⁶

Bagır, kabileyi temsil eder. Beritan aşireti, üç büyük kabileden oluşmaktadır: Kosanlar, Karakulaklar ve Molla Ömeranlar. Bu kabileleri ilerleyen sayfalarda tekrar ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Aşır, aşiret anlamına gelmektedir. "Eşir" olarak da telaffuz edilir.

Aşiretler, göçebeliğin getirdiği zor yaşam koşullarından dolayı sert karakterli insanlardır. Sert karakterleri yanında güler yüzlü ve misafirperverdirler. Aşiretlerin, adli ve idari işlerini müstakil kadılar yürütürdü.⁷⁷ Genellikle aralarında çıkan huzursuzlukları, kavgaları kendi aralarında örf adetlerine göre çözmekteydiler.

⁷⁴ Taşdelen, a.g.e., s.s. 50 - 51.

⁷⁵ Bkz, Fotoğraf 1.

⁷⁶ Bkz. fotoğraf 2.

⁷⁷ Ünal, a.g.e., s. 17.

Bunun nedeni de devletin var olan kurumlarına karşı güvensiz oluşlarıdır. Aşiretlerin en büyük sorunu kan davalarıdır. Kan davası aşiret ilişkilerinin çok sıkı olduğu dönemlerde oldukça ciddi boyutlarda iken dış etkenlere karşı açık ve aşiretlerin çözüldüğü yörelerde ise; giderek önemini yitiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁸ Aşiretler, kan davalarını, yüzyıllardan beri devam ettirip, adeta miras olarak sahiplenmekteydiler. Bu da törenin bir parçası olup, sosyal gelişmelerinin önündeki en büyük engellerden biri sayılmaktadır. Bu durumla başa çıkmanın en önemli yolu ise eğitimidir. Fakat göçebelikten dolayı okuryazar oranı da oldukça düşüktü. Kan davalarının çözümünde genellikle kan parası verilir, bunun yanı sıra at alma ve kız verme gibi durumlarda görülürdü. Göçebeler, dini ihtiyaçlarını Mollalar, Şeyhler, Seyitler, Dedeler, Pirlar vasıtasıyla giderirlerdi. Aşiret fertleri gelenek görenek, örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Herhangi bir otoritenin egemenliği altına girmekten de özellikle kaçınırlardı. Kurallara ve kanunlara fazla itaat etmeyip, dört mevsim gezgin bir yaşam sürerlerdi. Aşiretlerde, ataerkil aile yapısı hakimdi. Kadının fazla söz hakkı yoktu; ama kadına ve özellikle de çocuklara önem verilmekteydi. Erkek çocuğunun soyun devamını sağladıklarına inandıkları için, gerekirse birden çok eşle evlenme yoluna gittikleri de görülürdü. Evlilik kurumuna son derece önem verirlerdi; çünkü İslam dini evlilikte rıza ve meşruiyet aramaktaydı. Erkek ve kadının evleneceklerini çevrelerine beyan etmeleri ve onlarında buna şahitlik etmeleri önemli bir durumdu.⁷⁹ Bu aşiretlerin düğünleri coşkulu ve uzun sürerdi. Genellikle akraba evlilikleri yaygındı. Buna da son derece dikkat edilirdi; çünkü kan hısımlığı son derece önemliydi. Bu durum genellikle kapalı toplum yapısına sahip olan aşiretlerde daha fazla görülürdü. Aşiret dışında yapılan evliliklere çok sıcak bakılmazdı.

9.Aşiretlerde İktisadi Yapı

Anadolu toprakları üzerinde yaşayan aşiretlerin iktisadi alanda birbirlerinde farklı yapılara sahip oldukları görülür. Bunun da nedeni, yerleşik hayata geçenlerle, göçebe olan aşiretler arasındaki yapı farkından kaynaklanmaktadır.

⁷⁸ Kartın, **a.g.e.**, s. 56.

⁷⁹ Ünal, **a.g.e.**, s. 48.

9.1. Yerleşik Aşiretlerde İktisadi Yapı

Göçebe yaşam tarzını tamamen bırakarak mezra, köy, kasaba ve şehirlere yerleşen aşiretler, yerleşik hayata geçtikten itibaren önceki temel ekonomi kaynağı olan hayvancılığı terk edip yerleştikleri topraklarda çiftçilik, ahır hayvancılığı, esnafılık ve ticaret gibi işlerle uğraşmaya başladılar. Böylelikle ilkel yaşam tarzındaki iktisadi yapıyı terk edip yerine modern iktisadi hayatla bütünleştiler.

Anadolu coğrafyasında kurulan Osmanlı Devleti, göçebe olan aşiretleri yerleşik hayata geçirmek için iskan politikasını uygulamıştır. Yerleşik hayata geçen aşiretler de bir müddet vergilerden muaf tutulmuş, onlar için birtakım bayındır hizmetler verilmişti. Aşiretlere aynı zamanda toprak, arsa, arazi tahsis edilmiş olup⁸⁰; böylelikle onları yerleşik hayata özendirme politikası güdülmeye çalışılmıştı. Yerleşik hayata geçen göçebe aşiretler zamanla yeni hayat tarzlarına alışarak tarımla, ticaretle ve esnaflıkla uğraşmış, devlete, topraktan aldıkları ürünlerin karşılığı olarak öşür vergisi, arazi bedeli için arazi vergisi, dükkanlar için dükkan vergileri ve mülk için de mülk vergisi ödemişlerdir. Çiftçilikle uğraşanlar da tımar sisteminin birer parçası oldular. Ürettikleri ürünleri de pazarda satmak için "Bac" vergisini devlete ödemekteydiler. Yerleşik hayata geçen aşiret fertleri, zamanla yerleşik ahaliyle iktisadi alanda bütünleşir hale gelmeye başladı.

9.2. Göçebe Aşiretlerde İktisadi Yapı

Göçebe aşiretlerin iktisadi yapısı, yerleşik olanlara nazaran çok farklıydı. Göçebelerin temel iktisadi kaynağı, küçükbaş hayvancılık üzerineydi. Bundan dolayı da dört mevsim sürekli yer değiştirmek zorunda kalmaktaydılar. Bu yer değiştirmelerde önce sürüler yaylaya doğru yola çıkar, ardından da aşiret fertleri hareket ederdi Bu aşama aşağı yukarı bir aylık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşirdi. Göçlerden önce herhangi bir yaylaya veya kışlak bölgeye gitmeden önce aşiret reisi ve ileri gelenleri, yer kiralamak için hareket ederlerdi. Arazi sahipleri, yöre ağaları, tüzel kişiliği olan bu idareleri belirli bir süreliğine kiraladıkları için⁸¹ bu durum çoğu zaman aşiret fertlerini iktisadi açıdan sıkıntıya sokmaktaydı.

Göçebe aşiretler, toprağa bağlı olmadıkları için temel geçim kaynakları olan hayvancılık, onlar için son derece önemliydi. Göçebeler, kendi maddi ihtiyaçlarını

⁸⁰ Halaçoğlu, a.g.e., s.s. 75 - 77.

⁸¹ İsmail Beşikçi, **Doğu Anadolu'nun Düzeni**, E Yay., Ankara, 1969, s. 39.

kendi başlarına karşılayıp, gıda gereksinimlerini ettikleri sebzeler ve hububattan karşılarken, geçtikleri bölgelerde oturan toplulukları yağmalamaya pek ihtiyaç duymazlardı.⁸² Hayvanlardan elde ettikleri ürünleri de geçimlerini sağlamak için yayla dönüşlerinde kasaba ve şehirlerde satarak para kazanmaya çalışıyorlardı. Kadınlar ise; hayvanın yününden ve kılından kilimler dokuyarak hem sanatsal özelliklerini sergiliyor hem de onları satarak maddi kazanç elde ediyorlardı. Böylece ticaret hayatına ayrı bir canlılık kazandırmış oluyorlardı.

16.yüzyılda bazı Anadolu konargöçerleri sadece kendi gereksinimleri için değil, piyasa için de hayvan beslerdi. İstanbul'dan satılan koyunların bir bölümü, Anadolu konargöçerleri tarafından kent pazarlarına satılmaktaydı.⁸³ Koyun sürülerini en büyük şehir olan İstanbul başta olmak üzere diğer büyük şehirlere sürüler halinde "Celep" denilen hayvan tüccarları götürürdü.⁸⁴

Anadolu'daki aşiretlerin bir kısmı ticari amaçla deve yetiştirirdi. 16. ve 18.yy' da uzun kara ticaretinde genellikle develerden yararlandılar.⁸⁵ Bu da develerin önemini artırdığı gibi, deve besleyiciliğini de yaygınlaştırdı.

Aşiretler, havaların soğumasıyla birlikte tekrar göç ederek kışlaklarına geri dönerlerdi. Bu hareketlilik de aşiretler için büyük bir ekonomik külfetti; çünkü bu kez de kışlak bedelini ödemek zorunda kalıyorlardı. Bunun yanı sıra, kışın hayvanları için ot, saman, arpa, yem almak zorunda olmaları da fertleri parasal açıdan ayrıca sıkıntıya sokmaktaydı. Kısacası göçebelere gelir-gider dengesi, genellikle göçebe aşiretlerin aleyhineydi.

⁸² Ömer Özkaya, **Amerikan İstihbarat Belgeleriyle Kürtler**, Pegasus Yay., İstanbul, 2013, s. 35.

⁸³ Sina Akşin, **Türkiye Tarihi 2, Osmanlı Devleti 1300-1600**, Ed: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 2.Cilt, 7.Basım, İstanbul, 2002, s. 166.

⁸⁴ Ünal, **a.g.e.**, s. 106.

⁸⁵ Akşin, **a.g.e.**, s. 167.

İKİNCİ BÖLÜM

BERİTAN AŞİRETİ

1. Beritan Aşireti

Beritan aşireti, Anadolu ve Mezopotamya -Irak'a kadar- toprakları üzerinde yüzyıllardan beri yarı göçebe hayatı benimseyen bir aşiretti. Kürtçenin Kurmancî lehçesini konuşuyor; İslam dininin Sünnî mezhebinden olup büyük bir çoğunluğu safî inancını benimsiyordu. Az bir kısmı ise Hanefî mezhebindeydi. Aşiret, yüzyıllardan beri Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Mardin ve Şanlıurfa'da yaşamaktadır. Göçebe oluşlarından dolayı aşiret yazın Bingöl'ün Şerafettin, Şeytan ve Bingöl dağlarında kışın ise; kışlakları olan Diyarbakır, Elazığ ve Şanlıurfa - Ceylanpınar ve Viranşehir - gibi yerlerde hayatlarını idame ettirmektedirler. Aşiret, üç büyük kabileden oluşmaktadır: Karakulak, Kosan, Molla Ömeran. Üç kabilede kendi içinde oymaklara, oymaklarda zomlara, zomlar ise ailelere ayrılmaktaydı. Aşiretin geleneğine göre üç kabile üç gerçek kardeşin neslidir.⁸⁶ Günümüzde elli bin civarında bir nüfusa sahiptirler. Aşireti temsil eden reis anlayışına sahip değillerdir. Kabilelerin ve oymakların içinde sözü geçerli olan büyükler yer almaktadır. Cumhuriyet tarihimizle birlikte aşiret, zamanla aşamalı olarak yerleşik hayata geçmiştir. Günümüzde aşiret içersinde az da olsa yarı göçebe şeklinde hayat süren aileler de yer almaktadır.

⁸⁶ Türkdoğan, a.g.e., s.463.

Beritan Aşireti		
Karakulak Kabilesi 1-Kantozan Oymağı 2- Hesi Mehe Oymağı 3- Hec Eliyan Oymağı 4- Heciyan Oymağı 5- Beyrikan Oymağı 6- Kemikan Oymağı 7- Hec Musan Oymağı 8- Polan Oymağı 9- Mala Bayro Oymağı 10- Mala Ğeloy Eyse Oym. 11-Mala Eliye Kerro Oymağı	Kosan Kabilesi 1- Sevderan Oymağı 2-Mala Cüi Musa Oymağı 3-Mala Ğelilan Oymağı 4-Mala Mele Kase Oy. 5-Mala Hindo Oy. 6-Mala Mehemedan Oymağı 7-Mala İsmailan Oymağı 8-Mala Veylo Oymağı 9- Mala Eliye Cüe Oymağı 10-Mala Üsi Eli Oymağı 11- Mala Paso Oymağı	Molla Ömeran 1-Gümüsan Oymağı 2-Zeytan Oymağı 3-Nevikan Oymağı 4-Yazıcı ve Mala Eli Oy. 5-Mala Hese Keye Oy. 6-Mala Alo Oymağı

Tablo: 1 Beritan Aşireti

2.Beritan Aşiretinin Etimolojisi

Beritan aşiretinin kelime anlamına baktığımızda, aşiret fertleri Beritan ismini tanımlarken, tek bir tanım üzerinde mutabakat sağlamış değillerdir. Bu konuda çok farklı tanımlar var. Kanımızca bunun da en önemli nedeni: aşiretin üç büyük koldan oluşması ve bu kolların farklı coğrafyalara dağınık bir şekilde yayılmasıdır. Aşiretin ferdi olan Resul Demirkapu⁸⁷ (Diyarbakır) Beritan ismini şu şekilde tanımlamaktadır:⁸⁸

"Beritan kelimesi aslında Türkçe bir kelimedir. Kelimenin kökü Berti'dir. Göçebe, Koçer veya yerleşik hayata geçmemiş, sürekli hareket halinde olan topluluğa Berti denilmiştir. Berti, mevsimlere göre yer değiştiren ve sürekli hayvanlarına güzel otlak bulmaya çalışan, yani kendi yaşamını, yetiştirdiği hayvanlarının yaşamına göre ayarlayan bir topluluktur. Devletin kaynaklarında Berti olarak geçmez, onun yerine Beritan olarak geçer. Beritan ismi koyun sağımı yapılan Beri'den ve koyun sağan kişi Berivan'dan etkilenecek Berti ismini almıştır. Bazı tanımlamalara göre de; Arap bedevi göçebelerinden etkilenecek Berti ismi kullanılmıştır."

⁸⁷ Resul Demirkapu, Beritan aşiretinin Karakulak kabilesinin Kantoz oymağının ferdidir.

⁸⁸ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

Aşiretin Karakulak Kabilesi'nin Kantoz Oymağı'ndan olan Mehmet Demirkapu da (Diyarbakır) aşiretin ismini şu şekilde tanımlamaktadır:⁸⁹ *"Beritan kelimesi,'Beri'den gelmektedir. Beritanlılar Mili aşireti içersindeyken aşiretler arasında yaşanan bir kavgadan ötürü olaydan sıyrılmak için biz Beri'yiz demişlerdir. Beri kelimesi, zamanla Berti şekline dönüşerek günümüze kadar gelmiştir."*

Aşiretin Kosan Kabilesi fertlerinden olan Abdullah Çakıcı ve A.F. Başgil (Elazığ) Beritan ismini şu şekilde ifade etmektedir:⁹⁰ *"Beriti veya Beritan" kelimesi 'zengin, çok sürü sahibi' anlamına gelmektedir".*

Elif Aksoy, çalışmasında Beritan isminin kelime anlamını şu şekilde tanımlamıştır:⁹¹ *"Geçmişte su arayan Beritanlıların adı, Arapça kökenli olup 'Ber' yani susuz yer çöl manasına gelmektedir."*

Bir başka kaynakta ise, Beritan ismi şu şekilde tanımlanmaktadır:⁹²

"Berti kavramının anlamı: süt sağanlar, beriden gelen bir kadın terimi demektir."

Bir başka kaynakta da, Beritan isminin Toros dağları silsilesi içerisinde yer alan Berit dağında geldiği de ifade edilir.⁹³

3. Beritan Aşiretinin Tarihi ve Kabileleri

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin en büyük aşiretlerinden biri olan Beritan aşiretinin tarihi hakkında kesin bilgi veren yazılı bir kaynak olmamakla birlikte, aşiret içinde derlenen çeşitli sözlü söylemler vardır. Aşiret fertleri sözlü söylemlerden yola çıkarak kendi yazılı tarihini oluşturma yoluna gitmişlerdir. Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinde az da olsa Beritan aşireti ile ilgili evrak ve vesikalar yer almaktadır. Göçebe kökenli aşiretlerin tarihini tespit etmek oldukça zordur;çünkü göçebe yaşadıklarından ötürü kalıcı eserler meydana getirememişlerdir.

Beritan aşireti, yarı göçebe bir topluluktur. Kışları Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Bingöl'de; yazları da Bingöl dağlarının yaylarında yaşamaktadır. Bu durum yüzyıllardan beri bu şekilde devam etmiştir. Aşiretin tarihi, kimliği Bingöl'ün Şerafettin ile Şeytan dağlarının yaylarında gizlidir.

⁸⁹ Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme , 12.06. 2014.

⁹⁰ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 27.

⁹¹ Elif Aksoy, " Beritan Aşireti Çözgü Yüzlü Cicimleri " **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Ocak-Haziran 2012, s. 302.

⁹²Ferruh Teymuroğlu, **Bingöl' de Bir Halk**, Furkan Matbaası, Bingöl, 2007, s. 169.

⁹³Türkdoğan, **a.g.e.**, s.465.

Beritanlıların kökeni üzerine çok az sayıda çalışma yapıldı. Bu çalışmalardan biri Prof. Dr. Musa Taşdelen'e aittir. Musa Taşdelen, "*Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritan Aşireti Örneği)*" isimli kitabında, Selahattin Erhan'ı referans göstererek, Beritan aşiretinin Türkmen aşireti olduğunu belirtmektedir. Beritanlılar üzerine yazılan diğer eserlere baktığımızda, onlarda Beritan aşiretinin Orta Asya'dan gelip Anadolu topraklarına yerleştiklerini belirtiyor. Fakat bunlar tamamen şifahi bilgiler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca bu çalışmalarda yazılı kaynaklar sınırlı kullanılmıştır. Selahattin Erhan da genellikle varsayımlar üzerinde hareket etmiştir. Örneğin, aşiretin Kosan kabilesini, Kosan adının Kasım, Kasımlu veya Köse, Köseli, Köseyen adlarının şekil değiştirmiş hali olabileceğini, kökenlerinin isey Kasumlulara yada Köseli Avşarlarına dayanabileceğini öne sürmektedir.⁹⁴ Selahattin Erhan aynı yöntemle Beritan Aşireti'ni bir araya gelen Boz-ulus ve Dulkadirli Konfederasyonunun çeşitli gruplarının bir karışımı olmasını kuvvetle muhtemel görüyor.⁹⁵

Osmanlılar döneminde devletin sınırları içerisinde özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde birtakım nedenlerden ötürü konfederasyonlar oluştu. Beritan aşireti de geniş coğrafyalara yayıldıklarından dolayı farklı konfederasyonlar içinde yerlerini aldılar. Bu konu Hamidiye Alayları başlığı altında tekrar detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Orhan Türkoğlu'nun "*Etnik Sosyoloji*" isimli kitabında Beritan aşiretinin yapılan çalışmalara dayandırarak bir Türk aşireti olduğunu belirtmiştir.⁹⁶ Resul Demirkapu aşiretin tarihi hakkında şunları ifade etmektedir:⁹⁷

"Beritanlıların geçmişi Şerevdin de (Şerafettin) saklıdır. Beritanlıların doğumu, yaşamı ve ölümü Şerevdin'dedir.⁹⁸ Yapılan çalışmalarda aşiretimizin kökenlerini Orta Asya'ya bağlıyorlar. Tabii ki bu aslı olmayan rivayetlerdir. Aşiretimizi Türkmen aşireti olarak gösterme gayreti içerisindedir. Bunu da yaparken herhangi bir resmi belgeye dayandırmamaktadırlar. Biz Beritanlılar, Mezopotamya topraklarının kadim yerlileriyiz. Yüzyıllardan beri atalarımız bu topraklarda doğdular ve öldüler. Beritan aşireti, Kürt kökenli bir aşirettir. Bunu da söylerken elimde herhangi resmi bir belge yoktur; fakat dilimiz, kültürümüz, inancımız, gelenek

⁹⁴ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 32.

⁹⁵ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 38.

⁹⁶ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.469.

⁹⁷ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

⁹⁸ Şerevdin dağları Bingöl ilimiz sınırları içerisinde yer alan Şerafettin dağlarıdır. Bu dağlar yöre halkı tarafında Şerevdin olarak telaffuz edilir.

ve göreneklerimiz Mezopotamya kültürüne aittir. Araştırmacılar, aşiretimiz üzerine bir çalışma yapacak olursa eğer; bizim düşüncelerimizin ve duygularımızın doğrultusunda yapmaları gerekmektedir. Aksi takdirde yazdıkları, şifahi bir bilgi olarak kalacaktır."

Musa Taşdelen, kitabında ilginç bir noktaya da değiniyor:⁹⁹ "Beritan aşireti, bölgede Kurmanca konuşan diğer aşiretlerden farklı olarak Şafii mezhebine değil, Hanefi mezhebine bağlıdır" diyor. Bu konuda aşiretin ferdi olan Mehmet Demirkapu¹⁰⁰ şunları söylemektedir:¹⁰¹

"Beritan aşireti, Hanefi mezhebinden değildir, aşiretin büyük bir kısmı Şafii mezhebine mensupturlar. Sadece bir kısmı Hanefi'dir. Bunun da sebebi; aşiretin büyük bir kısmının geniş bir coğrafyaya yayılmış olup diğer inançlardan etkilenmesidir."

Aşiretler Raporu isimli çalışmada, aşiretin inancı Şafii ve Hanefi olarak belirtilmiştir.¹⁰² Beritan aşireti üç büyük kabileden oluşmaktadır: Bu kabileler kendi için de oymaklara ayrılmaktadır:

- 1- Karakulaklar
- 2- Kosanlar
- 3-Molla Ömeran

Beritan aşireti geleneğine göre, üç kabile üç gerçek kardeşin neslidir.¹⁰³ Bu konuda da tam bir fikir birliği yoktur. Karakulak Kabilesi'nden Abdulrezzak Sorgucu ve Kosanlar Kabilesi'nden Mümin Beritanlı, Beritan aşiretini oluşturan her üç kabilenin aynı soydan mı yoksa farklı kökenlerden geldiği konusunda tam bir fikir birliği içerisinde değillerdir.¹⁰⁴ Şayet aynı soydan gelmiş olmasalar da kız alıp verme yoluyla oluşan kan bağı vasıtasıyla bu üç kabile de kendilerini Beritanlı olarak tanımlamaktadır. Bu konuda Mehmet Demirkapu şunları ifade etmektedir:¹⁰⁵

"Aşireti oluşturan kabilelerde Karakulak ve Molla Ömeranlar aynı babadan gelmektedir; fakat Kosan Kabilesi asıl olarak Beritanlı değillerdir. Kosanlar Suriye'nin Şengal bölgesinden gelerek aşirete dahil oldular. Rivayette göre: Kosanlılardan bir aile Şengal taraflarından gelerek atalarımızdan olan Hüseyin

⁹⁹ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁰⁰ Mehmet Demirkapu, Beritan aşiretinin Karakulak kabilesinin Kantoz oymağının ferdidir.

¹⁰¹ Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme, 12.06.2014.

¹⁰² **Aşiretler Raporu**, Analiz Basım Yay., 3. Basım, İstanbul, 2014, s.102.

¹⁰³ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 31.

¹⁰⁴ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 45.

¹⁰⁵ Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme , 12.06.2014.

Ağa'nın yanına geldi. Hüseyin Ağa daha sonra bu aileyi koruması altına aldı. Bu olaydan sonrada Şengal taraflarında kalan diğer Kosanlılarda göç yoluyla buralarageldiler. Zaman içersinde kız alıp vermeye onlar da kendilerini Beritanlı saydılar. Büyüklerimiz bizlere bu şekilde anlatıyorlardı."

3.1. Karakulak Kabilesi

Karakulak Kabilesi, Beritan aşiretinin üç büyük kabilesinden olup, en büyük nüfusuna sahiptir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin farklı ücra köşelerinde dağınık olarak yaşamaktadırlar. Rivayete göre, *"Karakulak Kabilesi'nin kökenini oluşturan aile büyüğünün, koyunlarının sürüsündeki bütün koyunlarının kulaklarının siyah olmasından dolayı, kabilenin ismi de buradan gelmektedir."*¹⁰⁶ Bir başka rivayete göre de, Karakulak kelimesinin iki mitolojik kökeni vardır: Uzağa giden iki kardeşten birinin dönüşünde bu kişinin, kardeşinin kızı tarafından kara kulaklı olarak çağrılmasıdır. Diğeri ise, Karakulaklı koyun beslemelerinden gelmektedir.¹⁰⁷ Kabilenin fertlerinden olan Resul Demirkapı bu konu hakkında şu ifadelerde bulunmaktadır:

*"Karakulak Kabilesi kendi içinde on bir oymağa ayrılır. Kabileden olan Hasan Şaş, ailesinden ve akrabalarından küserek Van Gürpınar'a gidip oraya yerleşir. Gürpınar'da yedi sene çobanlık yapar. Bir süre sonra beyaz koyunlu bir sürü ile kabileye geri döner. Elazığ'ın ilçesi olan Palu köprüsünden geçerken maliye görevlileri Hasan Şaş adlı kişiden sürü için vergi parası alır. Koyunların beyaz, kulaklarının da siyah olmasından dolayı kabileye Karakulak lakabı takılır ve kabilenin ismi karakulak olur."*¹⁰⁸

Karakulak kabilesinin tarihine baktığımız da, Karakulaklar yaklaşık altı yüz yıl önce Konya civarında otururken, Karamanoğlu ve Osmanlı çatışmalarından dolayı sürüleri ve tüm oymak halkı ile birlikte Urfa yöresine göç etmek zorunda kalırlar. Burada yarı göçebe yarı yerleşik bir şekilde çadır yaşamını sürdürürler. Kışın Urfa yöresinde yazın da sürüleriyle Şerafettin Dağları, Bingöl ve Karlıova yaylalarında büyük çadır ve obalar halinde yaşarlar.¹⁰⁹ Karakulaklar yaz boyu bu yaylalarda kiraladıkları mera ve otlaklarda kalırken kış mevsiminde de tekrar Urfa'ya

¹⁰⁶ Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 1", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/3 Yıl:20, Sayı: 177, 1982, s. 17.

¹⁰⁷ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁰⁸ Resul Demirkapı ile yapılan görüşme, 01.05. 2014.

¹⁰⁹ Kocadağ, **a.g.e.**, s. 210.

dönme üzere göçebe hayatlarını devam ettirirler.¹¹⁰ Resul Demirkapu bu konuda şunları ifade etmektedir:¹¹¹

"Karakulaklar, Bingöl'deyken, Bingöl'ün yerleşik ahalisinden olan bir köy, kabilesinin kızını kaçıırır; fakat kızın rızası yoktur. Aşiret kızı geri almak için köye bir gece yarısı baskın düzenler. Bu baskın sırasında dokuz kişi öldürülür ve birçok kişide yaralanır. Dönemin yöneticileri bölgede asayişini korumak için aşiretimizi Konya'ya iskan ettirirler; fakat burada bir Osmanlı Beyiolan Mehmet Ağa, aşiretimizin kızına talip olur, Aşiret kızı vermek istemez. Bundan dolayı bir gece sesiz sedasız göç ederek Elazığ'ın Kovancılar ilçesine bağlı Gül Çatı bölgesine gelip yerleşirler. Daha önceden mesken yeri olan Urfa taraflarına gitmezler, çünkü daha önceleri bu bölgede tanınıp sürgün yedikleri için tekrar burayı tercih etmediler. Bugün Kovancılar yöresindeki Karakulaklar'ın hikayesi buradan gelmektedir. Büyüklerimiz tarafından da böyle rivayet edilir."

Karakulak Kabilesi beş yüz doksan aileden oluşmaktadır. Aile sayısı olarak Beritan Aşireti'nin % 56.1' ini teşkil etmektedir.¹¹² Günümüzde Karakulak Kabilesi on bir oymaktan oluşur. Bu oymaklar kendi içinde de ailelere ayrılır. Karakulak Kabilesi'nde aşağı yukarı bin yedi yüz yetmiş aile mevcuttur. Kabilenin oymakları şunlardır:¹¹³

- 1-Kantozan Oymağı
- 2-Hesi Mehe Oymağı (Hasan Şaş)¹¹⁴
- 3- Hec Eliyan Oymağı
- 4- Heciyan Oymağı
- 5-Beyrikan Oymağı
- 6-Kemikan Oymağı
- 7-Hec Musan Oymağı
- 8-Polan Oymağı
- 9- Mala Bayro Oymağı
- 10-Mala Ğeloy Eyse Oymağı
- 11-Mala Eliye Kerro Oymağı

¹¹⁰ Aksoy, **a.g.m.**, s. 303.

¹¹¹ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01. 05. 2014.

¹¹² Köroğlu, **a.g.m.**, s. 17.

¹¹³ Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

¹¹⁴ Hasan Şaş, aşiretin Karakulak Kabilesinin bir ferdidir. Beslediği koyunların kulakları siyah olduğu için bu durum kabileye lakap olarak verilmiştir. Bundan dolayı aşiretin tarihinde önemli bir yere sahiptir.

3.2. Kosan Kabilesi

Kosan kabilesi, Beritan aşiretinin ikinci büyük kabilesidir. Kürt aşiretlerinde her kabile, o kabilenin kökeninin dayandığı aile büyüğünün adı ile anılmaktadır. Kabilenin kaynağı hakkında net bilgi olmasa da, rivayete göre, Kosan Kabilesi'ni ortaya çıkaran ailenin büyüğü "Köse"ymiş ve Kürt adetlerine göre, o toplumda başka köse yoksa, bu kişiye artık köse lakabı takılmıştır. Kabilenin adı olan 'Kosan' adı da hikaye edilen köse rivayetinden gelmiştir.¹¹⁵

Kosan Kabilesi'nin tarihine baktığımızda, farklı bilgiler yer almaktadır. Bazı kaynaklarda, Kosan Kabilesi'ni oluşturan aile, yüzyıllar önce Şengal dağlarında¹¹⁶ otururdu. Sonraları bu aile Beritanlıların olduğu yörelere göç ederek, kan kardeşliği gibi bir antlaşma sonucunda Beritan aşiretine katıldı. Aslen Beritanlı olmayıp daha sonra evlilik yoluyla, Beritanlılar içinde yerlerini aldılar.¹¹⁷ Kosan Kabilesi'nin fertlerinden olan Mehmet ve Mustafa Sorgucu kardeşler, Kosan Kabilesi'nin Suriye-Irak sınırındaki Şengal Dağları'nda ikamet ettiklerini belirtmektedirler.¹¹⁸ Beritanlılar içinde bu görüş daha ağır basmaktadır. Kosanlar, Şengal taraflarından gelerek, Urfa'nın Karacadağ bölgesine yerleşmiş ve burada çoğalarak farklı yörelere dağılmışlardır. "... Yaşlılar tarafından Kosanlıların köken olarak Çingene oldukları ve Aşık-ı Şengal olarak adlandırıldıkları belirtilmiştir."¹¹⁹ Şengalli olmaları Yezidi kökenli olduklarına kanıt gösterilmektedir. Günümüzde de Kosanlılar, Bingöl ve Elazığ'da yoğun bir şekilde ikamet etmektedirler. Aynı zamanda Elazığ'ın ilçeleri olan Kovancılar ve Palu'da da yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Bu illerin dışında Şanlıurfa, Mardin ve Midyat gibi şehirler de de yerleşmişlerdir.¹²⁰

Beritan Aşireti içinde yerleşik hayata geçen ilk kabile- Cumhuriyet tarihinden itibaren-Kosanlılar'dır. Aynı zamanda birlik ve beraberlik bağının da en kuvvetli olduğu kabile olmuştur. Eğitim seviyesi de diğer kabilelere oranla daha yüksektir. Kosan Kabilesi kendi içinde on bir oymağa ayrılmaktadır. Bu oymaklarda, aşağı yukarı yedi yüz altmış dört aile yaşamaktadır. Bu oymaklar şunlardır:¹²¹

1- Sevderan Oymağı

2- Mala Cüi Musa Oymağı

¹¹⁵Köroğlu, **a.g.m.**, s. 15.

¹¹⁶ Şengal dağları, Irak'ta Sincar dağlarının halk arasında kullanılan bir diğer ismi.

¹¹⁷ Köroğlu, **a.g.m.**, s. 15.

¹¹⁸ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 31.

¹¹⁹ Türkdoğan, **a.g.e.**, s.464.

¹²⁰ Aksoy, **a.g.m.**, s. 302.

¹²¹Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

- 3-Mala Ğelilan Oymağı
- 4-Mala Mele Kase Oymağı
- 5-Mala Hindo Oymağı
- 6-Mala Mehemedan Oymağı
- 7-Mala İsmailan Oymağı
- 8-Mala Veylo Oymağı
- 9- Mala Eliye Cüe Oymağı
- 10- Mala Üsi Eli Oymağı
- 11- Mala Paso Oymağı

3.3. Molla Ömeran Kabilesi (Millemeran)

Molla Ömeran Kabilesi, Beritan aşiretinin üçüncü ve son kabilesidir. Kabile, aşiret içerisinde nüfus olarak azdır. Bölge halkı arasında Molla Ömeran isminden ziyade Millemeran olarak da anılır. Kabile, ismini anlatılanlara göre kabileyi oluşturan aile büyüğünün sırtındaki kamburdan (Mıl) almaktadır. Ömer ismi de bölge halkı arasında telaffuz edilirken "emer" olarak söylenmektedir. Böylelikle Kambur Ömer isminden yola çıkılarak "Millemeran" ismi meydana gelmiştir.

Bu kabilenin tarihine baktığımızda elimizde kesin bir bilgi yoktur. Bazı rivayetlere göre; kabilenin Irak üzerinden gelerek Güneydoğu'nun Akdağ bölgesine yerleştikleri söylenir. Bir başka rivayette ise, kabileyi Osmanlı arşiv kayıtlarına dayandırarak, Ömerlü Oymak'ı bir bölgede Ekrad Aşireti olarak geçerken diğer bölgelerde de Boz-Ulus Türkmen'i olarak nitelendirilir.¹²² Sonuç itibariyle, bu kabilenin de tarihi hakkındaki bilgiler şifahidir.

Molla Ömeran kabilesinde, ekonomik durumu iyi olanlar, göçebeliğın verdiği sıkıntılar nedeniyle Elazığ ve Elazığ ilinin Kovancılar ilçesine yerleştiler.¹²³ Günümüzde yaygın olarak Elazığ'da kısmen de Bingöl'de yaşamaktadırlar. Molla Ömeran Kabilesi altı oymaktan oluşmaktadır. Bu oymaklar şunlardır:¹²⁴

- 1-Gümüsan Oymağı
- 2-Zeytan Oymağı
- 3-Nevikan Oymağı

¹²² Taşdelen, a.g.e., s. 36.

¹²³ Aksoy, a.g.m., s. 303.

¹²⁴Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

4-Yazıcı ve Mala Eli Oymağı

5- Mala Hese Oymağı

6-Mala Alo Oymağı

4. Beritan Aşiretinde Eğitim ve Öğretim

Beritan aşireti, yüzyıllar boyunca göçebe bir hayatı benimsediği için, okur-yazar sayıları orta ve yaşlı kuşak arasında azdır. Bu durum, sadece Beritan aşiretine has bir durum değildir. Göçebe olan diğer aşiretlerde de durum benzerdir. Beritanlılar, hiçbir zaman eğitime karşı katı bir tutum sergilememişlerdir. Göçebe yaşam koşullarının olumsuz yanlarından biri olan eğitim eksikliği, din hocalarının vasıtasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Aşiret fertleri, çocuklarının din eğitimini almasını zorunlu görüyorlardı. Havaların ısındığı dönemlerde aşiret halkı yaylalara çıktığı vakit aşiret önderleri bir araya gelerek karar alır, çocukları için din dersi verecek hocaları getirtirlerdi.¹²⁵ Bu durum her ne kadar laik nitelikte bir eğitim olmasa da, zamanın ve mekanın koşullarına bakıldığında, aşiretin eğitime verdiği önemi gözler önüne sermektedir. Dini eğitim konusunda Mehmet Demirkapu şunları ifade eder:¹²⁶

"Yazın aşiretimiz yaylaya çıktığı vakitlerde çocuklarımızın eğitim eksikliğini gidermek için Melle Çerken lakaplı bir din hocası getirilirdi. Bu hoca çocuklarımıza Sünni İslam'a yönelik din dersi verirdi. Melle Çerken, sadece din dersi değil, aynı zamanda yeni yazıyı Latin alfabesini de çocuklarımıza öğretiyordu. Aşiretimiz bu durumdan son derece memnundu. Çocuklarımız Türkçeyi hoca sayesinde öğrendi. Aşiretimizin büyükleri aynı zamanda Melle'nin maddi -zekat ve para - ve manevi ihtiyaçlarını karşılardı. Tabii ki Melle Çerken'in dışında başka din hocaları da vardı: Şeyhler ve Mollalar. O dönemin koşulları içinde yapabileceğimiz buydu. Yaylaları bırakıp kışlaklarımıza gittiğimizde de çocuklarımızı devlet okullarına gönderirdik."

Beritanlılar içinde yarı göçebe olanlar – ki büyük çoğunluğu öyle- havaların soğuduğu dönemde yaylaları bırakarak kışlaklarına geldikleri vakit, çocuklarını okula gönderirlerdi. Bu durumda çocukların eğitimi için verimli geçmemekteydi. Çocukların alacağı eğitim öğretim üç dört ayla sınırlıydı. Bu kısa dönem içinde erkek çocukları şanslıydı; çünkü erkekler kız çocuklarına göre okula daha fazla

¹²⁵Taşdelen, **a.g.e.**, s. 79 - 80.

¹²⁶ Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme , 12.06.2014.

gönderiliyordu. 1986 yılında aşireti reisi Ali Yazıcı, bir gazete röportajında aşiretteki eğitimle ilgili şu ifadelerde bulunur: “*Sosyal yaşantımızın en acı yanı göçebe olduğumuz için çocuklarımızı okula gönderemememizdir. Bizler genellikle okuma-yazmayı asker ocağında öğreniriz. Kim bilir, belki okumamıza gerek yok, bizlerde okursak bu memlekette kim çobanlık yapacak? Kim süt üretecek?*”¹²⁷. Ali Yazıcı, Bingöl iline bağlı Solhan ilçesinde aşiret çocuklarının yatılı okula alınması için Milli Eğitim Bakanlığına dilekçe yazmıştır. Dilekçeye verilen yanıtta, aşiret üyelerinin yaza aylarında ikamet ettikleri adreslerinden ayrıldıklarından dolayı çocukların kaydı için bir işlemin yapılamayacağı ifade edilmiştir.¹²⁸ Eğitimde kız ve erkek çocuklarının eğitim durumlarında meydana gelen eşitsizliği yapılan şu çalışma net bir şekilde özetlemektedir: 1988 yılında yapılan ankette, aşiretin kadınlarından yalnızca %5'i Türkçe bildiklerini söylemektedir. Az bilenler ise % 53.8'dir. Geri kalan % 41.1 oranındaki kadınlar ise Türkçe bilmemektedirler. Eğitimli olan otuz bir kadın (% 19.6); on iki okur-yazar (tüm gurubun % 7.6' sı) on beş ilkokul mezunu (tümün % 9.5'i) ve dört kişi de daha ileri eğitim (en çok liseden terk) görenlerden (tümün % 2.5'i) oluşmaktadır.¹²⁹

Beritan aşiretinin içinde maddi durumu iyi olanlar çocuklarını en iyi okullarda okutmaya özen gösterirlerdi. Aşiretin bir ferdi olan Nusret Demirbağ'ın Galatasaray lisesinde okuması gibi. Aşiretin fertleri yerleşik hayata geçtikten sonra, eğitim -öğretimden en iyi şekilde faydalanmak adına çocuklarını okullara yazdırdılar. Bu durum belki de kendilerinde var olan eksiklikten kaynaklanmaktaydı. Çocukları için gösterdikleri hassasiyette bu yüzdendi. Okulun yanı sıra çocukların eğitimine yardımcı olması açısından aileler onları dershanelere de gönderiyordu. Maddi durumu daha elverişli olanlar ise; çocuklarını özel kolejlerde okutturmaktaydı. Aynı zamanda günümüzde üniversite eğitimi almış çok sayıda Beritanlı vardır. Doktor, eczacı, avukat, mühendis, öğretmen, belediye başkanı (Rahmi Çakıcı, Elazığ ilinin Kovancılar ilçesi)...vs olan. Bu meslek gruplarında toplum tarafından tanınmış olanların isimlerini burada paylaşalım: Eczacı Enver Ateş, Doktor Rahmi Karlıdağ, Avukat Fethi Gümüş, Mühendis Hasan Çakıcı, İktisatçı Rahmi Çakıcı.¹³⁰ Ayrıca Doktor Rodi Demirkapu, Eczacı Bişar Demirkapu, Öğretmen Resul Demirkapu,

¹²⁷ " Yetsin bu rezil hayat", **Milliyet**, 21.04.1986, s.11.

¹²⁸ " Yetsin bu rezil hayat", **Milliyet**, 21.04.1986, s.11.

¹²⁹ Ahmet Saltık, "Beritan Göçeri 15-49 Yaş Grubu 158 Kadını Kapsayan Mediko Sosyal Bir Çalışma", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**: 5 (1), 1988, s.s. 99 - 100.

¹³⁰ Teymuroğlu, **a.g.e.**, s. 182.

Maliye Müdürü Reşat Demirkapu, Doktor Şervan Demirkapu, Avukat Süleyman Demirkapu, Avukat Hasan Akkuzu, Veteriner Ali Akkuzu, iktisatçı Abdullah Gümüş, Kimyager Orhan Demirbağ, Öğretmen Hüseyin Demirbağ, Eczacı Nazım Demirbağ, Öğretmen Mehmet Demirkapu, Doktor Selahattin Sarıdağ...vs. Elbette daha birçok isim de vardır. Aşiretin eğitim durumu hakkında Resul Demirkapu'nun görüşleri şöyledir:¹³¹

"Beritan aşireti, göçebe yaşadıkları için aşiretimizin fertlerinin eğitim seviyesi yüksek değildir. Özellikle orta yaş ve yaşlı kesimden olanlarda okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdır. Bu durum tamamen göçebe yaşamın getirdiği zorluklardan kaynaklanmaktadır. Aşiretimiz kademeli olarak yerleşik hayata geçtikten sonra, deyim yerinde ise; bir eğitim hamlesi başlatmıştır. Yerleşik düzene geçenler çocuklarının eğitimine önem ve öncelik verdiler. Üstelik kız- erkek ayrımı yapılmadan. Çocuklarımız bizim geleceğimizdir, aşiretimizin devamını sağlayacak olan çocuklarımızın eğitimi bizim için önceliklerimiz arasındadır."

Beritan aşiretinin eğitime bakış açısını ele aldığımızda göçebe oldukları dönemde -belki de göçebeliğin getirdiği zorluklardan da olabilir- dini eğitim önemli bir yere sahipken, günümüz koşulları içerisinde laik eğitimden yana bir tutum sergilemektedirler.

5. Beritan Aşiretinde İktisadi Yapı

Beritan aşiretinin iktisadi yapısına baktığımızda dönemselsel olarak farklılıklar arz etmektedir. Aşiret, yüzyıllardan beri göçebe yaşam tarzını benimsemiştir. Cumhuriyet tarihinden itibaren zamanla yarı göçebe hayatı bırakarak yerleşik hayata geçip, modern iktisadi yapı içinde yerlerini alarak, önceki iktisadi yapılarını büyük ölçüde terk etmişlerdir.

Beritan aşireti Anadolu toprakları üzerinde yüzyıllardan beri göçebe yaşam tarzı içindeydi. Her göçebe kavim gibi, Beritanlılarında temel geçim kaynağı hayvancılıktı. Şerafettin dağlarının yaylasında yaşamını sürdüren Mahmut Morkoyun geçim kaynakları için şu ifadelerde bulunur:¹³² *"Hayvancılık, babam dedemden almış, ben de babamdan aldım. Bu yaşıma kadar Beritan aşiretine mensup biri olarak bu işi her zaman Şerafettin yaylasında yürütüyorum. "Yaşam kültürlerini*

¹³¹ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

¹³² "Şerafettin Yaylalarında Göçerlerin Zorlu Yaşamı.", <http://www.milliyet.com.tr/serafettin-yaylalarinda-gocerlerin-zorlu-bingol-yerelhaber-2969257/> Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

hayvancılık üzerinden şekillendirdiler. Geçimlerini sürekli kılmak için Mart ve Nisan aylarında Bingöl ilinin sınırları içinde olan Bingöl Dağları, Şeytan Dağları ve Şerafettin Dağları'nın¹³³ yaylalarına göç ederlerdi.¹³⁴ Beritanlılar, "... yüzlerce aile ve çadır halkı, sayısız ticaret ve sağın koyun sürüleri, at ve deve ılgılarıyla Bingöl'ün çeşitli yerlerine konar, üç ay burada eğlenirlerdi."¹³⁵ Göç istikamet yolları: Kulp (Diyarbakır) yolu, Bingöl Genç yolu ve Palu yolu idi. Havaların soğuduğu Ekim, Kasım aylarında ise yaylalarını zorunlu olarak terk edip, kışlakları olan Diyarbakır ve Şanlıurfa'ya (Ceylanpınar ve Viranşehir) gelirlerdi. Bu zahmetli geliş ve gidişlerin temelinde temel geçim kaynağı olan hayvancılık yatardı. Aşiretin beslediği hayvanlar içerisinde en fazla koyun yer almaktaydı; çünkü bölge iklimi koyun yetiştiriciliğine elverişliydi¹³⁶. Aşiretin kadınları günde iki defa koyun sağımı yapar, sağılan sütlerden de kadınlar çökelek peyniri yaparlar. Elde edilen bu ürünler, aşiretin erkekleri tarafından yakın kasaba ve şehirlere götürülerek satılırdı. Böylece ürünler bozulmadan kısa sürede elden çıkartılırdı. Fakat bir süt fabrikasının ve mandıranın olmaması aşiret fertlerini müşkül duruma düşürmüştür.¹³⁷ Koyunların etinden, sütünden elde edilen kazanç dışında yılda iki defa olmak üzere yünleri kırılarak fayda sağlanmaya çalışılırdı. Kırılan yünler pazar yerine götürülerek satılırdı. O dönemlerde pamuk ve elyaf üretimi yaygın olmadığından yünler işlenerek yatak ve yorgana dönüştürülürdü. Halk arasında yün kullanımı yaygındı. Beritanlıların elde ettiği yünlerin önemli bir özelliği de açık havada ve yaylalarda yetiştirildikleri için koyunların yünlerinde ağıl kokusunun olmamasıydı. Yünlerin bu özelliği bölge halkı tarafından oldukça rağbet görüyordu.

Beritanlılar nüfus bakımından kalabalık bir yapıya sahip oldukları için aşiret yüz binlerce koyuna sahipti. Bu koyunları yaylalarda iyice besledikten sonra sonbahar aylarında Diyarbakır, Şanlıurfa ve Gaziantep'in hayvan pazarlarında satarlardı. Aşiret mensupları zaman zaman hayvanlarının bir kısmını devlet kurumlarına verirlerdi. Örneğin, 1980'lerin başında Et-Balık Kurumu, Beritan aşireti için iki yüz elli bin canlı hayvan karşılığında dört yüz milyon lira kredi vermiştir.¹³⁸ Fakat öte yandan bazı zamanlar devletle-aşiret arasındaki iktisadi ilişkilerde sorunlar

¹³³ Şeytan Dağları, Bingöl İlinin Yedisu ilçesinin dağlarıdır. Şerafettin dağları ise Bingöl İli'nin dağlarıdır.

¹³⁴ Bkz, Fotoğraf 3-4.

¹³⁵ Fırat, **a.g.e.**, s.s. 277-278.

¹³⁶ Bkz, Fotoğraf. 5-6.

¹³⁷ Türkdoğan, **a.g.e.**, s.468.

¹³⁸ " Et-Balık Kurumu Beritan Aşiretine 400 milyon lira kredi verdi", **Milliyet**, 20.04.1981, s.7.

da yaşanmıştı. Örneğin, 1979 yılında Beritan fertleri, devletten alacakları olmasına karşın Mersin'deki Et-Balık Kurumu'na vermek üzere getirdikleri koyunları teslim etmek üzere her hangi bir yetkilinin olmamasından dert yanyorlardı. Günlerdir bekletilen aşiret üyeleri, getirilen hayvanların açlık ve susuzluktan dolayı telef olacaklarından endişeliydiler.¹³⁹

Satışa sundukları koyun sayısı çok olduğu için, koyunların bir kısmı şehir pazarlarından Arap devletlerine de ihraç edilirdi.¹⁴⁰ Bu da koyun yetiştiriciliğinin aşiret için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu konuda Resul Demirkapu şu ifadelerde bulunmuştur:¹⁴¹

"Beritanlılar, hayvanlarını yazın yaylalarda otlattıktan sonra iyi kilo alan hayvanlarını sonbahar aylarında satmak için Adana'ya oradan da Suriye'ye götürürlerdi. Bu uzun ve zahmetli ticari yolculuklarından birçok hikayeler doğardı. 1960'lardan sonra Gaziantep hayvancılık açısından büyük bir ticaret merkezi oldu. Beritanlılar; Kuveyt, Suriye, Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerine canlı hayvan ticareti yapmıştır. Arap tüccarlar buraya gelip istediği sürüyü alır ve kamyon taşımacılığı ile ülkelere götürürlerdi. Gaziantep'teki ticaret 1989'a kadar devam ederken Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesiyle canlı hayvan ticareti de sona ermiştir."

Aşiretin hayvan ticaretine ilişkin Mehmet Demirkapu, Resul Demirkapu'nun söylediklerine şunları ilave etmektedir.¹⁴²

"Aşiretimizin Karakulak Kabile'sinden olan Abdullah Demirkapu -Kantoz Oymağı- ilk ihracat işine giren kişidir. Şerafettin yaylalarında yetişen koyunları alıp kırk iki günlük yolculuktan sonra Halep'e - Suriye'ye - götürerek buralarda satardı. Tabii ki çok zahmetli ama kazançlı bir süreçti bu. Bunun yanı sıra yetiştirdiğimiz koyunlar İskenderun limanında gemilere yüklenerek Arap ülkelerine gönderilirdi."

Beritan fertlerinden bazıları Suriye' deki Ermeni tüccarları ile kaçak yollarda büyükbaş hayvan ticareti de yapmışlardır.¹⁴³ Beritanlılar, havalanın soğuduğu dönemlerde kışlaklarına geri döndükleri zaman, yol üzerinde olan esnaflardan kışlak ihtiyaçlarını da temin ederlerdi. Bu durum bölge esnafı için önemli bir kazançtı. Aşiret fertleri satamadığı ya da satılığa çıkarmadığı cılız hayvanlarını da kışlaklarda

¹³⁹ " Üreticiler, koyunlarını teslim edecek yetkili bulamıyorlar", **Milliyet**, 29.10.1979, s.7.

¹⁴⁰ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 82.

¹⁴¹ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

¹⁴² Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme, 12.06.2014.

¹⁴³ **Aşiretler Raporu, a.g.e.**, s.102.

besiye bırakılırdı. Daha sonra buralarda beslenen hayvanlar tekrar kent pazarlarına getirilip satılırdı.

Beritan aşireti diğer aşiretler gibi, Türkiye Kalkınma Vakfı'nın da desteğini aldı. Türkiye Kalkınma Vakfı, merkezi Ankara'da olup kamu yararına çalışan bir kurumdur. Özellikle çabalarını Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kırsal kalkınma projesiyle devlete yardım etmek biçiminde yönlendirmektedir. Vakıf, bu amaçla örgütlenmiş ve Diyarbakır'da da Bölge Müdürlüğü Kurumu olarak yer almıştır. Vakıf, köylülerin tarım ve hayvansal ürünlerinin değerlendirilmesine katkı sağlamış ve bu doğrultuda yatırımlar yaparak halkın eğitimine de yardımcı olmuştur. Vakıf, aynı zamanda Beritanlıların yazın elde ettikleri ürünlerini ilk sırada değerlendirmeyi düşünmüştür. Bundan dolayı aşiretle de -Kosan kabilesi- diyalog kuruldu. Aşirete maddi ve manevi (sağlık) yardımlar sağlanmaya çalışıldı.¹⁴⁴

Beritanlılar, yaylaya gidiş ve dönüşlerinde birtakım maddi ve manevi sorunlarla karşılaşmaktaydı. Bu gidiş ve dönüşler sırasında belli istikametler takip edilir, istikametler üzerinde konaklama ihtiyacı yerli ahali tarafından ya kabul edilir ya da edilmezdi. Kabul eden, aşiret fertlerinden de para alınırdı. Bu durum aşiret fertlerini maddi açıdan sıkıntıya sokmaktaydı; çünkü göç bir ya da bir buçuk ay sürerdi. Konaklamaya izin verilmemesinde ise, özellikle de sonbahar dönüşünde, hayvanlarının açlık ve susuzluktan dolayı yorgun düşmesine, bu hayvanların telef olmasına sebebiyet veriyordu. Aşiretin karşılaştığı sorunlardan birisi de yol istikametinde, hayvanlarının yerliler tarafından çalınmasıydı.¹⁴⁵ Bu olumsuzlukların yanında aşiret fertleri aynı zamanda kışlakları için yerli ahaliye para ödemekteydi. Gerek yaylalar için gerekse de yol istikametinde dolayı ödedikleri paralardan dolayı yöre ağaları ve şeyhler güçlerini artırmışlardır.¹⁴⁶

Aşiretin beslediği hayvanlar: Koyun, keçi, deve, at, katır, eşek, köpek, tazi, inek, öküz, manda.

Aşiretin hayvanlardan elde ettiği ürünler ise: Süt, peynir, çökelek, lor, meşk, et, yün ve durmedir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Saltık, **a.g.m.**, s.s. 97 - 98.

¹⁴⁵ Köroğlu, **a.g.m.**, s. 14.

¹⁴⁶ "Şerafettinler Dramı", **Milliyet**, 03.10.1962. s.5.

¹⁴⁷ Durme, kurutulmuş et demektir. Yazın tuzlanıp kuruması için güneşin önünde bekletilir, kışın yenir.

Göçebe yaşam tarzını benimseyen tüm aşiretlerde olduğu gibi Beritanlılar içinde yük taşıma hayvanları önemli bir yere sahipti. Milan aşireti, göç dönemlerinde yük hayvanı eksikliğini Beritanlıların katırlarından faydalanarak gidermekteydi.¹⁴⁸

Beritanlılar, çeşitli nedenlerden dolayı zamanla göçebeliği bırakarak yerleşik hayata geçtiler. Bu durum iktisadi yapılarında da değişiklikler yarattı. Yerleşik hayata geçen fertler-Kosan fertleri-, ilk olarak Elazığ'ın merkezin de yer alan Beritan Oteli, Divan Oteli, Çınar Oteli, Yayla Oteli'ni açtılar. Zamanla otellerin yanı sıra kent merkezlerinde mağazalar alıp sattılar. Bazı Beritanlılar da bizzat ticaretin içine girerek mağazaları işlettiler. Abdulrezzak Sorgucu tarafından açılan “Togo Beritan”ı¹⁴⁹ örnek verebiliriz. Mümin Beritan'da Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde fabrika açtı.¹⁵⁰ Fabrikayı açmasında ki neden ise; aşiretin gençlerine iş istihdamını sağlamaktı. Ayrıca Bingöl ve Elazığ'ın merkezinde ve ilçelerinde, -Kovancılar, Karakoçan, Palu gibi.-Diyarbakır'ın merkez ve ilçelerinde, market, bakkal, şarküteri, yem satış dükkanları, eczane, lokanta, seracılık -Kovancılar-...vb. iş yeri açtılar. Aktif ticaret hayatına atılmayan bazı aşiret fertleri ise; yerleştikleri yerlerde büyükbaş hayvan besiciliği yaptılar. Ürettikleri hayvansal gıdaları da yine açmış oldukları şarküterilerde satışa sundular.¹⁵¹ Ticaret ve besi hayvancılığıyla uğraşmak istemeyen yeni nesilden bazıları, okumayı tercih ederek devlet kurumlarında ve özel sektörde iş hayatına atıldılar.

Aşiretin yerleşik hayata geçişiyle birlikte iktisadi yapılarında büyük bir değişiklik yaşandı. Artık ekonomilerinin temeli hayvancılığa dayanmamakta; fakat günümüzde az da olsa, göçebeliği bırakmayan aşiret üyeleri de bulunmaktadır.

6. Beritan Aşiretinde Sosyal Yapı

Beritan aşiretinin, temel geçim kaynağı hayvancılıktı. Bundan dolayı havaların ısındığı ilkbahar aylarında aşiret, kışlaklarından ayrılarak Bingöl'de ki yaylaklarına dönerlerdi. Göç, aşiret fertleri için yorucu ve zahmetliydi; çünkü göçler yaklaşık olarak bir ya da bir buçuk ay gibi bir süreyi kapsamaktaydı. Göç yolları üzerinde aşiret fertleri hastalık, parasızlık, bebeklerin ölümleri gibi sorunlarla yüz

¹⁴⁸ Eyüp Kıran, **Kürt Milan Aşiret Konfederasyonu**, Elma Yay., İstanbul, 2003, s. 40.

¹⁴⁹ Togo Beritan mağazası, aşiretin ferdi olan Abdulrezzak Sorgucu tarafında açılan ayakkabı mağazasıdır.

¹⁵⁰ Taşdelen, **a.g.e.**, s.s. 82 - 83.

¹⁵¹ Bkz. fotoğraf 7-8-9-10-11-12-13.

yüze kalmıştır.¹⁵² Aşiretin erkekleri göç başlamadan önce göç edecekleri yaylalara gider kalacakları yaylayı kiralardı. Akabinde de aileler göçe başladılar. Aşiretin kadınları da en az erkekleri kadar cesur ve becerikliydiler. Çadırların dokunması, sökülüp kurulması hep kadınlara ait bir işti.¹⁵³ Çadırın kurulup kaldırılması normalde erkeklerin işi iken bu işi de aşiretin kadınları üstlenirdi. Erkekler çobanlık ve hayvan ticareti ile uğraşırken; kadınları da çadırla, hayvansal ürünlerin işlenmesiyle meşgul olurdu. Beritan yaylarına ayın belli dönemlerin de "Çerçi" denilen seyyar satıcılar gelirdi. Bunlar peynir, yağ, yün gibi hayvansal ürünlerine karşılık leblebi, kara lastik gibi ucuz eşyalar vererek, aşiret fertlerinin elinde olan ürünleri ucuza kapatırlardı.¹⁵⁴ Bertiler -Beritanlılar- yaylalarda genellikle birbirine yakın alanlarda konaklardı. Onların deyişle birbirlerine olan uzaklıkları bir tüfek sesi kadardı. Obaların birbirine yakın olmasında ki temel etken ise; güvenlik, birlik ve beraberlik duygusudur. Kurdukları çadırlar içerisinde oba reisinin çadırı, diğer çadırlardan daha belirgin, daha büyük ve de daha zengindi. Çadırın büyüklüğü ve kalitesi, ailenin gelir durumunu yansıtmaktadır.¹⁵⁵

Beritanlılar her ne kadar alan olarak aynı bölgede yaylaya çıkmış olsalar da her kabilenin yaylası birbirinden farklıdır. Konaklanan bu yaylalar genellikle kabileler tarafından kiralanırdı. Kosan Kabilesi'nin durumu Karakulak ve Molla Ömeran kabilelerinden biraz daha farklıydı. Kosanlıların, Şerafettin yaylalarından satın aldıkları yerleri vardı. Bu durum Kosanlıları maddi ve manevi olarak diğer kabilelerden daha güçlü kılıyordu. Kosanlıların, Şerafettin yaylasında yerlerinin olması, buralarda belirgin mezarlıklarının olması avantajını da sağlıyordu. Kosan kabilesinin tüm ataları bu mezarlıklarda gömülüydü. Diğer iki kabile ölülerinin yerini tespit etseler bile her yıl kiraladıkları yayla çevresinde gömüp bırakmak zorunda kalıyorlardı. Bu sebepten ötürü her iki kabilenin de toplu mezarlığı bulunmamaktadır.¹⁵⁶

Beritan aşireti, yaşadıkları mekanlarda -yaylak - kışlak- yerli ahali ve diğer aşiretlerle uyum içindeydiler. Yeri geldiğinde Şerafettin yaylalarında konaklayan

¹⁵² " Aşiret yollardadır ...", **Milliyet**, 20.04.1986, s.11.

¹⁵³ Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 4", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/7 Yıl:20, Sayı:181, 1982, s. 19..

¹⁵⁴ " Çerçi geldi, çerçiiiiiii! ", **Milliyet**, 22.04.1986, s.11.

¹⁵⁵ Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 2", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/4 Yıl:20, Sayı:178, 1982, s. 11.

¹⁵⁶ Köroğlu, **a.g.m.**, s. 11.

Şavak aşiretiyle birlikte¹⁵⁷ hayvanlarını otlatıp, Karacadağ'da ki -Urfa- göçerlerin büyük bir kısmını oluşturan Kejan aşireti, Karacadağ Türkmenleri ve Karakeçili aşiretiyle birlikte yaşarlardı.¹⁵⁸

Aşiretin uyumlu fertleri içinde suça karışmış olanlar da vardı. Osmanlı vesikalarında konuyla ilgili şunlar yer almaktadır:

*"Beritan aşiretinde Siirt sancağından olan bazı fertler cinayette suçlu ve mahkum olan kişilerin bir kısmının kabulü ve aflarının istemiyle Bitlis ilinde 8 Ocak 306 tarihinde Kanunisani - Ocak ayı-tarihli telgrafla bildirildi."*¹⁵⁹

Telgrafın içeriğine bakıldığında:

"Altı seneden beri hükümete karşı itaatsizlik ve soygunculuk işlerine karışmış olup bundan dolayı mahkum olmuş Ali Ağa'nın ve Berzeş- Günan aşireti kişilerinden olup dokuz seneden beri Mardin hapisanesinde tutuklu bulunduğu halde buradan zaferle ayrılıp teslimatını açıkça söyleyerek tutuklanmaları mümkün olduğu ve yola getirilen, aflarının kabulü yoluna gidilmediği; çünkü Siirt Sancağı'nda güvenlik ve geleceğin düzenli olunduğuna işaret edilmiş olunan bundan alınan telgrafname üst tarafta huzurla takdim edilmiş, bu kayıtların en büyük bir şekilde sağlam bir görüşle Hazreti Sadrazama sığınırım."

Beritanlıların aile yapısına baktığımızda aşiret içinde ataerkil aile yapısı hakimdi. Her ne kadar erkek egemenliği olsa da kadınlarda önemli bir yere sahipti. Aşiret içinde endogami [iç evlilik] evlilik yaygındır. Aşiret fertleri bu tür evlilik yoluyla kan bağlarını daha güçlü tutmak istiyorlardı. Az da olsa dışarıya kız verilir ve de alınırdı. Bu duruma aşiret çok da sıcak bakmamaktadır. Göçebelik yıllarında aşiretin tüm düğünleri yaz aylarında yapılmaktaydı. Hem yaylalarda koşullar uygun hem de Beritanlılar yazın maddi açıdan daha iyi imkanlara sahipti.¹⁶⁰ Düğünler çok kalabalık ve eğlenceli geçirdi. Halaylarda kadın erkek birlikte halay çekerlerdi. Bu durum aşiretin sosyal yapısının seküler olduğuna bir örnektir. Aşiret, kaçan kızı hoş görmez ve de bu durumu affetmezdi. Bu durum da bazen kan davalarına kadar gidebiliyordu. Affetmedikleri gibi evlatlıktan men ederlerdi. Bu durum da aşiretin örf ve adetlerine ne kadar katı bir şekilde bağlı olduklarını gösteriyordu. Aşiret içinde, kız istemeye giden kişiye "Hazginci", kızı istenilen kişiye ise "Hınami"

¹⁵⁷ Beşikçi, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁵⁸ Taner Kılıç, "Karacadağda Göçebe Hayvancılık ve Göçerler", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:24, Sayı 2, Elazığ, 2014, s. 2.

¹⁵⁹ BOA, Dosya No: 1806, Gömlek No: 76, Fon Kodu: DH.MKT

¹⁶⁰ Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 3", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/5-6, Yıl:20, sayı:179-180, 1982, s. 14.

deniliyordu.¹⁶¹ Aşiretin örf ve adetlerinde kızlar genellikle mirasa ortak edilmediği için kızlar evlendiği zaman baba tarafı kızına çeyiz hazırlardı. Kılık kıyafet, yatak yorgan, çadır vs. Böylelikle hazırlanan çeyiz de miras payı olarak kabul edilirdi. Her ne kadar maddi olarak nasibini alamasalar da aşiret içinde kadının ayrı bir önemi ve ağırlığı vardır. Bu konu hakkında Resul Demirkapu şu ifadelerde bulunmuştur:¹⁶²

"Beritanlılar kadınlarına çok değer vermektedir. Kadın, aileyi çekip çevirme, çocuğa eğitim verme ve çocuğu geleceğe hazırlama gibi önemli görevler üstlenmekteydi. Yine sosyal yaşantıda kadına büyük değer verilmekteydi. Eğer aile içinde veya haricinde kavga, silahlı çatışma dahi olsa kadın araya girerse ve yazmasını havaya kaldırırsa iki tarafta kavgayı durdururdu. Yine kavgalarda kimse kadınlara karışmazdı. Bunun yanı sıra Bertilerde bazı aile isimleri kadın ismiyle söylenir."

Beritan aşiretinin, Cumhuriyet ile birlikte zaman içerisinde sosyal yapılarında da önemli değişiklikler meydana geldi. Göçebeliği bırakarak aşamalı bir şekilde yerleşik hayata geçtiler. Aşiretin göçebeliği bırakarak yerleşik hayata geçme nedenlerinin başında öncelikle ekonomik kaygılar, güvenlik sorunu ve daha konforlu bir yaşama isteği geliyordu. Hayvancılıkla geçimini sağlayanlar, yayla yasağı, bölgede meydana gelen terör olayları ve iklim koşulları gibi sorunlar sebebiyle göçebeliği bırakıp yerleşik hayata geçmeyi kabul ettiler.¹⁶³ Konu hakkında Mehmet Demirkapu şunları ifade etmektedir:

"Beritanlılar, göçebelik yıllarında göçebe yaşam tarzından memnunnardı. Tabii ki sorunlarda yok değildi; fakat genel itibariyle mutluyduk. Zengindik, köylülere borç paralar veriyorduk. Köylüler yazın yaylalarını kışın ise kışlaklarını bizlere verip para kazanmak istiyorlardı. İlk zamanlarda maddi olarak sorun olmazken sonraları çeşitli sebeplerden - siyasi, sosyal- dolayı yerleşik hayata geçmeye başladık. İktidara gelen hükümetlerin olumsuz politikaları ve iktidara gelen Ecevit'in göçebelere yönelik açılımlarıyla¹⁶⁴ aşiretimiz kademeli olarak yerleşik hayata geçti. Günümüzde hala göçebe olarak yaşayan Beritanlılar da vardır. Her

¹⁶¹ Taşdelen, **a.g.e.**, s. 54.

¹⁶² Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

¹⁶³ Baran, Yılmaz, **a.g.m.**, s.1651.

¹⁶⁴ Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, göçebelere yerleşik hayata geçirebilmek için Köy Kent projelerini yaşama geçirmiştir. Beritan aşireti de bu projede faydalanmışlardır.

*kabilede bir kaç aile yaşamaktadır. Şimdi birçoğumuz yeni yaşam tarzımızdan da memnunuz. Birçoğumuz da tekrardan yaylalara dönmek istemiyor"*¹⁶⁵

Yerleşik hayata geçişle birlikte diğer aşiretlerde olduğu gibi Beritanlıların da feodal yapılarında çözümler yaşanmaktadır. Bunun nedeni; sosyal yaşamın getirdiği etkenlerdir. Çözümler her ne kadar olsa da Beritan fertleri olumsuz bir durum karşısında nerede olurlarsa olsunlar kısa bir sürede yardımlaşmak amacıyla bir araya geliyorlar. Örneğin Diyarbakır'ın Bismil ilçesin de Beritan fertleri ile diğer köylüler arasında çıkan kavgada akrabalarının yardımına koşular.¹⁶⁶ Burada aşiret fertleri ile köylülerden biri ile çıkan kavgada aşiretin ferdi Ali Demirkapı öldürüldü.¹⁶⁷ Aşiret içinde geniş aile tipinden çekirdek aile tipine doğru bir gidiş söz konusu olmaktadır. Aşiret, bağlarını güçlü tutmak için yerleştikleri alanlarda topluca yaşamaya özen gösterirlerdi. Devletle olan ilişkilerini sağlamak için Beritan Kooperatifini açtılar. Kooperatif sadece devletle olan ilişkilerini değil, sosyal bağlarını koruma açısından da önemli bir yere sahiptir. Yerleşik hayata geçen fertlerde orta ve yaşlı kuşağın büyük bir kısmı göçebelik yıllarına özlem duyarken; yeni kuşak yerleşik hayattan yanadır. Beritan aşiret fertleri Elazığ da 1989 da Beritan spor takımını kurdular. Kulüp Başkanı olarak da Hamza Sorgucu'yu seçtiler.¹⁶⁸

Aşiretin kooperatifi, yaylaları ve müzikleri hakkında bilgiler verelim:

6.1. Beritan Kooperatifi

Beritan aşireti, sistemli olarak yerleşik hayata geçtikten sonra teşkilatlanma ihtiyacı duydukları için bir kooperatif açtı. Amaç, devletle olan ilişkilerini koordine etmek ve aşiretin birlik ve bütünlüğünü sağlamaktı. İlk olarak 1966 yılında Mehmet Kara Oba, Sait Demirkapı, Musa Sevim ve Ali Bataray tarafından girişimde bulunuldu; fakat başarılı olunamadı. İkinci girişim 1972 yılında Ali Yazıcı tarafından gerçekleştirildi. Kurulan kooperatif 1980 yılından sonra birtakım nedenlerden ötürü Molla Ömeran ve Karakulak Kabileleri olarak ikiye bölündü. Molla Ömeranlar kabilesi altı ay içinde kooperatifi kapatmak zorunda kaldı. Karakulak Kabilesi'nin fertleri ise kooperatifin sürekliliğinin sağlanmasında başarılı oldu. Kooperatife farklı zamanlarda Abdullah Demirkapı, Hüseyin Demirbağ ve Ahmet Çakır başkanlık etti.

¹⁶⁵ Mehmet Demirkapı ile yapılan görüşme , 12.06.2014.

¹⁶⁶ "Bismil de Köylüler Çatıştı ", <http://www.milliyet.com.tr/bismil-de-koyluler-catisti-2-olu--gundem-2014240/> Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

¹⁶⁷ "Aileyi sığındığı evde yaktılar", **Cumhuriyet**, 16.02.2015., s.3.

¹⁶⁸ " Beritanspor", **Milliyet**, 16.11.1989, s.9.

Bu kooperatif de 1984'te fes edildi. 1991 yılında Ali Yazıcı ve bir kaç kişi tarafından yeniden açıldı. Başkanlığına ise Ali Yazıcı getirildi. Yazıcı'nın 1998'de vefat etmesiyle birlikte yerine oğlu Fazıl Yazıcı geldi. Aşiretin, sözü geçenleri tarafından, seçimsiz bir şekilde başa getirilen Fazıl, 1999-2000 yılları arasında başkanlık yaptı. Kooperatife 2001 - 2005 yılları arasında yapılan seçimle Musa Yeşiltaş başkan seçildi. Hali hazırda Musa Yeşiltaş, başkanlığı sürdürmektedir.¹⁶⁹ Fakat geçmişte başkanlık seçimleri sürecinde, aşiret fertleri arasında çatışmalarda yaşanmıştır. Örneğin, Diyarbakır merkez de gerçekleştirilen kooperatifin 22. Genel Kurulu sırasında aşiret fertleri kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardı. Kavga sırasında birçok fert yaralandı.¹⁷⁰ Kooperatif hakkında Resul Demirkapu şunları ifade etmektedir:¹⁷¹

"Kooperatifin, mülkiyet olarak yüz elli metre karelik bir dairesi vardır. Daire, kooperatif tarafından satın alınmış olup, tapusu kooperatif üzerine yapılmıştır. Kooperatif, faaliyetlerini de bu dairede sürdürmektedir. Kooperatifin siyasi olarak Beritanlılar üzerinde hiçbir zaman etkisi olmamıştır. Kooperatifin en büyük amacı Beritanlıları yerleşik hayata geçirme, tarım ve hayvancılığı geliştirmektedir. Bunların yanı sıra kooperatif, Beritan aşiretini tanıtma, birlik ve beraberliğini sağlama, geçmişine sahip çıkma, gelenek ve göreneklerini yaşatma, devlete küçükbaş ve büyük baş hayvanı için destek alma gibi fonksiyonlar taşımaktadır."

Kooperatifin amaçları şunlardı:¹⁷²

- 1-Üyelerin, her türlü hayvancılığını geliştirme ve ihtiyaçlarını temin etme, işletme pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunma.
- 2- Üyelerin, ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, üyelere iş sahası temin etmek.
- 3- Üyelerin, ekonomik güçlerini artırma ve tabii kaynaklardan faydalandırma, el sanatları ve tarımsal sanayinin gelişimini sağlamak.
- 4- Maddi ve manevi dayanışma sağlamak.
- 5- Ucuz kredi sağlamak, hayvan ve tarımsal alanda kredi sağlamak.
- 6- Büyük ve küçükbaş hayvanları, üyelerine dağıtmak.
- 7- Eğitim ve öğretim faaliyetlerini yaygınlaştırmak.

¹⁶⁹ Bkz, fotoğraf 14.

¹⁷⁰ "Düşük yoğunluklu Aşiret Savaşı", **Milliyet**, 08.04.2002, s.5.

¹⁷¹ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

¹⁷² Resul Demirkapu Özel Arşivi.

8- Sağlık sorunlarını gidermek.

9- Yerleşik hayata geçmeleri için çalışmalar yapmak.

6.2. Beritan Aşireti'nde Müzik

Beritanlıların müzik yapılarına baktığımızda, aşiret fertleri arasında uzun hava tarzında olan türküler yaygın şekilde görülür. Türkü'ye "Kılam", türküyü uzun hava tarzında söyleyenlere de "Dengbej" denilir. Bu adlandırmalar sadece aşirete özgü olmayıp bölge halkı arasında da kabul edilirdi. Kürtlerde çok eskilere dayanmakta olan kaval ve dengbejlik, şenliklerde ve bayramlarda dile getirilirdi.¹⁷³ Aşiretin türkülerinde genel olarak aşk, kahramanlık, ağıt, özlem...vs. gibi temalar işlenirdi. Dengbejlik alanında ünü aşiretin dışına taşan birçok aşiret ferdi yer almaktadır. Bu kişilerin kısa biyografileri şöyledir:

6.2.1. Ehmede Berti (1930-1986)

Ehmede (Ahmet) Berti, 1930 yılında Bingöl'ün Solhan ilçesine bağlı Sülün Kaş köyünde doğdu. Aşiretin Karakulak Kabilesi'nin Beyrikan Oymağı'ndandır. Bingöl ve yöresinde tanınan saygın bir kişiliğe sahip olan Ehmede, herkesin değer verdiği bir dengbejdir. Diyarbakırlılar, Muşlular, Erzurumlular ..vs. herkes onu Berti olarak tanımaktadır.¹⁷⁴ Ehmede'nin çok sayıda kendine özgü türküleri vardır. Kendinden sonra gelenlere de ilham kaynağı olmuştur. Ehmede Berti, 1983 yılında yerleşik hayata geçmiş,1986 yılında da vefat etmiştir. Bestelediği uzun havalar günümüz dengbejleri tarafından söylenmektedir.

6.2.2. Ahmet Demirbaş (1956)

Ahmet Demirbaş, 1956 yılında Bingöl merkeze bağlı Çeltik suyu köyünde doğdu. Aşiretin, Karakulak Kabilesi'ndendir. Masal, hikaye, ağıt ve aşk konularında kılamlar söylemiştir. Ehmede Bert'inin amcasının oğlu aynı zamanda da damadadır. Ahmet Demirbaş kendini şöyle ifade eder: "*Şerevdiñ dağları ve yaylası benim kılam kaynağımdır. Vadileri, sesimin yankılandığı mekanlardır.*"¹⁷⁵

¹⁷³ Teymuroğlu, a.g.e., s. 266.

¹⁷⁴ Der. BİN-DER, **Bingöl Dengbejleri**, Peri Yay., İstanbul, 2007, s. 11.

¹⁷⁵ BİN-DER, a.g.e., s. 47.

6.2.3.. Fesih Tunç (1967 ...)

Fesih Tunç, 1967 yılında Bingöl'e bağlı Solhan doğumludur. Aşiretin, Karakulak Kabilesi'ndendir. Ehmede Berti'nin oğludur.¹⁷⁶ Babasının kılımları ona ilham kaynağı olmuştur.

6.2.4. Zülfü Orman Gören (1952 ...)

Zülfü Orman Gören, 1952 yılında Elazığ'a bağlı Palu ilçesinde doğdu. Aşiretin, Karakulak Kabilesi'ndendir. Kendisini Ehmede Berti'nin öğrencisi olarak tanımlamaktadır. "*Çobanlık dengbej okuludur*" diyor.¹⁷⁷ Genel itibariyle destansı aşk kılımları söylemektedir.

Yukarıda belirttiğimiz dengbejlerin yanı sıra daha birçok isim vardır. Dengbejlik bir nevi meslek olarak görülür ve kuşaktan kuşağa devam etmektedir. Dengbejlik bir kültürdür. Günümüzde aşiret fertleri, dengbejliğin yanı sıra düğünlerde, şenliklerde orkestrayla birlikte türküler söylemektedir. Meslek olarak icra eden Zülküf Demirkapu ile Esvet Demirkapu gibi isimler bunlar arasındadır. Bunun yanında geçmişte İsveç'te Dilbahar Demirbağ, yılın kadın pop-rock sanatçısı seçilmiştir.¹⁷⁸

6.3. Beritan Aşiretinin Yaylaları ve Kışlakları

6.3.1. Karakulak Kabilesi

Karakulak kabilesinin yaylaları ve kışlakları şunlardır:¹⁷⁹

Karakulak Kabilesi	
Yaylaları:	Kışlakları:
Şerafettin Dağları ve çevresi	- Palu köyleri (Elazığ)Hırhal
Hınıs Bingöl köyleri	- Diyarbakır köyleri
	- Urfa köyleri
	- Elazığ köyleri

Tablo 2: Karakulak Kışlakları ve Yaylaları

¹⁷⁶ BİN-DER, a.g.e., s. 130.

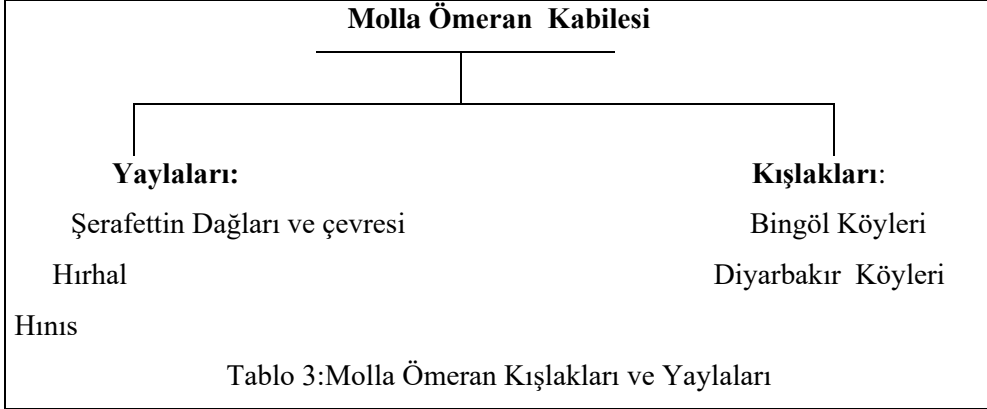
¹⁷⁷ BİN-DER, a.g.e., s. 235.

¹⁷⁸ " Ödüllü Dilba", *Milliyet*, 22.02.1997, s.2.

¹⁷⁹ Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 1", *TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi*, 82/3 Yıl:20, Sayı: 177, 1982, s. 17.

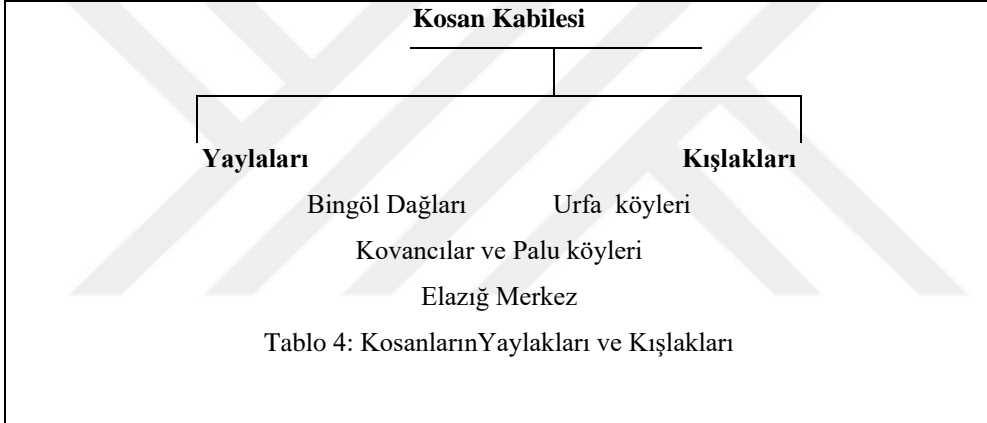
6.3.2. Molla Ömeran Kabilesi

Molla Ömeran Kabilesi'nin yaylaları ve kışlakları şunlardır:¹⁸⁰

6.3.3. Kosan Kabilesi

Kosan kabilesinin yaylaları ve kışlakları şunlardır:¹⁸¹

Beritan aşiretinin yaylak ve kışlakları bunlardır. Beritanlıların yaylalarını detaylı bir şekilde aktaralım:¹⁸²

¹⁸⁰ Köroğlu, a.g.m., s. 17.

¹⁸¹ Köroğlu, a.g.m., s.s. 16 - 17.

¹⁸² Meral Köroğlu, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 3", TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi, 82/5-6, Yıl:20, sayı:179-180, 1982, s.s. 10 - 13.

Beritanlılar yüzyıllardan beri genellikle bu yaylak ve kışlaklarda kaldı. Rusların Birinci Dünya Savaşı'nda Bingöl'e kadar gelmesiyle birlikte aşiret, yaylalarına gidemedi. Bundan dolayı geçici olarak şu yaylaları kullandılar:¹⁸³

1. Erzurum Çat'a bağlı Koğ Yaylası
- 2-Erzincan, Kosan Yaylası
- 3- Bingöl Kiği'ye bağlı Golgevrn Yaylası
- 4- Pülümür (Tunceli) ve Kiği arası Bagirbaba (Çarek) Yaylası
- 5- Sivrice'ye (Elazığ) bağlı Hazar Baba Yaylası
- 6-Palu'ya (Elazığ) bağlı Koy Sipi (Akdağ) Yaylası
- 7-Karacadağ (Urfa) Yaylaları.

¹⁸³ Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET-AŞİRET İLİŞKİSİNDE BERİTAN AŞİRETİ ÖRNEĞİ

Orta Asya'da yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlardan dolayı, zorunlu olarak yönünü Batı'ya çeviren Türkmen aşiretleri, aşamalı olarak oluşturdukları göç dalgası sonucunda, Ön Asya coğrafyasına gelerek buraları kendilerine yurt edindiler. Yurt edinen Türkmen aşiretlerden biride Kayı Boyu idi. Kayı boyu kısa zaman zarfı içinde lehine gelişen birtakım siyasi süreçler sonunda Osmanlı Devleti'nin temellerini attı. Kayı boyu, Oğuzların bir parçasıdır. Kayı kelime olarak, kuvvet ve kudret sahibi anlamlarına gelmektedir.¹⁸⁴ Devletin kuruluş sürecinde Kayı Boyu'nun yanı sıra Doğu da - Orta Asya'dan - gelen aşiretlerin rolü büyüktür. Batı yönünden hareket ederek gelen aşiretlerin Osmanlı'ya katılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti kısa sürede gücünü arttırdı. Osmanlı Devleti zamanla fetih politikaları aracılığıyla topraklarını genişletince oluşan siyasi, sosyal ve ekonomik yapı aşiret yapılarının rahatça etkinlik gösterebileceği bir ortama dönüştü.¹⁸⁵ Genişleyen Osmanlı sınırları içinde yerini alan aşiretlerden biri de Beritan aşireti'dir. Aşiret geniş bir alanda dağınık bir şekilde yaşamaktaydı. Elazığ, Diyarbakır, Bingöl, Şanlıurfa, Mardin, Muş, Erzurum, Erzincan ve kısmen de Malatya ve Konya yaşam alanları idi.

1. Osmanlı Devletinin Aşiretlerle İlişkisi

1.1. Devletin Aşiretlerle Siyasi İlişkisi

Osmanlı Devleti, 13.yy'da Anadolu coğrafyasında devletin temellerini atarken gerek Anadolu coğrafyasında gerek Balkanlar ve Avrupa kıtasında güçlü bir siyasi otorite yoktu. Anadolu toprakları üzerinde kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, 1243 yılında İlhanlı Devleti ile yaptığı Köseadağ Savaşı'ndan yenilgiyle çıkmasıyla, hükmettiği topraklar üzerinde büyük oranda otoritesini kaybetti. Anadolu coğrafyası yeni dönemle birlikte Türk Beylikleri kuruldu. İstanbul ve çevresine hükmeden Bizans İmparatorluğu da bu dönemde güç kaybetmiş, Anadolu'daki tekfurlarına söz geçiremeyecek duruma gelmişti. Trabzon ve çevresinde de Trabzon Rum Devleti

¹⁸⁴ Yusuf Halaçoğlu, **14-17. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., 5.Baskı, Ankara, 2003, s. 1.

¹⁸⁵ Seydi Vakkas Toprak, " Osmanlı Devleti Hizmetinde Bir Aşiret ve Lideri Rişvanzade Seyyid Abdulrahman Paşa", **Tarih Dergisi**, Sayı 58 (2013 /2), İstanbul, 2013, s. 65.

vardı. Bunların yanı sıra Orta Asya da, Moğol katliamlarından kurtulmak için Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretleri de vardı. Balkanlarda da büyük bir otorite boşluğu yaşanmaktaydı. Bizans'ın dışında Bulgar, Sırp ve Macar Krallıkları ile Bosna- Hersek, Eflak, Boğdan, Arnavutluk ve Erdel gibi beylikler vardı. Siyasi birliğin olmadığı Balkanlar'da mezhep çekişmeleri yaşanmaktaydı. 12. ve 13.yy'da topraklar üzerinde büyük bir siyasi istikrarsızlık hüküm sürmekteydi.

13.yy'ın başlarında Oğuzların Kayı boyuna mensup bir Türk aşireti olan Osmanlılar, Horasan bölgesine Selçuklular ile birlikte gelip yerleştiler. Bu yüzyıl büyük bir Moğol katliamına tanıklık etmekteydi. Moğol istilası pek çok aşireti olduğu gibi Kayı boyunu da göçe zorladı. Türkmen aşiretleri Moğol katliamından kurtulmak için yönlerini Ön Asya bölgesine çevirdiler. Anadolu coğrafyasına gelen aşiretler iskan edilen yerlerde kendi isimleriyle köyler kurdular ve buldukları coğrafyaya kendi kültürlerini yerleştirdiler.¹⁸⁶ Kayı Boyu, 1224 tarihinde Horasan'dan göç ederek Anadolu'da Erzincan ve Ahlat civarına yerleştiler.¹⁸⁷ Moğol tehlikesinin azalmasıyla Kayı Boyu'nun reisi olan Süleyman Şah'ın oğulları Sungurtekin ve Gündoğdu Beyler, aşiretin büyük bir kısmıyla Horasan'a geri döndüler. Diğer iki kardeş Ertuğrul ve Dünder Beyler ise; aşiretine daha iyi bir yaşam sağlamak için batıya yöneldiler. Ertuğrul Bey'in büyük oğlu Savcı Bey'de Türkiye Selçuklu Devleti'nin hükümdarı olan Alâeddin Keykubad'a giderek yurt isteğinde bulundu. Sultan, Tatar Moğolları ile yaptığı bir savaşta Ertuğrul'dan destek gördüğü için bu isteğe olumlu yanıt vermiş, Kayı aşiretine, Ankara yöresini yurt olarak vermiştir.¹⁸⁸ Bir başka kaynakta ise “...*Osmanlı kaynaklarına göre bu zafer-i müteakip Ertuğrul Bey Karacahisar daha sonra Söğüt'ü zapt etmiş ve Bilecik Rum Beyini de vergiye bağlamış ve Selçuklu Sultanı da mülk olarak da Söğüt'ü vermiştir*”¹⁸⁹ ifadeleri yer alır. Yeni yurtlarına yerleşen Kayı aşireti zamanla etrafındaki Gayrimüslimler ile savaşarak siyasi konumlarını güçlendirdiler. Bu başarılar Selçuklu hükümdarı tarafından takdirle karşılanıyordu. Bundan dolayı Sultan, Kayı aşiretini Bizans sınırına uç beyi olarak gönderdi ve Eskişehir civarını yurt olarak verdi. Bölgeye yerleşen Kayı aşireti, gaza ve cihat anlayışıyla hareket ederek Rum tefurlarıyla savaştilar. Yapılan savaşların büyük bir kısmında da

¹⁸⁶ Fuat Köprülü, **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Türk Tarih Kurumu Yay., 4. Baskı, Ankara, 1991, s.40.

¹⁸⁷ Ahmet Efe, **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, Akçağ Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2006, s. 18.

¹⁸⁸ Efe, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.99.

başarılı oldular. Kazandığı başarılarından dolayı, Orta Asya'ya göç eden Türkmen aşiretleri, Ertuğrul Gazi'ye katılarak aşiretin daha da güçlenmesini sağladılar. Böylelikle güçlenen aşiret, artık Karacadağ, Söğüt ve Domaniç çevresinde hüküm süren beylik konumuna geldi. Selçuklu yönetimi topraklarına sığınan diğer Türkmen aşiretleri de muhtelif parçalara ayırarak birbirine uzak yerlerde iskân ettirmiştir. Böylelikle Selçuklu hanedanı devamlılığına oluşabilecek bir karşı kuvvetinde önüne geçti.¹⁹⁰

Ertuğrul Gazi'nin, 1281 yılında vefat etmesiyle birlikte yerine geçen oğlu Osman Bey, Bizans üzerine fetihler düzenledi. Fethettiği topraklara sürekli Doğu taraflarından gelen Türkmen aşiretlerini yerleştirdi. Buralara yerleşen aşiretler vasıtasıyla her geçen gün asker ve insan sayısı da beyliği güçlendiriyordu. Beyliğe katılan aşiretler vasıtasıyla Osmanlı hızla cihan devleti olma yolunda ilerliyordu. Osmanlı Devleti, Orhan Bey döneminde Karesioğulları Beyliği'ni 1345 yılında egemenliği altına alarak beyliğin donanması ile Rumeli'ye geçti. Fethettikleri Rumeli topraklarını elde tutmak için her geçen gün kendisine katılan Türkmen aşiretlerini de bu topraklara yerleştirdi. Böylelikle ele geçirilen topraklar Türkmen aşiretleri sayesinde kalıcı hale geldi. Orhan Bey, Bursa'nın fethinde sonra ilk gümüş sikkeyi bastı. Sikkenin bir yüzünde Kelime-i şahadet ve dört halife ismi diğer tarafına da ise babasını ve kendi ismi ile Kayı boyunun damgası yer aldı.¹⁹¹ Devletin fetih politikası bu şekilde devam ederken Sultan I. Murat'tan itibaren ve sonraki Sultanlar ile beraber Osmanlı Devleti, Anadolu Türk birliğini sağlamak için devletin Doğu tarafında kurulan Türk Beyliklerini egemenlik altında tutmaya çalıştı. Fatih Sultan Mehmet'te, bugünkü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hüküm süren Akkoyunlu Devleti'yle bölge hakimiyeti için 1473 yılında Otlukbeli Savaşı'nı yaptı. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmet'e yenilerek bölgede Osmanlı egemenliğinin Erzincan'a kadar yayılmasını sağladı. Bölgede Türkmen, Kürt, Arap ve Ermeni...vs. aşiretler vardı. Bu aşiretlerden biri de kuşkusuz Beritan aşireti idi. Bu aşiretlerin Alevi mezhebinden olanlar - Erzincan, Sivas, Tunceli, Elazığ, Bingöl, Varto ..vs.- Akkoyunlular'dan yana bir tutum sergileyip; Sünni mezhebinden olan aşiretlerde Osmanlı'dan yana bir tavır aldılar. Akkoyunlu Devleti'nin Osmanlı'ya yenilmesiyle birlikte bazı Türkmen aşiretleri Horasan bölgesine göç etmek zorunda kaldı. Bu aşiretlerin bir bölümü Anadolu topraklarına Akkoyunlular ile birlikte

¹⁹⁰ Köprülü, a.g.e., s.s. 40 -41.

¹⁹¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.s. 117 - 118.

gelmiş, bir kısmı ise Selçuklular Dönemi'nde Anadolu'ya gelerek buraları mesken etmişlerdir.¹⁹² Akkoyunlu Devleti, Kürtleri kendi sınırları içerisinde umumiyetle milis kuvvetleri olarak kullanmıştır.¹⁹³ 1478 yılında Uzun Hasan'ın vefatıyla birlikte oğulları ve torunları arasında taht kavgaları yaşandı. Bundan dolayı devlet kısa bir sürede tamamen yıkıldı. Yerine güçlü bir Safevi Devleti kuruldu. Safevi Devleti Şah İsmail liderliğinde olup, ağırlıklı olarak Şii mezhebine mensuptu. Bölgedeki Alevi aşiretler, tekrardan devletin güçlenmesine olanak vermiştir. Şah İsmail ile Fatih Sultan Mehmet arasında başlayan üstünlük mücadelesi sırasında Alevi aşiretler genellikle Safevi taraftarı olurken; Sünni aşiretlerde -bir kısım Kürt ve Arap aşiretler- Osmanlı'dan yana bir tavır sergilediler. “*Safeviler ile yapılan savaşlarda önemli bir nefer olan Kürt emirlikleri, Alevi aşiretler karşısında da mücahitlik sıfatını taşımışlardı.*”¹⁹⁴ Fatih'in ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Bayezid, Şah İsmail ile sulh içinde olmuştur. Şah İsmail, Türk dilinde konuştuğu öz Türkçe deyiş, nefes, koşma, gülbenk ve Alevilik ayini, cem türkülerini, Doğu illerine ve Anadolu'nun içlerine kadar yürütüyor; Türk'ün kültürü ve tarikatı üzerinde Türk topluluğunun ve bütünlüğünün başında da kendisinin olmasını istiyordu.¹⁹⁵ Bayezid ile yaşanan barış havasını da Trabzon valisi olan Şehzade Yavuz Sultan Selim bozmuştur. Selim, Trabzon'da vali olduğu dönemde Erzincan, Bayburt ve Kelkit havalisinde yaşayan Alevi mezhebindeki aşiretlere seferler düzenlemişti. Bu durum gelecekteki Osmanlı-Aşiret ilişkisinin seyrini belirleyecektir.

Yavuz Sultan Selim, babasını zorla tahttan indirerek başa geçti. Devletin Batı yönündeki fetih politikasını değiştirerek politikasını Doğu yönüne kaydırды. Öncelikli amacı; Şii Safevi Devleti'ni ve Alevi aşiretlerini bertaraf etmektir. Amacına ulaşmak için Kırşehir, Ankara, Çorum, Yozgat, Amasya, Sivas, Malatya, Elazığ, Tunceli, Erzincan, Bingöl civarındaki Alevi olan Türkmen ve Kürt Aşiretleri'ne yönelik baskılarda bulundu. Aşiretlerden geriye kalan toprakları Sünni Kürt Beyleri'ne dağıttı.¹⁹⁶ Dağıtılan bu topraklarda Beritan aşireti nasiplenemedi. Beritan aşireti Cumhuriyet rejimi ile birlikte toprak sahibi olmaya başladı. Tercan ve Erzincan

¹⁹² Kocadağ, a.g.e., s. 117.

¹⁹³ İlhan Erdem, "Akkoyunlu Ordusunu Oluşturan İnsan Unsuru" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 15, Sayı 26, Yayın tarihi: 1991, s. 92.

¹⁹⁴ Safiye Ateş Durç, **Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 38.

¹⁹⁵ Fırat, a.g.e., s. 115.

¹⁹⁶ Kocadağ, a.g.e., s. 128.

havalisinden olan Çarıklı, Lolanlı, Şahdeli, Aslanuşağı, Balaban aşiretleri Dersim'e kaçıp canlarını kurtardılar.¹⁹⁷

Devletin yürüttüğü bu politika Alevi Aşiretleri'nin devlete küsmesine ve ileri ki zamanlarda devlete karşı da birçok isyanın çıkmasına neden olacaktır. İdris-i Bitlis, Bitlis'teki medresesinde yazdığı Arapça beyitte Çaldıran Muharebesi'nden sonra Yavuz'u ve ordusunu Batı'dan doğan güneşe benzetmiştir.¹⁹⁸ İdris-i Bitlisi, bir Kürt Beyi olup Sünni mezhebindendir. Rivayete göre; Yavuz, Kürt aşiretlerinin yoğun yaşadıkları bölgelerde hakimiyetini sağlamlaştırmak için, Bitlisi'yi bir Kürt temsilcisi olarak görmek istedi. Bitlisi, böyle bir görevi üstlenmeyeceğini, Yavuz Sultan Selim'i tek hakim olarak görmek istediklerini söyledi. Yavuz Sultan Selim, Tebriz'den Amasya'ya dönerken İdris-i Bitlis de doğudaki aşiretlerin de Safevilere katılmasını önlemek için üzeri boş tuğralı kağıtlar vermiştir. Yavuz'un güvenine haiz olmuş ve yirmi beş civarında aşireti de Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır.¹⁹⁹ Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında "Arap ve Acem Kazaskerliği'ne" teşkil etmiş ve İdris-i Bitlisi'nin başarılarından dolayı burayı kendisine tevcih etmiştir.²⁰⁰ Ancak kısa bir zaman sonra bu kazaskerlik kaldırılmıştır. Yavuz, Sünni Kürt aşiretlerini tam anlamıyla kendine bağlamak için onlara birtakım siyasi ve sosyal haklar vermiştir. Şafii Kürt aşiretlerini, Alevi olan aşiretlere karşı desteklemiştir. Yavuz Sultan Selim, Ankara, Konya ve Karaman taraflarında yerleşik olarak yaşayan bir çok Sünni Türk aşiretlerini de Muş, Beyazıt, Van havalisine göndermiştir.²⁰¹

Çaldıran Savaşı'ndan sonra Safevi hükümdarı, gizli bir şekilde Anadolu halkını kışkırtmış; onun hileli ve maskeli yüzüne itimat edilmeyerek sulh imzalanmamıştır.²⁰² Çaldıran Savaşı, Doğu Anadolu'nun siyasi ve sosyal yapısını ve toprak düzenini temelinden değiştirdi. Yavuz'un ölümüyle yerine geçen oğlu Kanuni Sultan Süleyman Doğu bölgesinde, babasından farklı bir politika yürüttü. Babası döneminde yerlerinden ve topraklarından olan aşiretleri ya eski yerlerine ya da yeni yerler verme yönünde fermanlar çıkardı.²⁰³ Fermana göre; Koçgiri aşireti Sivas'ın Zara bölgesine, Şahdeli Aşiret'i Palu ve Kiği taraflarına, İzol ve Hıran aşireti eski

¹⁹⁷ Fırat, **a.g.e.**, s. 119.

¹⁹⁸ Rahmi Tekin, "İdris-i Bitlisi'nin Hayatı ve Şahsiyeti" **Yüzüncü Yıl Edebiyat Fakültesi**, Mayıs - Haziran 2013, s.127.

¹⁹⁹ Çeviri: Muhammed İbrahim Yıldırım, **İdris-i Bitlisi Heşt Beheşt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmet Devri 1451 - 1481**, TTK Yay. 3, Sayı: 6, Ankara, 2013, s. XXXVI.

²⁰⁰ Yıldırım, **a.g.e.**, s. XXXVII.

²⁰¹ Fırat, **a.g.e.**, s. 122.

²⁰² Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 329.

²⁰³ Fırat, **a.g.e.**, s. 125.

yerleri olan Pertek bölgesine, Balaban aşireti Balaban deresine, Şahveliyan, Kimsoran, Hamoçık aşiretleride Tercan Ovası'na yerleştirdi. Bunların yanında Pülümür, Dersim, Bingöl yörelerindeki sıkışmış bazı aşiretler de Doğu Anadolu'nun geniş ovalarına ve yaylalarına göç ettiler.²⁰⁴

Osmanlı Devleti, Doğu bölgesinde hükümranlığını kesintisiz sürdürmek için Sünni Kürt ve Türkmen Aşiretleri'nin desteğini yıkılışına kadar sağlama politikası güttü. Hiçbir zaman bu bölgelerde tam olarak hakimiyetini kuramadı. Hakimiyetini sürdürmek için bölgede ileri gelen birtakım aşiret reislerine, nişan rütbe vererek onları vergiden de muaf tuttu. Bir nevi Doğu bölgesi Osmanlı için özerk bölge niteliğindedi. Bölgede feodal yapılar sıklıkla görülmekteydi. Devlet, Sünni aşiretlerle dostane bağlar sürdürürken; Alevi aşiretleri genellikle arka plana itti. Bu durumda duraklama ve gerileme dönemlerinde birtakım huzursuzluklara ve Celali İsyanlarına neden oldu. Celali isyanları "*İktisadi darlığın bir neticesi olarak, Anadolu'da ve hatta Rumeli'de içtimai sarsıntı alametlerinin, Kanuni'nin son senelerinde tehlikeli siyasi vakalara sebep olduğunu çift bozan reayanın artması yüzünden her tarafta 'Levendat' türediğini, medrese talebesinin bütün Türkiye'de birden ayaklandıklarını, memurla halk arasında çeşitli meseleler yüzünden anlaşmazlıklar...*"²⁰⁵ sonucuydu. İsyanlardan dolayı köyünü toprağını bırakarak, karnını doyurmak umudu ile büyük şehirlere özellikle de Marmara Bölgesi'nde toplanarak buralarda hırsızlık, soygun, cinayet ve benzeri olaylardan dolayı toplum düzeni ve güveni büyük ölçüde bozulmuştur.²⁰⁶

Beritan aşiretinin Celali isyanlarına katıldıklarına dair elimizde herhangi bir bilgi yoktur. Devlet, asayişini sağlamak için şiddete başvurdu. Kuyucu Murat Paşa, bu şiddete verilecek örneklerden sadece bir tanesidir. Bu isyanlar sonucunda birçok aşiret yerlerini terk etmek zorunda kaldı. Bu durum siyasi sorunların yanında birtakım sosyo-ekonomik sorunları - Kürt ve Arap Aşiretlerinin yol güvenliklerinin bozulması, yağma ve soygun gibi faaliyetlere karışması gibi - meseleleri de beraberinde getirdi.²⁰⁷

²⁰⁴ Kocadağ, **a.g.e.**,s. 136.

²⁰⁵ Mustafa Akdağ, "Celali Fetreti: A. 1596 Sırasında Osmanlı Devletinin Umumi Durumu 1 -İran ve Avusturya Harplerinin Uzamasından Doğan Hoşnutsuzluk", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 16, Sayı 1, 2 sayfa: 053 - 107 DOI: 10.1501/Dtcfdr_0000000247., Yayın Tarihi: 1958, s.53.

²⁰⁶ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 2 (1453 - 1559)**, Cilt: 2, Cem Yay., İstanbul, 1995, s. 318.

²⁰⁷ Akdağ, **a.g.m.**, s.14.

19. yüzyılda başında aşiretlerle ilgili yeni sorunlar ortaya çıktı. Bu tarihten itibaren Karadeniz'in kuzeyinde siyasi birliğini güçlü bir şekilde tamamlayan Rusya vardı. Rusya'nın tarihi emeli olan, sıcak denizlere -Akdeniz- inmesi için Osmanlı engelini aşması gerekiyordu. Boğazlardan geçme isteğinin yanında ikinci bir yol olarak da Doğu Anadolu Bölgesi'ni görmekteydi. Amacına ulaşmak için bölgedeki başta Ermeni aşiretleri olmak üzere bazı Kürt aşiretleriyle temasa geçmesi gerekiyordu. Osmanlı Devleti, İran'la yapılan antlaşmalarda genellikle Kürt aşiretlerinin dolaşımını sınırlandırma yoluna gitmiştir. Kürt aşiretleri genellikle kışın İran coğrafyasında yazın da Osmanlı coğrafyasında serbestçe dolaşmaları üzerine yapılan antlaşmalara uymamışlardır.

Rusya'nın Osmanlı coğrafyasında yaşayan Kürt aşiretleriyle ilk teması 1806 yılında yapılan Osmanlı Rus Savaşı sırasında gerçekleşti. Ruslar, amaçlarını gerçekleştirmek için ilk olarak Ermeni aşiretleriyle işbirliği içerisine girdi. Amaçlarına hızlı bir şekilde ulaşmak adına Doğu Anadolu'da, bölgelerinde etkin olan Kürt aşiretlerini kullanmak istedi. Bu amaç doğrultusunda Rus General Graf Paskeviç, Rus imparatoruna verdiği raporda Kürt aşiretlerinin desteğini alma gereğini bildirerek izlenmesi gereken yolu şu şekilde izah etti:²⁰⁸ *"Nüfuzlu Kürtleri, imparator tarafından himaye edileceklerine inandırmak, diğer Kürt ayanına ise Osmanlı Devleti'nin verdiği maaşetten daha fazlasını vererek Rusya'ya meylettirmek."* Osmanlı Rus sınırında yaşayan aşiretler genellikle Osmanlı yanlısı politika izlemekteydi. Beritan aşireti, yüzyıllar boyunca Bingöl ve Urfa arasında yaşadıkları için bu tehlikeye maruz kalmadılar. Sadece bir kısım aşiretler Ruslarla işbirliği halinde oldular. İşbirliği içinde olan aşiretler bunu kendi istekleriyle gerçekleştirirken diğer kesim ise Rus baskısı ve tehdidine maruz kalmıştır. Rusya, bölgedeki aşiretleri kendi tarafına çekmek için başta altın olmak üzere çeşitli hediyeler gönderdi. Rusya, sınırdaki aşiretlere sadece Osmanlı yönetimine düşman olduklarını, ahaliyle herhangi bir husumetlerinin olmadığını belirtmiş olup, Rusya yandaşı olanları ise listeler hazırlatarak koruması altına alacağını bildirmiştir. 1854 Kırım Harbi sırasında Rusya, Osmanlı'nın Doğu sınırındaki Kürt aşiretlerini yanına çekmek istedi. Ruslar, Kırım Harbi'nde Kürt aşiretlerinden iki alay teşkil etti.²⁰⁹ Savaş yıllarında Osmanlı

²⁰⁸ Fatih Ünal, " Rusların Kürt Aşiretlerini Osmanlı Devleti'ne Karşı Kullanma Çabaları", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:5, Sayı:17, 2008, s. 134.

²⁰⁹ İsmail Kurtcephe, Suat Akgül, "Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Kürt Aşiretleri Üzerinde Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 6 Yayın Tarihi: 1995, s. 249.

yönetiminden memnun olmayan Bedirhan Bey'in yeğeni Yezdan Şir Bitlis, Musul'a kadar isyan etti. Bu isyanı kendi lehine çevirmek isteyen Rusya'nın Erivan müfrezesi kumandanlığı, 20 Ağustos 1854'te Yezdan Şir'e mektup yazarak kendisinin Rusya'nın tarafına geçmesini istedi.²¹⁰ Osmanlı orduları bu isyanı bastırıp Yezdan'ı yargılamak için İstanbul'a götürdüler. Bunun yanında Kırım Savaşı sırasında Doğu Anadolu'yu işgal eden Rus kuvvetlerine karşı bölgedeki aşiretler de kendi aralarındaki kavgayı bırakarak Ruslara karşı milis kuvvetler oluşturup Rusları, Halil Çavuş Bucağı'nda karşılayarak yenilgiye uğrattılar. Rusları yenilgiye uğratan Kürt Aşiretleri, Malazgirt'ten Hasan an aşireti, Hınıs'ta Zilkan aşireti, Varto'da Lolan-Hormek-Abdalan ve Cibran aşiretleri olmuştur.²¹¹

Doğu Anadolu'da Ruslar bu tür olaylara sıklıkla maruz kaldı. Kürt aşiretlerinde özellikle din duygusunun ağır basmasıyla birlikte Hristiyan bir devletle ittifaka sıcak bakmıyorlardı. Başta din duygusundan dolayı Kürt aşiretlerinin büyük bir çoğunluğu tercihini Osmanlı'dan yana yaptı. Bunlardan biri de Beritan aşiretidir; Çünkü hiçbir kaynakta Beritanlıların devlet aleyhine davrandığına dahil bir bilgi yer almamaktadır. Aksine devletten yana bir tutum sergilemişlerdir.²¹² Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit, aşiretlerin bu olumlu yönlerinden en iyi şekilde faydalanarak Kürt aşiretleri içerisinde Hamidiye Alaylarını kuracaktır.

Ruslar, Kırım Savaşı sonrasında sınır hududunda olan Kürt aşiretlerini kendi safına çekmek için olaya ciddi bir şekilde yaklaştı. Rus General Muraviyev'in emriyle Miralay Boris Melikov tarafından "Kürt Kabileleri İdari Nizamnamesi"²¹³ hazırlandı. Bu nizamnamede, Kürt yaşam tarzından yola çıkılarak şunlara değinildi:

1-Kürtler üzerinde hakimiyet kurabilecek, Kürtçeye vakıf Rus zabitanın idaresi kurulmalıdır.

2-Rus zabitanına muavin olarak iki Kürt ağası tayin edilmelidir.

Rusya bu politikalarıyla kısmen de olsa başarı elde ederek bazı aşiretler üzerinde etkili olmuştur. Fakat çoğunlukla başarısızlığa uğradı; çünkü Osmanlı ile Rus Savaşları'nda aşiretlerin ezici çoğunluğu, Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. Bu durum din duygusunun yanı sıra aynı zamanda vatan sevgisinin de bir kanıtı sayılmaktadır. Rusya'nın etkili olduğu aşiretlerde özellikle sınırda olmalarından kaynaklanan belki de can ve mal güvenliklerinden endişe duymalarından olsa gerek

²¹⁰ Fatih Ünal, **a.g.m.**, s. 136.

²¹¹ Kocadağ, **a.g.e.**, s.s. 151 - 152.

²¹² BOA, Dosya No: 440, Gömlek No: 114/1, Fon Kodu: DH. ŞFR.

²¹³ Ünal, **a.g.m.**, s. 137.

Ruslara boyun eğmişlerdir. Belki de bir kısmı Osmanlı yönetiminden memnun değillerdi.

1877-78 Osmanlı Rus Harbi'nde (93 Harbi), Rusya özellikle Ermeni çetelerinin desteğiyle Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmını işgal etti. Bu işgalin yaşanmasında bazı Kürt aşiretlerinin desteği de oldu."...*Rus generallerden Korganof, Erzurum da taarruza geçmeden önce, Zeylani aşireti reisi Süleyman Ağa ile Sepki aşireti reisine oldukça yüklü paralar vermişti.*"²¹⁴ Savaş sırasında bazı Dersim aşiretleri Rusların Erzurum Konsolosu ile irtibata geçerek Dersimlilerin savaşta Ruslara yardım edeceğini bildirdiler.²¹⁵ Savaş sonunda imzalanan Avestafanos Antlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum ile Doğu Bayezid başta olmak üzere Doğu Anadolu'nun bazı yerleri elden çıktı. Bölgede Osmanlı Devleti'nin otoritesi ciddi bir şekilde sarsıldı. Bölgede yeniden aşiret kavgaları yaşanmaya başlandı. Palandöken(Erzurum), Şerafettin (Bingöl) ve Bingöl Dağlarında eşkıyalar ortaya çıktı. Yollar eşkıyalar tarafından kesilerek kervanlar ve insanlar soyulmaya, insanların can ve mal güvenliği yeniden bozulmaya başladı.²¹⁶ Bu anarşi ortamından en çok etkilenen aşiretlerin başında Beritan aşireti gelmekteydi; Çünkü Şerafettin ve Bingöl dağlarının yaylalarını yüzyıllardan beridir Beritan aşireti kullanmaktaydı.

1877-78 Osmanlı Rus Harbi'ni bahane eden II. Abdülhamit, kendisi tarafından ilan edilen Meşrutî yönetime ara vererek, ülkede otuz yıl sürecek bir istibdat dönemini başlattı. Ülkedeki aşiretler de padişahın yönetiminden olumsuz bir şekilde etkilendiler. Bu dönemde aşiretler birbirlerine karşı üstünlük sağlamak için karşı aşireti devletin kurum ve memurlarına şikayet etmekten çekinmediler. Bu düşünceden ötürü bazı aşiretler olumsuz bir şekilde etkilendi. Kimi aşiretler haksız bir şekilde fermanlarla yerlerinden oldu, kimi aşiretlerde baskı altına alındılar. 23 Temmuz 1908'de Meşrutî yönetime yeniden geçilmesinden sonra tüm ülkede olduğu gibi ezilen aşiretler üzerinde de bayram havası yaşandı. Yönetimde ağırlığını hissettiren İttihat ve Terakki yöneticileri ülke genelinde olduğu gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki olumsuzlukları giderme politikası izlediler. Böylece bölge kısmen de olsa huzura kavuştu. Meşrutîyetin ilanından sonra Viranşehir'deki Hamidiye livasında İbrahim Paşa-Milan aşireti-,meşrutî yönetime karşı isyan etti. Devletin müdahalesi sonrası, aşireti ile birlikte Şam'a kadar takip edilerek tenkil

²¹⁴ Türkdoğan, **a.g.e.**,s.132.

²¹⁵ Kurtcephe, Akgül, **a.g.m.**, s. 249.

²¹⁶ Kocadağ, **a.g.e.**,s. 153.

edildi. Malazgirt'teki Hasananlı aşiretinden Rıza Halit, meşrutiyet idaresine karşı geldiği için yakalanarak Muş cezaevine konuldu ve orada öldü. Merkezi yönetimin sıkı takibi karşısında diğer Hamidiye Alayları ses çıkarmadan Meşrutiyet Yönetimi'ne boyun eğdiler.²¹⁷ Bu tür isyanlara Beritan aşiretinin katıldığına ya da destek verdiğine dair elimizde herhangi bir resmi evrak ya da bilgi yoktur.²¹⁸

Rusya, 1908-1917 yılları arasında, Osmanlı'yı içten zayıflatmak için Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ki siyasi faaliyetlerine devam etti. Ajanlar gönderdi. Bölge halkı arasında "Kürt Emirliği" kurulacak şeklinde propagandalar düzenledi.1913 yılında Erzurum ve Van'da Ermeni, Yezidi ve bir kısım Kürt Aşireti, Rusya ile bağlantı kurarak Ruslara bağlanmak ve onlar için çalışmak istediklerini bildirdiler.²¹⁹ Devlete muhalif aşiretleri, köy ağalarını ve din adamlarını Rusya'nın yanına çekmek için çalıştılar. 1913 yılının Nisan ayında Diyarbakır'da Bedirhan aşireti öncülüğünde isyan başlatıldı. Kürtlerin Ruslara bağlanacağı fikri yayıldı. İsyân, Osmanlı askeri kuvvetlerinin müdahalesi üzerine bastırıldı.²²⁰ Ruslar, aşiretlere silah, elektrik feneri, kıyafet, para... vs. gibi hediyeler gönderdiler. Rus Konsolosu Çerkov ve diğer Rus yetkilileri tarafından Kürt aşiret reislerine mektuplar gönderilerek "*Rus İmparatoru'nun Kürtlerin hamisi olduğu, Kürtleri Osmanlı ve İran zulmünden kurtaracağı*" anlatılıyordu.²²¹ Osmanlı Hükümeti olup biteni yakından takip etmeye çalışıyordu. İsyân etme niyetinde olan din adamlarını isyan fikrinden caydırmak için bölgeye İstanbul'dan ulema heyeti gönderildi. Bu heyetler genellikle başarısız oldu. Osmanlı yönetimi isyan eden din adamlarını yakalayıp yargılanması için ya İstanbul'a gönderiyor ya da isyan bölgesinde idam ettiriyordu. Örneğin, Bitlis'te isyan eden Seyit Ali isminde bir din adamının Osmanlı yöneticileri tarafından idam edilmesi bölge halkı arasında büyük bir infial uyandırdı. Halk günlerce matem tuttu. Rusya'da, devletin bu zaafından en iyi şekilde faydalanarak, ajanları vasıtasıyla etkili propagandalar yürüttü.1914 yılında Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Doğu illerindeki Hamidiye Alayları ve Varto'daki Cibranlılar, Ağrı'ya, Rus ordusuna karşı gönderildi. Hormek ve Lolan Aşiretleri davul zurnalar çalarak

²¹⁷ Fırat, **a.g.e.**, s.s. 171 - 172.

²¹⁸ Başkanlık Osmanlı Arşivinde Beritan aşireti başlıklı taramada, elde ettiğimiz vesikalarda aşiretin herhangi bir isyana katıldığı ya da destek verdiğine dahil bir bilgiye ulaşamadık. Aşirete dahil elde ettiğimiz vesikalarda aşiret fertlerinin karıştığı suçlar ve seferberlik zamanında orduya katılmalarına yönelik bilgiler mevcut. Aşiret fertlerinin orduya katılmaları, aşiretin devlet yanlısı olduğunu göstermektedir.

²¹⁹ Kurtcephe, Akgül, **a.g.m.**, s.251.

²²⁰ Kurtcephe, Akgül, **a.g.m.**, s.253.

²²¹ Ünal, **a.g.m.**, s. 140.

askere gittiler. Rusya karşısında savaşan 36 aşiret alayı vardı.²²² Dersim mıntıkasında Ruslara karşı savaşmak için yirmi dört aşiret reisi birleşerek, Ovacık 'a doğru hareket etmiş; bir Rus fırkasını imha ederek Ruslara karşı Pülümür ve Dersim dağlarında güçlü bir cephe oluşturmuşlardı. Rusya, bölgede daha etkili olmak için Kürt ve Ermenileri birbirine düşürme politikasını da izledi. Bölgede yaptığı kışkırtmalar sonucunda Ermeni ve Kürt halkı arasında silahlı çatışmaların yaşanmasına neden oldu. Rusya, uluslararası arenada Osmanlı Devleti'nin Ermenilere yönelik ıslahatlar yapmasının gerektiği yönünde propagandalarda da bulunarak, Osmanlı'yı zor durumda bırakma gayesi güdüyordu. Osmanlı yönetimi bölgede yaşanan çatışmaları yatıştırmakta güçlük çekiyordu. Bir yandan Ermeni çetelerini yola getirmeye çalışırken diğer yandan da Kürt aşiretlerini yatıştırmaya çalışıyordu. Tüm çabalara rağmen Osmanlı, bölgede yaşanan anarşinin önüne geçemiyordu. Savaşın başından beri Doğu illerindeki Ermeni köyleri ve fedailerini Ruslara yardım etti. Orduda bulunan Ermeni kökenli askerler ordudan kaçıp Rus ordusuna katıldılar. Rus orduları Pasin'i işgal edince Muş, Varto, Kiği, Palu bölgelerindeki Ermeniler isyan ederek, çeteler halinde Müslüman ahaliye saldırdılar. Cepheden firar eden Hamidiye süvarileri ve milisler bu asilerle savaşarak bir kısmını yendi; kaçanlar Rus ordusuna sığındı.²²³ Osmanlı yöneticileri Ermeni meselesinde neticeye kavuşmak için 1915'te Tehcir Kanunu'nu çıkararak, bölgedeki Ermenileri Suriye taraflarına zorunlu olarak göçe tabii tuttu. Bu önlem Rusya'nın bölgede etkinliğinin büyük bir oranda kırılmasını sağladı. Rusya bu döneme kadar Osmanlı-İran hududu üzerindeki aşiretlerin yanı sıra Doğu Anadolu'da Bedirhanlıların ve Şeyh Ubeydullah'ın evlatları vasıtasıyla olaylar ve isyanlar çıkarmaya çalıştılar.²²⁴

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girdiği 1914 yılında Beritan aşiretinin bazı fertleri orduya yazıldılar. 1914 yılında aşiretin fertlerinden dokuz kişi Kolordu Kuvvet Komutanlığı'na belli numaralar altında yazıldılar.²²⁵ Ruslar, 1916 yılında ağır toplarını Şerafettin ve Çivreş dağlarına kurdu. Rusların Şerafettin dağlarına mevzilenmesi, Beritan aşiretinin buradaki yaylalarını terk etmelerine ve geçici olarak başka yaylalara gitmelerine neden oldu. 1916 yılında Beritan fertleri, merkez askerlerine katılmak üzere hareket ettiler Bunlar, Ahmet Co, Muammer Denk, Damadı Fadlı ve Ahmet ile adı belli olmayan yedi kişidir. Bu kişiler çeşitli

²²² Fırat, **a.g.e.**, s. 173.

²²³ Fırat, **a.g.e.**, s.175.

²²⁴ Ünal, **a.g.m.**, s. 141.

²²⁵ BOA, Dosya No: 440, Gömlek No: 114, Fon Kodu: DH. ŞFR.

suçlara karışmış ve hapisneden firar etmişlerdir. Bu fertler Göynük'ten bazı şahıslar tarafından saldırıya uğradılar. Bu saldırı Bitlis vilayetine telgrafla bildirilerek olay kayıt altına alınmıştır.²²⁶ Yaşanılan göç ve orduya katılma durumu ön plana alındığında, Beritan aşiretinin Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığı görülür. Ordunun iaşesinin teminin de et ihtiyacını karşılamak adına devlete yüz yirmi bin küçükbaş hayvanı üç taksitle vermiştir.²²⁷

1.2 Devletin Aşiretler Üzerindeki Hamidiye Alayları Projesi

Hamidiye Alayları Projesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hükümdar olan Sultan II. Abdülhamit'in, 1891 yılında büyük bir oranda Kürt Aşiretleri içerisinde oluşturduğu, siyasi ve sosyal içerikli bir projedir. Bu projenin oluşturulmasında iki temel etken yatmaktadır:

- 1-) Doğu Anadolu'da 19.yy'ın son çeyreğinde ortaya çıkan Ermeni olayları
- 2-) Devletin, Rusya ve İran'a karşı sınır hududunda Kürt aşiretlerinden aktif bir şekilde faydalanmak istemesi.

1815 yılında Avusturya'nın başkenti olan Viyana'da Avrupalı büyük devletlerin katıldığı konferansta, Osmanlı Devleti'ni parçalamak için "Şark Meselesi" gündeme alındı. Batılıların, Şark Meselesi adı altında ulaşmaya çalıştığı sonuçlar arasında şu fikirler yer almaktadır:²²⁸

- 1- Balkanlardaki Hristiyanların Osmanlı hâkimiyetinde kurtarma ve bağımsızlıklarını sağlama.
- 2- Doğu Anadolu'da bulunan altı vilayette - Vilayet-i Sitte - önce ıslahat sonra muhtar bir bölge veya bağımsız bir Ermenistan devlet sözünün, özellikle İngiltere ve Rusya tarafından Ermenilere verilmesi.
- 3-Osmanlı sınırları içerisinde Türk olmayan Müslümanları Osmanlı da koparma.
- 4- Büyük güçlerin Osmanlı üzerinde emellerine ulaştıktan sonra Osmanlı toprakları üzerinde kendi güç bölgelerini oluşturmak

1815 yılında Viyana Kongresi'nde ortaya konan proje kapsamında Ermeniler, Doğu Anadolu Bölgesi'nde isyanlar çıkartmak üzere teşvik ettirildiler. 1877- 1878 Osmanlı Rus Harbi'nden (93 Harbi) sonra imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın 16. maddesinde Ermenilere yönelik reformlar yapılması istendi. Bu antlaşmanın çeşitli

²²⁶ BOA, Kurum: DH.ŞFR, Dosya No:440-114,

²²⁷ Kocadağ, a.g.e.,s. 211.

²²⁸ Bayram Kodaman, " 2. Abdülhamit ve Kürtler - Ermeniler", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2010, Sayı: 21, s.s. 131 - 132.

maddelerinden dolayı çıkarları zedelenen Büyük Güçler antlaşmaya itiraz ederek antlaşmanın yürürlüğe girmesini engellediler. Bu antlaşmanın yerine 1878'de Berlin Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın 61. Maddesinde Ermenilere yönelik şu maddeye yer verildi:²²⁹

"Bab-ı Ali, Ermenilere meskun vilayetlerde mahalli ihtiyaçların lüzum gösterdiği düzenlemeleri ve ıslahatları vakit geçirmeksizin tatbik etmeyi ve Çerkezlerle Kürtlere karşı onların güvenliğini temin etmeyi taahhüt eder. Bu yolda alacağı tedbirleri, onların tatbikini denetleyecek olan büyük devletlere muayyen zamanlarda bildirilecektir."

Böylelikle Ermeni sorunu ilk kez uluslararası bir sorun haline geldi. Rusya ve İngiltere, Ermenilere milliyetçilik fikirlerini de aşılıyarak zamanla onlara Taşnak ve Hınçak Cemiyetleri'ni kurdurup, faaliyetlerini organize bir şekilde yürütmeleri imkanını sağladılar. Ermeniler ilk isyanını 20 Haziran 1890'da Erzurum'da, ikincisini de 15 Temmuz 1890 yılında İstanbul'da çıkardı. Ermeni isyanlarının tümü milliyetçilik duygusundan kaynaklanıyor demek elbette yanlış bir tespit olur.Örneğin, 1894 yılında Sason'da çıkan Ermeni İsyanı, devletin halkı çifte vergilendirmeye tabii tutmasından dolayı çıkmıştı. Sason olayları, Ermeni meselesini uluslararası boyuta taşıyarak, Türkler aleyhine bir kamuoyu oluşturdu. İngiltere, Fransa ve Rusya ortak hareket ederek Babı Ali'ye Ermeniler için ıslahat yapmaları konusunda baskıda bulundu.²³⁰Aslında Ermeniler, Osmanlı'yı yıkma politikasının bir figüranı durumundaydılar. Emperyalist güçlerin çıkar çatışmaları içinde kalarak, Ermenilere milliyetçilik duygusu aşılınmış, Osmanlı Devleti'ne karşı isyana teşvik ettirilmiştir. Böylelikle yüzyıllardan beri devletle barışık yaşayan millet-i sadıka, emperyalist güçlerin figüranı haline getirilmek istenmiş, bu politikada da büyük bir oranda başarı sağlanılmıştır.

II.Abdülhamid, *"Kellemi veririm, Doğu Anadolu'yu vermem."* sözüyle Ermeni meselesini ne kadar ciddiye aldığını görüyoruz.²³¹II. Abdülhamid, Yıldız Sarayı'nda, yürütülen projenin önüne geçmek için çareler aradı. Çareyi de Ermenilerle aynı coğrafyayı paylaşan Sünni Kürt aşiretlerinde buldu. Sultan II. Mahmut'tan itibaren başlatılan göçebe aşiretlerini yerleşik yaşama geçirme politikasını ve Tanzimat döneminde alınan bazı reform kararlarına ters düştüğü halde kendi yanına çekme

²²⁹ Kodaman, **a.g.m.**, s.s. 133 - 134.

²³⁰ Yusuf Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri**, Babı Ali Kültür Yay., 8.Baskı, İstanbul, 2006, s. 35.

²³¹ Kodaman, **a.g.m.**, s.136.

politikası göttü. II.Mahmut döneminde yapılan nüfus sayımında birçok aşiret, sayımı yaptırmak istememiş ve yenilik hareketlerine kuşkuyla yaklaşmışlardı.²³² Tanzimat reformları ile özellikle de 1840'larda merkezi hükümetin bölgede otoritesini güçlendirmek için, hükümet bir dizi askeri operasyonlar düzenleyerek, bölgedeki Kürt emirliklerini dağıttı. Sultan Abdülhamit, aşiret reislerini İstanbul'a davet ederek, onlara birtakım hediyeler göndererek onları hoş tutmaya çalıştı. II. Abdülhamit, zamanla göçebe Kürt aşiretlerinin sevgisini kazandı ve Kürtler, Abdülhamit'ten "*Bave Kurdan*" (Kürtlerin babası) diye söz etmeye başladılar.²³³ Bundan dolayı, Doğu Anadolu'yu koparmaya çalışan İngiltere ve Rusya'nın politikalarına karşı da 1891 yılında Kürtaşiretleri içerisinde "Hamidiye Alayları" nı kurdu. Alayların kurulmasındaki fikir sahiplerinden birisi de Şakir Ahmet Paşa'dır. Şakir Paşa, Rusya'nın başkenti Petersburg'da on yıl elçilik yapmış bu sırada da Kazak Alayları'nı inceleme fırsatı bulmuştur. Aynı şekilde Kürtleri örgütlemeyi Sultan Abdülhamit'e tavsiye etmiştir. Sultan, Erzincan'da 4. Ordu Komutanı olan kayınbiraderi Çerkez Mehmet Paşa'yı da Hamidiye Alayları'nı kurmakla görevlendirdi.²³⁴ Her alay bin iki yüz atlıdan oluşmaktaydı. Her alayın başında bir kaymakam -Aşiret ağası- vardı. Her alayda iki binbaşı ile dört yüzbaşı ve sekiz mülazım -Teğmen- vardı.²³⁵ Alaylar vergiden muaf, sadece görevde oldukları aylar için maaş alırlardı. Başlangıçta kırk alay varken zamanla alayların sayıları altmış üçe çıktı.²³⁶ Her alayın bir sancağı ve flaması vardı. Alaylara ilk zamanlarda on yedi ile kırk yaş arasındaki aşiret erkekleri alınırken, zamanla bu yaş sınırı on altı ile on sekize düşürüldü. Aşiret gençleri, Harbiye'de üç yıl eğitim gördükten sonra alaylara teğmen olarak atandılar. Böylelikle alaylar modernlik ve disiplin altına alınmaya çalışıldı. Aşiret reislerine devlet tarafından Miralay rütbesi verildi. En önemli ölçüt devlete yapılan yararlı hizmetlerdi. Alaylardan, Ermenilere karşı mücadele etmenin yanı sıra şu faydalar sağlanması da düşünöldü :²³⁷

- Kürt aşiretlerini devlete, padişaha, Halifeye ısındırmak, bağlamak, disiplin altına almak ve böylece istifade edilir hale getirmek,

- Alaylar vasıtasıyla Rus, İngiltere ve İran politikalarının önüne geçmek,

²³² Musa Çadircı, " Tazminatın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 13, Sayı 24, Yayın tarihi: 1980, s.51.

²³³ Kıran, **a.g.e.**, s. 169.

²³⁴ Ramazan Balcı, **Osmanlı'nın Doğu Siyaseti** , Yitik Hazine Yay., İzmir, 2010, s. 100.

²³⁵ Fırat, **a.g.e.**,s. 151.

²³⁶ Balcı, **a.g.e.**,s. 102.

²³⁷ Bayram Kodaman, **a.g.m.**, s.137.

- Devletin varlığını bölgede -Doğu Anadolu- halka hissettirmek,
- Rusya ile Osmanlı arasında çıkabilecek olası bir savaşta, alayları kullanmak.

Alaylardan bu beklentilerin yanı sıra Osmanlı'nın Ortadoğu'da eski gücüne kavuşma isteği de vardı.²³⁸ Alaylar, dize gelmez olarak tanımlanan Arap aşiretlerine karşıda önemli bir yere sahiptir.²³⁹ Hamidiye Alayları, Mil Partisi ve Siliv Partisi şeklinde örgütlendiler. Mil Partisi'nin başında Viranşehir bölgesindeki Milan aşiret reisi İbrahim Paşa, Siliv Partisi'nin başında da Patnos'ta²⁴⁰ oturan Hayderan aşireti reisi Mirliva Hüseyin Paşa vardı. Milan Aşireti reisi İbrahim Paşa'nın emrinde beş alay ve en az altı bin silahlı atlı yer almaktaydı.²⁴¹ Alaylar şu şekilde tasnif edildi:²⁴²

Hamidiye Alayları		
Mil Partisi		
Aşireti Adı	Bulunduğu Yer	Alay Sayısı
Cibran	Karlıova, Varto, Bulanık	6
Malazgirt		
Zirkan	Hınıs- Tekman- Karayazı	2
Milan	Viranşehir	5
Karakeçili	Urfa	1
Berezan	Suruç	2
Toplam		20

Tablo 6: Mil Partisi

²³⁸ Enis Güney, **Cumhuriyet Tarihinde Kürtler**, Paraf Yay., İstanbul, 2011, s. 10.

²³⁹ Fuat Dündar, " 1908 Diyarbekir'i, Ziya Gökalp ve Kürtlüğün 'Sosyal Problem' Olarak Tanımlanması", **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**, 16 Şubat 2008, s. 2.

²⁴⁰ Patnos, Ağrı ilinin ilçesidir.

²⁴¹ Dündar, **a.g.m.**, s. 1.

²⁴² Kocadağ, **a.g.e.**, s.s. 155-156.

Siliv Partisi		
Aşireti Adı	Bulunduğu Yer	Alay Sayısı
Hayderan	Muradiye	5
Patnos		
Van		
Ademan	Ağrı	1
Takoriyen	Ağrı	1
Zilan	Ağrı	2
Celali	Ağrı	1
Sıpkan	Eleşkirt	1
Zılanlı Selim Paşa	Ağrı	1
Baba Kürdi Mistoyi Miran	Tutak	1
Bölge Alay Komutanlıkları		3
Toplam		16
Mil Partisi+ Siliv Partisi+ Bölge Alay Komutanlıkları		36

Tablo: 7 Siliv Partisi

Beritan aşireti, Hamidiye Alayları içinde doğrudan isim olarak yer almasa da dolaylı bir biçimde yer edinmişlerdir; çünkü aşiret geniş bir coğrafyada oymaklar halinde dağınık bir halde yaşamaktaydı. Aşiretin bir kısmı kendilerini Mili- Milan - olarak nitelendiriyordu.²⁴³ Beritanlılar yüzyıllardan beri Bingöl ve Şerafettin dağlarının yaylalarını kullandılar. Bu alanlara Mil Partisi içinde yer alan Cibran Aşireti'nin reisi olan Mahmut Bey egemendi.²⁴⁴ Bu durum bir kısım Beritanlıların Mil Partisi içinde olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra aşiretin kışlak yeri olan Viranşehir -Urfa- yöresi de Mil Partisi'nin reisi olan İbrahim Paşa tarafından yönetilmekte olan bir bölgedir. Sıpkan Aşireti'nin bir kolu olarak kendilerini görüyorlardı. Beritanlılar bu aşiret içinde yetmiş aileye sahipti. Beritanlılar Hamidiye

²⁴³ Kıran, a.g.e.,s. 82.

²⁴⁴ Fırat, a.g.e.,s. 155.

alayları sayesinde güçlenmiştir.²⁴⁵ Sosyolog Ziya Gökalp'a göre; Sipkan aşireti Zilan Konfederasyon'una bağlıydı.²⁴⁶ Siliv Partisi içinde yer alan Sipkan aşireti de bir alaya sahipti.

Hamidiye Alaylarına katılan aşiretler, alaylara katılmayan aşiretler üzerinde güç kazandılar. Alay içindeki bazı aşiretler devlet içinde devlet olabilecek kadar önemli bir güç elde ettiler.²⁴⁷ Elde ettikleri devlet gücü çoğu zaman olumsuz şekilde kullanılarak, bölgedeki aşiretler, şehir eşrafı ve gayrimüslim tebaa tarafından şikâyetlere neden oldu. Devlet bu şikâyetler karşısında önlem alsa da pek başarı elde edemedi. Çünkü aşiretler arasında kin ve nefret had safhadaydı. Bölgede devletin otoritesi yerine alayların keyfi otoritesi vardı. Tanzimat Fermanı ile getirilen hukuk devleti ilkesi bölgede alayların keyfi hareketlerinden ötürü hissedilmedi. Alaylar vasıtasıyla bölgede güvenliğin sağlanması planlanırken tam tersine kötü bir hal alarak huzursuzluk baş gösterdi. Alayların bölgede ki olumsuz tavırları devletin bölgedeki yöneticilerinin otoritesinin bozulmasına ve halkın devlete karşı güvensizliğine neden oldu.

Yönetime karşı güven bunalımı yaşayan halklardan biride Ermenilerdi. Alayların ilk görev yeri 1894 yılında Sason bölgesiydi. 1894 yılında Sason olaylarından sonra İstanbul'da Ermeniler ile Müslümanlar arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. O günlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti, düşüncelerini açıkça ortaya koyup Ermenilerin yönetime karşı haklı olduğunu belirterek, Ermenilerin mücadelesini Osmanlı halklarıyla birlikte yürütmesini istedi.²⁴⁸ Ermeniler, hem Osmanlı yöneticilerinden hem de Hamidiye Alayları'ndan rahatsız oldukları için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetlerine destek verdiler. Hamidiye Alayları dışında kalan bazı aşiretlerde Ermenilerle bazı çıkar çatışmalarından dolayı sorunlar yaşamaktaydı. Bölgede yaşanan Ermeni olayları ve Hamidiye Alayları hakkında Mehmet Demirkapu, yaşananların Beritan aşireti ile ilgili olan kısmı hakkında şunları ifade etmektedir:²⁴⁹

²⁴⁵ Ahmet İlyas, " Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar", **Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi ABD**, Batman, 2014, s. 344.

²⁴⁶ Taşdelen, **a.g.e.**,s. 29.

²⁴⁷ Safiye Ateş Durç, **Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 41.

²⁴⁸ Akşin, **a.g.e.**, s. 48.

²⁴⁹ Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme, 12.06.2014.

"Beritan aşireti, bölgede Ermenilerle yaşanan sorunlara karışmadı. Kışlaklarda oldukları dönemlerde Ermenilerle iç içe yaşamadıkları için onlarla sorunları hiçbir zaman olmadı. Zaten aşiretimiz göçebe olduğu için Ermenilerle 1915 öncesi ve sonrası herhangi olumsuz bir temasımız olmadı. Beritanlıların bir kısmı Milanlılar'ın içinde yer aldı; Fakat Milan aşireti vergiyi fazla koyunca aşiretimizle kavgalı oldular, böylece araları açıldı."

Resul Demirkapı da, 1915 yılı göç olayları ile Beritan aşireti arasındaki ilişki adına şunu ifade etmektedir:²⁵⁰

"1915 yılında yaşanan Ermeni göçü sırasında geride kalan Ermenilerin küçük çocuklarını Beritanlılar alıp himaye etmiş ve bakımını üstlenmişlerdir. Bu çocuklar İslam dinine göre yetiştirilmiştir. Çocuklar evlenme çağına gelince Beritanlılar içinde evlendirildi. Aşiretimiz Ermenilerle olumsuz bir durum içine asla girmedir."

1908'de Meşrutiyeti ilan edildikten sonra devlet yönetiminde giderek hâkimiyet sağlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Hamidiye Alaylarının olumsuz tavırlarından dolayı alayları kaldırmak istedi. Aşiretlerden gelen tepkiler üzerine 1909 yılında Mahmut Şevket Paşa tarafından "Aşiret Hafif Süvari Alayları" adıyla yeniden organize edildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti, ilkin alayları kaldırma düşüncesine sahip iken, Ermeni çetelerinin taşkınlıkları ve Rusya'nın emellerinden dolayı, alayları kaldırma fikrinden vazgeçti. Hükümet, tekrardan alayların etkinliğini artırma politikası izledi. Alaylar, Balkan Savaşları'na da katıldı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde alaylar 3. Ordu'ya bağlanarak "İhtiyat Süvari Tümenleri" olarak konumlarını aldılar. Birinci Dünya Savaşı'nda alaylar Kafkas Cephesi'nde Ruslara karşı savaştı. Bu alaylar zamanla önem ve güçlerini yitirdiler.²⁵¹ Savaş sırasında bölgeye sevk edilen 2. Ordu içinde yeniden teşkilatlandırıldılar. Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında kalıntıları olsa da, devletin 1934'te çıkardığı kanunla aşiret reisliğini kaldırmasıyla tamamen alayların izleri ortadan kaldırıldı.

1.3. Devletin Aşiretlere Yönelik Sürdürdüğü İskân Politikası

İskân, kelime olarak yerleştirme demektir. Geniş anlamıyla tanımlamak gerekirse, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda insan topluluklarının sınırları belli olan alana kalıcı olarak yerleştirilmesi demektir. İskân politikası, genellikle yerleşik

²⁵⁰ Resul Demirkapı ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

²⁵¹ Balcı, a.g.e., s.s.108 - 109.

kültüre sahip tüm devletlerde görülen bir olgudur. Bu olgunun başarılı temsilcilerinden birisi de kuşkusuz Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti, Batı Anadolu'da bir uç beyliği iken kendisine sürekli sistematik bir şekilde Türkmen aşiretleri katıldı. Aşiretlerin vasıtasıyla kısa bir sürede devletin temelleri atıldı. Aşiretler devletin kurucu unsuru ve devlet otoritesinin önemli gücü olmuştur.²⁵² Osmanlı Devleti İskân Politikasını iki şekilde gerçekleştirdi.²⁵³

1-İççe Dönük İskan Politikası. Bu iskan politikasının temelinde devletin özellikle gerileme ve dağılma dönemlerinde kaybettiği topraklardan kalan Türk ve Müslüman ahalinin Anadolu topraklarına dönerek devlet yöneticilerinin de bu ahaliyi Anadolu'nun farklı bölgelerine yerleştirmesi ile yerleşik yaşayan ahalinin çeşitli nedenlerden -Vergi, anlaşmazlıklar, askerlikte kaçma, sürgün..vs.-dolayı yurtlarını bırakarak ülkenin farklı bölgelerine yerleşmeleri.

2-Dışa Dönük İskan Politikası. Bu iskanda ise, devletin özellikle kuruluş ve yükselme dönemlerinde genişleme politikasından dolayı fethettiği topraklarda kalıcılığını sağlamak ve konar göçer aşiretlere yurt bulma isteğinden dolayı takip edilen iskan politikası.

Osmanlı Devleti, iskan politikasını önce kuruldukları alan olan Batı Anadolu toprakları üzerinde başlattı. Zamanla gerek fetih politikalarından gerekse kendine katılan Türkmen aşiretlerinden dolayı iskan alanlarını Balkanlar, Anadolu, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Arap topraklarına kadar genişletti.²⁵⁴ Kuruluş devrinde bir iskan unsuru olarak yeni fethedilen memleketlerin Türkleştirilmesinde kullanılan konar göçerler, yerleşik halka göre daha disiplinli ve daha savaşçı bir yapıya sahiptir.²⁵⁵ Bu konar göçerler devletin güçlü olduğu dönemde faydalı işler sergilerken daha sonraki süreçte devletin güç kaybetmesiyle tekrar Anadolu'ya göç ederek burada huzursuzluklara neden olmuşlardır.²⁵⁶ Devletin, iskan politikasını yürütürken temel hedefi şu şekildeydi:

- 1- Konar-göçer Türkmen aşiretlerini yerleşik hayata geçirmek ve böylece askerlik ile vergi işlerini düzene sokmak,
- 2- Fethettiği topraklarda kalıcı olma isteği.

²⁵² İbrahim Erdal, " Atatürk Dönemi Nüfus Politikasına Göre, Konar Göçer Aşiretlerin İç İskan Uygulamaları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, Yıl:14, Güz:2016, Sayı:21, s. 110.

²⁵³ Ed.İpek, Taştımır, **a.g.e.**,s.s. 9 - 11.

²⁵⁴ Kalaycı, Kızılkaya, **a.g.m.**, s. 362.

²⁵⁵ Halaçoğlu, **a.g.e.**,s. XVI.

²⁵⁶ Erdal, **a.g.m.** s.110.

3- Eşkıyalığı önlemek, bir türlü dizginlenemeyen aşiretleri iskan ederek bir güvenlik kuşağı oluşturmak.

4- Göçebe aşiretlerin Gayrimüslimlere saldırısı nedeniyle büyük devletlerin dayatması sonucunda oluşturulan projeler içinde Türkmen, Kürt, Arap ve Çerkez aşiretlerinin iskanları.²⁵⁷

Kültürlerinde ve yaşam tarzlarında özgür bir şekilde yaşamaktan yana olan göçebe aşiretler, devletin yürüttüğü iskan politikasına karşıydılar. Bu durum devlet ve aşiretler arasında gerginliğe neden oluyordu. Devletin kurucusu Osman Bey gerginlikten yana bir tavır almak yerine, devlet ile aşiretler arasında denge politikasını izlemeyi tercih etti. Osman Bey'den sonra hükümdar olan Orhan Bey, Veziri Çandarlı Kara Halil'in teklifiyle aşiretlerde oluşturulmak üzere bin kişilik yaya ve bin kişilik müsellemlerden oluşan -atlı- birlikler kurdu.²⁵⁸ Kurulan bu birlikler Osmanlı Devleti'nin düzenli ilk ordusu olarak tarihteki yerini aldı. Gaza ve ganimet peşinde koşan Kızıl Börklü Türkmen savaşçılar, yeni bir teşkilatlanma ile Bey'in has ordusunu oluşturdular.²⁵⁹ Yaya ve müsellemler askerlerin tamamı yerleşik hayata geçen, ziraatla uğraşan, köy halkından askeri kuvvet tesis etmeye dayanır.²⁶⁰ Bu birlikler tesis edilmeden önce Türkmen toplulukları içerisinde silah kullanan yiğitler, Gazi liderlerinin atlı zırhlı Alplerinin emri altına girerek, profesyonel asker özelliği kazanmaktaydılar.²⁶¹ Oluşturulan bu birlikler, devlet ve aşiretler arasında yaşanan çekişmeleri kısmen de olsa yumuşatmıştır. Bu birliklerin oluşturulması aşiretlerin eski göçebe kültürlerinden vazgeçmeleri anlamına da gelmekteydi. Kurulan ordu, I. Murat Dönemi'nde Kapıkulu Ocağı'nın kurulması ve genişletilmesi, yaya ve müsellemler ordusunun da zamanla önemini kaybetmesine ve bu ordunun Osmanlı'nın emrinde kalarak sefer sırasında yolların ve köprülerin tamiri, diğer orduların ihtiyaçlarını karşılamaları için çeşitli işlerle vazifelendirildiler.²⁶² Yıldırım Bayezid Dönemi'nde sancak sisteminin vasıtasıyla İskan Politikası daha düzenli bir şekilde uygulanmaya çalışıldı.

²⁵⁷ Dündar, **a.g.e.**, s. 53-54.

²⁵⁸ İsa Kalaycı, Oktay Kızılkaya, "Osmanlı Devleti'nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 18, s. 362.

²⁵⁹ Halil İnancık, **Osmanlılar**, 2. Baskı, Timaş Yay., İstanbul, 2010, s. 108.

²⁶⁰ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1 (1243 - 1453)**, Cilt: 1, Cem Yay., İstanbul, 1995, s. 222.

²⁶¹ İnancık, **a.g.e.**, s. 110.

²⁶² Erhan Afyoncu, **Sorularla Osmanlı İmparatorluğu**, Milliyet Yay., Cilt:1, İstanbul, 2006, s. 27.

Osmanlı Devleti, Anadolu ve Rumeli'deki yörükleri farklı işlerde görevlendirmiştir.²⁶³ Anadolu'da olanlar iktisadi faaliyetlerine göre adlandırılmıştır: Yüncü, darıcı, ellici...vb. Rumeli de olanlar ise; sahile yerleştirilip gemi yapımı ve malzeme temininde; yolların emniyeti ve tamirinde, su yolları yapımında, geçit muhafazası, derbentçilik, köprü tamiri ve inşası, zahire toplanması ve korunmasında; madenlerde, nakliye işlerinde, hususiyle topların naklinde, kale yapımı ve onarımında kullanılmıştır.

Osmanlı Devlet yöneticileri, Balkan fetihleri sırasında yerleşik olan gayrimüslim ahaliye hoşgörü ile yaklaşarak onların dillerine, dinlerine ve yaşam kültürlerine müdahale etmemiştir. Bu politikadan dolayı Gayrimüslim ahali kısa sürede Osmanlı egemenliğini benimsemiştir.

Devlet, yeni fethettiği topraklar üzerinde kalıcılığını sağlamak ve pekiştirmek için Anadolu'daki göçebe Türkmen aşiretlerini fethettiği bölgelere getirip, kalıcılık sağlamak istemiştir. Bu iskan siyaseti içinde Beritan aşireti yer almamıştır; çünkü Beritanlılar Batı Anadolu'da değil, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde varlıklarını sürdürüyorlardı. Bundan ötürü Beritan aşiretinin devlet eliyle başka yerlere yerleştirilmesi dışı doğru iskan politikası içinde değerlendirilmemektedir. Devlet, iskana tabii tuttuğu aşiretlerin yerli halkla çatışmaması için önemli tedbirler aldı. Bu topraklara yerleşen aşiretler, yerleştikleri topraklarda zirai yönden gelişip, köyler kasabalar kurmuş, bölgelerini bayındır hale getirerek buralarda tekke ve zaviyeler inşa etmiştir. Tekke ve zaviyelerin kurulmasında etkili olan dervişler, bölgeden gelen geçen yolcuların hizmetini de görerek bölgenin güvenliğini üstlenmişlerdir. Zamanla tekke ve zaviyelerin etrafında iskâna tabi tutulanlar tarafından köyler ve kasabalar kurularak bölge imara açılmıştır.²⁶⁴ Balkan topraklarına yerleşen bu aşiretler bölgenin Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında da etkili oldular. Bundan dolayı bu halka zamanla “Evlad-ı Fatihan” denildi. Günümüzde Balkan toprakları üzerinde yaşayan Türk ve Müslüman olan insanlar oğünkü Evladı Fatihanların torunlarıdır. Osmanlı Devleti'nin dışı dönük İskan Politikasını genel olarak maddeler halinde şöyle açıklayalım:

1- Osmanlı Devleti, ele geçirdiği topraklara özellikle göçebe Türkmen aşiretlerini yerleştirdi. Böylelikle yerleşik ahaliye zarar vermelerini engellendiği gibi

²⁶³ Halaçoğlu, a.g.e.,s. XIX.

²⁶⁴ Ed. İpek, Taştemir, a.g.e., s. 24.

göçerlere de yurt edinmelerini sağlayarak onları kontrol altında tutmayı sağladı. Asayişin sağlanması bu şekilde daha kolay oluyordu.

2- Devlet, ele geçirdiği topraklar üzerinde daha önceden yerleşik olan ahaliden isyan etme ihtimali olanları bir başka yere yerleştirdi. Bunu yapmasındaki temel etken ise fethettiği topraklarda hâkimiyetini sağlamlaştırma isteği ve kalıcı olma fikriydi. Gelecekte oluşabilecek olumsuzlukların önüne de geçilmiş olundu.

3- Osmanlı Devleti, iskan politikasını zorunlu ve gönüllüler olmak üzere iki şekilde uygulamıştır. Zorunlu olan kesimde, buldukları bölgede huzursuzluk yaratanlar ve birtakım olumsuz olaylara karışanlar, yerlerinden memnun olup da göç etmek istemeyenler vardı. Bunlar zorunlu göçe tabii tutuldu. 1865 - 66 tarihlerinde huzursuzluk çıkaran aşiretleri de devlet, "Fırka-i Islahiye" adı altında, Çukurova, Gavur Dağı, Kürt Dağı ve Kozan Dağı'ndan yirmi altı aşireti iskana tabi tuttu.²⁶⁵ Osmanlı Devleti, sürgün yöntemini geniş ölçüde kullanarak zorunlu göçe tabi tuttuğu aşiretleri özellikle köprü ve geçitlere yerleştirdi.²⁶⁶ Gönüllü olarak göçe tabi tutulanlar ise; kalıcı olarak yerleri olmayan aşiretlerdi. Aşiretlere bu yolla kalıcı olarak yurt edinilmek istendi. Fırka-i Islahiye, "19. yüzyılın başlarından itibaren giderek çoğalan "denetim dışı" alanları yeniden itaat altına almak ve göçebelikten yerleşik hayata geçişi sağlamak için öteden beri sürdürülen iskan faaliyetleri hız kazandı. Fırka-i Islahiye'nin kurulması işte bu beklentilerin bir sonucudur."²⁶⁷

4-Devlet, iskan ettirdiği aşiretlere birtakım kolaylıklar sağladı. Aşiretlere, zirai malzemeler vererek onları bir müddet vergiden muaf tuttu. Böylece maddi olarak aşiretlerin refah seviyeleri yükseltmek istendi. Aşiretler göçebe hayatlarından ötürü zirai alanda deneyim edinmemişlerdi. Devlet, bu konuda aşiretlere yardımcı olarak yeni yaşam tarzlarına alışmalarını sağladı. Yerleşik hayata geçenlere tohum, saban gibi malzemeler verilerek onlara kolaylıklar sağlandı. Böylece üretimin sürekliliği sağlanmak istenmiş ve yeniden eski yaşamlarına dönmeleri engellenmeye çalışılmıştır. Devlet bu politikalar ile iskana tabi tuttuğu aşiretleri kendine ve toprağa bağlayarak sağlıklı bir iskan yöntemi uygulamak istedi.

5- Devlet iskana tabii tuttuğu ahaliyi geçerli sebepleri olmadığı takdirde onların başka bir bölgeye gitmelerine müsaade etmedi; çünkü istikrarlı bir iskanın olması için bu şarttı. Bu şarta bazı aşiretler uymadı. İskan edildikleri yerlerde ya

²⁶⁵ Dündar, a.g.e.,s. 54.

²⁶⁶ Afyoncu, a.g.e., s. 32.

²⁶⁷ Nuri Yavuz, "Fırka-i Islahiye Ordusunun Özellikleri ve Faaliyetleri", **Akademik Bakış**, Cilt 5, Sayı 10, Yaz 2012, s.113.

umduğunu bulamadılar ya da yeni yaşam tarzlarına alışamadılar. Bundan dolayı tekrardan göçebeliliğe döndüler.

6-İskana tabii tutulan topraklarda daha önceleri kurulan mevcut düzenin bozulmamasına özen gösterildi. Yerleşik olan ahalinin benimsediği maddi ve manevi değer yargıları vardı. Aynı bölgeye getirilen aşiretlerin, kurulu olan düzeni bozmamaları konusunda yöneticiler dikkatli davrandılar. Zamanla Müslüman ve Gayrimüslim ahalinin aynı çatı altında yaşamaları sağlandı ve böylelikle homojen bir millet oluşturularak, zamanla Osmanlı Devleti'nde "Millet Sistemi" ortaya çıkarıldı. Millet sistemi, “...bir içtimai teşkilatlanma, bir ruh hali ve tebaanın birbirine bakışını ifade etmektedir.”²⁶⁸

Bu maddeler genel itibariyle dışa dönük iskan politikasıdır. Osmanlı Devleti, duraklama döneminden itibaren başlayarak özellikle gerileme ve dağılma dönemlerinde dışa dönük iskan politikasından vazgeçmek zorunda kalmış, içe doğru iskan politikasını yürütme yolunu izlemiştir. İçe dönük iskan politikasının nedenlerini maddeler halinde açıklayalım:

1- Osmanlı Devleti, özellikle gerileme ve dağılma dönemlerinde giriştiği savaşlardan yenik çıkarak elindeki toprakları kaybetmiş, geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu çekiliş sırasında kaybettiği topraklarda yaşayan Türk ve Müslüman ahali yerlerini terk ederek Anadolu topraklarına göç etmiştir. Özellikle 93 Harbi ve Balkan Savaşları sonrası Anadolu'ya göç hızlanmıştır. 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya yenilmesiyle Rusya, Balkanlardaki Tuna bölgesinde Türklere baskı ve katliam yaparak Türk ahalinin göç etmesine neden oldu. Göç eden ahali Edirne, İstanbul, Çanakkale, İzmir gibi illere yerleşti. Buralara yerleşen ahali yerli halkla da sıkıntı yaşadı. İstanbul'a gelen aşırı göçler şehrin yozlaşmasına sebep oldu.²⁶⁹

2- Osmanlı Devleti, Anadolu toprakları üzerinden yerleşik hayata geçmeyen göçebe aşiretleri yerleşik hayata geçirme politikası yürüttü. Kuruluşundan itibaren sınırları içindeki göçebe aşiretleri yerleşik hayata geçirmek için mücadele veren devlet, batı topraklarında başarı gösterirken aynı başarı doğu toprakları için geçerli olamadı. Gerileme dönemi Sultanı II. Mahmut'tan itibaren başlatılan ciddi iskan politikası özellikle Tanzimat döneminde yapılan reformlarla -1858 Arazi Kanunnamesi gibi- göçebe Kürt aşiretleri yerleşik hayata geçirilmeye çalışıldı.

²⁶⁸ İlber Ortaylı, **Osmanlı Barışı**, Ufuk Kitapları, 5.Baskı, İstanbul, 2004, s. 29.

²⁶⁹ Afyoncu, **a.g.e.**,s.s. 195 - 196.

Yürütülen politika, devlet ile aşiretler arasında gerginliklerin yaşanmasına neden oldu. Tahta geçen II. Abdülhamit, devlet aşiret çekişmesinde aşiretler lehinde politika güderek yürütülen politikanın sürekliliğini bilinçli olarak engelledi. Yürütülen bu politikada Beritan Aşireti de dolaylı olarak - Hamidiye Alayları Projesi'nden - etkilendi.

3-Devletin miri arazileri içinde yer alan bataklık, çöl gibi kullanıma elverişsiz alanlar, çeşitli ıslah çalışmaları sonrası iskana açılarak, göçebe şekilde yaşayan aşiretler ile Anadolu'ya gelen muhacirlerin yerleştirilmesi için kullanıldı. Kaybedilen topraklardan geri gelen halkı da bu alanlara yerleştirdiler. Gelen ahaliye Muhacir denildi. Devlet, muhacirler için komisyonlar kurarak önceden bayındır halde bulunan topraklarına da muhacirleri yerleştirdi. İskana açılan arazilere sadece muhacirler değil, göçebe aşiretlerde yerleştirilmeye çalışıldı. Beritan aşiretinin Osmanlı Dönemi'nde yerleşik hayata geçtiğine dahil resmi bir arşiv belgesi olmadığı gibi, aşiret fertleri tarafından da verilen bilgiler, aşiretin Cumhuriyet rejimi ile birlikte yerleşik düzene geçtiğini bize göstermektedir.

4-Aralarında anlaşmazlık çıkan aşiretlerden birinin başka bir yere zorunlu olarak gönderilmesi siyaseti ile Osmanlı Devleti, bünyesi içinde huzuru sağlamak istiyordu.Bu siyasetten etkilenecek zorunlu göçe tabii tutulan aşiretlerden biri de Beritan aşiretidir. Aşiretin Karakulak Kabilesi'ne bağlı bazı oymaklar Bingöl'de yerleşik ahaliyle yaşanan sorunlardan ötürü Konya'ya zorunlu olarak göçe tabii tutuldu. Bir müddet sonra devletin bölgedeki temsilcisiyle yaşadığı sorunlardan kaynaklı, bulunduğu bölgeyi izinsiz terk edip Elazığ taraflarına geldiler.

İskana tabii tutulan aşiretler buldukları yerlerde hayvancılığın yanı sıra buğday, arpa, darı gibi ziraat ekimlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca buldukları iklimin ve arazinin koşullarına göre mesken yapımında farklı malzemeler kullanmışlardır. Bunlar arasında:²⁷⁰

- 1- Saz, kamyş ve çalıdan yapılmış evler,
- 2- Taş evler,
- 3- Toprak ve çamurdan yapılmış evler yer alır

Osmanlı Devleti, iskan yerini terk etmek isteyen aşiretleri durdurmak için olağanüstü ve sıkı tedbirler alarak geçit yerlerini ve yollarını engeller ile kesmiş ve buldukları yerleri zapturapt altında tutmaya çalışmıştır.²⁷¹

²⁷⁰ Orhunlu, a.g.e., s.s.77-78.

²⁷¹ Orhunlu, a.g.e., s. 91.

Devletin son dönemlerinde, özellikle İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidar olduğu günlerde, göçebelerin iskan sorununa bilimsel ve sonuç odaklı yaklaşımlarda bulunulmuştur. Seyyar aşiretlerin durumu hakkında bilgi edinmek ve sosyal ekonomik çözümler araştırılmıştır.²⁷²Eldeki verilerine göre: devlet bünyesinde bir milyon Türkmen, bir milyon Kürt ve üç milyon Arap göçebe yaşamaktadır. Bunların iskan için, Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi'nde bir Aşair Şubesi²⁷³ açıldı. Muhacir politikalarından dolayı bu şube 1917'nin sonlarına kadar faaliyet gösteremedi.²⁷⁴

Osmanlı Devleti'nin iskan siyasetine genel olarak baktığımızda, devletin kuruluş ve yükselme dönemlerinde dışa dönük; gerileme ve dağılma dönemlerinde ise içe dönük bir iskan siyasetini uygulamak zorunda kaldığı görülmektedir.

1.4.1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren, toprağın işletme hakkını köylüye verirken, mülkiyeti de elinde tutma yönünde bir politika izledi. Mülkiyeti elinde tutmanın temelinde kendine rakip olabilecek feodal beylerin türemesinin önüne geçme isteği yatmaktadır. Toprağı işletme yönünde ise devlet şunları amaçlıyordu:

- 1-) Düzenli bir ordunun - Tımarlı Sipahiler - oluşmasını sağlama.
- 2-) Toprağın düzenli bir şekilde ekilip biçilmesini sağlama.
- 3-) Vergi sisteminin düzenli bir şekilde işlenmesini sağlama.

Duraklama döneminden itibaren özellikle gerileme ve dağılma dönemlerinde, devletin otorite eksikliğinden kaynaklanarak, tımar sisteminin bozulmasına ve zamanla Miri topraklar üzerinde feodal beylerin türemesine neden oldu. Devlet, İltizam adı altında, gelirlerinin bir bölümünün belli bir bedel karşılığında kişilere devretti. Vergiyi toplayan kişiye "mültezim" denirdi. İltizam sisteminin olumsuz özellikleri sorunlara neden oluyordu. Fakat iltizam istemi devletin en uzun ömürlü sistemlerinden biri olarak süregelmiştir.²⁷⁵ Feodal beyler hükümlerini tesis etmek için halka zorbaca yaklaştılar. Bu durum uzun bir müddet sürmedi. Devlet büyük bir oranda feodallerin elinden topraklarını aldı. Devlet yöneticileri, daha istikrarlı bir politika izleyerek 1830 yılında arazilerin kesin bir şekilde tasnifini yaptı. Bu tasnifte miri araziler kısmına düşen toprakları, topraksız ahaliye dağıtmaya

²⁷² Erdal, **a.g.m.**, s.111.

²⁷³ Aşair, aşiret demek.

²⁷⁴ Dündar, **a.g.e.**, s. 73.

²⁷⁵ Abdulkadir Buluş, " Vergi Toplamının Özerkleştirilmesinin Vergi Toplamının Etkinliğe Katkısı: İltizam Sistemi İle Bir Mukayese", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (19) 2010 /1:81 - 120, s. 91.

başladı. Sultanı Abdülaziz'in iktidarı döneminde, başkanlığını Ahmet Cevdet Paşa'nın yürüttüğü komisyon çalışmaları sonrası, arazi konularını içine alan geniş kapsamlı bir çalışmanın sonucu, 1858 yılında Arazi Kanunnamesi ortaya çıkarıldı. Ahmet Cevdet, Mehmet Rüştü, Arif ve Tahsin'den oluşan dört kişilik komisyon tarafından hazırlanan kanun, Osmanlı'da uygulanan coğrafi ve kapsamlı ilk arazi kanunudur.²⁷⁶ 1858 Arazi Kanunu, bir mukaddime, üç bab, bir hatime ve yüz otuz iki maddeden oluşmaktadır.²⁷⁷ Tanzimat Dönemi'nin getirdiği reform hareketlerinin bir parçasıdır. Kanun hazırlandıktan sonra Şeyhülislamın görüşü de alınmıştır.

Arazi Kanunnamesinde, miras hakkı altında kız ve erkek evlatları arasında eşit paylaşım ilkesinin getirilmesi çok önemli bir gelişmedir.²⁷⁸ Bu gelişme laiklik temelli medeni hukukun gelişimi içinde önemlidir. Kanunun kapsamında yer alan topraklar devlete ait olan topraklardır, yani toprak teşkilatındaki ismiyle Miri topraklardır. Devletin 1858 yılında çıkardığı bu kanunla, özel mülkiyet kapsamının genişlemesinin önü de açılmıştır.

Bu kanunnameye araziler şu şekilde tasniflenmektedir:

1-Miri Araziler

Devlete ait olan topraklardır. Mülkiyeti devletin, ekip biçme işi çiftçiye ait olup vergisini vermek koşuluyla miras bırakılabilen topraklardır.

2-Mülk Araziler

Mülkiyeti halka ait olan topraklardır. Öşri ve Haraci olarak ikiye ayrılır.

3-Mevat Araziler

Ölü topraklar olarak da bilinir. Kamu yararına bırakılmış topraklardır.

4-Vakıf Araziler

Gelirleri cami, medrese, hastane, imarethane, han ve hamam gibi topluma hizmet veren kuruluşların masrafları için bırakılmış topraklardır. Vakıf arazilerinin alınıp satılması kesinlikle yasak olup vergiden de muaftır.

5-Metruk Araziler

Bırakılmış, terk edilmiş boş topraklar demektir.

Hazırlanan kanunname, sadece miri arazilere yönelik açıklamalar barındırıyordu. Diğer dört arazi çeşidi kanunname dışında tutuldu.

²⁷⁶ Musa Gümüş, " Osmanlı Devletinde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları", **Tarih Okulu**, İlkbahar-Yaz 2013, Sayı: 14, s.s. 171 - 172.

²⁷⁷ Gümüş, **a.g.m.**, s. 172.

²⁷⁸ Sibel Dulum, **Osmanlı Devletinde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839- 1918)**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006, s. 18.

Kanunnamenin getirdiği yeniliklerin bilincinde olan kesim aşiretler, şeyhler ve yüksek dereceli devlet memurlarıydı.²⁷⁹ Beritan aşireti, bu kanundan faydalanmadı. Beritanlılar, hem askerlik hem de vergi vermeme konusunda sürekli devlete karşı mesafeli durdular. Bundan dolayı bu kanundan faydalanarak, toprak edinme yoluna gitmediler. Bu kanundan sonra dağıtılan toprakların tasarruf hakkı çiftçiye verildi. Toprak üzerinde eskiden beri yapılan asker yetiştirme kuralı kaldırıldı. Çiftçi toprağını eker biçer, kiraya verebilir ve varisine devredebilirdi. Tabii bu da tarımla ilgili görevlendirilen memurun iznine bağlıydı. Böylece özel mülkiyetin önü engellenerek büyük toprak ağalarının ortaya çıkması engellendi. Ama bu kanunda zamanla çeşitli yollarla suiistimal edilerek büyük toprak ağaların ortaya çıkmasına engel olamadı. Önceki toprak sisteminden tek farkı, toprağı işleyenin kanun güvencesi altına alınmasıydı. Devlet, keyfi olarak bu topraklara el koyma yetkisini kaldırdı. Böylelikle köylünün devlete karşı güvenini yeniden sağlamaya çalışıldı.1858 Arazi Kanunnamesi ile yeni topraklara sahip olanların büyük oranı Müslümanlardı. Böylelikle toprak üzerinde bir Gayrimüslim gücünün oluşması da büyük oranda engellendi. 1870'ten sonra tarımla uğraşan Müslüman ahalide orta sınıf bir tabaka oluştu.²⁸⁰ Arazi Kanunnamesi, genelde Anadolu'nun batı taraflarında uygulanırken doğu bölgelerinde uygulanamadı. Bölgedeki feodal düzenin güç odaklarını yani ağa ve Kürt Beylerinin iktidarını zayıflatamadı.²⁸¹

Arazi Kanunnamesiyle devlet yeniden toprak mülkiyeti üzerindeki hakkını güçlendirmek adına girişimlerde bulunmuş; fakat özel toprak mülkiyeti alanının genişlemesiyle bu proje son bulmuştur.²⁸²

²⁷⁹ Sait Ebiñç, **Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet(1839-1950)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 80.

²⁸⁰ Kemal H. Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yay., İstanbul, 2012, s. 47.

²⁸¹ Ebiñç, **a.g.e.**, s. 81.

²⁸² Sıtkı Karadeniz, "Osmanlıdan Cumhuriyete Merkezileşme Politikalarının Aşiret Sistemine Etkileri," **Mardin Artuklu Üniversitesi Mukaddime Dergisi**, Sayı: 3, Mardin, 2010, s.33.

2. Cumhuriyet Türkiye'sinin Aşiretlerle İlişkisi

2.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kuruluş Tarihine Genel Bir Bakış

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Ön Asya coğrafyası üzerinde, Osmanlı Devleti sonrasında ulus temelli kurulan bir Türk Devleti'dir. 20.yy'a girerken, Osmanlı Devleti'nin siyasi hayatında birtakım önemli değişimler meydana geldi. İngiltere ile Rusya'nın, Reval'deki buluşmaları üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), Osmanlı Devleti'nin dağılmasının ve paylaşılmasının önüne geçmek; devleti yeniden güçlendirmek adına, meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi için çalışmalarını hızlandırdı. Ülkenin farklı bölgelerinde çıkardıkları isyanlar üzerine Sultan II.Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet rejimine geçildiğini ve Kanunu Esasi'yi yürürlüğe koyduğunu ilan etmek zorunda kaldı. Meşrutiyetin tekrardan ilan edilmesi, Türk demokrasisi için önemliydi. Fakat devletin dağılmasının önüne geçilemedi. Meşrutiyetin ilanı ile İTC yöneticileri devlet yönetiminde etkilerini artırmaya başlarken; bu durumdan rahatsız olan çevreler 13 Nisan 1909 (31 Mart 1325) tarihinde İstanbul'da rejim karşıtı olayların başlamasına neden oldu. Tarihe “*31 Mart Olayı*” olarak geçen ayaklanma, Selanik'ten gelen hareket ordusu tarafından bastırıldı. Ordunun Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal'di. Yaşanan üzücü gelişmeler sonrası, Kanun-i Esasi'de bir takım değişimler yapıldı. Anayasanın yüz on dokuz maddesinin yirmi biri değiştirilip bir maddesi kaldırıldı ve yeni üç madde anayasaya eklendi.²⁸³ Yapılan düzenlemeler ile demokrasinin güçlendirilmesi hedef alındı. II. Abdülhamit, 27 Nisan 1909'da tahttan indirildi. Yerine V. Mehmet Reşat getirildi. Böylelikle İTC'nin gücü devlet yönetiminde daha da arttı.

Dış dünyada, siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya sömürgeciliğe yöneldi ve Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'ı işgal etti. İtalya işgaline karşı direnmek bölgeye Türk subayları gitti. Giden gönüllü subaylardan biri de Mustafa Kemal'di. Balkan savaşının patlak vermesiyle Osmanlı yönetimi İtalya ile 15 Ekim 1912'de Uşi Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ı İtalya'ya vererek Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetti. İtalya imzaladığı antlaşma ile geçicide olsa adalar denizine ve Anadolu kıyılarına yerleşmeyi başardı.²⁸⁴

²⁸³ Orhan Doğan, *Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi*, Beta Yay., 4. Baskı, İstanbul, 2013, s. 44.

²⁸⁴ Sekreteryası: Cemal Avcı, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s. 58.

Balkan savaşında, Osmanlı Devleti, Balkan devletleriyle dört cephede savaşmak zorunda kaldı. Gelişen süreç içerisinde Osmanlı Devleti'nin cephelerde yenilgiler alması sonrası, Osmanlı'nın isteğiyle barış gürüşmeleri yapıldı. 30 Mayıs 1913'te Londra Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Balkanlardan tamamen çekilmek zorunda kaldı. Savaş sırasında Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesiyle, Osmanlı Devleti Balkanlardaki son toprak parçasını da kaybetti. İTC, savaşın sonucunu bahane edip, “*Bab-ı Ali Baskını*” adı verilen bir girişimle, Kamil Paşa hükümetini devirerek iktidarı tamamen ele geçirdi. Bulgaristan'ın savaşta fazla toprak alması, diğer Balkan devletlerinin tepkisine neden oldu. 29 Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı patlak verdi. Osmanlı Devleti fırsattan faydalanarak 22 Temmuz'da Edirne ve Kırklareli'ne girdi. Savaşı kaybeden Bulgaristan, Balkan Devletleri ile antlaşmalar imzalayarak savaştan çekildi. Osmanlı Devleti ile 29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti Doğu Trakya'yı geri aldı.

Osmanlı Devleti, 20.yy'ın başlarında girdiği savaşlardan yenilgi alarak çıktı, bu yenilginin ardından asıl büyük felaketi, 1914-1918 yılları arasında yaşadı. Avrupalı büyük devletlerin kendi aralarında genel ve özel sebeplerden dolayı oluşan; fakat temelinde sömürgecilik ve milliyetçilikten kaynaklanan çıkar çatışmaları da Birinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasına sebep oldu. Osmanlı bu savaşta Almanya'nın yanında yer aldı.

Osmanlı Devleti, savaştığı altı cephede yenilgi alırken sadece Çanakkale cephesinde başarı elde ederek ülkenin ve savaşın kaderini değiştirdi. Mustafa Kemal'in Çanakkale cephesinde Arıburnu ve Conkbayırı'nda yaptığı başarılı savunmaları ülke genelinde tanınmasına ve gelecekte oluşacak milli mücadelenin önderi olmasında etkili oldu. Mustafa Kemal'in başarıları sonrası, İngiliz Başbakanı Churchill, anılarında Mustafa Kemal hakkında “*Kaderin Adamı*” ifadesini kullanmaktadır.²⁸⁵ Çanakkale savaşlarını “*The Big Fight*” isimli kitabında anlatan Yüzbaşı David Fallon, Almanların gaddar, fırsatçı, Türklerin ise savaşçı ve centilmen olduğunu belirtmektedir.²⁸⁶ ABD'nin savaşa girmesiyle üstünlük İtilaf Devletleri grubuna geçti. İttifak grubunun farklı zamanlarda barış isteğinde bulunması 1918 yılında savaşı İtilaf grubunun kazanmasını sağladı. Yenilen devletlerle barış antlaşması imzalamak için 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı düzenlendi.

²⁸⁵ Avcı, a.g.e., s. 92.

²⁸⁶ İlber Ortaylı, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Timaş Yay., İstanbul, 2010, s. 45.

Osmanlı ile barış antlaşması yerine 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzaladılar. Mütareke "...Çözülüştten de öteye bir yıkılışın öyküsüydü."²⁸⁷Maddeleri ağır olan bu antlaşma hemen uygulamaya geçirilerek Anadolu toprakları İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan tarafından işgal edildi. Yunanlıların İzmir'i işgali limanda demirlenen İtilaf devletlerinin gözü önünde gerçekleşirken, İngiltere'nin en saygın gazetelerinden olan The Times gazetesi katliamlardan günlerce bahsetmedi.²⁸⁸ İtilaf devletlerinin donanması fiili bir şekilde İstanbul'u işgal etti. O günlerde, mütareke şartlarının uygulanmadığına yönelik olarak İtilaf devletlerinin İstanbul Hükümetine nota vermesi sonrası, hükümet tarafından Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişliğine tayin edildi.

Mustafa Kemal, Samsun da yaptığı incelemeler neticesinde hazırladığı raporda olaylardan Rumların sorumlu olduğunu ve işgalin haksızlığını belirtti. M. Kemal daha rahat bir ortamda çalışmak için Samsun'dan Havza'ya geçti. Havza'da 28 Mayıs 1919 da Havza Tamimi'ni yayınladı. Akabinde Amasya'ya geçerek 22 Haziran 1919 da Amasya Tamimi'ni yayınladı. Hazırlanan Tamimle bağımsızlık savaşına hazırlık ve ulus egemenliği yolunda atılan ilk adım açısından önemlidir.²⁸⁹ Mustafa Kemal'in çalışmalarından rahatsız olan İstanbul Hükümeti, İtilaf Devletlerinin de baskısıyla, Mustafa Kemal'i görevden aldı.²⁹⁰ Mustafa Kemal'de 8-9 Temmuz 1919'da hem müfettişlik görevinden hem de askerlik mesleğinden istifa etti. Bundan sonraki çalışmalarına sivil kimliğiyle devam etti. Mustafa Kemal, 23 Temmuz - 7 Ağustos 1919 da Erzurum Kongresine katılarak, Misak-i Milli'nin temelini ve Temsil Heyeti'nin oluşumuna büyük katkı sundu. İstanbul Hükümeti, Erzurum Kongresi sırasında Kazım Karabekir'den Mustafa Kemal ve Rauf Orbay'ın tutuklamasını istedi. Kazım Karabekir "...Mustafa Kemal gibi seçkin bir askeri tutuklayamayacağını, tutuklaması durumunda bunun halk ve ordu tarafından iyi karşılanmayacağını" ifade etti.²⁹¹ O günlerde İngiltere, güneydoğu da nüfuz bölgesi oluşturmak için istihbarat subaylarının başına Binbaşı Noel'i getirmişti.²⁹²Yöre halkı

²⁸⁷ Kemal Arı, **Türk Devrim Tarihi 1**, Zeus Kitapevi, İzmir, 2011, s. 193.

²⁸⁸ Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 15. Baskı, İstanbul, 2012, s. 125.

²⁸⁹ Ercan Karlı, **Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet**, Geçit Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 59.

²⁹⁰ Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 25.

²⁹¹ Doğan, **a.g.e.**,s. 124.

²⁹² Selçuk Ural, "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 39, Mayıs 2007, s. 434.

- vicdanı satılanların dışında - Noel'in faaliyetlerine itibar etmemişlerdir.²⁹³ Sivas kongresinde, Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar daha da genişletildi. Temsil Heyeti sayısı 15 kişiye çıkarıldı. Dağınık şekilde olan yararlı dernekler *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında olarak birleştirildi. Kongre, ilk atama yetkisini de kullanarak Ali Fuat Paşa'yı Batı Anadolu Kuvayı Milliye Komutanlığına atadı.

İstanbul hükümeti ile ilişkilerin kesilmesi kararı ile hükümette bulunan Damat Ferit Paşa hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. Bu durum Temsil Heyeti'nin ilk siyasi başarısı oldu. Damat Ferit Paşa'nın yerine hükümeti kuran Ali Rıza Paşa, Temsil Heyetine karşı ılımlı bir politika izledi. Temsil Heyeti ile 20-22 Ekim 1919'da Bahriye Nazırı Salih Paşa'nın yönetimindeki heyetle Amasya'da görüşmeler yapıldı. Amasya'da yapılan görüşmeler, İstanbul Hükümeti'nin Temsil Heyeti'ni resmen tanıdığını gösteriyordu. Temsil Heyeti, gelişen siyasi süreç içinde 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi. Amasya görüşmeleri sırasında alınan kararlardan biri de seçimlerin yapılması ve yeniden Meclis-i Mebusan'ın açılmasıydı. Mustafa Kemal, Erzurum mebusu olarak seçildi. 12 Ocak 1920 de meclis toplandı. 28 Ocak 1920'de gizli oturumla toplanan mebuslar Misak-ı Milli'yi kabul ettiler. Alınan bu karardan dolayı işgal kuvvetleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler. İstanbul'un resmen işgalinden sonra yeniden hükümeti kurma görevi Damat Ferit Paşa'ya verildi. Meclis tekrardan kapatıldı. Bu durum üzerine Ankara'da 23 Nisan 1920'de olağanüstü yetkilere sahip Büyük Millet Meclis'i açıldı. Mustafa Kemal, Meclis Başkanı seçildi.

TBMM'ye karşı isyanlar tertiplendi. TBMM'ye karşı yapılan bu isyanlar Kuvay-ı Milliye tarafından bastırılmıştır. İstanbul Hükümeti, bir beyanname ile Kuvay-ı Milliye'yi şu şekilde tanımlamıştır:²⁹⁴ "*Kemal'in çeteleri, hırsızlar çetesi, asiler ve bağirler.*"

Osmanlı Devleti şartları ağır olan Sevr Barış Antlaşmasını, Saltanat Şurası'nın onayı sonrası 10 Ağustos 1920'de kabul etti. TBMM, Sevr'i kabul etmediği gibi onaylayanları da vatan haini ilan etti. Sevr'e tepki olarak Türk halkı bağımsızlık savaşına girişti.

Doğu cephesinde, Kazım Karabekir'in komutasındaki 15.Kolordu ile Ermenilerle savaşıldı. Yapılan savaşı Türk ordusu kazanarak Ermeniler ile 3 Aralık

²⁹³ Mehmet Okur, *Milli Mücadele Yıllarında Ayrılıkçı Kürt Girişimlerine Karşı Doğu Vilayetlerinden Meclis- Mebusan' a ve TBMM' ne Gönderilen Protesto Telgrafları*, s.94.

²⁹⁴ Mustafa Keskin, "Cumhuriyetimizin Derinlik Boyutu," *75.Yıl Armağanı*, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1999, s. 226.

1920'de Gümrü Antlaşması imzalandı. İmzalanan antlaşma TBMM'nin uluslararası alanda ilk siyasi ve askeri başarısı sayıldı.

Güney cephesinde, Fransız ve Ermeni çetelerle yöredeki Kuvay-ı Milliye birlikleri ile savaşıldı. TBMM Batı Cephesi'nde Yunanlılarla savaştığı için bu cepheye düzenli birlik gönderememiştir. Güney Cephesi'nde Maraş, Urfa, Antep, Adana illerindeki savunmalar önemli bir yere sahiptir. Fransızların işgal ettikleri bölgelerde başarısız olunca Ankara Hükümeti ile barış antlaşması imzalama yoluna gitti. 20 Ekim 1921'de TBMM ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile bu cephe kapandı.

Bağımsızlık mücadelesinin asıl verildiği cephe Batı Cephesi'dir. Yunanlılarla yapılan Birinci İnönü Savaşı, yeni kurulan düzenli ordunun ilk zaferi oldu. Kazanılan savaşın yurt içinde ve yurt dışında önemli sonuçları oldu. Savaş sonrasında yapılan Londra Konferansı ile Avrupalı devletler TBMM'yi resmen tanıdılar. Yunan ordusu ile İkinci İnönü Savaşı gerçekleşti. Yapılan savaş İsmet Paşa komutasındaki Türk ordusu kazanarak, TBMM prestijini yurt içi ve yurt dışında arttırdı. Yunan ordusu, iki savaşında yenilgisini telafi etmek için Kütahya-Eskişehir hattında taarruza geçti. Türk ordusu Sakarya'nın doğusuna doğru çekilmek zorunda kaldı. Bu gelişmeler sonrası TBMM tarafından Mustafa Kemal'e 5 Ağustos 1921'de "Başkomutanlık" yetkisi verildi. Başkomutan Mustafa Kemal 7-8 Ağustos 1921'de ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için Tekalif-i Milliye Emirleri'ni yayınladı. Emirler halk tarafından benimsendi ve hazırlıklar yapıldı. Tekalif-i Milliye Emirleri, ordu-millet bütünleşmesinin en başarılı uygulamasıdır.²⁹⁵

Yapılan hazırlıklar sonucunda 23 Ağustos 13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesinde, Mustafa Kemal Paşa'nın komutasındaki Türk ordusu Sakarya önlerinde durdurduğu Yunan ordusuna günlerce direndi ve sonucunda Yunan ordusunun saldırı direnci kırıldı. Sakarya Savaşı'ndan sonra Yunan ordusunu tamamen yurttan atmak için Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk ordusu, 26-27 Ağustos tarihleri arasında taarruza geçerek 18 Eylül'e kadar Anadolu'dan Yunan askerlerini temizledi. Büyük Taarruz'un başarıyla sonuçlanması, bağımsızlık savaşının askeri safhasını sona erdirdi. 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkesi imzalandı. Ateşkesin imzalanmasından sonra barış görüşmelerinde bulunmak üzere İsviçre'nin Lozan kentinde taraflar bir araya geldi. Barış

²⁹⁵ Doğan, a.g.e., s. 183.

Konferansına, müttefikler İstanbul Hükümeti'ni de davet etti. Amaç, Türk Heyetleri arasında ikilik yaratmaktı. Ankara Hükümeti, ikiliğin önüne geçmek için 1 Kasım 1922'de Saltanatı kaldırdı. Saltanatın kaldırılması ile Osmanlı Devleti Dönemi resmen sona erdi. Konferans 20 Kasım 1922 tarihinde toplandı. Konferansta İngiltere'yi Lord Curzon, TBMM'yi Dışişleri Bakanı İsmet (İnönü) Paşa temsil etti.²⁹⁶ 24 Temmuz 1923 tarihinde barış antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Türkiye'nin bağımsızlığı resmen tanındı.

Lozan başarısının ardından Mustafa Kemal Paşa, ülkeyi muasır milletler seviyesine çıkarmak için siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarda devrimler yaptı. "... *Türk Devrimi; Teokratik devletten, ulusal-laik devlete geçiş ve ümmetten ulus yaratan, Türk toplumunun politik, ekonomik toplumsal yapısını ve bireylerin yaşam biçimini, dünya görüşünü kökten ve ani değiştiren, Türkiye'yi çağdaşlaştıran bir olaydır.*"²⁹⁷ Siyasi alanda yapılan inkılapların temelinde ulusal egemenliği yatarken, amaç "... *Köhnemiş siyasi ve idari yapıyla birlikte bu yapının dayandığı anlayışı değiştirmektir.*"²⁹⁸

2. 2- 1919 - 1938 Yılları Arası Devlet Aşiret İlişkisi

Milli mücadele yıllarında özellikle 1919 yılından itibaren batı ve doğu bölgelerinde otorite sahipleri olan bazı beyler, ağalar ve aşiret reisleri, gerek İstanbul Hükümeti'nin gerekse İngilizlerin kışkırtmalarından dolayı Milli Mücadeleye karşı ayaklandılar. İngiliz istihbaratçı Binbaşı Noel, Kürt gruplarını İslamcı ve Milliyetçi olarak ikiye ayırmıştı.²⁹⁹ "... *Binbaşı Noel göre, Mustafa Kemal Paşa'nın yarattığı durum tehlike arz ederse ona karşı bölgede ki Kürt unsuru kullanabilirdi.*"³⁰⁰ Anadolu'da çıkarılan iç isyanlar Milli mücadeleye karşı Türk milletinin esaretten kurtuluşunu önlemek adına çıkartılmıştı.³⁰¹ Anadolu'nun batı taraflarında çıkarılan ayaklanmaların temelinde dini duyguların istismar edildiği

²⁹⁶ **Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi**, Ed. Fatma Acun, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyeleri, Siyasal Kitapevi, 11.Baskı, Ankara, 2010, s. 190.

²⁹⁷ Ergün Aybars, " Atatürk ve Türk Devrimi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1991, s. 3.

²⁹⁸ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s. 15.

²⁹⁹ Selçuk Ural, "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 39, Mayıs 2007, s. 435.

³⁰⁰ Mehmet Okur, **Milli Mücadele Yıllarında Ayrılıkçı Kürt Girişimlerine Karşı Doğu Vilayetlerinden Meclis- Mebusan' a ve TBMM' ne Gönderilen Protesto Telgrafları**, s.93.

³⁰¹ Kemal Çelik, "Milli Mücadelede İç İsyanlar, Vatana Hıyanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 40, Ankara, Kasım 2007, s. 572.

yatmaktaydı. Doğu'da ise; aşiretler tarafından çıkarılan isyanların temelinde merkezi otoriteyi kabul etmek istememeleri ve feodal yapıyı koruma arzusu vardı.1920 yılında Şanlıurfa'da Milli aşireti isyanı ve Sivas civarında Koçgiri isyanı bu durma verilecek örneklerden biridir. Milli Aşireti mensupları yaklaşık üç bin kadar atlı, develi ve bin kadar piyadeyle Viranşehir bölgesini 24 Ağustos 1920'de işgal etti. 5.Tümene bağlı birlikler isyancıları ve destek veren diğer aşiretleri yenerek isyanı bastırdılar.³⁰² 3 Temmuz 1919 da İngilizlerin Milli ve Şemmar aşireti reisleri ile görüşmüştür.³⁰³ Bu görüşmede de anlaşılacağı gibi Milli Aşireti'nin isyanında İngilizlerin rolü vardır. Özellikle Koçgiri aşiretinin çıkardığı isyan Ankara Hükümeti'ni çok uğraştırdı.

Milli mücadele yıllarında Ankara yönetiminin siyasi otoritesine karşı isyan eden bazı aşiretler şunlardır:³⁰⁴

- 1-Cıbranlı Aşireti, Erzurum'un Hınıs ilçesi, Kars'ın Susuz ilçesi,
- 2-Ertuşi Aşireti, Hakkari merkez,
- 3-Gevdan kabilesi, Hakkari'nin Ilıca ilçesi,
- 4-Menhuran Kabilesi, Hakkari merkez,
- 5-Gerdi Aşireti, Hakkari'nin Şemdinli ilçesi,
- 6-Güyan Aşireti, Hakkari'nin Uludere ilçesi,
- 7-Metinan Aşireti, Mardin'in Derik ilçesi,
- 8-Haydaranlı Aşireti, Muş'un Bulanık ilçesi,
- 9-Demenan Aşireti, Tunceli merkez,
- 10-Hüzmekli uşağı Aşireti, Tunceli'nin Nazimiye ilçesi,
- 11-Kalanusagu Aşireti, Tunceli'nin Ovacık ilçesi,
- 12-Adamanlı Aşireti, Van'ın Erciş ilçesi,
- 13-Berikanlı Aşireti, Van'ın Erciş ilçesi,
- 14-Alan Aşireti, Tunceli ve Van merkez,
- 15-Asiyanlı Aşireti, Van'ın Muradiye ilçesi,
- 16-Hacıderli Aşireti, Van'ın Erciş İlçesi

Batı ve Doğu bölgelerinde çıkan ayaklanmaların birçoğu Kuvayı Milliye birlikleri tarafından bastırıldı. TBMM gerek batı illerinde gerek doğu illerinde olsun

³⁰² Çelik, a.g.m., s. 595.

³⁰³ Ural, a.g.m., s. 449.

³⁰⁴ Cengiz Kartın, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele Döneminde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki Aşiretlere Yönelik Siyaseti**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005, s. 128.

Ankara Hükümeti'nin otoritesine karşı çıkan isyanlarda isyancıları cezalandırmak için İstiklal Mehakimi Kanunu kabul edildi ve mahkeme bölgeleri, üye yargıçları seçildi.³⁰⁵ Milli Mücadele yıllarında Doğu Anadolu'yu Ermenilere kaptırmamak için de Kürt aşiretleriyle ilişkilere önem verilmişti.³⁰⁶

Milli mücadele yıllarında kuşkusuz ki mücadeleye destek veren aşiretler de vardır. Örneğin Fransız işgaline karşı olan Urfa yöresindeki aşiretler içinde yer alan Düğer, Bucak, Badıllı, Karakeçili, Seyhanlı, Karahanlı aşiretleri milli mücadeleye destek veren aşiretlerden bazılarıdır. İtiraf devletleri ile işbirliği yapan sözde Kürt aydınlarına sert tepki gösteren yöre halkı gerek Meclis i Mebusan'a gerekse TBMM'ye protesto telgrafları çekerek bu kişilere tepkilerini göstermişlerdir.³⁰⁷ Beritan aşireti ferdi olan İbrahim Sorgucu³⁰⁸ şunları ifade etmektedir.³⁰⁹

"Beritan aşireti bu dönemde çıkan isyanlara karışmadığı gibi yaşanılanlara taraf olmamışlardır. Büyüklerimiz bu şekilde söylüyorlar. Bunun aksine duyduğumuz bir bilgi yoktur."

Beritan aşiretinin göçebe olması, isyan süreçlerinin dışında kalmasında önemli bir etkendi. Çünkü göçebe aşiretler isyan süreçlerine faal katılmadılar. Öte yandan Beritan aşiretinin geçmişte orduya vermiş olduğu destekten dolayı, Mustafa Kemal Atatürk, Bingöl'ün bir yaylasını, aşiretin Kosan Kabilesine hediye etmiştir³¹⁰

TBMM'ye ve Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni rejime yönelik olarak doğudaki bazı aşiretlerin mesafeli ve muhalif tavrı devam etti. Cumhuriyet döneminde bazı aşiretlerin yaşadığı hoşnutsuzlukların nedenleri arasında şunlara yer verebiliriz:³¹¹

- 1-Türkiye Cumhuriyeti'nin derebeylik, feodal düzeni yıkmak adına, toprak reformu yapmak istemesi.
- 2- Cumhuriyetin yapmak istediği reform hareketlerine bölgedeki hakim feodal yapının gösterdiği direnç.
- 3- Cumhuriyet yönetiminin bölgeye hakim kılınmak istenmesi ve Kürtçülüğe karşı Türklük duygusunu sağlama çabası.

³⁰⁵ Çelik, **a.g.m.**, s. 598.

³⁰⁶ Orhan Türkdoğan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay, 5. Baskı, İstanbul, 2006, s.185.

³⁰⁷ Okur, **a.g.e.**, s.96.

³⁰⁸ İbrahim Sorgucu, aşiretin Kosan Kabilesinin Şevder oymağındadır. Elazığ'daki Beritan Otelinin sahibi ve Kosan kabilesinin ileri gelenlerinden biridir.

³⁰⁹ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018

³¹⁰ Resul Demirkapı ile yapılan görüşme, 01.05.2014.

³¹¹ Kemal Arı, **Türk Devrim Tarihi 2**, İleri Yay., İzmir, 2012, s. 244

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da farklı zamanlarda aşiretler tarafından birtakım isyanlar çıkarıldı. Çıkan isyanlar ve tarihleri şöyledir:³¹²

- 1- Şeyh Sait İsyanı 1925
- 2- Sason Ayaklanması 1925
- 3- Birinci ve İkinci Ağrı Ayaklanması 1926-1927
- 4- Koç Uşağı Ayaklanması 1926
- 5- Mutki Ayaklanması 1927
- 6- Bicar Tenkil Hareketi 1927
- 7- Asi Resul Ayaklanması 1929
- 8- Tendürek Ayaklanması 1929
- 9- Savur Tenkil Hareketi 1930
- 10- Zeylan Ayaklanması 1930
- 11- Üçüncü Ağrı Ayaklanması 1930
- 12- Pülümür Ayaklanması 1930
- 13- Dersim Ayaklanması 1937-1938

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan bu isyanlar askeri yöntemlerle bastırıldı. İsyandan dolayı bazı bölgelerde sıkıyönetim ilan edildi. İsyana karışan ağalar ve aşiret reislerinin birçoğu başka illere iskan edildi. Çözümün kalıcı olması için Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, feodal yapının ortadan kalkmasını ve toprak reformunun yapılması gerektiğini, 1 Kasım 1928 yılında TBMM'nin üçüncü açılış yılında şu şekilde ifade etti:³¹³

" Şark vilayetlerimizin bir kısmında ihdas edilen umumi müfettişlik³¹⁴ isabetli ve faydalı olmuştur. Cumhuriyet kanunlarının emniyetle sığınacak yegâne yer olduğunun anlaşılması bu havalide huzur ve inkişaf için esaslı bir mebdedir. Yeni faaliyet devrimizde, gerek bu havalide, gerek memleketin diğer kısımlarında toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak iştigal buyuracaksınız. Hükümetin şimdiye kadar bu yolda devam eden gayretine yine tedbirlerimizle daha ziyade vüsat vermeğe muvaffakiyetimizi temenni ederim."

³¹² Ahmet İlyas, **Türkiye'de Aşiret-Siyaset İlişkisi: Urfa Örneği(1950 - 2003)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Konya, 2009, s. 27.

³¹³ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1-3**, 5. Baskı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 5.Baskı, Ankara, 2006, s. 201.

³¹⁴ TBMM tarafında, 25 Haziran 1927 tarihinde 1164 sayılı Umumî müfettişlik teşkiline dair kanunu kabul etti. Kanunla merkez Diyarbakır olmak üzere Elazığ,Urfa, Bitlis, Van, Hakkari, Siirt ve Mardin illerini kapsayarak kuruldu. Kanunun amacı idarenin otoritesini artırmaktır.

1934 yılında çıkarılan iskan yasasının temelinde bu nedenler yatmaktadır. Özellikle 1925'te patlak veren Şeyh Sait İsyanından sonra Kürtlük duygusunun beslenip büyütüldüğü bir vaka olarak önemlidir.³¹⁵ 1923-1938 yılları arasında kurulan hükümetlerin programlarını incelediğimizde aşiretlere ve aşiretlerin iskanına yönelik ifadeler rastlanmamaktadır.³¹⁶

Cumhuriyet döneminde yukarıda saydığımız isyanların içinde Ankara Hükümeti'ni bastırmakta güçlük çektiği iki önemli isyan vardır. Bunlardan ilki Şeyh Sait İsyanı, diğeri de Dersim İsyanı'dır. Bu iki önemli isyanın yankıları günümüzde hala da devam etmektedir.

2. 2.1. Şeyh Sait ve Dersim İsyanları

Şeyh Sait İsyanı, 13 Şubat 1925'te Bingöl İli'nin Genç ilçesine bağlı Piran Köyünde ortaya çıktı. İsyanın ortaya çıkmasının nedenleri hakkında farklı görüşler vardır. Kimilerine göre; Halifeliğin kaldırışına karşı irticai bir isyan; kimilerine göre de Kürtçülük temelli bir isyandı. Başka bir fikir de, feodal yapının ve nüfuzu koruma isteği. “ ... İsyanın temsil etiği irtica terimi 1925'ten sonra sık sık kullanılmaya başlanmıştı.”³¹⁷

İsyan başladığında dönemin Başbakanı Fethi Okyar idi. Fethi Bey, isyana karşı ılımlı bir tavırla hareket etmiş, isyan bazı aşiretlerin desteğiyle zamanla genişlemiş; Genç, Hınıs, Çapakçur, Lice, Palu Elazığ ve Diyarbakır'a kadar yayılmıştı.“... *Cıbran Aşireti Reisi Halid Bey, Huyut Aşireti (Muş), Hasenanlı Aşireti (Muş), Silkan Aşireti (Bitlis), Makso Aşireti (Bitlis), Sinikan Aşireti (Siirt), Molarahme Aşireti (Siirt), Zengon Aşireti (Hakkâri), Herki Aşireti (Mardin) gibi aşiretler Şeyh Said'in yanında olduğunu bildirdi.*”³¹⁸

Gelişen olaylar sonrası Fethi Bey istifa etmiş, istifanın ardından, İsmet İnönü'ye hükümeti kurma görevi verilmişti. İsyanın büyüklüğünün farkında olan İsmet İnönü, sert tedbirler almaktan yana bir tutum sergilemişti. 4 Mart 1925'te

³¹⁵ Saygı Öztürk, **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu**, 5.Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 74.

³¹⁶ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 1 (24 Nisan 1920 - 22 Mayıs 1950) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Ekim 2013, s.s. 81 - 292.

³¹⁷ Kemal H. Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yay., İstanbul, 2012, s. 150.

³¹⁸ Ahmet İlyas, " Cumhuriyet Döneminde Ortaya Çıkan İsyanlarda Aşiretlerin Rolü", Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1 (2015), s. 186.

Takrir-i Sükun Kanunu'nu çıkarıldı.³¹⁹ Kanun metin yönünden kısa olup hükümete geniş yetkiler veriyordu. Kanunla İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması tekrar kabul edildi. İsyancılar üzerine askeri birlikler sevk edilerek sert tedbirler alındı. İki ay süren askeri operasyon sonucunda isyan bastırıldı. İsyanın bastırılmasından sonra isyancılar İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanarak idam cezasına çaptırıldılar. Şeyh Sait, mahkemede verdiği ifadede, isyanın nedeninin Kürtçülük olmadığını, medreselerin kapatılması ve halifeliğin kaldırılmasına karşı duyulan bir tepki olduğunu ifade etti.³²⁰ İsmet İnönü isyanı, hakiki bir irtica olarak değerlendiriyordu.³²¹ Abidin Özmen'in, 1935 tarihli Şark Raporu'nda Şeyh Sait isyanı için şunlar yer almaktadır:³²²

"Şeyh Sait hadisesi Kürtlük duygusunun besleyip büyüttiği bir vakadır. Haço'nun Sasonluların, muhtelif semtlerdeki muhtelif şahısların kalkınması bir pilin verdiği cereyanın tesirinden başka bir şekilde tefsir edilemez."

Beritan Aşireti'nin Şeyh Sait isyanına yönelik tutumunu aşiret fertlerinden Resul Demirkapu şu şekilde ifade etmektedir:³²³

"Aşiretimizin 1925 yılında yaşanan Şeyh Sait İsyanı'yla ilgisi olmadı. Fakat bireysel olarak aşiret fertlerinden isyana katılanlar ile dolaylı şekilde yardım ve yataklık yapılması ihtimali de olabilir."

Dersim isyanına baktığımızda, Dersim kelimesi Zazaca dilinde gelen bir kelimedir. Türkçe karşılığı "Gümüş Dere" ya da "Gümüş Vadi" anlamına gelmektedir. Dersim tarihi dönemde iki ayrı mıntıkaya ayrılmıştır.³²⁴

1- Batı Dersim: Hozat, Çemişgezek, Pertek, Ovacık, Kemah, Gürcanis ve Kuruçay Kazalarını,

2- Doğu Dersim: Mazgirt, Kiği, Çarsancak, Nazimiye ve Pülümür Kazalarını oluşturmaktadır.

Dersim bölgesi, 1514 yılında yapılan Çaldıran Savaşı ile Osmanlı toprağı haline geldi. Osmanlı Devleti ile Safevi mücadelesi sırasında Şii inancından olan

³¹⁹ Hakan Kutlu, **Şark İstiklal Mahkemesinde 1925 - 1927 Döneminde Takrir-i Sükun Kanununun Uygulanması**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Malatya, 2007, s.104.

³²⁰ Acun, **a.g.e.**,s. 210.

³²¹ Abdi İpekçi, **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor**, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004, s. 20.

³²² Ahmet İlyas, " Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar", **Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi ABD**, Batman, 2014, s. 341.

³²³ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015.

³²⁴ İbrahim Yılmazçelik, "Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı İle ilgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar (1875- 1918)", s. 164.

insanların bölgeye sığınmasıyla birlikte zamanla bölgenin inanç yapısı değişmiştir.³²⁵ Coğrafi açıdan dağlık bir yapıya sahiptir. Ekonomisi küçükbaş hayvancılığa dayanmaktadır.

Dersim'in etnik yapısına baktığımızda 1915 Tehcir yasasından sonra Ermenilerin göç etmesiyle birlikte çoğunluk Alevi Kürtler ile kısmen Sünni Türkler yaşamaktadır. Konuşulan dil bakımından Zazaca, Kürtçe ve Türkçe dilleri yer almaktadır. Tunceli'de nüfusun %69.5'i Kürtçe ve Zazaca, % 29.8'i Türkçe, % 0.74'ü Ermenice konuşmaktadır.³²⁶ Bölgede altmışa yakın aşiret ve cemaat bulunmaktadır.³²⁷ Aşiretlerin içinde en büyük olanları ise; Şeyh Hasan, Seyidan ve Dersimanlılardır.

Dersim bölgesinde, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sürekli asayiş sorunu yaşanmaktaydı.1925 yılında Dersim de asayiş sorununu çözmek için İçişleri Bakanlığı, Mülkiye Müfettişlerinden olan Hamdi Bey'i Dersim'e gönderdi. Hazırlanan raporda devletin Dersim de tedip girişiminde bulunması gerektiği belirtildi.³²⁸Dersim de ilk önemli isyan 1926 yılında Koç Uşağı Aşireti ile başladı. Hükümet isyanı askeri tedbirlerle bastırdı. Ciddi anlamda isyanlar 1930 yılında Pülümür bölgesinde görüldü. İsyanın sebebi, askerlik yaşına gelmiş olanların askere gitmemesinden kaynaklanıyordu.³²⁹

Dersim'de 1930'lu yıllardan 1937'ye kadar bu tür isyanlar çıktı. Bölgede yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan raporlarda devletin bölgeye operasyon düzenleyerek hakimiyetini sağlamlaştırması gerektiği ve aşiret reislerinin gücü kırılarak, cahilliğin önüne geçmek için okulların açılması gerektiği belirtiliyordu. Celal Bayar sorunun askeri operasyonla değil, ekonomik yollarla çözüleceğini belirtmişti. İsmet İnönü, hazırladığı raporda Dersim sorununun çözümü için şunları ifade etmişti:³³⁰

"Dersim islahına bir program halinde tevessül edeceğiz. Program, hazırlık, silahtan tecrit ve icap ederse iskan safhalarını ihtiva edilecektir."

³²⁵ Savaş Sertel, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımına Göre Dersim Bölgesinde Demografik Yapı", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1, Elazığ, 2013, s. 280.

³²⁶ Sertel, **a.g.m.**, s. 276.

³²⁷ Mahmut Akyürekli, **Dersim Kürt Tedibi (1937-1938)**, Kitap Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2012, s. 30.

³²⁸ Arı, **a.g.e.**, s. 254.

³²⁹ Ahmet İlyas, " Cumhuriyet Döneminde Ortaya Çıkan İsyanlarda Aşiretlerin Rolü", Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü,**Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1 (2015), s.194.

³³⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s. 57.

25 Aralık 1935 tarihinde 2884 sayılı kanunla Dersim ismi Tunceli olarak değiştirildi. Tunceli Kanunu ile Dördüncü Genel Müfettişliği kuruldu. Müfettişliğe Elazığ merkez olmak üzere Elazığ, Tunceli, Erzincan, Bingöl, Sivas, Malatya, Erzurum ve Gümüşhane illeri bağlandı.³³¹Müfettişliğin başına vali ve komutan sıfatı ile Korgeneral Abdullah Alpdoğan getirildi. Tunceli'ye giriş ve çıkışlar kontrol altına alındı. 1937 yılına gelindiğinde devlet bölgeye yerleşmek için okullar, köprüler yapmaya başladı. Bölgedeki yöneticiler Seyit Rıza'dan rahatsızlık duyuyorlardı. Seyit Rıza Kureyşan aşiretindendi. Bölgede sözü geçerli olan Alevi dedesi idi. İmar faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde, Demenan ve Hayderan aşiretleri imar faaliyetlerini aksatmak amacıyla karakollara taciz ateşinde bulundular. Abasan aşiretinin öncülüğünde Demenan, Yusufan, Hayderan ve Kureyşan aşiretleri 24 Mart'ta Sin karakolunu bastılar. Baskın üzerine müfettişliğin isteğiyle ordu Tunceli'ye operasyon başlattı. Seyit Rıza öncülüğünde Abasan, Hayderan, Demenan, Kureyşan, Bahtiyar ve Yusufan aşiretleri ittifak kurarak savunmaya geçtiler. Yusufan aşireti bir müddet sonra ittifaktan çıkarak devletin safında yer aldı, sonra ittifaka yeniden katıldı. Seyit Rıza'nın oğlu Rehber, devlet safında yer alarak isyanın güçten düşmesinde etkili oldu. Seyit Rıza'nın ikinci hanımı ve oğlu Hasan ve torunları bombalanma sonucunda öldüler. Seyit Rıza ve Bahtiyarlı aşireti Reisi Şahin Ağa hariç diğer aşiret liderleri askerler tarafından yakalandılar. Bahtiyarlı aşireti Reisi Şahin Ağa'nın da ölüm haberini alan Seyit Rıza, Erzincan'da teslim olmak zorunda kaldı.

Elazığ merkezde isyana katılanların mahkemesi başladı. Mahkeme 15 Kasım'da sona erdi. Mahkeme kararı ile on dört kişi serbest bırakıldı. Mahkeme Seyit Rıza ve oğlu Şah Hüseyin'in de bulunduğu yedi kişiye idam cezası verdi. İdam cezaları 16 Kasım'ı 17 Kasım'a bağlayan gece Elazığ Buğday Meydanı'nda yapıldı. Seyit Rıza'nın mezarı türbe olmasın diye kimsenin bilmediği bir yere gömüldü.³³²

1937 yılında Dersim isyanı bastırıldıktan sonra, İsmet İnönü Başbakanlıktan ayrıldı, yerine Celal Bayar geldi. Genelkurmay Başkanlığı'nın 1938 yılının Mart ayında yaptığı açıklamada, Tunceli'ye yönelik yapılacak olan hareketin amacının bazı aşiretlerin yola getirilmesi ve bakaya ile asker kaçaklarının yakalanmasına yönelik olduğu vurgulandı. Dersim bölgesinde de huzursuzluklar başladı. Ovacık'ta yedi asker bazı aşiret mensupları tarafından öldürüldü. Mercan karakolu basıldı ve

³³¹ Güney, a.g.e., s. 46.

³³² Güney, a.g.e., s. 47.

iki asker daha öldürüldü. Bölgede propagandalar yapılarak huzursuzluk çıkarılmaya başlandı. Askeri operasyon 12 Haziran 1938'de yeniden başlatıldı. Operasyonda savaş uçakları da kullanıldı. Operasyon birçok aşireti tedirgin etti. Aşiret mensupları ailelerini ve hayvanlarını mağaralara ve dağlık alanlara yerleştirdiler. Seydanlar, Kureyşan, Abasan ve Hayderanlar aşireti kendi aralarında ittifak kurdular. Aşiretler coğrafi bölgenin dağlık oluşunu avantaja dönüştürerek buralardan faydalandı. Bu durum operasyonun uzamasına neden oldu. Yaşanılan çatışmalarda çok sayıda ölü ve yaralı oldu. Operasyon 16 Eylül 1938'de sonlandı. Operasyon sonucunda hazırlanan raporlarda asayişin bir daha bozulamayacak şekilde sağlandığı belirtildi.

Dersim isyanları sırasında Sünni Kürt aşiretlerinin, Alevi Kürt aşiretlerine destek vermemesi, Kürt aşiretleri arasında çözülmeyi de beraberinde getirmiştir.³³³ Devlet, 1938 yılında isyanları bastırdıktan sonra birçok aşireti Anadolu'nun başka yerlerine yerleştirdi. Aşiret reisleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeye geri dönerek geleneksel yapıyı tekrardan inşa etmeye çalıştı.³³⁴

Beritan aşiretinin isyanlara karıştığına dair herhangi bir resmi kayıta bulunmamaktadır. Aşiret fertleriyle yaptığımız söyleşilerde aşiretin çıkan isyanlara karışmadığı ifade edildi. İbrahim Sorgucu hem Şeyh Sait hem de Dersim isyanları için şunu ifade etmektedir.³³⁵

"Bu iki isyanda hem Doğu Anadolu'yu hem de Güneydoğuyu siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarda derinden etkiledi. Halen günümüzde de yansımaları devam etmektedir. İsyandar yüzünden birçok aile evlerini barklarını terk etmek zorunda kalmışlardı. Aşiretimizin bu iki isyana doğrudan katıldığına dahil bir bilimiz yok. Çünkü Beritan aşireti toplu ve yerleşik bir aşiret olmadığı için her oba dağınık yaşadığı için isyanlara katılmışlar mı ya da katılmamışlar mı bilemiyoruz. Fakat bireysel olarak destek vermiş olabilirler."

Atatürk, Beritan aşiretinin Birinci Dünya Savaşı'nda ordunun et ihtiyacını karşılamak için binlerce koyun vermesinden dolayı aşiretin reisi olan Hacı Ali Bey'e telgraf çekerek³³⁶, yardımlarından ötürü teşekkür etmiş, Bingöl'ün bir yaylasını da onlara vermiştir.³³⁷ Hacı Ali Bey, aşiretin Kosan Kabilesi'ndedir. Beritan aşireti,

³³³ İlyas, **a.g.m.**, s.197.

³³⁴ Arı, **a.g.e.**, s. 257.

³³⁵ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018

³³⁶ Resul Demirkapı ile 01.05. 2014 tarihinde yaptığımız görüşmelerde telgrafın kaybolduğunu ya da kimde olduğunu bilmediklerini söyledi.

³³⁷ Burhan Kocadağ, **Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Aleviler**, Can Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2004, s. 211.

devletin Suriye sınırını belirlediği dönemde Suriye hududunda silahlı güç unsuru olarak görev aldı.³³⁸ Silahlı güç olarak görev almaları Beritan aşiretinin devlet yanlısı bir politika izlediklerini göstermektedir. Her zaman devletin yanında yer alan aşiret fertleri sürekli devletten medet beklemiş fakat devlet aşirete yeterli alakayı göstermemiştir.³³⁹

Başbakan İsmet İnönü, özellikle Türkiye'nin Doğu bölgesinde çıkan isyanların nedenlerini ve bölgenin sorunları araştırmak için çıktığı Anadolu gezisinin sonuçlarının içinde yer aldığı raporunu 21 Ağustos 1935 tarihinde tamamladı.³⁴⁰ İnönü'nün, Adana'da başlayan yolculuğu Samsun'da son bulmuş, yaklaşık yirmi doğu ilini gezerek raporunu hazırlamıştı.³⁴¹ Hazırladığı raporda alınacak önlemler şu başlıklar altında sıralandı:³⁴²

- 1- Cumhuriyet'in güvencesi olarak silahlı kuvvetlerin görülmesi.
- 2- Mülkiyede yetişecek memurların önemi.
- 3- Özel Mahkemeler ve birtakım siyasi tedbirler.
- 4-Ekonomik tedbirler.

İsmet İnönü'nün hazırladığı raporun içeriğine yönelik yapılan bir analizde şu görüşler paylaşılmaktadır:³⁴³

- 1-Ağrı'da Kürtlerin medenileştirilmesi,
- 2-Iğdır'da Kürtlerin mekansal konumuna yönelik görüşü,
- 3-Siirt halkının Türklük duygularını destekleme,
- 4-Elazığ ovasında güçlü Türk kitlelerini oluşturmak,
- 5-Kürtleri asimile etmek için Türklerle aynı okullarda okutulması,
- 6- Diyarbakır'ı Türklük merkezi haline getirmek,
- 7- Yabancı güçlerin istismarına açık Kürt reisleri ve adamlarının olması,
- 8- Mardin yöresindeki boşalan yerlere Kürtlerin dolmasının sakıncalı oluşu,
- 9-Muş Ovası'nda oluşan boşluğu Kürtlerin dolduracağı,
- 10- Van'ın kozmopolit yapısından faydalanma gereği,
- 11-Malazgirt'in bir Türk şehri yapılması gerektiği,
- 12- Ağrı'daki Kürtlerin sükûnetinin bir kazanç olarak görülmesi,

³³⁸Ferruh Teymuroğlu, **Bingöl' de Bir Halk**, Furkan Matbaası, Bingöl, 2007, s. 173.

³³⁹ Türkdoğan, **a.g.e.**,s.468.

³⁴⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s.s. 17 - 18.

³⁴¹ Ahmet İlyas, " Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar", **Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi ABD**, Batman, 2014, s. 340.

³⁴² Öztürk, **a.g.e.**,s.s. 17 - 18.

³⁴³ Öztürk, **a.g.e.**, s.s. 89 - 91.

- 13-Sarıkamış'ta gelecekte bir ordugâha ihtiyaç duyulabileceği,
- 14- Kars ve Artvin'e özel bir ilginin gerektiği,
- 15- Erzurum'un Kürtçülük düşüncesine karşı önemli bir Türklük merkezi olmasına,
- 16-Erzincan merkezli bir Kürdistan'ın kurulması fikrine kaygılı oluşu,
- 17 Dersimde askeri bir idare ile ıslah edilmesine yönelik bir programın olması,
- 18- Kürtlerin memur olmak istemelerine engel olunmaması gereği.

İsmet İnönü'nün raporunda, bölgede Türklük duygusunun arttırılmak ve devlet otoritesini güçlü bir şekilde sağlanması istemişti.

2.2.2. 1934 Tarihli İskân Yasası

2510 sayılı İskân yasası, TBMM tarafından kabul edildi ve 21.06.1934 de Resmi Gazete'de yayımlandı.³⁴⁴ Kanun görüşmeleri sırasında bazı milletvekilleri kanunun bazı maddelerinin açık olmadığını söyleyerek tartışmaların yaşanmasına sebep oldu.³⁴⁵ İskan kanunu yönelik ilk girişimler 16.06.1927 tarihinde 1097 sayılı yasa ile başladı.³⁴⁶ İskan Kanunu, elli iki maddeden oluşmaktadır.³⁴⁷ Kanunun hazırlanmasındaki temel neden; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da farklı zamanlarda ortaya çıkan isyanlar ile asayiş sorunlarıdır. Kanun ile hedeflenen amaçlar şunlardır:³⁴⁸

- 1-Ülke sınırları içerisinde oluşan derebeylik sistemini sonlandırmak.
- 2-Aşiret reislerini aileleri ile birlikte başka bir bölgeye zorunlu iskana tabii tutmak.
- 3- Türk kültürünü hakim kılmak.

2510 sayılı kanunla kökenlerine bakılmaksızın göçer aşiretleri yerleşik hayata geçirmek de istenmiştir.³⁴⁹ Bu kanun Kemalist yönetimin feodalizme karşı duruşunu ve toprak ağalığı ile aşiret reisliğini etkisiz kılınmak istenmiştir.³⁵⁰

Türk soyunda ve kültürüne bağlı olanların ülkemize yerleşenlere toplu göçmen denildi ve iskan yasasında yararlı bilmeleri için aile olma şartı getirildi.³⁵¹ Bu yasa ile bazı aşiretler iskana tabi tutuldu. Aşiret reislerinin konumsal önemleri

³⁴⁴ Resmi Gazete, 21.06.1934, Sayı: 2733.

³⁴⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, 68. İnikat, 14.06.1934.

³⁴⁶ İsmail Beşikçi, **Doğu Anadolu'nun Düzeni**, E Yay., Ankara,1969, s. 314.

³⁴⁷ İsmail Beşikçi, **Kürtlerin Mecburi İskanı**, İsmail Beşikçi Vakfı Yay., İstanbul, 2013, s. 110.

³⁴⁸ Kemal Arı, **Türk Devrim Tarihi 2**, İleri Yay., İzmir, 2012, s. 256.

³⁴⁹ Erdal, **a.g.m.**, s.117.

³⁵⁰ Doğu Perinçek, **Kemalist Devrim - 7, Toprak Ağalığı ve Kürt Sorunu**, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2010, s.107.

³⁵¹ Necla Öztürk Yılmaz, "5543 Sayılı İskan Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **TBB Dergisi**, Sayı 68, 2007, s.251.

kaldırılmıştı. Kanunun 10. Maddesinde şu hüküm vardı: “*Kanun aşirete hükmü şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilât ve taazzuvarı kaldırılmıştır*”.³⁵² Aşiret reisleri ve ağalar, sürgüne gönderilerek halk nezdinde itibarsızlaştırılmak istendi. Fakat bölgede ortaya çıkan boşluğu yöneticiler dolduramadı. Sürgüne gönderilen aşiret reisleri, halk arasında daha fazla itibar kazanıp, aşiretlerle olan bağlarını daha da güçlendirdiler.³⁵³ Kanun sonrası, “... *Negidenler geride bıraktıklarını unutmuş ne de geride kalanlar gidenleri unutmuştur ki önemli önemsiz yüzlerce isyan bunu kanıtlamaktadır.*”³⁵⁴

1947 yılında, 5098 sayılı kanunla, İskan yasasının birçok maddesi değiştirildi ya da kaldırıldı.³⁵⁵ Yasa halen günümüze kadar farklı sayılar altında günün koşullarına göre değiştirilerek uygulanmaktadır. Yasanın özüne bakıldığında yasa her ne kadar asayiş sağlama yönünde çıkarılsa da uygulamada, adaletsizliklere ve keyfi uygulamalara neden oldu. Beritan Kooperatifi Başkanı Musa Yeşiltaş ile konu hakkında yaptığımız söyleşide, İskan Kanunu'nun yerleşik olmayan Beritan aşiretini etkilemediği ve hazırlanan kanunda göçerlerin fikrinin de alınmadığını ifade etti.³⁵⁶

İskan yasası ile Türk kültürü Doğu bölgelerinde hakim kılınmak istendi. Yasa ile yerlerinden edilen aşiretlerin yerine Türkiye'ye göç eden Türk muhacirler yerleştirildi. Bu göçmenlerin Türk vatandaşlığı kazana bilmeleri şartı. Bölgeye yerleştirilen Türk ahali buldukları bölgelerde azınlık durumuna düşerek zamanla içinde yaşadıkları toplumun kültürünü almış oldular. Doğu illerinde bazı köyler “*Maciran*” olarak telaffuz edilir. Maciran kelimesi Muhacirden türetilen bir kelimedir. Muhacir köyleri 1934 tarihindeki iskan yasası ile uygulanan ve bu bölgelere yerleştirilen göçmenlerdir. Yerlerinden edilen aşiretler ise iskana tabii tutuldukları bölgelerde çeşitli zorluklar yaşamış ve adapte sorunu çekmişlerdir. İbrahim Sorgucu, muhacirler hakkında şunları söylemektedir:³⁵⁷

³⁵² Resmi Gazete, 21.06.1934, Sayı: 2733. Madde: 10.

³⁵³ Ahmet İlyas, **Türkiye'de Aşiret-Siyaset İlişkisi: Urfa Örneği(1950 - 2003)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi ,Konya, 2009, s.s. 28 - 29.

³⁵⁴ Safiye Ateş Durç, **Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 93.

³⁵⁵ İsmail Beşikçi, **Doğu Anadolu'nun Düzeni**, E Yay., Ankara,1970, s. 315.

³⁵⁶ Musa Yeşiltaş ile yapılan görüşme, 07.05.2014.

³⁵⁷ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

"Özellikle aşiretimizin yaşadığı Kovancılar ilçesine bağlı köylere bu göçmenler yerleştirildi. Bizim Muhacir olarak tabir ettiğimiz bu göçmenlerle aşiretimiz olarak bir sorun yaşamadık. Çünkü o dönemde büyük bir oranda göçebe olduğumuz için... Fakat yerleşik ahali ile bu muhacirler arasında toprak ve mera sorunları sık sık yaşanmıştır."

Sürgüne gönderilen aşiretlerin birçoğu İkinci Dünya Savaşı sonrası ve özellikle Demokrat Parti iktidarlığı yıllarında yaşadıkları bölgelere geri dönmüşlerdir.

2.2.3. Toprak Reformu

Toprak reformu, Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı devrimlerin bir parçası olarak başlamış, farklı zaman dilimleri içinde iktidara gelen hükümetlerin uygulamaya çalıştığı, topraksız çiftçiyi ve toprağı yetmeyen çiftçiyi topraklandırma reformuna dönüşmüştür. Mustafa Kemal Atatürk, TBMM'nin üçüncü döneminin ikinci yasama yılındaki açılış konuşmasında toprak reformunun yapılacağına dair şu sözleri ifade etmiştir:³⁵⁸

"Doğu illerimizin bir kısmında kurulan genel müfettişlik, yerinde ve yararlı olmuştur. Cumhuriyet kanunlarının güvenle sığınılacak tek yer olduğunun anlaşılması bölgede huzur, gelişme için önemli bir başlangıç olmuştur. Yeni çalışma dönemimizde gerek bu bölgede gerek ülkenin diğer bölgelerinde toprağı olmayan çiftçilere toprak sağlamak sorunu üzerinde önemle duracağımıza inanıyorum."

Toprak reformu, Cumhuriyetin ilk yıllarında ciddi bir şekilde ele alınmamış, toprak mülkiyeti olarak kısmen de olsa 1926 tarihli Medeni Kanun'da geçmişti. Medeni Kanun'da ise; yeni uygulamalar içermediği gibi Osmanlı Devleti'nden gelen uygulamalar takip edildi. Toprak meselesi yeni devletin topraksız çiftçiyi topraklandırmak için zamanla kurulan hükümetlerin gündemine geldi. Çiftçiyi topraklandırma konusu ilk defa ciddi bir şekilde 1930 yılında Dahiliye Bakanlığı tarafından Toprak ve İskan Kanunu adı altında bir layiha şeklinde hazırlandı.³⁵⁹ Hazırlanan layiha uygun görülmediği için kanun kabul edilmedi. CHP ve diğer bakanlıklar tarafından da konuya ilişkin raporlar hazırlandıysa da kanun ilgi göremediği için yasalaşamadı. Devlet, toprak reformu uygulamalarında özellikle

³⁵⁸ M. Kemal Atatürk'ün TBMM Üçüncü Dönem 2. Yasama Yılı'nın Açılış Konuşması, **TBMM Tutanak Dergisi**, D. III, C. 5, S. 2

³⁵⁹ Haz: **Ziraat Yüksek Mühendisler Odası**, "Toprak Reformu", Ay Yıldız Matbaası, Ankara, 1960, s. 9.

Doğu ve Güneydoğu da farklı politikalar izlemişti. Özellikle 1925 - 1938 yılları arasında isyana katılan büyük toprak ağalarının nüfuzunu kırmak için bu insanları batı illerine nakletmiş ve bu insanların yeni arazi vermek koşuluyla var olan toprakları hazineye bırakılmıştı.³⁶⁰ 1935 yılında Atatürk'ün isteğiyle Zirai Islahat Kanunu layihası hazırlanması³⁶¹ için Tarım Bakanlığı çalışmalarında bulundu. Uzun çalışmalar sonucu hazırlanan layiha, Atatürk'ün vefatı üzerine yasallaşamadı. Celal Bayar 1936 yılında hazırladığı Doğu Raporunda Toprak Reformunun önemini şu şekilde belirtmiştir:³⁶² "Doğuda yaşayan birçok köylünün toprağı bulunmadığı, bunun önüne geçmek için çiftçiyi toprak sahibi yapmak adına devletin gerekli yasaları çıkarmasını, devlet-halk arasında güvenli bir bağın oluşmasını ifade etmektedir."

Tarım Bakanlığının çalışmaları ile 11 Haziran 1945 yılında Meclis'te 345 kabul oyu ile "*Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*" çıkarıldı. 104 vekil oylamaya katılmadı.³⁶³ Çıkarılan kanun 1950 yılı öncesi ve sonraki yıllarında politik hesaplardan dolayı aksak bir şekilde uygulanmaya çalışıldı. Demokrat Parti döneminde, büyük bir kısmı hazine arazisi olmak üzere 1,5 milyon dönüm toprak dağıtılmıştır.³⁶⁴ 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Toprak reformu ciddi bir şekilde uygulanmaya çalışıldıysa da sonraki hükümetlerin politik çıkarlarından dolayı uygulanamadı. Toprak reformu istenilen düzeyde uygulanabilseydi, sosyal sınıflar gücünü kaybederek ülkede siyasal demokrasi daha da güçlenirdi.³⁶⁵ Toprak reformunda etkilenen aşiretlerde bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlere baktığımızda:³⁶⁶

- 1-) Aşiret ekonomisindeki dayanışma özelliği, bireyselleşme eğilimine bırakmıştır.
- 2-) Bazı aşiret reisleri toprak ağası haline gelmiş bu da yeni sosyal sorunlara neden olmuştur.

³⁶⁰ Gülden Çamurcuoğlu, "Türkiye Cumhuriyetinin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIII, Ankara 2009, Sayı: 1 -2, ss. 169 -170.

³⁶¹ Haz: **Ziraat Yüksek Mühendisler Odası, a.g.m.**, s. 10.

³⁶² Ahmet İlyas, " Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar", **Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi ABD**, Batman, 2014, s. 343.

³⁶³ Eds: Tuba Ünlü Bilgiç, Cihat Göktepe, **İç ve Dış Gelişmelerle Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1946-2012**, Ufuk Yay., İstanbul, 2014, s. 27.

³⁶⁴ Sıtkı Karadeniz, " Osmanlıdan Cumhuriyete Merkezileşme Politikalarının Aşiret Sistemine Etkileri", Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, **Mukaddime Dergisi**, Sayı:3, 2010, s.34.

³⁶⁵ Yavuz Tekelioğlu, "Toprak Reformu Ve Türkiye Uygulamaları", **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**(19),2010, s. 52.

³⁶⁶ Karadeniz, **a.g.m.**, s.35.

Toprak Reformu için Beritan aşiretinden Resul Demirkapu'nun görüşü şöyledir³⁶⁷:

"Beritan aşireti, toprak reformu kanunundan faydalanmamıştır. Kanunun çıkarıldığı ve uygulanmaya çalışıldığı dönemlerde Beritan aşireti göçebeydi ve aşiretin o dönemde yerleşik hayata geçme gibi bir arzusu da yoktu. Bundan dolayı aşiretin kanuna yönelik talepleri de olmamıştır."

İbrahim Sorgucu da, Resul Demirkapu'nun söylediklerine ek olarak şunları belirtmektedir.³⁶⁸

" Beritan aşireti içinde yerleşik hayata en erken geçen Kosan kabilesidir. Bu durum sistematik olarak da 1980'lere denk gelmektedir. Bundan dolayı çıkan toprak kanununda bizler faydalanmadık ve bir talebimiz de olmadı."

2.3-1934 Tarihli Soyadı Kanunu ve Beritan Aşireti

Soyadı Kanunu, Cumhuriyet rejiminin sosyal alanda yaptığı en önemli devrimlerden biridir. Kanun, 21 Haziran 1934'te 2525 sayılı yasa ile kabul edildi³⁶⁹. Yürürlüğe geçmesi ise; 1 Ocak 1935 tarihinde gerçekleştirildi.³⁷⁰ Kanunla, kişilerin toplum ve devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinde karışıklıkların önüne geçme amacı vardı. İki sene içinde soyadı olmayanlar ve soyadını değiştirmek isteyenler almak istedikleri soyadını hükümetin kabulü ile nüfus kütüklerine yazdırma beyanında bulunarak yapılacak iş için kullanılacak evrakların vergisinden muaf tutuldu.³⁷¹

Osmanlı Devleti'nde kişilerin soyadının olmaması birçok alanda karışıklıklara neden olmaktaydı. Kişi ya ailenin ismiyle ya da babanın ismiyle bilinirdi. Soyadı kanunu, ilk olarak Medeni Kanunu'nun kabulüyle gündeme geldi. Medeni Kanun'da aile isimlerinin ve Türkçe adlarının alınmasına ilişkin maddeler vardı. Fakat ciddi anlamda da uygulanmadı. Konu, tekrardan meclisin gündemine 1933 yılında geldi. Meclis'te yapılan görüşmeler sonucunda, kanun 21 Haziran 1934 de kabul edildi. 29 Kasım 1934'te çıkarılan kanunla ayrıcalık bildiren ve gülünç isimlerin soyadı olarak alınması yasaklandı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e bir soyadı bulmak adına CHP

³⁶⁷ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015.

³⁶⁸ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

³⁶⁹ **Resmi Gazete**, 2.7.1934, sayı: 2741.

³⁷⁰ Acun, **a.g.e.**, s. 253.

³⁷¹ Fevzi Çakmak, " Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 18-19, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009 (Bahar / Güz), s. 95.

yönetimi Recep Peker'i görevlendirdi. Komisyon kuruldu, teklifler değerlendirildi.³⁷² Naim Hazım Onat'ın görüşüyle, Meclis tarafından Mustafa Kemal'e 24 Kasım 1934 de "*Atatürk*" soyadı verildi.³⁷³ Ayrıca alınan kararla bir başkasının Atatürk soyadı alınması yasaklandı. Soyadı kanunu ile kişilerin kimlikleşme sürecinin belirginleşmesi ve yapılacak devrimlerin sağlıklı bir şekilde işlemesi de amaçlandı.

Soyadı Kanunu'nun yürürlüğe girdiği günlerde Beritan aşireti fertleri yaylalarına göç ettikleri sırada Elazığ'ın Kovancılar ilçesi sınırları içerisinde yer alan Gülüşkür Köprüsünden geçmek isterken, köprüde görevli askerler aşiret fertlerinin geçişine izin vermezler. Aşiret üyelerinden nüfus kağıdı almaları istenir. Bunun üzerine aşiretin fertleri Elazığ'ın Palu ilçesine giderek ilk nüfus kağıt işlemlerini yaptırırlar.³⁷⁴ Böylelikle Beritan aşiretinin ilk nüfus kütükleri Elazığ'ın Palu ilçesi olarak geçer ve ilk soyadlarını da bu şekilde almış oldular. Soyadı kanunu ile Beritan Aşireti'nin kabilelerine bağlı ailelerin aldıkları soyadları şunlardır:³⁷⁵

2.3.1. Karakulak Kabilesi

1-Kantozan Oymağı

Soyadları: Demirkapı, Demirkapu, Keçeloğlu ve Soykan, Bendav ve Beritan.

2-Hesi Mehe Oymağı (Hasan Şaş)

Soyadları: Yıldırım, Biçer, Aydın, Karakulak, Karabulut, Ayaz, Ulucan, Akgöz, Karataş, Aktaş, Aksu, Tekin, Morkoyun, Yeşiltaş, Ergören, Sarıçecek, Kaya, Sarıgül ve Çetin.

3- Hec Eliyan Oymağı

Soyadları: Akkuzu, Orman Gören, Karakoyun, Ulucan, Atilla, Sert kaya, Uluer, Demirtak Morkoyun.

4- Heciyan Oymağı

Soyadları: Morkuzu, Karakuzu, Kılıç, Açıköz, Taşveren, Göçer ve Koç.

5-Beyrikan Oymağı

Soyadları: Sarıdağ, Sarıdağ, Bozyel, Suludağ, Dağ, Sertkaya, Öztürk, Tunç ve Demirbaş.

6-Kemikan Oymağı

³⁷² Abdi İpekçi, **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor**, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004, s. 13.

³⁷³ Acun, **a.g.e.**, s. 253.

³⁷⁴ Teymuroğlu, **a.g.e.**, s. 171.

³⁷⁵ Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

7-Hec Musan Oymağı

Soyadları: Demirbağ ve Bingöl.

8-Polan Oymağı

Soyadları: Bingöl, Özdemir, Akalın.

9- Mala Bayro Oymağı

Soyadları:Tekin.

10-Mala Ğeloy Eyse Oymağı

Soyadları:Tekin ve Öztekin.

11-Mala Eliye Kerro Oymağı

Soyadları: Bataray ve Ercan.

2.3.2. Kosan Kabilesi

1- Sevderan Oymağı

Soyadları: Canpolat, Sorgucu, Palaoglu, Çakici ve Göksu.

2- Mala Cüi Musa Oymağı

Soyadları: Tiker, Koç,Tanrıverdi, Ulaş, Döner, Barajkiliç, Yılmaz ve Barut.

3-Mala Ğelilan Oymağı

Soyadları: Akalın, Yıldırımbaş ve Akgünlü.

4-Mala Mele Kase Oymağı

Soyadları: Karabal.

5-Mala Hindo Oymağı

Soyadları: Yüngül, Ülgen ve Demirel.

6-Mala Mehemedan Oymağı

Soyadları: Ölçücüoğlu, Ölçücü, Tag.

7-Mala İsmailan Oymağı

Soyadları: Karlıdag, Akdag, Bingöl, Dag, Türker, Ulukale ve Karlıtag .

8-Mala Veylo Oymağı

Soyadları: Polat.

9- Mala Eliye Cüe Oymağı

Soyadları: Biçer.

10- Mala Üsi Eli Oymağı

Soyadları:Demirel, Ateş, Ögmen, Özmen, Dağdelen ve Çiçek.

11- Mala Paso Oymağı

Soyadları:Kantarcioglu,Bagdudar, Talo, Demirbaş.

3.3. Molla Ömeran Kabilesi

1-Gümüşan Oymağı

Soyadları: Gümüş, Zeytun, Sen, Gürbüz, Gurpinar, Tuncay

2-Zeytan Oymağı

Soyadları: Sevim, Ulaş ve Bilici ailelerdir.

3-Nevikan Oymağı

Soyadları:Uçucu, Dağdelen, Gökmen, Seven, Ögmen, Canpolat ve Palaoglu.

4-Yazıcı ve Mala Eli Oymağı

Soyadları: Gezici ve Yazıcı, Ateş.

5- Mala Hese Oymağı

Soyadları: Doğan, Demir, Ocak ve Aslan.

6-Mala Alo Oymağı

Soyadı: Karagöz.

2.4. 1938-1950 Yıllar Arası: Milli Şef Dönemi

Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938 yılında vefat etmesinden hemen sonra 11 Kasım 1938'de TBMM'de oylamaya katılan üç yüz kırk sekiz milletvekilinin oyu ile Cumhurbaşkanlığı makamına İsmet İnönü seçildi. İnönü Dönemi Milli Şef Dönemi olarak adlandırıldı. Atatürk'ün vefatından kırk beş gün sonra 26 Aralık 1938'de toplanan CHP olağanüstü kurultayı tarafından İsmet İnönü'ye "Milli Şef" sanı verildi.³⁷⁶ Atatürk'ün vefatıyla Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi kapanarak İsmet İnönü ile yeni bir dönem başladı. İsmet İnönü, ulus devletini sağlam zemine oturtan, Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği eylemleri koruyan ve devamını sağlayan ikinci adamdır.³⁷⁷

1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'nin hem içerde hem de dışarda farklı politikalar seyretmesine neden oldu. Savaş sırasında Türkiye güvenliğini sağlamak için yurt genelinde seferberlik ilan etti. Beritan aşireti, seferberlik günlerinde fertlerini askere göndermiş ve gidenler için de günde altmış koçun kesildiği de olmuştur. Türkiye savaş yıllarında "*non-belligerent*" denilen savaşmayan ülkelerden biridir.³⁷⁸ İzlenen politikalar ile Türkiye İkinci Dünya

³⁷⁶ N. İter Ertuğrul, *Cumhuriyet Tarihi 1923 - 2008*, 3. Baskı, ODTÜ Yay., Ankara, 2011, s. 63.

³⁷⁷ Seyfi Öngider, *Çankaya'nın Bütün Adamları*, Aykırı Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2006, s. 10.

³⁷⁸ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 89.

Savaşının dışında kalmayı başardı. 1945 yılında Almanya ve Japonya'ya savaş açtıysa da amaç kurulacak olan Birleşmiş Milletler içinde yer alabilmektir.

Savaş yıllarında iç politikada da, yatırımların büyük bir kısmını savaş sanayisine harcanması, üretimin yavaşlamasına, karaborsacılık ile enflasyonun yükselmesiyle birlikte iktisadi hayatın zorlaşmasına neden oldu. İktisadi alanda zorlukları aşmak için 18 Ocak 1940 yılında TBMM'de "*Milli Korunma Kanunu*" çıkarıldı. Kanunla, hükümete ekonomiyi düzeltmek için geniş etkiler verildi. Çıkarılan bu kanunu 11 Kasım 1942 de Varlık Vergisi takip etti. Verginin çıkarılma nedeni, savaş yıllarında yokluk çeken halkın yanında İstanbul ve Ankara'da küçük zengin bir zümrenin servetinde yaşanan olağanüstü artış ve bu duruma basın ile halkın tepki göstermesidir.³⁷⁹ Ardından 1944'te de Toprak Mahsulleri Vergisi yasalaştı.

1938-1950 yılları arasında kurulan hükümetlerin programlarını incelediğimizde aşiretlere ve aşiretlerin iskanına yönelik dikkate değer ifadeler yer almamaktadır.³⁸⁰ Aşiret reislerine 1934 yılından itibaren uygulanan iskan politikaları devam ettirildi. Aşiret reislerinin yerlerine dönme istekleri de engellendi. Türk köylerinden aydın bireyler yetiştirmek, köylüyü bilinçlendirmek için 17 Nisan 1940 tarihinde TBMM' de kabul edilen 3803 sayılı kanunla Köy Enstitüleri kuruldu. TBMM'de çıkarılan bu kanunla, "..... *Türk Devrimini en ücra Türk köylerine kadar yayma ve Türk köylüsünü aklın ve ilmin ışığında aydınlatma teşebbüsünde önemli bir sürecin başlangıcı yapılmıştı.*"³⁸¹

Savaş yılları içinde Beritan aşireti'nin ismine 1942 yılında Necmeddin Sahir Sılan'ın hazırladığı Doğu Raporunda rastlıyoruz. Bu raporda Beritan aşireti ve bazı aşiretler için şu noktalara değinilmişti:³⁸²

"Bölgedeki askerlik durumuyla ilgili olarak; Beritan, Cibran, Solhan gibi bazı aşiretlerin Hamidiye Alayları sayesinde güçlendiğini, bu güçleri sayesinde bölgede halen varlıklarını devam ettirdiğini, bunun önüne geçilmesi için merkezi idarenin tedbir alması gerektiği"

³⁷⁹ Çoşkun Topal, " Soğuk Savaşın İlk Yıllarında Türkiye - ABD İlişkilerinde Ekonomik Yardımların Etkisi", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6, Trabzon, Güz 2013, s. 113.

³⁸⁰ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 1 (24 Nisan 1920 - 22 Mayıs 1950) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Ekim 2013, s.s. 299 - 738.

³⁸¹ Fevzi Çakmak, " Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet ", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 15, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2007 (Güz), s. 224.

³⁸² İlyas, **a.g.m.**, s. 344.

Necmeddin Sahir Silan'ın hazırladığı Doğu Raporunda, Abdülhalik Renda'nın Kürt diye nitelediği aşiretleri, Silan, Dağ Türk'ü olarak nitelemiştir.³⁸³

1943 yılında devlet, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinde Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği'ni kurdu. Bu proje başta Beritan aşireti olmak üzere Kejan ve diğer göçebe aşiretleri de zor durumda bıraktı. Beritan aşireti, Ceylanpınar'ı kışlak olarak kullanmaktaydı.³⁸⁴ Bu konuda Resul Demirkapu şunu ifadelerde bulunur:³⁸⁵

"Aşiretimiz, Ceylanpınar'ı çok uzun yıllardan beri kışlak olarak kullanmaktaydı. Devlet, Ceylanpınar'a üretim çiftliği kurmadan önce bu bölgeyi bizlere vermek için teklifte bulunmuştur; Fakat teklif aşiret tarafından kabul edilmemiştir. Teklifin kabul edilmeme sebebi ise şunlardır:

- 1- Çevrenin yoğun baskısı.
- 2- Devletin vergi alma korkusu.
- 3- Sıcak iklimde yaşayacaklarına inanmamaları.
- 4- Tarım da makineleşmeyi bilmedikleri için.
- 5- Teknolojinin yetersizliğinde.
- 6- Suyun eksikliğinde.
- 7-Beritanlıların yerleşik hayata geçme bilincinin olmaması.

Devlet, çiftliği yapmaya başlayınca, aşiretimizin kışlağıyla bağı 1956 yılında tamamen kesilmek zorunda kaldı."

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye tercihini Batı'dan yana kullandı. Türkiye'nin Batı bloğuna yakınlaşması iç politikada demokratik siyasi hayatın başlamasına etki etti. Milli Kalkınma Partisi ve Demokrat Parti kuruldu. Milli Kalkınma Partisi'ni kuran Nuri Demirağ, liberal ekonomiden yana bir tutum sergilemiş, devletçi ekonomi politikalarına karşı olmuş, bu konuda da İsmet İnönü'ye sözlü saldırıda bulunarak ekonomi ve siyaset alanlarını Amerika'ya dayandırmıştı.³⁸⁶ Fakat Türk kamuoyunun asıl ilgisi 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar tarafından kurulan Demokrat Parti (DP)'de yoğunlaşmıştı. Parti kısa sürede geniş halk kitlelerinin desteğini aldı. Halkın, Demokrat Parti'ye ilgi göstermesi, CHP yönetiminin politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden oldu. DP, tek parti

³⁸³ Zafer Toprak, "Doğu Sorunu ve Necmeddin Sahir Silan'ın Raporları" **Toplumsal Tarih Dergisi**, Mart, 2010, s.52.

³⁸⁴ Taner Kılıç, "Karacadağda Göçebe Hayvancılık ve Göçerler", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 24, Sayı 2, Elazığ, 2014, s. 4.

³⁸⁵ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015.

³⁸⁶ Ercan Haytoğlu, "Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1992, s. 260.

döneminin halk üzerindeki hoşnutsuzluklarını işlemesini bilmiş, geniş halk kitlesini de kısa zamanda kendine bağlamıştı.³⁸⁷ 1946 yılında yapılan ve tarihe "Hileli Seçimler" olarak geçen³⁸⁸ genel seçimde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiretlerin büyük bir çoğunluğu Demokrat Parti'yi destekledi. Seçimde, CHP üç yüz doksan beş, DP de altmış dört vekil çıkardı. Seçime katılım oranı % 85' idi. DP meclise açık oy gizli sayım ilkesine rağmen altmış dört milletvekili sokarak kısa sürede önemli bir başarı gösterdi. Böylelikle meclis de ilk muhalefet partisi olma özelliğine de sahip oldu. Aşiretlerin DP'yi desteklemesinin sebebi ise; 1934 yılında çıkarılan İskan Yasası idi. Beritan aşireti de, 1946 yılında yapılan seçimde Demokrat Parti'yi destekledi. Aşiretin fertleri ile yaptığımız söyleşilerde, 1946 yılında yapılan seçimde Beritanlıların büyük bir çoğunluğunun DP'yi desteklemesi, CHP'nin politikalarına bir tepki olarak açıklanmıştır. Özellikle CHP'nin dini konulara hassasiyet göstermemeleri ön sırada gelmiştir. Fakat aşiretin siyasi tercihlerinde eğitim düzeyinin de etkili olduğunu ifade etmek lazımdır, çünkü aşiretin okuyanları ise CHP'yi desteklediklerini belirtmişlerdir.

1946 yılından itibaren çok partili hayata geçişle birlikte partiler, aşiretlerin oylarına sahip olabilmek için günümüze kadar seçimlerde aşiret reislerini aday göstermeye başladılar. Aşiretlerin yoğun olduğu yerlerde seçim listelerinin başında il encümenlikleri ile parti başkanlıkları gibi siyasi oluşumlarda genellikle aşiret fertleri yer aldı. Beritan aşireti bu yıllarda siyasi partilerin il başkanlığı ve encümenliklerde aktif rol oynamadılar.³⁸⁹

14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimler sonucunda halkın büyük bir oranı DP'nin yanında yer alarak CHP yönetimindeki hükümetlerin iktidarlığına son verdiler.

2.5. Demokrat Parti Dönemi ve Aşiretler(1950 - 1960)

Demokrat Parti 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes tarafından kuruldu. DP'yi kuranlar Cumhuriyet Halk Partisi'nin üyeleri idi. Açık oy gizli sayım ilkesinin yerine gizli oy açık sayım ilkesinin kabulü ile 14 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçim sonucunda DP oyların %53'ü ile meclise 408 milletvekili sokmayı başardı. CHP ise oyların % 39.9'unu alarak meclise 69 milletvekili göndererek muhalefet partisi oldu. DP'nin

³⁸⁷ Neşet Çağatay, **Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'den Bu Yana)**, Cilt: 11, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1972, s. 38.

³⁸⁸ Bilgiç, **a.g.e.**, s. 38.

³⁸⁹ Resul Demirkapı ile yapılan görüşme. 20.08.2018.

başarısı yirmi yedi yıllık tek parti döneminin kapanmasını sağladı. Dönemin kapanmasını sağlayan seçmenin tepkisi,"tek parti rejimine karşı birikmiş şikayetlerin bir ifadesi³⁹⁰ ... "olarak görüldü.

1950 - 1960 yılları arasında Adnan Menderes tarafından beş defa hükümet kuruldu; Fakat hükümet programlarında aşiretlere ve aşiret iskanına yönelik bir çalışma yürütülmedi.³⁹¹ Ziraat ve hayvancılığın gelişimi ve korunmasına yönelik tedbirler programlarında yer almıştır. Veteriner hekim bulunmayan yerlerde hayvan hastalıkları tedavileri yasaklanmış, Türk Veteriner Hekimler Birliği (TVHB) kurulmuştur.³⁹²

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiretlerin büyük bir çoğunluğu kuşkusuz 1950 yılı seçimlerinde DP'yi desteklediler. Bucak aşiretinde Mustafa Remzi Bucak bu dönemde seçime DP de girmişti.³⁹³ "... Kürt aşiretleriyle ciddi bir ittifak kurma girişimleri ilk kez ve önemli boyutlarda DP iktidarı ile olmuştur".³⁹⁴ DP'ye destek veren aşiretlerden biri de Beritan aşiretidir. Beritan aşireti, ilk kez DP'de milletvekili adayı göstererek seçime katıldı. Seçime giren aday Abdullah Kantoz'dur.³⁹⁵ Beritan aşireti bu dönemde Elazığ şehir merkezine yerleşerek - ilk şehirleşme süreci- Elazığ'da oteller açarak şehre gelen aşiret fertlerinin geçici olarak barınmasını sağladılar. DP, seçimlerde aşiret reislerini aday göstererek aşiretlerin oyunu almayı başarmış, on yıllık iktidarlığı süresince aşiretlerin desteğini almıştır. Buna karşın CHP ise bölgedeki eşraf sınıfı olan ittifakını etnik kökene dayandırarak Türk kökenli gruplarla dirsek temasındaydı.³⁹⁶ Aşiret reislerinin mecliste olmaları kuşkusuz feodal yapının daha da güçlenmesini sağladı. Böylelikle tek parti döneminden gelen feodal yapıyı yıkma politikası da kesintiye uğradı.

Demokrat Parti, 1950 yılında yapılan seçim ile hükümeti kurduktan sonra gerek siyaset alanında gerekse ekonomik alanlarda birçok değişiklikler yaptı. İktisadi alanda yaptığı hamleler ile alt ve orta sınıf diye tabir edilen büyük halk kitlesinin takdirini kısa sürede kazandı. Halkın büyük bir bölümünün ziraat ve hayvancılıkla

³⁹⁰ Karpat, **a.g.e.**, s. 169.

³⁹¹ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 2 (22 Mayıs 1950 - 20 Kasım 1961) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Ekim 2013, s.s. 747 - 1294.

³⁹² Savaş Volkan Genç, **Demokrat Parti Dönemi Hayvancılık Politikaları ve Veteriner Hekimliği Hizmetleri**, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2011, s. 41.

³⁹³ Uçar, **a.g.m.** s.182.

³⁹⁴ Fuat Uçar, **Demokrat Parti Dönemin de Kürt Sorunu: Gelişimi ve Etkileri**, Giresun Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Sayı 43, 2016, s. 182.

³⁹⁵ Abdullah Kantoz, Beritan aşiretinin Karakulak Kabilesi'nin Kantoz Oymağı'ndadır.

³⁹⁶ Ebinç, **a.g.e.**, s.220.

geçimini sağlaması hükümetin işine geldi ve hükümet bu durumu lehine çevirerek çalışmalarda bulundu. Hükümet, 20 Temmuz 1950'de Mera Normlarına dair Yönetmelik çıkararak geçimini hayvancılığa dayandıran kesimin mera ihtiyacını karşılamaya çalıştı.³⁹⁷ Kuşkusuz bu yönetmelik, ekonomisi hayvancılığa dayanan aşiretlerin mera sorunlarına da bir nebze de olsa çözüm sağladı. Küçükbaş hayvan hırsızlığına karşı önlemler almak adına satış belgeleri hakkında tüzük çıkararak, hırsızlığın önüne geçilmeye çalışıldı, hayvanların alım satım işleri de belgelerle yapıldı.³⁹⁸ Hırsızlık sorunu diğer aşiretlerde olduğu gibi Beritan aşireti içinde büyük bir sorundu. Beritan aşiretinin, kışlaklarına döndükleri sırada geçtikleri yol güzergahlarında hayvanları çalmıyordu. Bu durumda aşiretin ekonomisine zarar veriyordu. Tüzük, özellikle de hırsızlıktan dolayı mağdur olan aşiretlerin işine yarıyordu. Hükümet, 1952 yılında Et ve Balık Kurumunu açtı. Bu kurum hayvancılıkla uğraşan kesimin elini önemli ölçüde rahatlattı. Kurumun et üzerindeki fiyat politikası hayvan besicilerinin ve ekonomisi hayvancılık üzerine temellendiren aşiretlerin mağdur olmamasını sağladı.

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçiminde DP % 58'e yakın bir oy oranı ile 503 milletvekili, CHP ise 31 milletvekili çıkardı. CHP, DP'ye karşı Cumhuriyetçi Millet Partisi'yle seçim çalışmalarında işbirliği içinde bulunmasına rağmen seçimde DP'ye karşı ağır bir yenilgi aldı. DP'nin başarısı ile ikinci kez seçimde birinci parti olarak çıkmasında kuşkusuz ki uyguladığı politikalar etkili olmuştu.³⁹⁹ 1954 seçimlerinde de DP, aşiretlerin desteğini almıştır. Beritan aşireti de DP'ye desteğini sürdürmüştür. Bu konuda İbrahim Sorgucu şunları söylemektedir.⁴⁰⁰

"Aşiretimizin fertlerinin genel olarak DP'yi desteklemelerinde ki temel etken muhafazakar bir yapıya sahip olmalarında kaynaklanmaktadır. Bu durumda DP'nin faydasına olmuştur."

Beritan aşireti mensupları 1954 yılında devlet yetkililerinden otlakiye talebinde bulundu. Bu konuda Urfa Valiliği ile Gümrük ve Tekel Vekaleti arasında yazışmalar olup, konunun araştırılması için Gümrük ve Tekel Vekaleti bölgeye bir müfettiş gönderdi. Müfettiş yaptığı inceleme sonucunda 19.02.1954 yılında şu raporu hazırladı.⁴⁰¹

³⁹⁷ Genç, **a.g.e.**, s. 47.

³⁹⁸ Genç, **a.g.e.**, s. 49.

³⁹⁹ Acun, **a.g.e.**, s. 338.

⁴⁰⁰ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

⁴⁰¹ BCA, Fon No: 30 1 0 0, Kutu No: 78, Dosya No: 489, Sıra No: 3.

" Özü: *Beritan Aşireti'nin Otlakiye Talebi:*

Beritan aşiretinin hayvanlarını otlamak için Urfa valisinin kaçakçılığı önlemesi adına yasakladığı bölgede otlamak istiyor. Bundan dolayı bakanlık Ceylanpınar'a bir müfettiş gönderdi. Gönderilen müfettişin raporu:

Urfa valiliği, kasaplık hayvan kaçakçılığını önlemek ve arazinin korunması için Birecik, Suruç kazaları ile Hemedan, Kontora köyleri, Harran nahiye merkezi Güzel Yat, Ceylanpınar, Küçük Tepe ve Ayinsorak mevkilerinde hiçbir aşiret sürüsünün geçmemesine yönelik karara varıldığına, buradaki otlakların sadece bir kısım hayvana yeteceğine, aşiret tarafından istenilen arazinin Devlet Üretim Çiftliği'ne ait olduğunu, çiftliğe ait olan arazinin bir kısmının ekili arazi olduğunu bir kısmının da yakıldığını bundan dolayı hayvanların otlatılmayacağını, otlatılrsa dahi yetmeyeceğini, şikayetçi aşiretin ısrarcı olması, ısrarın nedeninin ise; hayvanların yüksek fiyatla Suriye'ye satıldığı ve hayvanlarının kaçak yollarla Suriye'ye götürülmek istendiğini ve bundan dolayı Beritan aşiretinin fertlerinin taleplerini kabul edilemeyeceği, aşiret mensuplarına 05.02.1954 tarihli 33489 sayılı telle aşiret mensuplarına da tebligat yapılmıştır."

Gümrük ve Tekel Vekaleti müfettişinin hazırladığı rapora, Beritan aşireti fertleri olan Hasan Bingöl, Mustafa Sorgucu, Yusuf Karabulut ve Ahmet Aslan itirazda bulundu. İtirazlarını da 10.02.1954 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e telgraf çekerek bildirdiler. Çekilen telgrafta:⁴⁰²

" Sayın Bay Adnan Menderes Muhterem Başvekilimiz,

10.02.1954

Beritan aşiretinin asırlardan beri kullandığı araziler Devlet çiftliği ve Gümrük Vekaleti tarafından kullanımı engellendi. İçişleri Bakanlığı, yapılan müracaatlarımıza cevap vermiyor. Yüz binlerce hayvanımız telef olmakta, Gümrük ve Tarımdan gelen müfettişler bunu gördüler. Bu durumu vekillere arz edeceklerini vaat ettiler ve durumdan duydukları acıyı bize ifade ettiler. Milyona yakın hayvanımız ve yüz binlerce nüfusun mahvına sebep yanlış bir fikre kurban gitmekteyiz. Açıkça söylüyoruz büyüklerimize, eğer kaçakçılık varsa valinin tedbiri kaçakçılığı önlemeye mani değildir ve bizleri mahvetmektedir. On iki ay boyunca çalışıyoruz. Yüzde iki bizlere, yüzde doksan sekiz de memleketin menfaatine çalışıyoruz. Bu meralarda en iyi koyun yetiştirdiğimize Türk milleti şahittir. Bizler gibi Türkiye'de koyun yetiştirici

⁴⁰² BCA, Fon No: 30 1 0 0, Kutu No: 78, Dosya No: 489, Sıra No: 3.

olmayacaktır. Bu zarar sadece bizlere değil bütün memlekete yapılmaktadır. Kaçakçılık varsa bunu izah ederiz. Bulduğumuz yer ile iddia ettiğimiz yer arasında hiçbir fark yoktur. Bizler samimiyiz. Samimiyetimiz de valinin kuşkusuna varsa mallarımızı kurşunlayıp isterse teker teker gümrük önünde saydırıp beyan vermeye hazırız. Durumumuz fecidir. Günde yüz on telef vermekteyiz. Bizi kurtaracak olan emirlerinizi valiye vermenizi rica eder, ellerinizden öperiz."

Fakat aşiretin bu taleplerine karşın Urfa Valisi Fahri Gömülü, Beritan aşiretinin yapmak istediği kaçakçılığı engellediği için Gümrük vekaletinin isteğiyle, İcra vekaletinin 18.06.1956 tarihli kararı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın onayı alınarak vali takdirnamesi ile taltif edildi.⁴⁰³ Konu hakkında Resul Demirkapu, şunları ifade etmektedir:⁴⁰⁴

"Türkiye Cumhuriyet Devleti kurulmadan önce Suriye toprakları Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yer almaktaydı. Aşiretimiz dağınık bir şekilde geniş coğrafyalarda yaşıyordu. Beritanlıların Suriye'de yerleşik durumda yaşamakta olan fertleri var. Bunun yanında aşiretimizin temel geçim kaynağı olan küçükbaş hayvanlarını Suriye'ye götürüp oradaki tüccarlara satıyorlardı. Kısacası söylemek gerekirse büyük bir ticaret kervanına sahipti. 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile Türkiye - Suriye sınırı da netleşince, aşiretimiz ticari açıdan sıkıntılar yaşamaya başladı. Sınırın ötesinde akrabalarımız da kaldı. Aşiretimizin fertleri bu durum karşısında yine de ticaretini sürdürmek istedi. 1950'li yıllarda bu durum kaçakçılık olarak nitelense olay tamamiyle ifade ettiğim şekilde yaşanmıştır. "

DP, ikinci döneminde de hayvancılığa yönelik politikalarına devam etti. Hayvan hastalıklarının önüne geçmek için birçok yerleşim alanında laboratuvar kurarak veterinerlik hizmetlerini genişletti. Şap aşısı üretimi için çalışmalar yapıldı. Bakanlar kurulunun 5 Ekim 1956 tarihinde aldığı kararla EBK'nin on beş bin büyükbaş ile elli bin koyun alımıyla kurum görevlendirildi.⁴⁰⁵ Kurumun elli bin koyun alımı koyun yetiştiren aşiretlerin yararınaydı. Hükümet, 1956 yılında süt ve süt üretimine dayalı ürünlerin üretilmesine yönelik kanun çıkararak halk sağlığını koruma altına almayı da amaçladı. Bu dönemde gerek ABD ile gerekse Avrupa ülkeleri ile tarım geliştirmek için yakın ilişkiler kurulmuş ve desteği geliştirmek için

⁴⁰³ BCA, Fon No: 30 18 1 2 Kutu No: 143, Dosya No: 50, Sıra No: 11.

⁴⁰⁴ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015.

⁴⁰⁵ Genç, a.g.e., s. 77.

de FAO⁴⁰⁶ ile ilişkiler artırmıştır.⁴⁰⁷ Hükümet ABD ile 12 Kasım 1956'da hayvansal ürünlerin alımı üzerine bir antlaşma imzaladı. Antlaşmaya göre; ABD, Türkiye'ye 3.3 milyon dolarlık donyağı ve 4.4 milyon dolarlık dondurulmuş et satacaktı. 1957'de imzalanan antlaşma ile de, beş yüz bin dolarlık konserve sığır eti, altı yüz bin dolarlık peynir ve otuz bin dolarlık süt tozu satacaktı.⁴⁰⁸ 1958' de antlaşmaya yeni ekler getirilerek hayvansal ürünlerin Türkiye'ye satışı artırıldı. DP'nin uyguladığı bu politika hayvan besicilerini ve aşiretlerini hüsrana uğrattı.

1957 yılında yapılan erken seçimle, DP %47.3 oy oranıyla 419 vekil, CHP % 40.3 oy oranıyla 173 vekil çıkardı.⁴⁰⁹ Menderes bu seçimde de Kürt aşiretlerini desteğini almaya çalışmış, bu yönde politikalar uygulamıştı: “... *Menderes, Kürt aşiretlerinin gönlünü hoş tutmayı her zaman için önemsemiş ve Kürtlerin egemen ailelerinden ve yöneticilerinden bazı isimlerin milletvekili seçilmeleri sağlanmıştır.*”⁴¹⁰

Menderes'in politik tutumu ve aksak işleyen iktisadi yapısı, DP'nin önceki seçimlere göre 1957 seçiminde güç kaybetmesine neden oldu. Halkın alım gücünün azalması, şehirlerde işsizliğin artması ve Kıbrıs meselesi gibi sorunlar yaşanması CHP'nin güçlenmesini sağladı. Gelişen süreç içerisinde DP ve CHP arasındaki gerginlik arttı. Yaşanan gerginlik meydanlara ve miting alanlarına yansdı. Siyasi istikrarın da bozulmasıyla otuz sekiz kişiden oluşan Millik Birlik Komitesi tarafından 27 Mayıs 1960'da askeri darbe yapıldı. Darbenin yapıldığı gün, Milli Birlik Komitesi üç numaralı bildirisi ile siyasi partilerin faaliyetlerine son verdi. On üçüncü bildiri ile yeni bir Anayasaya kadar faaliyetler yasaklandı.⁴¹¹ Darbe sonucunda DP hükümetten düşürülerek partinin üyeleri Anayasayı ihlal gerekçesiyle tutuklandı. Yassıada'da görülen mahkeme sürecinde aralarında Celal Bayar, Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatih Rüştü Zorlu'nun bulunduğu on beş kişi idam cezasına çaptırılırken; diğer DP üyelerine de çeşitli hapis cezaları verildi. Celal Bayar'ın, yaşından dolayı idam cezası kaldırıldı, idamın yerine ömür boyu hapis cezası verildi. Adnan

⁴⁰⁶ FAO, Birleşmiş Milletler Teşkilatına bağlı Gıda ve Tarım Örgütüdür.

⁴⁰⁷ Nadir Yurtoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950 - 1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2014, s.259.

⁴⁰⁸ Genç, **a.g.e.**, s. 84.

⁴⁰⁹ Karpat, **a.g.e.**, s. 172.

⁴¹⁰ Uçar, **a.g.e.**, s. 184.

⁴¹¹ Hanife Kuru, " 27 Mayıs 1960 İhtilal Dönemi; İktidar - Muhalefet İlişkileri," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 8, Yıl: 1998, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1999, s. 244.

Menderes, Hasan Polatkan ve Fatih Rüştü Zorlu hakkındaki idam kararları uygulandı. 27 Mayıs Müdahalesi Türk Demokrasisi için ağır bir darbe oldu. Darbe yıllarında Beritan aşireti, göçebe oldukları için darbenin olumsuzluklarından genel olarak zarar görmedi.

2.6.1961- 1971 Yılları Arasında Hükümetler ve Aşiretler

1960 yılında yapılan askeri darbeden sonra Türkiye'yi 1983 yılına kadar 1965-71 yılları istisna- koalisyon hükümetleri yönetti.1960 darbesinde sonra Milli Birlik Komitesi öncülüğünde 1961 Anayasası hazırlandı. Anayasa, 9 Temmuz 1961 de halkın oyuna sunularak % 62.1 oy oranı ile kabul edildi. Kabul edilen anayasa, idarenin gücünü kısıtladı. Yeni anayasa ile demokratik bir ortam oluşturulup farklı görüşler -sol ve sağ- ortaya çıkarak halk nezdinde benimsendi. Ayrıca farklı toplumsal tabanlara dayanan Türkiye İşçi Partisi, Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi gibi partiler yeni anayasanın getirdiği özgürlükçü düşünce sistemi içinde siyaset yapabildiler.⁴¹²

1961 yılında 24. ve 25. hükümeti kuran Cemal Gürsel'in hükümet programında aşiretlere yönelik bir politika yoktu.⁴¹³Gürsel hükümetlerinden sonra 1.Demirel hükümetine kadar gelen hükümetlerin programlarında da aşiret ve aşiret iskânına dâhil bir politika yürütülmemiştir ⁴¹⁴ 1965-1971 yılları arasındaki hükümetleri kuran Süleyman Demirel'de programlarında aşiretlere yönelik bir politikaya yer vermemektedir.⁴¹⁵

27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası Doğu Anadolu'da iki yüz kırk toprak ağası tutuklandı ve zenginlerin servetlerini nasıl elde ettiklerini araştıran bir komisyon kuruldu. ⁴¹⁶ İktisadi politikaları yürütmek için Ekim 1960'da Devlet Planlanma Teşkilatı kuruldu. Teşkilatın iki önemli görevi vardı:⁴¹⁷

1- Hükümete iktisadi ve sosyal konularda danışmanlık yapma.

⁴¹² Doğan, **a.g.e.**, s. 287.

⁴¹³ Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.**, s.s. 1303 - 1318.

⁴¹⁴ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 3 (20 Kasım 1961 - 27 Ekim 1965) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 1321 -2161.

⁴¹⁵ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 4 (27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 2173 - 2955.

⁴¹⁶ Karpat, **a.g.e.**, s.189.

⁴¹⁷ Tosun, **a.g.e.**,s. 336.

2-Hazırlanan hedefleri uygulamak için kısa ve uzun vadeli planlar hazırlamak.

Askeri darbe sonucunda kapanan Demokrat Parti'den sonra yeni partiler Türkiye siyasetinde yer almaya başladı. DP'nin halefi olarak kabul edilen Adalet Partisi(AP) 11 Şubat 1961'de Ragıp Gümüşpala; Yeni Türkiye Partisi (YTP) ise 13 Şubat 1961'de Ekrem Alican başkanlığında kuruldu. AP'de genel başkanlıkta eski asker Ragıp Gümüşpala'nın yer alması askerlerin tepkisini dindirmeye yönelik bir siyaset olarak da düşünülebilirdi.⁴¹⁸ Adalet Partisi kurulduktan bir müddet sonra kapatılan DP'nin önemli bir tabanı bu partiye kaydı.⁴¹⁹ AP, " ... liberal iktisat ve siyaset terakkisinin ifadesi olarak büyük kitle istemlerine cevap halinde ortaya çıkmıştı."⁴²⁰ YTP, 1950'li yıllarda "ispat hakkı" savaşını veren ve Hürriyet Partisi'ni kuran akımın kaynaklarına dayanıyordu. YTP, aşiret reislerinin ve ağalarının desteğiyle kuruldu. Bundan dolayı aşiret olgusunun güçlü olduğu bölgelerde YTP önemli oy potansiyeline sahip olmuştu. Aşiretler ile siyasi partiler arasındaki ilişki parti merkezli pragmatist bir unsura dayanıyordu. Siyasetçiler aşiret seçmenini tek tek ikna etmek yerine aşiret reisleri ve Şeyh/ Seyitlerin desteğini almayı yeğlediler.⁴²¹ Aşiretlerin oyları bu dönemde ikiye bölündü; çünkü bu dönemde Demokrat Parti'nin halefi olarak iki yeni parti olan AP ve YTP vardı. Aşiretlerin yoğun yaşadığı coğrafyalarda ağırlıklı olarak aşiretler Adalet Partisi'ni ve YTP'yi destekledi. İbrahim Sorgucu, kendi aşiretlerinin desteği hakkında şunları ifade etmektedir.⁴²²

" Beritan aşireti de 1961 - 1971 yılları arasında yapılan seçimlerde oylarını tek parti üzerinde birleştirmemişti. AP, Milli Nizam Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gibi farklı partilerden yana oylarını kullanmışlardır. Beritanlıların farklı partilere oy vermesinde ki temel neden aşiretin geniş coğrafyalara yayılmış olmasından kaynaklanan ideolojilerdi, büyüklerimiz bu şekilde bizlere anlattılar."

⁴¹⁸ Osman Tarım, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Adalet Partisi ve Türkiye**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013, s.44.

⁴¹⁹ Hüseyin Çvuşoğlu, "**Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme**", BAÜ SBED 12 (22), S. 168.

⁴²⁰ Bahri Savcı, "1965 Milletvekilleri Seçimi Üzerinde Bir Analiz", **Aktüel Olaylar**, s.199.

⁴²¹ A. Vahap Uluç, Mithat Arman Karasu, " Kente Yerleşmiş Aşiret Üyelerinin Kentleşme Eğilimleri Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği ", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 25, 2015, s. 207.

⁴²² İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

2.7. 1971-1980 Yılları Arası Koalisyon Hükümetleri Dönemi

Siyasi istikrarsızlıkların devam etmesi üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 12 Mart 1971 tarihinde hükümete muhtıra verildi. Muhtıranın temelinde AP'nin iktidarlığına son verme düşüncesi vardı⁴²³ Ordu, iktidardaki Adalet Partisi'ni düşürdükten sonra kendi güdümünde olan bir hükümet kurdu. Hükümetin başına da CHP'den ayrılan Milletvekili Nihat Erim getirildi. Kurulan hükümetin ömrü sekiz ayla sınırlı kaldı. Askerlerin gölgesi altında birçok sendika kapatıldı ve birçok insan da cezaevlerine konuldu. Siyasi istikrarsızlığın büyüdüğü bu ortamda, 14 Mayıs 1972'de Bülent Ecevit CHP Genel Başkanı olarak seçildi. AP'nin başında olan Süleyman Demirel izlediği siyasetle hem orduyla olan ilişkisini düzeltti hem de demokrasinin yeniden düzenli bir biçimde işlemesine çalıştı. AP'nin ordu ile ilişkilerini düzeltmesi, partinin Türkiye'nin diğer sorunlarına odaklanarak başarılı bir siyaset yürütmesini de sağlamıştı.⁴²⁴

1971-1974 yılları arasında hükümeti kurmakla görevlendirilen partilerin, hükümet programları incelendiğinde aşiretlere ve aşiretlerin iskanına yönelik bir politikaları yoktu.⁴²⁵ Programların bir kısmında Toprak Reformu kapsamında, topraksız çiftçiye toprak verme ve ziraatı ile hayvancılığı geliştirmeye yönelik çalışmalar yer almaktadır. 1974-1980 yılları arasında kurulan hükümetlerde bir önceki hükümetlerin hükümet programında olduğu gibi kendi programlarında da aşiretlere yönelik bir politika izlenmemiştir.⁴²⁶ Bu dönem görev yapan hükümetler de genel olarak topraksız çiftçiyi topraklandırma, ziraat ve hayvancılığı güçlendirmeye yönelik siyaset izlenilmiştir. Bu dönem de Beritan fertleri Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk' den toprak talebinde bulunmuştu.⁴²⁷

1973 yılında yapılan genel seçimde AP oy kaybına uğrarken CHP oy oranını yükseltti. Seçim sonucunda hükümeti tek başına kurabilecek bir parti olmadığı için 26 Ocak 1974 tarihinde Bülent Ecevit'in Başbakanlığında CHP ile Milli Selamet

⁴²³ Arif İlman, Cengiz Dönmez, "12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Cephe Hükümetleri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 11, Sayı 21, Bahar 2015, s.165.

⁴²⁴ Osman Tarım, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Adalet Partisi ve Türkiye**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013, s. 57.

⁴²⁵ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 5 (26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 3265 - 4160.

⁴²⁶ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 6 (17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 4369 - 5395.

⁴²⁷ **Milliyet**, 07.11.1975, s.8.

Partisi ortak hükümeti kuruldu. Siyasal politikardan dolayı anlaşmazlığa düşen iki parti yollarını ayırdılar. Cumhurbaşkanı, hükümeti kurma görevini iki kere Sadi Irmak'a verdiyse de hükümet kurulamadı. Hükümetin kurulamaması üzerine Cumhurbaşkanı, hükümeti kurma görevini Süleyman Demirel'e verdi.

Süleyman Demirel, hükümeti tek başına kurma girişiminde bulunsa da meclisten güven oyu alamadı. Yaşanılan hükümet bunalımından ülkeyi çıkarmak isteyen Demirel, AP- MSP –MHP-CGP'den oluşan Milliyetçi Cephe Hükümeti'ni kurdu. Kurulan hükümet meclisteki sağ görüşlü partilerden oluşmaktaydı. Hükümetin izlediği politikalar ülkedeki siyasi istikrarı sağlamada başarılı olamadı. Toplumsal gerginliğin artması ve toplumsal olaylarının yaşanması MC güven azaltmış olsa da⁴²⁸, Milliyetçi Cephe Hükümeti 1977 yılına kadar yönetimde kaldı. Bu dönem de MHP'li Devlet Bakanı Mustafa Kemal Erkovan'ın Güneydoğu ziyareti sırasında Beritan aşireti reisi Ali Yazıcı toprak talebi için bakanla görüşmek istemiş, fakat yoğun çaba göstermişse de görüşmemiştir.⁴²⁹

1977 yılında yapılan milletvekili seçiminde, CHP % 41.4 oy oranı ile 213 milletvekili, AP % 36.9 ile 189 vekil çıkardı.⁴³⁰ CHP'nin bu seçimde, ülke genelinde aldığı oylarla birlikte, doğu illerinden aşiret reislerini aday göstermesi seçimde aldığı başarının bir diğer nedenidir⁴³¹. Fakat Beritan aşireti göçebe olduğu için siyasetin merkezinde yer almamıştır. CHP uzun yıllar sonra aşiretlerden oy alarak ciddi bir siyasi dönüş süreci gerçekleştirdi. Seçim sonucunda hiçbir parti tek başına hükümeti kuracak kadar oy alamadı. CHP azınlık hükümetini kurduysa da başarılı olamadı. 12 Kasım 1979'da Demirel'in öncülüğünde Milliyetçi Cephe Hükümeti yeniden kuruldu. Kurulan hükümet de ülkede baş gösteren iktisadi ve siyasi huzursuzlukların önüne geçemedi. Toplumun sağ - sol olarak iki kutba ayrışması ve artan cinayetlerin ardı arkası kesilmiyordu. Sol örgütler, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aşiretler arasında çıkan sorunlardan faydalanarak kurtarılmış bölgeler oluşturabildi. Kaos ortamında 27.11.1978 tarihinde Diyarbakır'ın Lice İlçesi'nin Ziyaret köyünde Abdullah Öcalan ve arkadaşlarının yaptıkları üç günlük toplantı sonucunda PKK - Kürdistan İşçi Partisi - kuruldu.⁴³²

⁴²⁸ İlman, Dönmez, **a.g.m.**, s. 182.

⁴²⁹ "Beritan Aşireti Reisi, Erkovan'la Görüştürülmedi", **Milliyet**, 10.08.1976, s.6.

⁴³⁰ Karpat, **a.g.e.**, s.s. 207 - 208.

⁴³¹ **Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012, s. 16.

⁴³² "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları İle Araştırarak Alınması Gereken Önlemlerin

1971 - 1980 yılları arasında Doğudaki aşiretlerin bir kısmı Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi'ni desteklerken bir kısmı ise Necmettin Erbakan'ın başında bulunduğu Milli Selamet Partisi'ni destekledi. Erbakan'ı destekleyen aşiretler dini duyguları ağır basan muhafazakâr olan aşiretlerdir. Daha sonraki yıllarda Erbakan'ı destekleyen bu aşiretlere bölge halkı arasında "Erbakan'ın Kürtleri" tabir kullanılmıştır. Süleyman Demirel, aşiretlerin sorunlarına yönelik bir politika izleyerek aşiretlerin oyunu almayı başarabildi. Bülent Ecevit'de sol kültürünün hakim olduğu aşiretlerden oy aldı. MHP izlediği milliyetçi politikalarından ötürü genel olarak aşiretlerden oy alamadı. Beritan aşireti üyelerinin, göçebelikten kaynaklı olarak çoğunluğu oy kullanmasa da; oy verenler Adalet Partisi ve Milli Selamet Partisi'ne vermişlerdi. Aşiretler, buldukları bölgedeki siyasi fikirlere göre oyunu belirlemiştir. Beritanlılar 1970'li yıllardan itibaren yerleşik hayata geçme isteğini kamu kuruluşları ile basın yayın organları ile paylaşmış; bu dönemde ağırlıklı olarak Elazığ il ve ilçelerine bireysel olarak yerleşmeye başlamışlardı. Bu konu hakkında İbrahim Sorgucu şunları ifade etmektedir.⁴³³

"1970 ile 80 arası birçok aşiret gibi Beritan aşireti içinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Aşiretimiz bu dönemde yaşanan siyasi olaylardan ve iktisadi sorunların çıkardığı huzursuzluktan ötürü yavaş yavaş göçebeliği terk etme yönünde bir eğilim göstermişlerdir. Özellikle biz Kosan kabilesinin fertleri olarak kullandığımız kışlaklara temelli yerleşmeye başladık. Kışlaklarımızın birçoğu da Elazığ ilinin Kovancılar ilçesine bağlıdır. Bu dönemin siyasetin de Beritanlılar aktif bir güç olarak kendilerini gösterememişlerdir. Çünkü göçebeydik. Her ne kadar birçoğumuz oy kullanmasak da aşiret fertlerinin bulunduğu bölgenin siyasi atmosferine bağlı olarak siyasi düşüncelerini sergilemişlerdir."

2.7.1. Köy Kent Projesi

Köy kent projesi ve merkez köyler projesi, 1960 - 1970 yılları arasında iktidara gelen hükümetler tarafından Kırsal Kalkınma projeleri içinde ciddi bir şekilde ele alınan konular arasında yer almaktaydı. Merkez köyler projesinde, dağınık köylere ulaştırılamayan hizmetlerin merkez köyler belirlenerek ulaştırılması amaçlandı. "... Merkezi bir köyde yapılan çalışmaların olumlu sonuçlarının, çevredeki

Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu", **TBMM**, Cilt: 2, Kasım 2012, s. 764.

⁴³³ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

*köyleri de etkileyeceği ve çevrede yaygınlık kazanacağı varsayımından hareket etmektedir."*⁴³⁴ Köy kent projesi, kırsal kesimin gereksiniminin az maliyetle karşılanması, artan kırsal nüfusa iş sağlanması ve böylelikle şehirlere göçü önleme ve göçün getireceği çarpık sonuçların önüne geçilmesi temel amaç edinmişti. Köy kent projesi, Köy Enstitüleri projesinden sonra uygulanan en kapsamlı kırsal kalkınma projesiydi. Köy kent projesinin ilk ve açık tanımına 1975 yılında Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında yer verildi.⁴³⁵ Proje; temel altyapı, kamu hizmeti ve iktisadi gelişme gibi bölümlerden meydana gelmektedir.⁴³⁶ Proje ile sosyal, ekonomik ve kültürel alanda gelişmiş bir toplum yaratma amacı vardır. Bülent Ecevit, bu proje sayesinde insan iş gücü ve emeğinin birleştirilmesi ile önemli hamlelerin gerçekleştirileceği belirtti. Köy kent projesi, 1969 yılında CHP'nin seçim bildirgesinde yer aldı. 1973 yılında Köy İşleri Bakanlığı tarafından geliştirildi. Uygulama alanı olarak da Batı Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri seçildi. Köy kent projesiyle, göçebe olan aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi de amaçlar arasında yer almaktaydı. Bunun yanında kırsal ve kentsel yaşam düzeyleri arasındaki farkı azaltmak, kırsal kesimin refah seviyesini ve sosyal kültürel seviyelerini yükseltmek de amaçlanmıştır.⁴³⁷

2.7.2. Köy -Kent Projesi Çerçevesinde Beritan Aşireti

Beritan aşireti, hazırlanan Köy Kent projesinin uygulanması neticesinde sistemli olarak farklı zaman dilimleri içerisinde göçebeliği bırakarak yerleşik hayata geçti.

Aşiret üyesi İbrahim Sorgucu şunları ifade etmektedir⁴³⁸

" Köy kent projesi ve merkez köyler projesi özellikle yerleşik hayata geçmek isteyen aşiretler için güzel bir fırsat projesidir. Beritanlılar bu projelerde ciddi bir şekilde faydalanmışlardır. Biz Kosan Kabilesi olarak Elazığ ve çevresinde, Karakulak kabilesi de Diyarbakır ve çevresinde proje kapsamında yerleşik konuma geçtik. Bu proje sonucunda sosyo kültürel yapımızda ciddi bir değişiklik meydana

⁴³⁴ Z. Güler, D. Çırakoğlu, "Türkiye' de Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köy Kent Uygulamaları: Bolu Mudurnu İlçesi Taşkesti Örneği", Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 4, Nevşehir, 2014, s.158.

⁴³⁵ Elif Çolakoğlu, " Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy -Kent Projesi", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 6, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 191.

⁴³⁶ Çolakoğlu, **a.g.m.** s. 191.

⁴³⁷ Çırakoğlu, **a.g.m.**, s. 160.

⁴³⁸ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

geldi. Önceleri yaylalarda koyunlarımızı otlatırken, bu projeye büyük ahırlar inşa ederek büyükbaş hayvancılığa yöneldik. Okuma çağına gelen çocuklarımızı okullara gönderebildik rahat bir şekilde. Böylelikle Beritanlılar içinde okuryazar oranı her geçen gün arttı. Her ne kadar aile büyüklerimiz eski yaşam tarzlarını ararken de orta kuşak ve yeni kuşak gençlerimiz yeni yaşama tamamen adapte oldular."

Devlet aşiret fertleri için Diyarbakır da Mollapolat ve Kastel köylerinde 167 konut yaptı.⁴³⁹ Yerleşik hayata geçmekle sosyal, iktisadi ve kültürel alanlarında da birtakım değişimler yaşandı. Proje çerçevesinde Beritan aşiretine iskan edilen yerler şunlardır:⁴⁴⁰

1-) Elazığ Merkezde Cumhuriyet Mahallesi'nde 110 hane ev verildi; fakat arsa verilmedi.

2-) Diyarbakır Merkezde Sımakı köyünde 80 hane ve arazi olarak 75 dönüm verildi.

3-) Diyarbakır'ın Çınar ilçesinde Mollapolat köyünde⁴⁴¹ 120 hane ile arazi olarak 45 dönüm verildi.

4-) Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde Kesel köyünde 80 hane ile arazi olarak 75 dönüm verildi.

5-) Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde Çeltikli köyünde 540 hane ile her aileye 30 dönüm arazi verildi.

6-) Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde Ali Bey köyünde 150 hane ile her aileye 75 dönüm arazi verildi.

7-) Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde Tepe Konak köyünde⁴⁴² 60 hane ile her aileye 80 dönüm arazi verildi.

Köy kent projesi çerçevesinde Beritanlılar için yapılan bu konutlarda, aşiretin fertleri umduğunu bulamamıştır. Konutların kendi özgürlüklerini sınırladığını, boğucu ve kasvetli olduğunu, kendi kültürlerine uygun olmadığını ve göçerlikten kurtulma dışında daha öteye gitmediğini belirtmişlerdi.⁴⁴³ Özellikle Mollapolat köyü konutlarının bir kısmının sağlam olmamasından dolayı aşiretin fertleri konutların

⁴³⁹ "Doğa ile savaşanlar.", **Cumhuriyet**, 13.05.1982., s. 12.

⁴⁴⁰ Resul Demirkapu Özel Arşivinde.

⁴⁴¹ Bkz. fotoğraf 15.

⁴⁴² Bkz. fotoğraf 16.

⁴⁴³ Mine Baran, Ayşe Yılmaz, " Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte, Beritan Aşireti Konutlarının da Aidiet Duygusu", **e - journal Of New World Sciences Academy**, Vol.6, Number.4 (2011) s.s. 1652 - 1653.

yıkılma korkusundan dolayı yerleşmemişlerdi.⁴⁴⁴ Beritanlılar için yapılan konutlar için Resul Demirkapu şunları ifade etmektedir:⁴⁴⁵

"Köy kent projesi çerçevesinde yapılan konutlara yerleştirilen aşiretimizin fertleri ilk zamanlarda konutlardan memnun değillerdi. Nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Şehir merkezine yakınlığı
- 2- Tarla alanları içinde olması
- 3-Konutların küçük olması, kalabalık ailelere yetmemesi
- 4- Ahırların konutlara çok yakın olması ve sağlık sorunlarına neden olması
- 5- Altyapı eksikliği gibi.

Konutlar, hem mera arazilerine yakın hem de tarla alanlarına sahip olsaydı fertlerimiz burada da hayvancılık faaliyetlerini çok daha rahat sürdürebilecekti; çünkü göçebelerin yapabileceği en iyi meslek hayvancılıktır. Bundan dolayı aşiretimizin fertleri konutlarda umduğunu bulamamışlardır."

Cihan Haber Ajansının⁴⁴⁶ "Beritan aşireti, yerleşik hayata geçmiştir; ancak sıkıntıları bitmemiştir." haberinde yapılan konutlar için şunlar yazılmaktadır:

"50 bin nüfuslu göçebe olan Beritan aşireti için devlet Diyarbakır ve Elazığ'da köy kent projesi çerçevesinde kalıcı konutlar yaptı. Diyarbakır'ın Bismil ve Çınar ilçeleri ile Elazığ merkezine bağlı yedi köyde toplam bin yüz modern konut yapıldı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan konutlarda insanlar bu defa okul, sağlık ocağı ve su sıkıntısı yaşıyor. Yaşanılan sıkıntılardan dolayı birçok aile yapılan konutlara yerleşemedi. Kadınlar eşeksirtında iki kilometre ötede su taşıırken, çocuklar ise; köy idare binasını okul olarak kullanmaktadır. Konuta yerleşenler, devletten bu sorunları gidermesini istemektedir."

Beritan aşireti fertleri, günümüze doğru hızla yerleşik hayata geçmiş, geçme nedenlerinin başında ise; iktisadi, güvenlik ve rahat bir yaşam sürdürme arzusunun olduklarını dile getirmişlerdir. Devletin yürüttüğü köy kent projesinden faydalanmayı da bu ihtiyaçlarının karşılanması yönünde kullanarak, projeye güçlü bir eğilim göstermişlerdi.

⁴⁴⁴ " Beritanlı yine göçebe", **Milliyet**, 01.04.1991, s.14.

⁴⁴⁵ Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015.

⁴⁴⁶ "Beritan aşireti, yerleşik hayata geçmiştir; ancak sıkıntıları bitmemiştir." <https://www.sondakika.com/haber/haber-beritan-asireti-yerlesik-hayata-gecti-ancak/> Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

2.8. 12 Eylül 1980 - 83 Yılları Arası: Buhranlı Dönem

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren öncülüğünde diğer kuvvet komutanlarının desteğiyle, emir komuta zinciri çerçevesinde gerçekleştirildi. Bu tarihten 1983 yılına kadar ülkeyi 44. hükümet olarak Bülent Ulusu hükümeti yönetti. Bu hükümetin programında aşiretlere yönelik bir düzenleme bulunmuyordu.⁴⁴⁷

12 Eylül müdahalesi ülkedeki siyasi istikrarsızlığın giderilmesi adına yapıldı. Darbecilere göre; darbenin nedeni 1961 Anayasası'nın getirdiği aşırı özgürlüklerdi.⁴⁴⁸ Darbe, halk tarafından beklenen bir hadisedi. Özellikle şehirlerde yaşanan sağ ve sol kesimin çatışmaları ile oluşan anarşi ortamında huzursuzluğun hat safhada yaşanması, MSP'nin Konya'da "Bayrak Hareketi" mitingiyle laiklik karşıtı gösteriler gerçekleştirmesi, ordunun harekete geçmesine neden oldu. Darbeden sonra Milli Güvenlik Konseyi (MGK) kuruldu. Konseyin başında yer alan Kenan Evren devlet başkanlığı sıfatıyla ülke yönetimini ele aldı. Parlamento feshedildi. Siyasi partiler kapatıldı. Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan ve Alpaslan Türkeş gözetim altında tutuldu. MGK denetiminde emekli Oramiral Bülent Ulus, kabineyi kurdu. Devlet Güvenlik Mahkemeleri işler hale getirildi. Demokrasi rafa kaldırıldı. Sayısı belli olmayan insanlar tutuklanarak cezaevlerine konuldu. Önceden dost, aşiret vb. olanların ayrı yerlerde olmaması da ihlal edilmeyen bir durumdu.⁴⁴⁹ Tutuklananların bir kısmı idam cezasına çaptırıldı. İşkenceler yapıldı. Birçok yurttaş can güvenliği olmadığı için yurtdışına kaçmak zorunda kaldı. Yurt dışına kaçan yurttaşların içinde Beritan aşiretine mensup olanlarda da vardı. Aşiretin fertlerinden bazıları ideolojik düşüncelerinden dolayı cezaevine girmemek için ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Bugün Avrupa kentlerinde bu aşiretin fertleri yaşamaktadır. Konu hakkında aşiret üyesi İbrahim Sorgucu şunları ifade etmektedir.⁴⁵⁰

"1980 darbesini tüm çıplaklığıyla gördüm. Darbe de ister yerleşik olsun isterse göçebe olsun herkes maddi ve manevi zarar gördü. Özellikle Beritanlılar açısından şunu söyleyeyim, aşiret fertlerimiz yaylalara giderken ve gelirken yol aramalarında sorunlar yaşadılar. Bunun yanında asker kaçağı olanlarda vardı. Bazı

⁴⁴⁷ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 7(12 Kasım 1979 - 9 Kasım 1989) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 5946- 5965.

⁴⁴⁸ Akşin, **a.g.e.**, s. 276.

⁴⁴⁹ Sırrı Süreyya Önder, " Adıyaman'da Niçin Voleybolcu Çıkmadı, / 12 Eylül Dosyası ", **Mülkiyeler Birliği E Bülten**, Sayı: 1, 2009, s. 12.

⁴⁵⁰ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

fertlerimizde ideolojik düşüncelerinden dolayı yurtdışına kaçtılar. Gidenler ilk zamanlarda sıkıntı yaşamışlarsa da şimdi baktığımızda birçoğu da zenginleştiler. Temennim bir daha darbenin olmamasıdır."

Darbe sonrasında kurucu meclis oluşturularak yeni bir Anayasa hazırlanacağı ilan edildi. Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı başkanlığında hazırlanan anayasa bazı değişiklikler ile 7 Kasım 1982'de halk oylamasına sunuldu. Anayasa'da, Kenan Evren'in Cumhurbaşkanı olmasına yönelik bir düzenlemede yer almaktaydı. Yapılan oylama sonucunda yeni anayasa ve Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığı büyük bir oranda - % 92 - oyla kabul edildi. Kenan Evren, Türkiye Cumhuriyeti'nin Yedinci Cumhurbaşkanı olarak 9 Kasım 1989 yılına kadar görev yaptı. Bu dönem de Milli Güvenlik Konseyi ve Yüksek Seçim Kurulu, göçebelerin de oy kullanmaları gerektiğini aksi taktirde cezai işleme tabii tutulacağı belirtilmişti. Bunun üzerine Beritan Kooperatif Başkanı Ali Yazıcı, aşiretinin fertlerinin ceza almaması için ilgili mercilere dilekçe vererek yaylada bulan fertlerin seçmen kütüğü olarak buldukları yaylalara yazılmasını istemişti.⁴⁵¹

1982 Anayasası sert, ayrıntılı ve merkezîyetçi bir yapıya sahipti. 24 Nisan 1983'de siyasi partilerin faaliyetlerine izin verildi. Eski partilerin yanı sıra yeni partilerde kuruldu. Seçim barajının %10'a çıkarılması ile istikrar sağlanmaya çalışılsa da günümüze kadar bu durum tartışıla gelen bir konu oldu. Partilerin faaliyetlerine izin verilmesi tekrardan demokrasiye geçileceğinin bir kanıtıydı. 6 Kasım 1983'de yapılan genel seçimler ile ordu iktidarı yeniden sivillere bıraktı. Darbe dönemi, 12 Eylül 1980'de başlayıp 7 Aralık 1983'te TBMM'nin açılmasıyla birlikte resmen sona erdi.

2.9. 1983 - 93 Yılları Arası: Turgut Özal Dönemi

12 Eylül darbesinden sonra demokrasi 1983 yılına kadar rafa kaldırıldı ve komutanlar ülkeyi yönetti. Bu dönem 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan milletvekili seçimiyle sona erdi. Yapılan seçime üç parti katılabildi. Anavatan Partisi (ANAP) % 45.15 oy oranı ile 211 vekil, Halkçı Parti % 30.46 ile 117 vekil, Milliyetçi Demokrasi Partisi % 23.27 ile 71 vekil, Bağımsız Adaylar ise % 1.12 oranında oy aldı.⁴⁵² Beritan aşireti, yapılan seçimde Anavatan Partisi ile Halkçı Parti'yi destekledi.

⁴⁵¹ " 50 bin göçer ailesinin seçmen kütüklerine yazımı sorun oldu", **Milliyet**, 01.08.1982, s.6.

⁴⁵² Karpat, **a.g.e.**, s. 216.

Anavatan Partisi'nin lideri Turgut Özal, aldığı oyla tek başına hükümeti kurma fırsatını buldu. Askeri idare tarafından desteklenen Bülent Ulusu, Başbakanlıktan istifa ederek iktidarı sivil iktidara bırakmış, demokrasiye şeklen geçmeye başlanmıştı. ANAP farklı siyasi ideolojiye sahip insanlardan oluşmaktaydı. Bünyesinde liberaller, sosyal demokratlar, muhafazakârlar ve milliyetçiler vardı.⁴⁵³ Turgut Özal, askerlerle polemige girmeden ülkeyi tek başına 29 Kasım 1987 tarihinde yapılan genel seçimlere kadar yönetti. Özal, bürokrat kişiliğiyle devleti önceki iktidarlardan farklı liberal bir şekilde yönetmeye çalıştı. Ülkeyi hem iç hem dış siyasette kapsamlı bir dönüşüme soktu. Özal Dönemi, "Büyük Transformasyon" Dönemi olarak nitelendiriliyordu.⁴⁵⁴ Özal, Kenan Evren ile çatışmamaya dikkat etti. İktisadi alanda birçok yenilik yaptı. Yabancı sermaye, ihracatta özelleştirme gibi konulara önem verdi. İhracata önem vermesi Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kaybetmesine, enflasyonun da yükselmesine sebep oldu. GAP projesi ile diğer baraj yatırımları hız kazandı. Bu hamleler ekonominin gelişmesini sağladı. GAP'la birlikte kırsal kesimde ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı kesimin refah seviyesi de yükseldi. GAP projesi için İbrahim Sorgucu şunları ifade etmektedir.⁴⁵⁵

"GAP Beritan aşiretini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediğini düşünmüyorum. Çünkü proje ağırlıklı olarak tarımı desteklediği içindir. Beritanlıların da genelinde yerleşik yaşama geç geçtikleri için GAP dahilinde toprakları yoktur. Bireysel olarak varsa da onu bilmiyorum."

Turgut Özal ile birlikte dünyaya açılan Türkiye, kapalı ekonomi olmaktan çıkıyordu. Özal'ın Ekonomi alanındaki liberal duruşu siyaset arenasında da kendini gösteriyordu. Kanunla yasaklanan birçok şeyi de kaldırdı. Demokrasi, toplumda tekrardan hissedildi.6 Eylül 1987'de yapılan halk oylaması ile Anayasanın birçok maddesi değiştirildi ve bazı cezalar kaldırıldı. Turgut Özal, 28 Eylül 1986'da yapılan yerel seçimlerde partisinin oy kaybetmesi, muhalefetin oylarını yükseltmesi ve siyasi gelişmelerin etkisiyle meclisteki çoğunluğu kullanarak erken seçim kararı aldı. Erken seçim kararı üzerine 29 Kasım 1987'de genel seçimler yapıldı. Seçime yedi parti katıldı. %10 barajından dolayı meclise sadece üç parti girebildi. ANAP % 36.31 oy oranıyla 292 vekil, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) %24.27 ile 99 vekil, Doğru

⁴⁵³ Bilgiç, Cihat Göktepe, **a.g.e.**, s. 260.

⁴⁵⁴ Arı, **a.g.e.**,s. 404.

⁴⁵⁵ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

Yol Partisi (DYP) % 19.14 ile 59 milletvekili çıkardı.⁴⁵⁶ Siyasi partiler aşiretin oylarını almak için Doğu illerinde ağırlıklı olarak aşiret reislerini aday gösterdiler. Seçim sonucunda parlamentoda aşiret reislerinin sayısı fazlaydı. Beritanlılar bu seçimde de ANAP ve SHP'yi destekledi. Beritanlıların ANAP'ı desteklemesinde Özal'ın ılımlı politikalarının etkisi vardır. Seçim sonucunda oy kaybına uğrayan Özal, ANAP'ın birtakım yolsuzluklarını ve siyasi hoşnutsuzluklarını avantaja dönüştürerek bu durumu aleyhine çevirdi. Oluşan olumsuz atmosfer 1989'da yapılan yerel seçimler Özal'ın daha çok oy kaybetmesine neden oldu.

Kenan Evren'in yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı süresinin dolması üzerine Turgut Özal, 1 Kasım 1989'da meclis tarafından dokuzuncu Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Siyasi rakibi olan Süleyman Demirel, uzun süre Özal'ın Cumhurbaşkanlığını kabul etmeyip ona " ... 864 rakımlı tepenin sakini" diyordu.⁴⁵⁷ Özal, ABD 'ye yakın bir politika takip etti. Sosyal ve iktisadi alanlarda önemli hamleler gerçekleştirdi. Ordunun muhalefetine rağmen halkın desteğini almayı başardı. Özal'ın Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine Başbakan Yıldırım Akbulut oldu. 15 Haziran 1990'da parti başkanlığına Mesut Yılmaz seçildi. Meclisteki muhalefet partilerin isteği üzerine erken seçim kararı alındı.

20 Ekim 1991'de yapılan erken seçimde, DYP % 27.03 ile 178 milletvekili, ANAP % 24.01 ile 115 vekil, SHP % 20.27 ile 88 vekil, Refah Partisi % 16.88 oy oranı ile 62 vekil, Demokratik Sol Partisi ise % 10.8 ile 7 vekil aldı.⁴⁵⁸ Seçim sonucunda hükümeti kuracak kadar oy alan parti olmadığı için tekrardan koalisyon hükümetleri dönemi başladı. Hükümeti DYP ile SHP kurdu. Süleyman Demirel Başbakan, Erdal İnönü Başbakan yardımcısı olarak görev aldı. Demirel ve Özal'ın çekişmeleri siyasette önemli bir sorundu. Hükümetin başarılı politikalar izleyememesi Refah Partisi'nin güç kazanmasına neden oldu. 17 Nisan 1993'de Özal'ın vefatı ile Cumhurbaşkanlığına 244 oyla Süleyman Demirel seçildi. Demirel Başbakanlık koltuğunu Tansu Çiller'e bıraktı. Çiller, Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı oldu.

1983-89 yılları arasında görev alan I ve II Özal Hükümetlerinin programları incelendiğinde, bu hükümetlerin programlarında aşiretlere ve göçerlere yönelik bir

⁴⁵⁶ Karpat, **a.g.e.**, s. 223.

⁴⁵⁷ Seyfi Öngider, **Çankaya'nın Bütün Adamları**, Aykırı Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2006, s. 135.

⁴⁵⁸ Karpat, **a.g.e.**, s. 224.

politikanın izine rastlamıyoruz.⁴⁵⁹ Aynı şekilde Özal sonrası kurulan hükümet programlarında da aşiretleri ilgilendirecek uygulamalar yoktur.⁴⁶⁰ Fakat Özal'ın Başbakanlığı ile birlikte Arap ülkelerine ülkemizden saman ihraç edilmesi hayvancılıkla uğraşan göçerleri zor durumda bırakmıştır. Diyarbakır'da Köy-Kop Birliği duruma tepki göstererek; saman ihracının özellikle hayvancılıkla uğraşan Beritan aşiretini çok zor durumda bıraktığı ifade edilerek bu durumun düzeltilmesi istenmişti.⁴⁶¹ II. Özal Hükümeti programında bazı aşiretlerin köy koruculuğu sıfatıyla devlet gücünü arkasına alarak karşı taraftaki aşiretleri alt etme yolları aradıkları da belirtilmektedir.⁴⁶²

1985 yılında PKK eylemlerinin tırmanışı sebebiyle terörle mücadele kapsamı içinde 22 ile '*Geçici Köy Koruculuğu*' sistemi getirildi. Sistem, aşiretlere dayanıyordu. Sabıkalı, kan davalı, eşkıyalık gibi sıkıntılar barındıran aşiret liderleri ile görüşülmüş ve görüşme neticesinde bu liderlerin mahkemelerde süren davaları düşürülmüş ve bazı aşiret liderleri de affedilmişti. Koruyuculuk sistemi de bu şekilde başlatılmıştı.⁴⁶³ PKK, ilk eylemlerinden birini, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde yerleşik konumda olan Bucak Aşireti'ne yönelik yapmıştı.⁴⁶⁴ Koruculuk sistemi için İbrahim Sorgucu şunları söylemektedir.⁴⁶⁵

"Geçici Köy Koruculuğu sisteminde Beritan aşiretinin yer aldığını duymadım. Fakat aşiret büyük ve dağınık olduğu için belki de bireysel olarak katılım olabilir. Koruyuculuk sistemi her ne kadar güvenlik amaçlı olsa da bazı aşiretler ya da köyler rakiplerine üstünlük sağlamak için de kullanmışlardır."

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki aşiretler 1983-1993 yılları arasında yapılan seçimlerde parti liderlerinin politikalarına göre tek parti üzerinde birleşmeyerek farklı partilere oy verdiler. Aşiretler oylarını kısmen devletin iktisadi alandaki ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kullanmış, kısmen de dini duygularına

⁴⁵⁹ Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.**, s.s. 5971 -6143.

⁴⁶⁰ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 8 (9 Kasım 1989- 30 Ekim 1995) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s.6291 -6604.

⁴⁶¹ " Beritanlılar saman dışsatımına son verilmesini istedi.", **Cumhuriyet**, 11.08.1983., s. ?

⁴⁶² Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.** s.6191.

⁴⁶³ Safiye Ateş Durç, **Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 42.

⁴⁶⁴ TBMM, **Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları İle Araştırarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu**, Cilt: 2, Kasım 2012, s. 764.

⁴⁶⁵ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

göre hareket etmiştir. Beritan aşireti de bu dönemde oylarını tek parti üzerinde birleştirmemiş, ANAP, Halkçı Parti ve Refah Partisi'nden yana kullanmıştır. Refah Partisi'ne oy verenlerin temel gerekçesi dini duyguların ağır basmasındandır. Beritanlılar bu dönemde yoğun bir şekilde yerleşik hayata geçtiği için oy potansiyeli açısından siyasi partilerin ilgi odağı haline gelmişti. Aşiret giderek artan oranda yerleşik hayata geçiyordu. bu dönemde, Beritan aşireti devlet tarafından Elazığ'ın Bahçelievler mahallesine yapılan yüz dokuz konuta yerleştirildi.⁴⁶⁶ Elazığ'daki konutlara yerleşen aşiretler Kosan Kabilesi'ndendi. Aşiretin içinde yerleşik hayata geçen ilk kabile Kosan Kabilesi'dir. Kosanlar, bu dönemde Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde yoğun olarak yerleşik hayata geçmişti. Günümüzde Kovancılar ilçesinde halk arasında Beritan konutları olarak tabir edilen mahallesi vardır. Aşiretin ferdi olan Rahmi Çakıcı bu dönemde yapılan yerel seçimlerde Kovancılar Belediye Başkanlığını kazandı. Beritanlılar yerleşik hayata her geçen gün katılan aileler vasıtasıyla sonraki zamanlarda da milletvekili adayı çıkarmıştı. İbrahim Sorgucu konu hakkında şunları ifade etmektedir.⁴⁶⁷

"Kabilemizde olan Rahmi Çakıcı'nın Belediye başkanlığını kazanması bizim için son derece önemli bir durumdur. Böylelikle Beritanlılar siyasi bir güç olarak siyasi partiler tarafında ilgi odağı haline gelmesine neden olmuştur. Bu durum da bizi fazlasıyla mutlu ediyordu."

Tansu Çiller,1995 yılına kadar Başbakanlık yaptı. Çiller, öncelikli olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde tırmanışa geçen terör olaylarından dolayı güvenlik politikalarına birinci sırada yer verdi. Terörle mücadele kapsamında bölgedeki bazı köyler de boşaltıldı. Metropollere göç eden insanlar, birtakım siyasi, sosyal ve iktisadi sorunlarla karşı karşıya kaldı. İktisadi hayatını küçükbaş hayvancılık üzerine temellendiren birçok aşiret, uygulanan güvenlik politikalarından rahatsızlık duyarak yaylalarını terk etmek zorunda kaldı. Yaşanılan sıkıntılar aşiretleri yerleşik hayata sürükledi. Bu aşiretlerden birisi de Beritan aşiretidir. Beritan aşiretinin yerleşik hayata geçişindeki nedenlerin en başında yayla yasağı, terör olayları ve iklim koşulları gelmektedir.⁴⁶⁸Yayla yasağında dolayı yaylalarına çıkamayan Beritan fertleri ciddi iktisadi sıkıntılar içine düşmüşlerdi. Bu duruma aşiretin reisi Ali Yazıcı, " Bizi resmen açlığa mahkum ediyorlar." diyerek tepkisini

⁴⁶⁶ Taşdelen, a.g.e.,s.s. 68 - 70.

⁴⁶⁷ İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15. 02. 2018.

⁴⁶⁸Yılmaz, a.g.m., s. 1651.

göstermişti.⁴⁶⁹ Yayla yasağının uygulanması konusunda da Ali Yazıcı, devletin kendilerine hiçbir konu da destek vermediğini ifade etmişti.⁴⁷⁰ Beritan aşireti bu dönemde Elazığ, Diyarbakır, Bingöl gibi illere yoğun bir şekilde yerleşmiş, göçebe yaşamı da hızla terk etmeye başlamıştır. Bu değişim sadece Beritan aşiretine mahsus olmayıp diğer birçok aşirette de görülmektedir. Bunlardan biri de Beritanlılar aynı yaylaları paylaşan Şavak aşiretidir.

1993-1995 yılları arasında görev alan Çiller Hükümeti'nin programında aşiretleri doğrudan hedef alan bir uygulama bulunmuyordu.⁴⁷¹ Fakat hükümet programlarının görüşmeleri sırasında olağanüstü hal bölgesinde aşiretlere aldıkları maaşın üzerinden para ve silah verildiğini, insan hakları sonuçları bakımından tartışma konusu olmuştu.⁴⁷²

24 Aralık 1995'de yapılan genel seçimlerde Refah Partisi % 21.4, ANAP % 20, DYP % 19, DSP % 14.6, CHP % 10.7 oranında oy aldı.⁴⁷³ Yapılan genel seçimde Beritan aşireti ilk kez bir milletvekili çıkardı. Refah Partisi'nden, Gaziantep adayı olan Nurettin Aktaş, TBMM'ye 20.dönem Gaziantep milletvekili olarak girdi. Nurettin Aktaş, aşiretin Kosan Kabilesi'nden olup Elazığ'ın Palu kütüğüne kayıtlıdır. Aşiretin ilk kez vekil çıkarması, yerleşik hayata geçen aşiretin, oy potansiyeli açısından yeterli güce kavuştuğuna; siyasi iktidarlar tarafından daha çok dikkate alınacak olmasına da bir kanıttı. Fakat 1995-2002 yılları arasında kurulan hükümetlerin programlarını incelediğimizde, aşiretlere ve aşiretlerin iskanına yönelik herhangi bir planlama görülmüyordu.⁴⁷⁴ Fakat Üçüncü Çiller Hükümet programının görüşülmesi sırasında seçim kanunu üzerine çıkan tartışmada "*Yeni seçim kanunu, iki aşiretin, kendi aşiretlerini koruyan bir dayatması mıdır?*" yönündeki benzetme üzerinden partiler birbirlerini eleştirmişti.⁴⁷⁵

18 Nisan 1999'da yapılan genel seçimlerde DSP % 22, DYP % 12, ANAP % 13.2, Fazilet Partisi % 15.4 oy aldı.⁴⁷⁶ CHP ise; % 8.7oy oranı ile meclise giremedi. DSP, Doğu illerinde aşiret reislerini aday listesine almadığı için bölgeden sadece iki

⁴⁶⁹ " Beritan aşiretine açıklık cezası.", **Cumhuriyet**, 23.06.1992, s. 4.

⁴⁷⁰ " Güneydoğuda 50 bin Saklı nüfus", **Cumhuriyet**, 01.09.1993, s. 4.

⁴⁷¹ Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.**, s.s. 6717 - 6944.

⁴⁷² Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.** s. 6385.

⁴⁷³ Karpat, **a.g.e.**, s. 236.

⁴⁷⁴ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 9 (30 Ekim 1995 - 11 Ocak 1999) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s.7063 -7747.

⁴⁷⁵ Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.** s. 7131.

⁴⁷⁶ Karpat, **a.g.e.**, s. 239.

vekil çıkarabildi. ANAP ve DYP, listelerinde aşiret reislerine de yer verdi. DYP Bucak aşiretinden aday gösterdi. MHP'de Şanlıurfa'dan Hacı Musa Aşireti'nin liderini aday göstererek bir milletvekili çıkarmayı başardı. Beritan aşiretinde ise; Nurettin Aktaş, TBMM'ye yirmi birinci dönem Gaziantep milletvekili olarak ikinci kez seçildi⁴⁷⁷. Bu durum da gösteriyor ki, Doğu ve Güneydoğu'da aşiretlerin desteğini almayan partilerin bölgedeki siyasi etkinlikleri azalüyordu.

Beritan aşireti, 1990'lı yıllarda yapılan seçimlerde Refah Partisi'ni, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden bağımsız olarak giren adayları destekledi. Aynı durum genel itibariyle bölgedeki diğer aşiretler içinde söz konusudur. Özellikle yayla yasağı ve köy boşaltma politikalarından ötürü birçok aşiret ve köy zarar görmüştü. Yayla yasağı özellikle illegal örgütlerin çökertilmesi için gerekli görülüyordu. Bu yasakta göçebe aşiretleri maddi ve manevi olarak etkilemiş ve bu durum göçebelerin yerleşik hayata geçmelerinde önemli bir etken olmuştur. Bu aşiretlerden biri de kuşkusuz Beritan aşiretidir. Bu dönem de Beritan aşiretinin reisi Fazıl Yazıcı, yayla yasaklarının hayvancılığın bitme noktasına getirdiğini, modern hayvancılık yapma konusunda devletten yardım beklediklerini belirtmişti.⁴⁷⁸ Çiller, zarar gören halkın zararını telafi etmek için konuyu, III. Hükümet programına almıştı:⁴⁷⁹

“Hükümetimiz, doğu ve güneydoğuda terör ve şiddette zarar gören, yaşam koşulları bozulan, köy ye mezralarını terk etmek zorunda kalan, ekonomik hayattan kopan yurttaşlarımızı kucaklamayı, onların yaralarını sarmayı en öncelikli görevleri arasında görmektedir. Bu çerçevede, geçen Hükümet döneminde programlanan Güneydoğu Onarım Projesinin uygulaması kararlılıkla yeniden ele alınarak, hükümetimizin kısa görev süresince önemli atılımlar yapılması, hedefimiz olacaktır. Güneydoğuda boşaltılmış olan köylerden güvenlik yönünden uygun olanlarına, yurttaşlarımızın geri dönüşleri ve köylerinde yeniden yaşamlarını sürdürebilmeleri

⁴⁷⁷ 1999 seçimlerine gidilen süreçte basında seçimler ve aşiretler üzerine yapılan bir haber şöyledir: “Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki aşiretler adaylarını belirledi. 18 Nisan seçimlerinde bölgede DYP'den 13, ANAP'tan 13 aşiret liderine listelerde yer verilirken; FP 11, CHP 3, DSP 3 ve MHP'de 2 aşiret liderini milletvekili adayı olarak gösterdi. İzol Aşireti'nden Ahmet Yavuzaslan, “Örgütsüz ve güçsüz aşiretler, diğer aşiretler tarafından ezilir. Bu nedenle aramızda güçbirliği yapıyoruz” dedi. CHP'yi destekleyen Kalender Aşireti'nden İrfan Tüysüz de aşiretlerin özellikle kırsal alanda seçim üzerinde etkili olabileceğini belirtti. ANAP'ın Siverek Belediye Başkan adayı olan Bab Aşireti Lideri Sedat Sağır, yüzde 50 aşiret ağırlığı olduğunu söyledi. Tırkan Aşireti Lideri Derviş Erik, Güneydoğu'da aşiretlerin yarıştığını ve bunların destekleyeceği partilerin kazanma şansının daha yüksek olduğunu dile getirdi. Hakkâri'deki Pinyaniş Aşireti 5 adayla aşiretler arasında en fazla adayı çıkarırken, adaylardan 2'si DYP, diğerleri CHP, FP ve ANAP'tan milletvekili adayı gösterildi. Şeyh kökenlilerin çoğunluğu ise FP'ye tercih etti”. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/secimde-asiret-yarisi-39065821> (Güncelleme: 09.01.2019).

⁴⁷⁸ “Bu Ağa'ya Dikkat”, **Milliyet**, 08.06.1999, s.3.

⁴⁷⁹ “III. Çiller Hükümeti”, Neziroğlu, Yılmaz, **a.g.e.**, C 9, s. 7074.

için gerekli destek sağlanacaktır.

2.10. 2002 - 2015 Yılları Arası: Adalet ve Kalkınma Partisi Yılları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 14 Ağustos 2001'de Recep Tayyip Erdoğan'ın genel başkanlığında kuruldu. Parti, Fazilet Partisi'nde ayrılan "*Yenilikçiler*" grubu tarafından kuruldu. Yenilikçiler grubu içerisinde Beritan aşiretinden milletvekili Nurettin Aktaş'ta vardı. 16 Ağustos 2001'de mecliste 51 milletvekili ile Adalet ve Kalkınma Partisi grubu kuruldu. Türk siyasi hayatına yeni bir parti daha katılmış oldu.

AKP, kuruluşundan günümüze kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki aşiretlerin oyunu alabilmek için genel ve yerel seçimlerde genellikle aşiret reislerini aday olarak göstermişti. Bunlardan bazıları şunlardır:⁴⁸⁰

- 1-) Dengir Mir Mehmet Fırat:Rişvan aşireti, Adıyaman
- 2-) Rüstem Zeydan: Pinyaniş aşireti, Hakkari
- 3-) Kutbettin Arzu: Dumili aşireti Diyarbakır
- 4-) Zülfikar İzol: İzol aşireti, Şanlıurfa
- 5-) Garip Ensarioğlu: Ensarioğulları aşireti, Diyarbakır

Öte yandan, 2002 - 2013 yılları arasında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin hükümet programlarını incelediğimizde hükümetin aşiretleri doğrudan ilgilendiren bir politikasının olmadığını görüyoruz.⁴⁸¹

Beritan aşireti bu dönemde örgütlü yapılanma yönünü güçlendirmek için Fazıl Yazıcı başkanlığında, "*Tarımsal İskanı Gerçekleştirme ve Devam Ettirme Derneği*"ni Diyarbakır'da 2003 yılında açtı. Böylelikle aşireti temsilen iki dernek hayata geçti:

- 1-Beritanlılar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
- 2-Tarımsal İskanı Gerçekleştirme ve Devam Ettirme Derneği

Tarımsal İskanı Gerçekleştirme ve Devam Ettirme Derneği, kısa bir süre sonra kendini feshederek kapandı. Öte yandan Beritanlılar Tarımsal Kalkınma

⁴⁸⁰ "Doğu da aşiretlerin referandum tercihleri", <http://www.memleket.com.tr/doguda-asiretlerin-referandum-tercihi-78143h.htm> (Güncelleme: 10.11.2018).; Seçimin en ilginç rekabeti Diyarbakır'da: Bir aile üç rakip", <http://www.radikal.com.tr/politika/secimin-en-ilginç-rekabeti-diyarbakırda-bir-aile-uc-rakip-1312363/>(Güncelleme: 10.11.2018)

⁴⁸¹ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 10 (11 Ocak 1999 - ...) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013, s.s. 7993 - 8424.

Kooperatifi halen günümüzde faaliyetlerini aktif bir şekilde sürdürmektedir. Başkanlığını ise Musa Yeşiltaş yapmaktadır.

22 Temmuz 2007 de yapılan genel seçimlerinde AKP % 46.58 oranıyla 341 milletvekili, CHP % 20.88 ile 112 vekil, MHP % 14.72 ile 70 milletvekili, Demokratik Toplum Partisi (DTP) ilk kez bağımsız adaylarla 26 vekil çıkardı.⁴⁸² DTP, Kürtçülük siyasetiyle bilindiği için doğu illerinde güçlü bir tabana sahipti. Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde aşiretlerin bir kısmı oylarını bağımsızlarda yana kullandılar. Beritan aşiretinin de büyük bir çoğunluğu oylarını bağımsız adaylardan yana kullandı. Beritan aşiretinin DTP de yana oy kullanmasının bir nedeni de bu partinin Beritanların sorunları ile yakında ilgilenmesidir. DTP Diyarbakır milletvekili olan Akın Birdal Beritanlıların sorunlarını meclise taşımıştır. AKP'de 2002 yılında Gaziantep de milletvekili seçilen Nurettin Aktaş bu seçimde AKP tarafında aday gösterilmedi. Beritan Kooperatifi göçebe olan fertlerini iskan ettirmek için çalışmalarını sürdürdü. Yapılan çalışmalar sonucunda Diyarbakır da aşiretin Karakulak Kabilesinin iskanına yönelik resmi kurumlar tarafında yazışmalar netice verip, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü tarafından iskana açılan yerler için aşiretin fertlerinden dilekçe ile başvuru yapılması istendi.⁴⁸³ Kooperatifin çalışmaları neticesinde günümüzde Bertanlıların çoğu yerleşik durumdadır. Çok azı göçebe durumundadır.

12 Haziran 2011'de yapılan genel seçimde, AKP % 49.9 ile 327 milletvekili, CHP % 25.9 ile 135 vekil, MHP % 13 ile 53 milletvekili, genel olarak Doğu ve Güneydoğu - birkaçı da batı illerinde- Anadolu Bölgesinde % 6.58 oy oranı ile 35 bağımsız milletvekili meclise girdi.⁴⁸⁴ Halkların Demokratik Partisi (HDP) yüzde onluk barajdan dolayı parti olarak değil de bağımsız adayları destekleyerek seçimlerde yer aldı. HDP, bağımsız vekiller olarak bir önceki seçime oranla dokuz vekil daha çıkardı. Bu durum Kürtçülük siyasetinden ziyade HDP'nin Türkiye Partisi olma yönündeki siyasetinde güç kazanmasına, AKP'nin de bölgede güç kaybetmesine sebep oldu. Beritan aşireti de bir önceki seçimde olduğu gibi oyunu bağımsızlardan yana kullandı. Doğu illerinden bağımsız olarak meclise giren adaylar bölgedeki aşiretlerden daha fazla oy almayı başardı.

⁴⁸² Karpat, **a.g.e.**, s. 256.

⁴⁸³ T.C. Diyarbakır Valiliği Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Sayı: B.09.4. İLM.4.21.00.10 151-3218, 03.04.2009.

⁴⁸⁴ Karpat, **a.g.e.**, s.s. 267 - 268.

Aşiretlerin bölgedeki etkinliğinin farkında olan CHP yönetimi, genel başkan yardımcısı olan Adnan Keskin ve Ardahan milletvekili olan Ensar Öğüt ile Beritan yaylarına giderek aşiretin fertleri ile görüşmüşlerdi.⁴⁸⁵ CHP yönetimi 2014 yerel seçimlerinde de Elazığ da Belediye başkanı olarak Beritan aşireti ferdi olan Hamza Sorgucu' yu aday gösterdi.⁴⁸⁶ Fakat CHP beklediği başarıyı gösteremedi, seçimi Adalet ve Kalkınma Partisi adayını kazandı.

2014 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün görev süresinin dolması üzerine Cumhurbaşkanlığı seçimine gidildi. Türkiye tarihinde ilk kez Cumhurbaşkanı halkın kendisi doğrudan seçiyordu. 10 Ağustos 2014'te yapılan seçimde AKP adayını Recep Tayyip Erdoğan ilk turda %51.79 oy oranını ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 12. Cumhurbaşkanı seçildi. CHP ve MHP seçime ortak aday olarak Ekmeleddin İhsanoğlu'nu aday olarak gösterdi. HDP ise; Selahattin Demirtaş'tan yana bir tutum sergiledi. Demirtaş'ın Cumhurbaşkanlığı seçiminde aldığı % 9.76 oy oranını ile elde ettiği başarı, HDP'nin 7 Haziran 2015 genel seçimlerine parti olarak girmesinde önemli bir yere sahiptir. Beritan aşireti, yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Selahattin Demirtaş'ı destekledi.

İktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan siyasi sorunları çözüme kavuşturmak için bir takım siyasi politikalar izlemiştir. Bu politikalarından biri de "Çözüm Süreci". Bu politika ile bölge siyasi sosyal ve ekonomi alanında istikrara kavuşturulmak istendi. Özellikle göçebe olan aşiretler için önemli sonuçları olmuştur. Bu konuda 2015 yılında, Beritan aşireti ferdi olan Sait Özdemir şunları ifade etmektedir.⁴⁸⁷

"Bu çözüm süreci bizi çok rahatlattı. Mesela eskiden ormanlara giremiyorduk, hayvanlarımızı ormanlara götürüp otlatamıyorduk, ama şimdi öyle bir sorun yok. Süreçten önce her yerde barınamıyorduk, rahat değildik. Eskiden evimize rahatlıkla yiyecek bile getiremiyorduk. Örneğin süreçten önce evlerimize un, şeker, yağ gibi gıdaları satın alıp yaylaya getirdiğimizde sorun yaşıyorduk. Mesela benim on nüfusum varsa, on nüfusa göre yiyecek getirmeme izin veriliyordu, fazlasına müsaade edilmiyordu. Bunu da fişlerle düzenliyordu. Fişlere miktarı yazılan yiyeceklerin alınmasına izin veriyorlardı. Fazlasını örgüte getireceğimiz şüphesi var

⁴⁸⁵ "Keskin ve Öğüt Yaylada Aşiretle Buluştu.", <https://www.sondakika.com/haber/haber-keskin-ve-ogut-yaylada-asiretle-bulustu-5225784/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

⁴⁸⁶ "CHP, Beritan Aşireti Üyesini Başkan Adayı Olarak Gösterdi.", <https://m.haberler.com/chp-elaziga-a-beritan-asireti-uyesini-baskan-adayi-5508821-haberi/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

⁴⁸⁷ "Çözüm Süreci Dağlara Huzur Getirdi", <http://www.milliyet.com.tr/cozum-sureci-daglara-huzur-getirdi-bingol-yerelhaber-776636/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

olduğundan her istediğimiz gıdayı istediğimiz miktarda alamıyorduk. Bizler dağlardaydık her istediğimizde şehir merkezlerine gelemiyorduk, bazen barındığımız birçok yaylaya araç gelemiyordu, çoğu yolu at ve eşeksırtlarından geliyorduk. O yüzden gıdaları fazla alıp çadırlarımızda stok etmek istiyorduk, ama buna izin verilmeyince aldığımız yetersiz yiyecekler hemen bitiyor ve bundan dolayı sık sık şehir merkezlerine gelip tekrar yiyecek alıyorduk. Ama şimdi artık rahatız istediğimiz yiyecekleri, istediğimiz kadar alabiliyoruz. Çözüm sürecinden önce birçok zaman çatışmaların ortasında kaldığımız oluyordu, çocuklarımız tehlikeler geçiriyordu ama şimdi Allah'a şükür hiçbir şey yok, hepimiz çok rahatız. İnşallah bu süreç barışla sonuçlanır hepimiz rahat ederiz”

SONUÇ

Aşiretler yaşadığımız Anadolu coğrafyasının siyasi, sosyal ve iktisadi yaşamında önem arz eden toplumsal yapılardır. Aşiretler Anadolu'nun ücra köşelerinde gerek gaza ve cihat anlayışıyla gerekse iktisadi faaliyetleri ile devletlerin kuruluşunda ve gelişiminde büyük roller ve görevler üstlenmişlerdi. Bu duruma Osmanlı devletinin kuruluş dönemini örnek olarak verebiliriz. Kendi içlerinde sosyal bir ağ şeklinde teşkilatlanan aşiretler, örf ve adetleri ile de kendi içlerinden seçtikleri bir reisle yüzyıllar boyunca yaşamsal faaliyetlerini devam etmiş olup, günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Beritan aşireti de varlığını günümüze kadar idame ettirmiş aşiretlere aittir.

Aşiretler genel olarak ataerkil ve endogamik bir yapıya sahiptir. Göçebe hayat sürdüren aşiretlerde sosyal bağlar güçlü iken; yerleşik olanlarda ise bu bağlarda zamanla kopukluklar meydana gelmiştir. Göçebe aşiretlerin karakteristik yapısını incelediğimizde fertlerinde, ben duygusu yerine, biz duygusu hakim olmuştur. Yerleşik aşiretlerin fertlerinde ise durum tam tersi bir hale dönüşmektedir. Aşiretlerde geniş aile tipi görülürken; bu durum yerleşik hayata geçişle birlikte yerini çekirdek aile tipine bırakmıştır. Aynı zamanda yerleşik olan aşiretlerde aşiret bağından ziyade akraba bağları daha güçlüdür. Bu durum Beritan aşireti içinde geçerlidir.

Beritan aşireti, Karakulak, Kosan ve Molla Ömeran Kabileleri'nden oluşan, elli bin civarında bir nüfusa sahip olan bir aşirettir. Aşiretin en kalabalık kabilesi Karakulaklardır. Karakulaklar genellikle Diyarbakır ve kısmen Elazığ da; Kosanlar ise Elazığ ve çevresinde; Molla Ömeran kabilesi ise Elazığ, Bingöl ve kısmen Diyarbakır'da yerleşmişlerdir. Beritan aşireti, Sünni mezhebinin Şafii inancındandır. Az bir kısmı da Hanefi inancına sahiptir. Kürtçenin Kurmancı lehçesini konuşmaktadır. Dini açıdan aşırı muhafazakâr bir yapıya sahip değillerdir. Göçer olmaları, aşiretin seküler yapısını güçlendirmiştir. Bu durum da yaşadıkları bölgenin kültürel yapısı içinde nadiren görülen bir durumdur.

Beritan aşireti içinde genellikle endogamik evlilikler görülür. Özellikle göçebe oldukları dönemlerde dışarı kız alıp ve vermelere hoş bakılmaz, ayıplanırdı. Aşiretin içindeki dayanışmanın halen devamı belki de endogamik yapısından kaynaklanıyor olabilir. Aşiret fertlerinin kendi kadınlarına değer vermesi yörenin kültürüne kıyasla dikkat çekici bir durumdur. Aşiret fertleri yaşadığı coğrafyanın

feodal yapısına rağmen diğer aşiretlere nazaran, kültürel gelişimlere daha açık bir yapı arz eder. Özellikle yerleşik yaşama geçişle birlikte çocuklarının eğitimine büyük bir önem vermiştir. Ayrıca hızlı bir şekilde iktisadi hayata uyum sağlayan aşiret, günümüzde iş sahasının her dalında faaliyet göstermektedir.

Yerleşik hayata geçişin Beritan aşireti üzerinden olumsuz etkileri de olmuştur. Örneğin, aşiret bağlarında zayıflamalar yaşanmıştı. Bu durumu tetikleyen elbette birçok nedeni vardır. Aşiret ferdi olan Mehmet Demirkapu bu duruma, *“Eğitim seviyesinin yükselmesiyle aşiret içinde sevgi ve saygı azaldı”* ifadeleriyle açıklama getirmeye çalışır.

Cumhuriyet tarihimizden itibaren aşiret fertleri bireysel olarak yerleşik hayata geçmeye başlamış ve 1980'lerden itibaren köy kent projesi dahilinde öncelikli aşiret olarak sistemli bir şekilde yerleşik hayata geçerek günümüze kadar iskan sürecini devam ettiren aşiretler arasındadır. Aşiretin yerleşik hayata geçmesinde, 1980'li yıllardan itibaren bölgede başlayan terör faaliyetleri sonrası, aşiretin eskisi gibi rahat hareket edemeyişidir. Halen günümüzde de devlet desteğiyle yerleşmeye devam etmektedir. Devletin özellikle Köy-Kent Projesi çerçevesinde Beritanlılar için yaptığı konutlar aşiretin maddi ve manevi kültürel özelliklerine hitap etmediği için aşiret fertleri yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Maddi durumu yerinde olan fertler kendi imkanları doğrultusunda evler ve hayvanları için de ahırlar inşa ettiler. Yerleşik hayata geçen fertlere, *“Neden halen hayvancılıkla uğraşıyorsunuz?”* şeklinde sorular yöneltildiğinde, bu soruya *“Hayvancılık baba ve atalarımızın mesleğidir. Bu bizim kültürümüzdür. Başka ne iş yapabiliriz ki?”* şeklinde cevap vermektedirler. Fakat günümüz Türkiye'sinin en önemli sorunları arasında yer alan ülke ekonomisini besleyecek yeterli hayvansal ürün üretilmemesi gerçeğinin arkasında, Beritan aşireti gibi geçmişte yüz binlerce hayvan besleyen göçer aşiretlerin, çeşitli nedenlerle, zaman içinde yerleşik hayata geçmesi ve hayvancılığı bırakması önemli bir etken olmuştur. Devletin bu gerçeği görmesi ve göçer aşiretlerin karşılaştıkları sıkıntıları iyi analiz ederek, bu kaynaklardan yeterince yararlanmayı bilmesi uygun olacaktır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun en büyük aşiretlerinden biri olan Beritan aşireti; göçer olarak hayatını idame ettirdiği uzun yıllar boyunca, devletle, devleti yönetenlerle çok sık ilişki içinde olmamış; devletinde aşirete yönelik bakışı genelde nötr olmuştur. Bu nedenle günümüze kadar aşirete ilişkin yeterli resmi kayda ulaşılamamıştır. Fakat son yıllarda yerleşik hayata geçen, nüfusu yoğun olan Beritan

Aşireti, buldukları coğrafyada, siyasiler tarafından dikkate alınır bir güç olmuştur. Beritan aşiretinin fertleri günümüze kadar siyaseten çeşitli partilere oy verdiler. Aşiret, Demokrat Parti, Refah Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Halkların Demokratik Parti'sinden milletvekili adayları göstermiştir. Bunun sonucu olarak önce aşiret üyesi bir belediye başkanı (Elazığ ilinin Kovancılar ilçesinde), sonrasında ise bir milletvekili siyasette yer almıştır. Günümüzde oy potansiyeli açısından buldukları bölgelerde siyasi partilerin ilgi odağı halinde olan aşiretin üyelerinin hepsi toplu olarak bir arada olamadıkları için istenilen sayıda milletvekili çıkaramamaktadır.

Beritan aşiretinin tamamına yakını göçebe hayatlarını bırakıp yerleşik hayata geçmiş, yerleşik toplum yapısının tüm değerlerini de içinde barındırmıştır. Bugün aşiret fertlerine baktığımızda göçebelik kimliğini büyük bir oranda üzerlerinde atmış yeni yaşam tarzlarıyla bütünleşmişlerdir. Fakat aşiretin nüfusunun her geçen gün artması ve aşiret bağlarının zayıflamasıyla yeni nesil birbirlerini tanımaktan her geçen gün uzaklaşmaktadır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

Başkanlık Osmanlı Arşivi

Resul Demirkapu Özel Arşivi

II. Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

Diyarbakır Valiliği Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Sayı: B.09.4. İLM.4.21.00.10
151-3218, 03.04.2009

TBMM Zabıt Ceridesi

TBMM, Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları İle Araştırarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Cilt: 2, Kasım 2012,

III. Süreli yayınlar

A-) Gazeteler

Cumhuriyet

Milliyet

B-) Dergiler

75. Yıl Armağanı, Erciyes Üniversitesi

Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi,

Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,

Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,
Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi
Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
e - journal Of New World Sciences Academy,
Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,
Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Mardin Artuklu Üniversitesi Mukaddime Dergisi
Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,
Tarih Dergisi
Tarih Okulu
TBB Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi
Toplumsal Tarih Dergisi
Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Yönetim Bilimleri Dergisi
ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi

IV. Kitaplar

Acun Fatma, **Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyeleri, Siyasal Kitapevi, 11.Baskı, Ankara, 2010

- Afyoncu Erhan, **Sorularla Osmanlı İmparatorluğu**, Milliyet Yay., Cilt:1, İstanbul, 2006
- Akdağ Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1 (1243 - 1453)**, Cilt: 1, Cem Yay., İstanbul, 1995
- Akdağ Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 2 (1453 - 1559)**, Cilt: 2, Cem Yay., İstanbul, 1995
- Akşin Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 15. Baskı, İstanbul, 2012
- Akşin Sina, **Türkiye Tarihi 2, Osmanlı Devleti 1300-1600**, Cem Yayınevi, 2.Cilt, 7.Basım, İstanbul, 2002
- Akyürekli Mahmut, **Dersim Kürt Tedibi (1937-1938)**, Kitap Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2012
- Arı Kemal, **Türk Devrim Tarihi 1**, Zeus Kitapevi, İzmir, 2011
- Arı Kemal, **Türk Devrim Tarihi 2**, İleri Yay., İzmir, 2012
- Aşiretler Raporu**, Analiz Basım Yay., 3. Basım, İstanbul, 2014
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1-3**, 5. Baskı, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 5.Baskı, Ankara, 2006
- Avcı Cemal, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005
- Balcı Ramazan, **Osmanlı'nın Doğu Siyaseti**, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2010
- Beşikçi İsmail, **Doğu Anadolu'nun Düzeni**, E Yay., Ankara, 1969
- Beşikçi İsmail, **Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar, Göçebe Alikan Aşireti**, Doğan Yayınları, Ankara, 1969
- Beşikçi İsmail, **Kürtlerin Mecburi İskanı**, İsmail Beşikçi Vakfı Yay., İstanbul, 2013
- Bilgiç Tuba Ünlü, Göktepe Cihat, **İç ve Dış Gelişmelerle Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1946-2012**, Ufuk Yay., İstanbul, 2014
- BİN-DER, **Bingöl Dengbejleri**, Peri Yay., İstanbul, 2007
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, 21. cilt, Milliyet Yay., İstanbul, 1986

Çağatay Neşet, **Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'den Bu Yana)**, Cilt: 11, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1972

Çavuşoğlu Hüseyin, "**Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme**", BAÜ SBED 12 (22),

Devellioğlu Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 2001

Doğan Orhan, **Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi**, Beta Yay., 4. Baskı, İstanbul, 2013

Efe Ahmet , **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, Akçağ Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2006

Ertuğrul N. İltter, **Cumhuriyet Tarihi 1923 - 2008**, 3. Baskı, ODTÜ Yay., Ankara, 2011

Gökalp Ziya, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, Ertum Matbaası, İstanbul, 2013

Güney Enis, **Cumhuriyet Tarihinde Kürtler**, Paraf Yay., İstanbul, 2011

H. Karpat Kemal , **Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012**, Timaş Yay., İstanbul, 2012

Halaçoğlu , Yusuf **Ermeni Tehciri**, Babı Ali Kültür Yay., 8.Baskı, İstanbul, 2006

Halaçoğlu Yusuf, **14-17. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, TTK Yay., 5.Baskı, Ankara, 2003

Halaçoğlu Yusuf, **Osmanlı Kimliği ve Aşiretler**, Babı Ali Kültür Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2012

Halaçoğlu Yusuf, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) 1**, TTK Basımevi, Ankara

İnancık Halil, **Osmanlılar**, 2. Baskı, Timaş Yay., İstanbul, 2010

İpekçi Abdi, **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor**, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004

Karlı Ercan, **Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet**, Geçit Kitapevi, İstanbul, 2004

Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002

Kıran Eyüp, **Kürt Milan Aşireti Konfederasyonu**, Elma Yay., İstanbul, 2003

Kocadağ Burhan, **Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Aleviler**, Can Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2004

Köprülü Fuat, **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Türk Tarih Kurumu Yay., 4. Baskı, Ankara, 1991

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 1 (24 Nisan 1920 - 22 Mayıs 1950) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Ekim 2013

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 2 (22 Mayıs 1950 - 20 Kasım 1961) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Ekim 2013

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 3 (20 Kasım 1961 - 27 Ekim 1965) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 4 (27 Ekim 1965 - 26 Mart 1971) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 5 (26 Mart 1971 - 17 Kasım 1974) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013

Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetler Programı ve Genel Kurul Görüşmeleri**, Cilt 6 (17 Kasım 1974 - 12 Kasım 1979) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yay., Aralık 2013

Okur Mehmet, **Milli Mücadele Yıllarında Ayrılkçı Kürt Girişimlerine Karşı Doğu Vilayetlerinden Meclis- Mebusan'a ve TBMM' ne Gönderilen Protesto Telgrafları**

Ortaylı İlber , **Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek**, Timaş Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2006

Ortaylı İlber, **Osmanlı Barışı**, Ufuk Kitapları, 5.Baskı, İstanbul, 2004

Ortaylı İlber, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Timaş Yay., İstanbul, 2010

Öngider Seyfi, **Çankaya'nın Bütün Adamları**, Aykırı Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2006

Özkaya Ömer, **Amerikan İstihbarat Belgeleriyle Kürtler**, Pegasus yay., İstanbul, 2013

Öztürk Saygı, **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu**, 5.Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2008

Teymuroğlu Ferruh, **Bingöl' de Bir Halk**, Furkan Matbaası, Bingöl, 2007

Timur Taner, **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, İmge Kitapevi, 3.Baskı, Ankara, 1994

Türkdoğan Orhan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay, 5. Baskı, İstanbul, 2006

Türkdoğan Orhan, **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yay, 5. Baskı, İstanbul, 2006

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004

Uçar Fuat, **Demokrat Parti Dönemin de Kürt Sorunu: Gelişimi ve Etkileri**, Giresun Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Sayı 43, 2016

Uzunçarşılı İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988

Ünal Mehmet Ali, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, Paradigma Yay., İstanbul, 2012

Yıldırım Muhammed İbrahim, **İdris-i Bitlisi Heşt Beheşt VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmet Devri 1451 - 1481**, TTK Yay. 3, Sayı: 6, Ankara, 2013

Yılmaz Çelik İbrahim, **Dersim Sancağının Kurulmasından Sonra Karşılaşılan Güçlükler ve Dersim Sancağı İle ilgili Bu Dönemde Yazılan Raporlar (1875-1918)**

Ziraat Yüksek Mühendisler Odası, "Toprak Reformu", Ay Yıldız Matbaası, Ankara, 1960

V. Makaleler

Aksoy Elif, " Beritan Aşireti Çözgü Yüzlü Cicimleri " **Batman ÜniversitesiYaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Ocak-Haziran 2012

Atik M. Kemal, "Din Devlet İlişkisi," **75. Yıl Armağani**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 1999

Akdağ Mustafa, "Celali Fetreti: A. 1596 Sırasında Osmanlı Devletinin Umumi Durumu 1 -İran ve Avusturya Harplerinin Uzamasından Doğan Hoşnutsuzluk", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 16, Sayı 1, 2 sayfa: 053 - 107 DOI: 10. 1501/ Dtcfder _ 0000000247., Yayın Tarihi: 1958

Aybars Ergün, " Atatürk ve Türk Devrimi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1991

Baran Mina, Yılmaz Ayşe, " Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte, Beritan Aşireti Konutlarının da Aidiyet Duygusu", **e - journal Of New World Sciences Academy**, Vol.6, Number.4(2011

Buluş Abdulkadir, " Vergi Toplamanın Özerkleştirilmesinin Vergi Toplamanın Etkinliğe

Katkısı: İltizam Sistemi İle Bir Mukayese", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (19) 2010 /1:81 - 120

Çadircı Musa, " Tazminatın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 13, Sayı 24, Yayın tarihi: 1980

Çakmak Fevzi, " Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet ", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 15, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2007 (Güz)

Çakmak Fevzi , " Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 18-19, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009 (Bahar / Güz),

Çamurcuoğlu Gülden, "Türkiye Cumhuriyetinin Toprak Reformu ve Milli Burjuvazi Yaratma Çabası", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIII, Ankara 2009, Sayı: 1 -2,

Çelik Kemal, "Milli Mücadelede İç İsyandar, Vatana Hıyanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", **Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S: 40, Ankara, Kasım 2007

Çolakoğlu Elif, " Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy -Kent Projesi", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 6, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007

Dünder Fuat, " 1908 Diyarbekir'i, Ziya Gökalp ve Kürtlüğün 'Sosyal Problem' Olarak Tanımlanması", **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**, 16 Şubat 2008

Erdem İlhan, "Akkoyunlu Ordusunu Oluşturan İnsan Unsuru" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi**, Cilt: 15, Sayı 26, Yayın tarihi: 1991

Güler Z., Çırakoğlu D., "Türkiye' de Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köy Kent Uygulamaları: Bolu Mudurnu İlçesi Taşkesti Örneği", Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 4, Nevşehir,2014

Gümüş Musa, " Osmanlı Devletinde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları", **Tarih Okulu**, İlkbahar-Yaz 2013, Sayı: 14

Haytoğlu Ercan, "Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1992.

İlyas Ahmet, " Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar", **Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi ABD**, Batman, 2014,

İlyas Ahmet, " Cumhuriyet Döneminde Ortaya Çıkan İsyarlarda Aşiretlerin Rolü", Batman Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1 (2015),

Ilıman Arif, Dönmez Cengiz, "12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Cephe Hükümetleri", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 11, Sayı 21, Bahar 2015

Kalaycı İsa, Kızılkaya Oktay, "Osmanlı Devleti'nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 18

Keskin Mustafa , "Cumhuriyetimizin Derinlik Boyutu," **75.Yıl Armağanı**, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1999

Kırkpınar Kenan, "Aşar Vergi Sisteminin Kaldırılışı", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, İzmir, 1992

Kodaman Bayram," 2. Abdülhamit ve Kürtler - Ermeniler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2010, Sayı: 21

Kuru Hanife, " 27 Mayıs 1960 İhtilal Dönemi; İktidar - Muhalefet İlişkileri," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 8, Yıl: 1998, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1999,

Kurtcephe İsrail, Akgül Suat, "Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Kürt Aşiretleri Üzerinde Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 6 Yayın Tarihi: 1995

Köroğlu Meral, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 1", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/3 Yıl:20, Sayı: 177, 1982

Köroğlu Meral , "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 2", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/4 Yıl:20, Sayı:178, 1982

Köroğlu Meral, "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 3", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/5-6, Yıl:20, sayı:179-180, 1982

Köroğlu Meral , "Beritan Aşireti Mekansal Örgütlenme 4", **TMMOB Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi**, 82/7 Yıl:20, Sayı:181, 1982

Ural Selçuk, "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 39, Mayıs 2007

Karadeniz Sıtkı, "Osmanlıdan Cumhuriyete Merkezleşme Politikalarının Aşiret Sistemine Etkileri," **Mardin Artuklu Üniversitesi Mukaddime Dergisi**, Sayı: 3, Mardin, 2010

Kılıç Taner," Karacadağda Göçebe Hayvancılık ve Göçerler", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:24, Sayı 2, Elazığ, 2014

Önder Sırrı Süreyya , " Adıyaman'da Niçin Voleybolcu Çıkmadı, / 12 Eylül Dosyası ", **Mülkiyeler Birliği E Bülten**, Sayı: 1, 2009

Saltık Ahmet, "Beritan Göçeri 15-49 Yaş Grubu 158 Kadını Kapsayan Mediko Sosyal Bir Çalışma", **Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**: 5 (1), 1988

Savcı Bahri, "1965 Milletvekilleri Seçimi Üzerinde Bir Analiz", **Aktüel Olaylar**

Seyyid Abdurrahman Paşa", **Tarih Dergisi**, Sayı 58 (2013 /2), İstanbul, 2013

Sertel Savaş, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımına Göre Dersim Bölgesinde Demografik Yapı", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1, Elazığ, 2013

Taşkın Ünal, Rüsüm-i Örfiye, **Tarih Okulu**, Sayı 14, İlkbahar-Yaz, 2013

Tekelioğlu Yavuz, "Toprak Reformu Ve Türkiye Uygulamaları", **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**19),2010

Tekin Rahmi, "İdris-i Bitlisi'nin Hayatı ve Şahsiyeti" **Yüzüncü Yıl Edebiyat Fakültesi**, Mayıs - Haziran 2013

Toprak Seydi Vakkas, "Osmanlı Devleti Hizmetinde Bir Aşiret ve Lideri Rişvanzade

Toprak Zafer, "Doğu Sorunu ve Necmeddin Sahir Silan' nın Raporları" **Toplumsal Tarih Dergisi**, Mart, 2010

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004

Topal Çoşkun,"Soğuk Savaşın İlk Yıllarında Türkiye - ABD İlişkilerinde Ekonomik Yardımların Etkisi", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6, Trabzon, Güz 2013

Uluç A. Vahap, Karasu Mithat Arman, " Kente Yerleşmiş Aşiret Üyelerinin Kentleşme Eğilimleri Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği ", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 25, 2015.

Ünal Fatih " Rusların Kürt Aşiretlerini Osmanlı Devleti'ne Karşı Kullanma Çabaları", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:5, Sayı:17, 2008,

Yılmaz Necla Öztürk, "5543 Sayılı İskan Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **TBB Dergisi**, Sayı 68, 2007

VI. Tezler

Cengiz Kartın, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele Dönemin de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki Aşiretlere Yönelik Siyaseti**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2005

Çetintaş Ahmet, **Aşiretlerin Sosyal Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, İzollu Aşireti Malatya Örneği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002

Dulum Sibel, **Osmanlı Devletinde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839- 1918)**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006

Durç Safiye Ateş, **Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009

Ebinç Sait, **Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet(1839-1950)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2008

Genç Savaş Volkan, **Demokrat Parti Dönemi Hayvancılık Politikaları ve Veteriner Hekimliği Hizmetleri**, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2011

İlyas Ahmet, **Türkiye'de Aşiret-Siyaset İlişkisi: Urfa Örneği (1950 - 2003)**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Konya, 2009

Kutlu Hakan, **Şark İstiklal Mahkemesinde 1925 - 1927 Döneminde Takrir-i Sükun Kanununun Uygulanması**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi, Malatya, 2007

Levendoğlu Mehmet Fuat, **Küresinliler Örneğinde Kültürel Kimlik**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Salihi Emin, "Modern Devlet ve Aşiretler Arasında Irak", **Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İstanbul, 2011

Tarım Osman, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Adalet Partisi ve Türkiye**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2013

Yurtoğlu Nadir, **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950 - 1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2014

VII. İnternet Kaynakları

"Beritan aşireti, yerleşik hayata geçmiştir; ancak sıkıntıları bitmemiştir.", <https://www.sondakika.com/haber/haber-beritan-asireti-yerlesik-hayata-gecti-ancak/> Güncelleme tarihi: 29.11.2018

"Bismil de Köylüler Çatıştı ", <http://www.milliyet.com.tr/bismil-de-koyluler-catisti-2-olu--gundem-2014240/> Güncelleme tarihi: 29.11.2018

"CHP, Beritan Aşireti Üyesini Başkan Adayı Olarak Gösterdi.", <https://m.haberler.com/chp-elazig-a-beritan-asireti-uyesini-baskan-adayi-5508821-haberi/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

"Çözüm Süreci Dağlara Huzur Getirdi", <http://www.milliyet.com.tr/cozum-sureci-daglara-huzur-getirdi-bingol-yerelhaber-776636/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

Doğu da aşiretlerin referandum tercihleri", <http://www.memleket.com.tr/doguda-asiretlerin-referandum-tercihi-78143h.htm> (Güncelleme: 10.11.2018).; Seçimin en ilginç rekabeti Diyarbakır'da: Bir aile üç rakip", <http://www.radikal.com.tr/politika/secimin-en-iliginc-rekabeti-diyarbakirda-bir-aile-uc-rakip-1312363/>(Güncelleme: 10.11.2018)

"Keskin ve Öğüt Yaylada Aşiretle Buluştu.", <https://www.sondakika.com/haber/haber-keskin-ve-ogut-yaylada-asiretle-bulustu-5225784/>, Güncelleme tarihi: 29.11.2018.

[www.tbmm.gov.tr.](http://www.tbmm.gov.tr/) / M. Kemal Atatürk'ün TBMM Üçüncü Dönem 2. Yasama Yılı'nın Açılış Konuşmaları

VIII. Sözlü Tarih Görüşmeleri

Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 01.05.2014

Mehmet Demirkapu ile yapılan görüşme, 12.06.2014

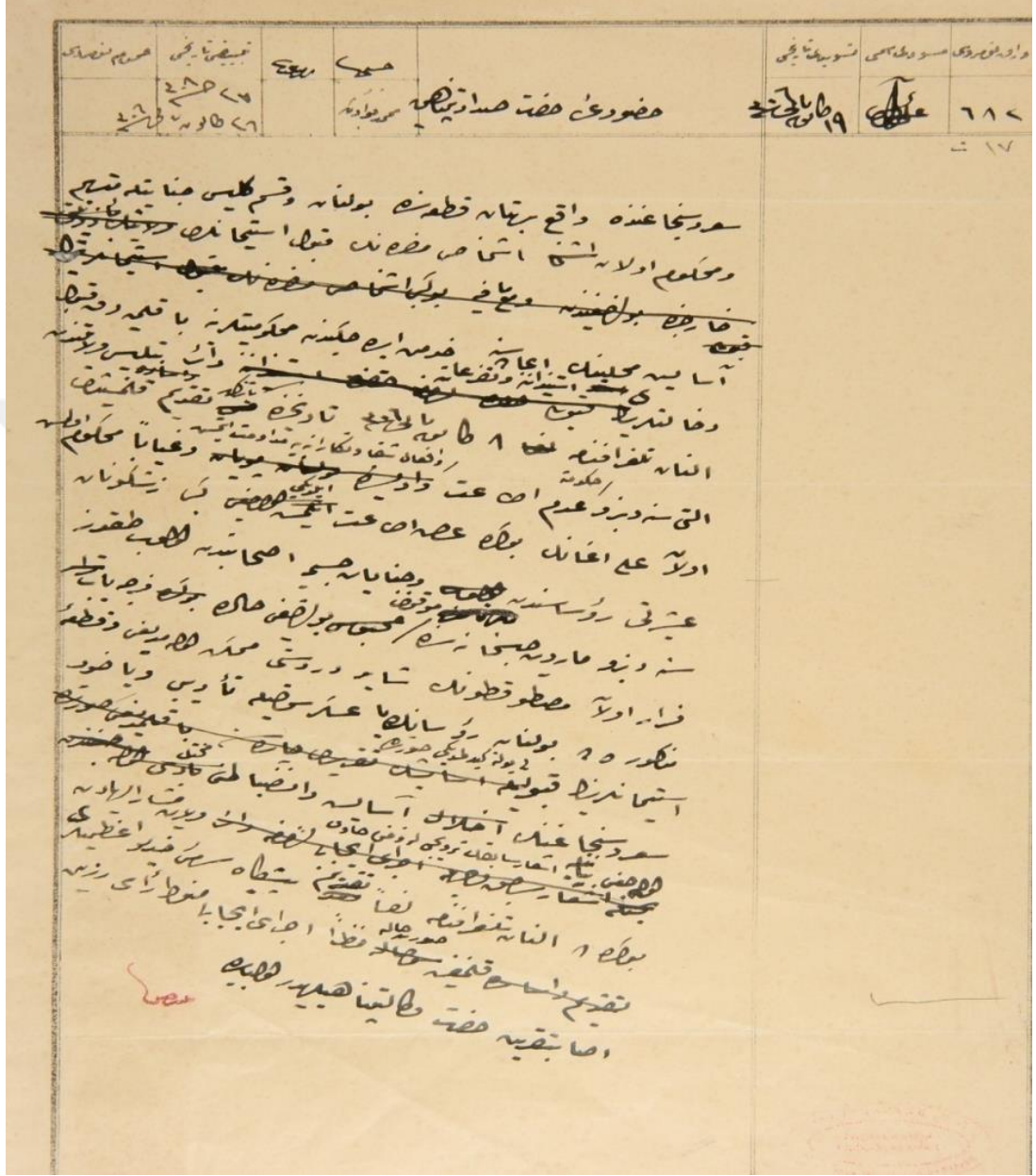
Resul Demirkapu ile yapılan görüşme, 02.11.2015

İbrahim Sorgucu ile yapılan görüşme, 15.02.2018

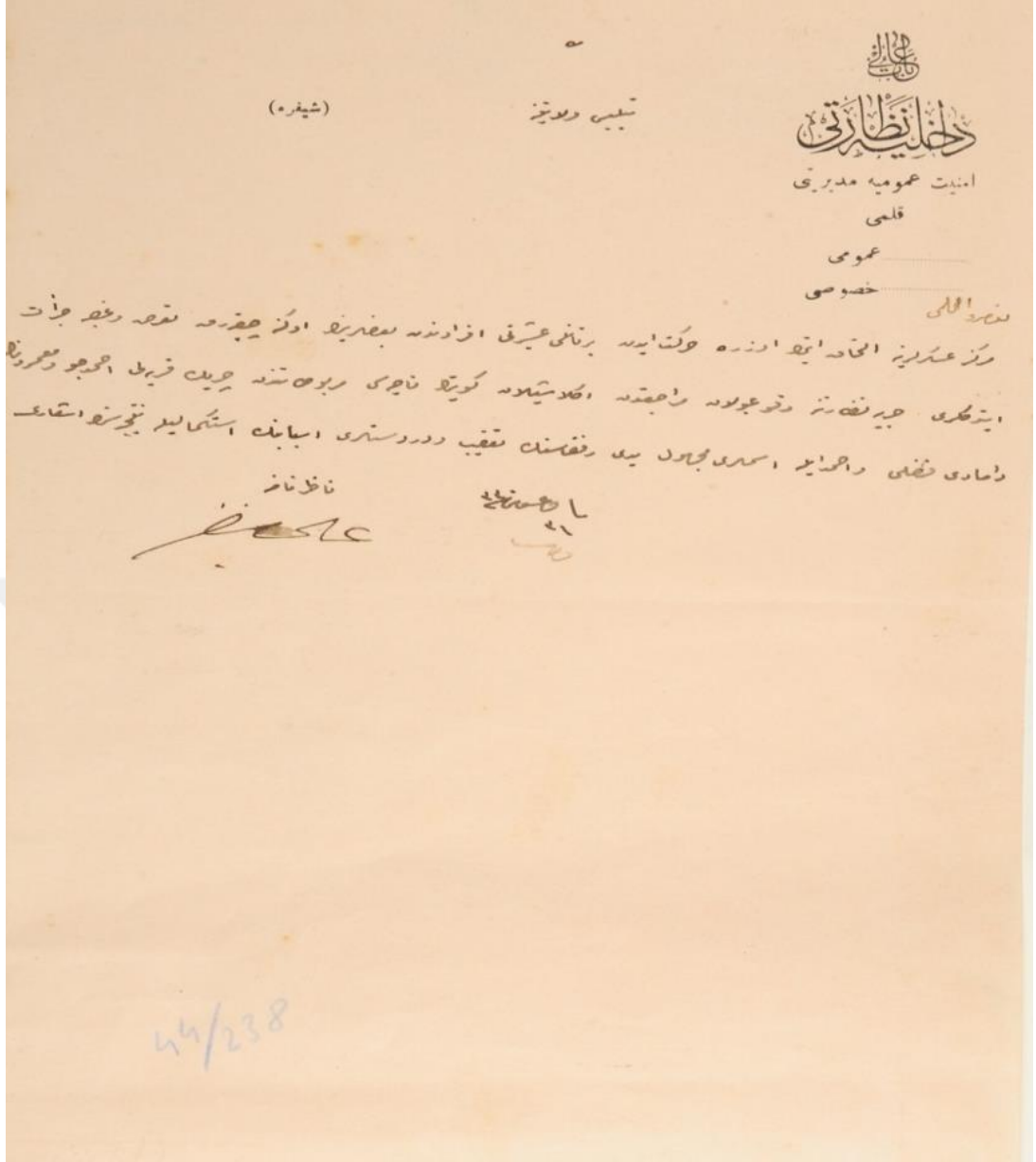
EKLER

EK-I: Arşiv Vesikaları

Vesika 1Siird Sancağı'nda Beritan Aşireti'nden olup hemen hepsi cinayetle mahkum edilmiş olanların, mahalli asayişin sağlanması için istimanlarının kabul edilmesi

Başkanlık Osmanlı Arşivi, Yer Bilgisi: 1806- 76, Belge Tarihi: H-27-06-1308, Kurum: DH.MKT.

Vesika 2 Merkez askerlerine katılmak üzere hareket eden Beritanlı Aşireti'nin bazı fertlerine, Göynük'den bazı şahısların taarruz ettikleri yolundaki haberin tahkikine dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Bitlis Vilayeti'ne çekilen telgraf.

Başkanlık Osmanlı Arşivi, Yer Bilgisi: 44- 238, Belge Tarihi: H-22-10-1332
Kurum: DH.ŞFR.

T. C.
GÜMRÜK VE TEKEK VEKÂLETİ
Güm. U. Md. Gümrük İşleri Md. K. 2

Sayı: 33674
EKİ: 1. S. S.

Başvekalet Yüksek Makamına

Öz: Beritanlı Aşiretinin ot-
lakiye talebi Hk.

Beritanlı aşiretinin, Vekâletime muhavvel ekli
5-2-1954 günlü teli incelendi:

Mezkûr aşiretin hayvanlarını; Urfa Valiliğinin, ka-
çakçılığı önlemek gayesi ile, almış olduğu tedbirler cümle-
sinden bulunan hattın cenubuna indirmek ve orada otlatmak
mevzuundaki istekleri daha önce Vekâletime de aksettirilmiş
ve bunun üzerine işi mahallinde incelemek için Ceylanpınar'a
bir müfettiş de gönderilmiştir.

Mufettiş bu raporunda:

Urfa Valiliğinin, kasaplık hayvan kaçakçılığının ön-
lenmesi ve mezru arazinin muhafazası maksadile Birecik, Suruç
kazaları ile Hemedan, Kantara köyleri Harran nahiye Merkezi,
Güzelyat, Ceylanpınar, Küçüktepez ve Ayınsarak mevkiilerinden
geçen mevhum hattın cenubuna hiç bir aşiret sürüsünün geçiril-
memesi hakkında bir karara varıldığını, bir milyona yakın hay-
vandan 200 ile 250 bin kadarının şikâyetçilere ait olduğunu,
bu hattı mevhumun şimalinde hayvanların beslenmesine müsait
otlakiyelerin mevcudiyetini, fakat şikâyetçi aşiretin şimale
çıkmaq istemediğini, hattın cenubunda bulunan arazinin büyük
bir kısmının Devlet Üretme Çiftliğine ait olup bunun bir mik-
tarının ekildiğini ve diğer kısmının da yakılmış olduğunu, bu
itibarla mezkûr mîntikada hayvanların otlatılmayacağını, esa-
sen bu sahaya aşiret hayvanları bırakılsa dahi mevcut otların
hayvanların beslenmesine kâfi gelmeyeceğini, şikâyetçilerin
Vilâyetce tayin olunan hattın şimaline çıkmayıp cenubuna in-
mekte ısrar etmesi sebebinin hayvanlarını yüksek fiyatla Suri-
ye'lilere sattıklarından tevellüt ettiğini, mütemediyen hay-
vanlarını Suriye'ye kaçırmak imkânlarını aradıklarını belirt-
mekte olduğundan bu durum karşısında Beritanlı aşireti mensup-
larının taleplerinin iş'afına imkân bulunmamış olduğu hakkın-
da 5-2-1954 tarihli 33489 sayılı telle aşiret mensuplarına da
tebligat yapılmıştır.

Esasen 1991 sayılı 16-2-1935 tarihli nizamname gere-
ğince mîntikalardaki kaçakçılığı önlemeğe matuf tedbirleri
ittihaz etmekle mükellef ve yetkili bulunan Valilerin görevle-
rine Vekâletimce müdahale edilemeyeceğini yüksek bilgilerine
en derin saygılarımla arz ederim.

Gümrük ve Tekel Vekili

Karşılıklı irade, gün, şube adlarına ve sayılarına yazılmadı

Hacıreisî K. Md.
20.2.1954

20.2.1955
Tarih: 20.2.1955
Mühür: 1225
Lef: 1

*Bütün yabaklar pole yapılmıştır
v.s. şubelerinde de şikâyetçilerin
iş'afına imkân bulunmamış olduğunu
tebligat yapılmıştır.*

Vesika 5

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
P. T. T. L. G. M.

(Örnek: IER. 3)

Devlet telgraf muhabeatından dolayı mesuliyet kabul etmez.

TELGRAF

Adres: **15767** *Y. Zemin Kaldırım Eri*

YILDIRIM:- ZATA WAHUS.

SAYIN BAY ADNAN MENDERES
MUHTEREM BASVEKİLİMİZ.

10.2.1954
10.2.1954

ANKARA

Sıra No	İlk merkez	No.	KELİME	VERİLDİĞİ Tarih	RESMİ HUSUSİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI Tarih	İMZA
288	CEYLANPINAR	65	30	5.2.51 16		SUBET	5.2.51 19/10	SEYDİM

BİZLER BİRİTANLI ASİRETİNDEN OLUP ASIRLARDAN BERİ İSTİFADE ETTİĞİMİZ MERALARDAN BU YIL DEVLET ÇİFTLİĞİ VE GÜMRÜK TEŞKİLATI BİZLERİ MEN ETMEKTEDİR. VAKİ MURACAATLARIMIZ TARİH BAKANLIĞI İSTİFADELERİMİZ İÇİN GEREKİ EMİR VE MUSAADELERİ ÇİFTLİK MÜDÜRLÜĞÜNE VERMİŞ İSEDE GÜMRÜK TEŞKİLATI VADEN ALDĞI EMİR ÜZERİNE BİZLERİ MEN ETMEKTEDİR. İÇ İŞLERİ BAKANLIĞINA B KADAR VAKİ MURACAATIMIZA HİÇ BİR CEVAP VERMEMİŞTİR. YUZ BİNLERCE HAYVANATIMIZIN OLUPUNE İBAHKUM OLUĞU GEREKSE GÜMRÜK BAKANLIĞINDAN VE TARİH BAKANLIĞINDAN GELEN MUFETTİSLER GOZLERİ İLE GORUP SABİT OLMAKTADIR. LAR BU FEÇİ DURUMUZUN AYNE SAYIN VEKİLLERE VE MİLLET VEKİLLERİNE

030 01 78 684 2

(D. D. Mathias - 41E - 1950)

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 78 - Dosya No: 489 - Sıra No: 3

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2

TELGRAF

Y. Zemin Kaldırım Eri

ARZ EDECEKLERİNİ VAD ETMİŞLERDİR VE MEMLEKETİN BÜYÜK BİR İKTİSADİYATININ GAYB OLDUĞU VE ACI DUYUĞUNU BİZLERE İFADE ETMİŞLERDİR BİZLERİN MİLYONA YAKIN HAYVANATIMIZIN DUNA BAĞLI YUZBİNLERCE NUFUSUN MAHVINA SEBEB YANLIS Bİ FIKRE KURBAN GİTMEKTEYİZ SUNU SAYIN BÜYÜKLERİMİZE ACIKLIYORUZ EGER KAÇAKÇILIKTAN BİR ŞÜPHELERİ VARSA VALİNİN BU TEDBİRİ KAÇAKÇILICA VANI DEYİLDİR BİZLERİ MAHVETMEKTEDİR. BİZLER İSE SENENİN ONKİ AYINA ÇOLUK VE ÇOCUKLARIMIZLA ÇALIŞDİĞİMİZİN MENFAATININ YUZDE İKİSİ BİZLERE İSE DOKSAN SEKİZİDE MEMLEKETE HİZMET KİÇEKE ETMEKTEYİZ BU MERALARDAN HER SENE YUZBİNLERCE EN İYİ KOYUN YETİSTİRİP MEMLEKETE BİR GELİR T EMİN ETTİĞİMİZE TÜRK MİLLETİ SAHİTTİR. BİZLER GİBİ TÜRKİYEMİZDE BOYLE BİR HAYVAN YETİSTİRİCİ OLMADIĞIÇİKTİR. BU ZARAR YALNIZ BİZLERE DEĞİL BÜTÜN MEMLEKETEDİR ELDE İKAN OLDUĞU HALDE MEMLEKETİN BÜYÜK BİR SERVETİNİ YANLIS BİR ZİHNİYETLE KURBAN OLUP GİTMEKTEDİR. YUKARIDA DAHİSE TTİĞİMİZ KAÇAKÇILICA ŞÜPHE VARSA İZAH EDECEĞİZ BİZLERİN BULUNDUĞU YER İLE İDDİA ETTİĞİMİZ YER ARASINDA HİÇ BİR FARK YOKTUR BİZ SÂMİNİYİZ SÂMİNİYETİNİZDEN VALİNİN BİR SÜPHEİ VARSA HALLARIMIZI KURSUMLAYIP İSTERSE TEKER TEKER GÜMRÜK ONUNDE SAYDIRIP BEYANNAME VERMEK SARTİLE HER HUSUSDA TEMİNAT VERMEYE HAZİRİZ DURUMUİZ PEK FEÇİDİR. HALLARIMIZ GUNDE YUZDE ON TELEF OLMAKTADIR. KURTARILK ÇARESİNE MATUP EMİRLERİN VÂLİYE VERİLMESİNE MUSAADELERİNİZİ RİÇİ EĞİ P ELLERİNİZDEN OPERİZ. BERİTANLI ASİ RETİ ADINA KIRISTAL OTELİNDE HASAN BİNGÖL. MUSTAFA SORĞUCU. YUSUF KARABULUT. AHMET ASLAN...

3

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 78 - Dosya No: 489 - Sıra No: 3

Vesika 6

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4

744I

KARARNAME

Beritanlı Aşiretinin yapması melhuz kaçakçılığı, aldığı sıkı tetbirlerle önlemeğe muvaffak olduğundan dolayı Urfa Valisi Fahri Gömülü'nün takdirname ile taltifi; Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinin isteğine dayanan Dahiliye Vekâletinin 24/5/1956 tarihli ve 511/5505/13138 sayılı yazısıyla yapılan teklifi üzerine, 5442 sayılı kanunun 9 ncu maddesinin (A) fıkrasına göre, İcra Vekilleri Heyetince 18/ 6 /1956 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

[Signature]

Eld:

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili ve Milli M. V. Devlet Vekili Devlet Vekili
Adliye Vekili Millî Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafa Vekili İkt. ve Ticaret Vekili Sñ. ve İc. Mua. Vekili Güm. ve İnh. Vekili
Ziraat Vekili Münakalat Vekili Sağlık Vekili İletmeler Vekili

Dosya No :
29-3
1059

18 01 1956

EK-II-GÖRÜŞMELER

Görüşme 1

Görüşme Yapılan Kişi: Resul DEMİRKAPU

Görüşme Tarihi: 01.05.2014

Resul DEMİRKAPU

- Beritan aşiretinin Karakulak Kabilesi'nin Kantoz Oymağı'nda
- Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulda sınıf öğretmeni.
- Diyarbakır.

Ersin AKDENİZ:

Beritan kelimesinin anlamı üzerine farklı görüşler var. Aşiretin bir ferdi olarak kelimeyi nasıl tanımlıyorsunuz?

Resul DEMİRKAPU:

Beritan kelimesi aslında Türkçe bir kelimedir. Kelimenin kökü Berti'dir. Göçebe, Koçer veya yerleşik hayata geçmemiş, sürekli hareket halinde olan topluluğa Berti denilmiştir. Berti, mevsimlere göre yer değiştiren ve sürekli hayvanlarına güzel otlak bulmaya çalışan, yani kendi yaşamını, yetiştirdiği hayvanlarının yaşamına göre ayarlayan bir topluluktur. Devletin kaynaklarında Berti olarak geçmez, onun yerine Beritan olarak geçer. Beritan ismi koyun sağımı yapılan Beri'den ve koyun sağan kişi Berivan'dan etkilenerek Berti ismi şeklinde kullanıldı. Bazı tanımlara göre ise; Arap bedevi göçebelerinden etkilenerek Berti ismi kullanıldı.

E.A:

Aşiretinizin tarihi hakkında bilgi verir misiniz?

R.D:

Beritanlılar'ın geçmişi Şerevdin'de (Şerafettin) saklıdır. Beritanlılar'ın doğumu, yaşamı ve ölümü Şerevdin'dedir. Yapılan çalışmalarda aşiretimizin kökenlerini Orta Asya'ya bağlıyorlar. Tabii ki bu aslı olmayan rivayetlerdir.

Aşiretimizi Türkmen Aşireti olarak gösterme gayreti içindeler. Bunu da yaparken herhangi bir resmi belgeyi kaynak olarak göstermemekteler. Biz Beritanlılar, Mezopotamya topraklarının kadim yerlileriyiz. Yüzyıllardan beri atalarımız bu topraklarda doğdular ve öldüler. Beritan Aşireti Kürt kökenli bir aşirettir. Bunu da söylerken elimde herhangi resmi bir belge yoktur, fakat dilimiz, kültürümüz, inancımız, gelenek göreneklerimiz Mezopotamya kültürüne aittir. Araştırmacılar aşiretimiz üzerine bir çalışma yapacaklarsa bizim düşüncelerimiz, duygularımız doğrultusunda yapmaları gerekmektedir. Aksi takdir de yazdıkları şifahi bilgi olarak kalacaktır.

E.A:

Kabilenize, Karakulak denmesinin özel bir nedeni var mı, yoksa yakıştırmaca mı?

R.D:

Karakulak kabilesi kendi içinde on bir oymağa ayrılır. Kabilede olan Hasan Şaş, ailesinden ve akrabalarından küserek Van Gürpınar'a gider, oraya yerleşir. Burada yedi sene çobanlık yapar. Bir süre sonra beyaz koyunlu bir sürü ile geri döner. Palu -Elazığ'ın ilçesi - köprüsünden geçerken maliye görevlileri sürüden dolayı vergi parası alır. Koyunların beyaz, kulaklarının da siyah olması nedeniyle bu durum kabileye lakap olarak takılır, ve kabilenin ismi Karakulak olur.

E.A:

Aşiretinizin Karakulak Kabilesi'ne bağlı bazı aileleri ve bölgedeki Osmanlı idari yöneticileri Bingöl'den neden Konya'ya sürgün edildi?

R.D:

Karakulaklar, Bingöl'deyken, Bingöl'ün yerleşik ahalisinde olan bir köy, kabilenin kızını kaçıırır. Fakat kızın rızası yoktur. Aşiret kızı geri almak için köye bir gece yarısı baskında bulunur. Bu baskın sırasında dokuz kişi öldürülür ve bir çoğu da yaralanır. Dönemin yöneticileri bölgede asayiş korumak için aşiretimizi Konya'ya iskan ettirir. Fakat bir Osmanlı Beyi olan Mehmet Ağa, aşiretinizin kızına talip olur. Aşiret kızı vermek istemez. Bundan dolayı bir gece sesiz sedasız göç ederek Elazığ'ın Kovancılar ilçesine bağlı Gül Çatı bölgesine gelerek buraya yerleşir. Önceki yerleri olan Urfa taraflarına gitmezler. Çünkü orada tanındıkları vardır ve sürgün edilmemek için bölgeye gitmemişlerdir. Bugün Kovancılar

yöresindeki *Karakulaklar*'ın varlığı buradan gelmektedir. *Büyüklerimiz* tarafından da bu şekilde rivayet edilir.

E.A:

Aşiretinizin eğitime bakış açısı göçebe ve yerleşik dönemlerde nasıldı?

R.D:

Beritan Aşireti'nin, göçebe yaşamından dolayı fertlerinin de eğitim seviyesi yüksek değildir. Özellikle yaşlı ve orta yaş grubundan olanlarda okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça azdır. Bu durum tamamen göçebeliğin getirdiği zorluklardan kaynaklanmaktadır. Aşiretimiz kademeli olarak yerleşik hayata geçişiyle, deyim yerinde ise bir eğitim hamlesi başlatmıştır. Yerleşik düzene geçenler çocukların eğitimine önem ve öncelik verdiler. Kız erkek ayrımı yapılmadan Çocuklarımız bizim geleceğimizdir. Aşiretimizin devamını sağlayacak olan çocuklarımızın eğitimi bizim için önceliklerimiz arasındadır.

E.A:

Koyun yetiştiriciliğinin, aşiretinizin yurt içi ve yurt dışı ticaretindeki önemi nedir?

R.D:

Beritanlılar hayvanlarını yazın yaylalarda otlattıktan sonra iyi kilo alan hayvanlarını sonbahar aylarında satmak için Adana ve oradan da Suriye'ye götürürlerdi. Bu uzun ve zahmetli ticari yolculuklarında bir sürü hikayeleri vardır. 1960'lardan sonra Gaziantep, hayvancılık açısından büyük bir ticaret merkezi oldu. Beritanlılar burada Kuveyt, Suriye, Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerine canlı hayvan ticareti yapmıştır. Arap tüccarlar buraya gelip istediği sürüyü alır ve kamyon taşımacılığı ile ülkelere götürürlerdi. Gaziantep'teki ticaret 1989'a kadar devam etti. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgalinde sonra canlı hayvan ticareti de bitti.

E.A:

Aşiretinizdeki kadınların konumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

R. D:

Beritanlılar kadınlarına çok büyük değer verir. Kadın, aileye düzen verme, çocuğa eğitim verme ve çocuğu geleceğe hazırlama gibi önemli görevler üstlenmiştir. Yine sosyal yaşantıda kadına büyük değer verilmekteydi. Eğer aile içinde veya dışında kavga, silahlı çatışma olsa kadın araya girer ve yazmasını havaya kaldırırsa iki tarafta kavgayı durdururdu. kavgalarda kimse kadınlara karışmazdı. Bunun yanında Bertiler de bazı aile isimleri kadın ismiyle söylenir.

E.A:

Beritan Kooperatifi hakkında detaylı bilgi verir misiniz?

R.D:

Kooperatifin mülkiyet olarak yüz elli metre karelik bir dairesi vardır. Daire, kooperatif tarafından satın alınmış olup, tapusu da kooperatif üzerindedir. Kooperatif, faaliyetlerini bu dairede sürdürmektedir. Kooperatifin siyasi açıdan Beritanlılar üzerinde hiçbir zaman etkisi olmadı. Kooperatifin en büyük amacı Beritanlılar'ı yerleşik hayata geçirme, tarım ve hayvancılığı geliştirmedir. Bunların yanı sıra kooperatif, Beritan Aşireti'ni tanıtmaya, birlik ve beraberliğini sağlama, geçmişine sahip çıkma, gelenek ve göreneklerini yaşatma, devlette küçükbaş ve büyükbaş hayvanı için destek alma gibi fonksiyonu vardır.

E.A:

Aşiretinizin, 1915 yılında yaşanan olaylarda, Ermenilere yönelik tutumu için neler diyebilirsiniz?

R.D:

1915 yılında yaşanan Ermeni göçü sırasında geride kalan Ermenilerin küçük çocuklarını Beritanlılar alıp himaye ederek bakımını üstlenmişlerdir. Bu çocuklar İslam dinine göre yetiştirildi. Bu çocuklar evlenme çağına gelince Beritanlılar içinde evlendirildi. Aşiretimiz Ermenilerle olumsuz bir durum içine asla girmedir.

Görüşme 2

Görüşme Yapılan Kişi: Resul DEMİRKAPU

Görüşme Tarihi: 02.11.2015.

Ersin AKDENİZ:

1925 yılında doğu illerinde patlak veren Şeyh Sait isyanına aşiretiniz doğrudan ya da dolaylı olarak destek verdi mi?

Resul DEMİRKAPU:

Aşiretimizin 1925 yılında yaşanan Şeyh Sait isyanıyla ilgisinin olmadığını fakat bireysel olarak aşiret fertlerinin isyana katılanlara dolaylı olarak yardım ve yataklık yapmış olabilirler.

E.A:

Beritanlıların Dersim isyanıyla ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

R.D.:

Dersim yöresinde aşiretlerin çeşitli nedenlerden ötürü devlete karşı isyanlarında Beritan Aşireti'nin yaşananlara yönelik bilinçli bir desteği yoktur. Fakat coğrafi yakınlığından ötürü isyana katılan asilere karşı bireysel olarak yardım etmiş olabilirler. Beritanlıların firarilere yardım etmişlikleri de vardır. Bu tür vakalar da Beritanlılar içinde görülmüştür.

E.A:

Aşiretiniz, Toprak Reformu Kanunu'ndan faydalandı mı?

R.D:

Beritan Aşireti, Toprak Reformu Kanunu'ndan faydalanmamıştır. Kanunun çıkarıldığı ve uygulanmaya çalışıldığı dönemlerde Beritan Aşireti göçebeydi ve aşiretin o dönemde yerleşik hayata geçme gibi bir arzusu da yoktu. Bundan dolayı da kanuna yönelik talepleri olmamıştır.

E.A:

Beritanlıların Şanlıurfa'daki Ceylanpınar kışlağını kaybetme nedenlerini açıklar mısınız?

R. D:

Aşiretimiz, Ceylanpınar'ı çok uzun yıllardan beri kışlak olarak kullanmaktaydı. Devlet buraya üretme çiftliği kurmadan önce bizlere burayı sizlere

verelim teklifinde bulunmuş. Fakat bizimkiler bu teklifi kabul etmemişler. Kabul etmemelerinin nedenlerini şu şekilde sıralayabilirim:

- 1- Çevrenin yoğun baskısı
- 2- Devletin vergi alma korkusu
- 3- Sıcak iklimde yaşayacaklarına inanmamaları
- 4- Tarımda makineleşmeyi bilmedikleri için
- 5- Teknolojinin yetersizliği
- 6- Suyun eksikliği
- 7-Beritanlılar'ın yerleşik hayata geçme bilincinin olmaması.

Devlet, çiftliği yapmaya başlayınca, aşiretimizin buradaki kışlağıyla bağı 1956 yılında tamamen kesilmek zorunda kaldı.

E.A:

1950'li yıllarda Beritan Aşireti'nin fertleri Urfa taraflarından Suriye'ye hayvan kaçakçılığı yaptı. iddialarına karşı konu hakkında bizi bilgilendirir misiniz?

R.D:

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kurulmadan önce Suriye toprakları Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yer almaktaydı. Aşiretimiz dağınık bir şekilde geniş coğrafyalarda yaşıyordu. Beritanlıların Suriye'de yerleşik durumda yaşayan fertleri var. Bunun yanında aşiretimizin temel geçim kaynağı olan küçükbaş hayvanlarını Suriye'ye götürüp oradaki tüccarlara satıyorlardı. Kısacası söylemek gerekirse büyük bir ticaret kervanına sahipti. 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile Türkiye Suriye sınırı da netleşince, aşiretimizin ticari açıdan sıkıntıları başladı. Sınırın ötesinde akrabalarımız da kaldı. Aşiretimizin fertleri yeni durum karşısında yine de ticaretini sürdürmek istedi.1950'li yıllarda bu durum kaçakçılık olarak nitelendirilse de durum bundan ibarettir.

E.A:

Köy kent projesi çerçevesinde iskana tabii tutulan aşiretinizin fertlerinin yerleştirilen konutlara karşı tutumu hakkında neler söylersiniz?

R.D:

Köy kent projesi çerçevesinde yapılan konutlara yerleştirilen aşiretimizin fertleri başlarda konutlarda yaşamaktan hiç memnun değillerdi. Memnun olmamalarının nedenlerini şu şekilde sıralayabilirim:

- 1- Şehir merkezine yakınlığı
- 2- Tarla alanları içinde olması

3-Konutların küçük olması, kalabalık ailelere yetmemesi

4- Ahırların konutlara çok yakın olması ve sağlık sorunlarına neden olması

5- Altyapı eksikliği gibi.

Konutlar hem mera arazilerine yakın hem de tarla alanlarına sahip olsaydı fertlerimiz burada da hayvancılık faaliyetlerini çok daha rahat sürdürebilirdi. Çünkü göçebelerin yapabileceği en iyi meslek hayvancılıktır. Bundan dolayı aşiretimizin fertleri konutlarda umduğunu bulamamıştır.

Görüşme3

Görüşme Yapılan Kişi: Mehmet DEMİRKAPU

Görüşme Tarihi: 12.06.2014

Mehmet DEMİRKAPU

- Beritan Aşireti'nin Karakulak Kabilesi'nin Kantoz Oymağından.
- Mesleği: Çiftçilik ve hayvancılık.
- Diyarbakır.

Ersin AKDENİZ:

Beritan kelimesinin anlamı hakkında bilgi verir misiniz?

Mehmet DEMİRKAPU:

Beritan kelimesi 'Beri'den gelmektedir. Beritanlılar Mili Aşireti içindeyken aşiretler arasında yaşanan bir kavgadan ötürü olaydan sıyrılmak için biz Beri'yiz demişler. Beri kelimesi zamanla Berti kavramına dönüşüp günümüze kadar gelmiştir.

E. A:

Prof. Dr. Musa Yeşiltaş'ın yazdığı Göçerlerin Şehirleşmesi (Beritanlı Aşireti Örneği) kitabında Beritanlıların Hanefi mezhebinden olduğunu yazıyor. Sizin bu konuda ki görüşünüz nedir?

M. D:

Beritan Aşireti Hanefi mezhebinden değildir. Aşiretin büyük bir kısmı Şafii mezhebindedir. Sadece bir kısmı Hanefi'dir. Bunun da sebebi büyük bir ihtimalle aşiretin geniş bir coğrafyaya yayılmış olmalarından dolayı diğer inançlardan etkilenmesidir.

E.A:

Beritan Aşireti'ni oluşturan Karakulak, Kosan ve Molla Ömeran Kabileleri kan bağı açısından akrabalar mı, yoksa kendi aralarında yapılan sözleşme sonucunda mı bir araya geldiler?

M.D:

Aşireti oluşturan kabilelerden Karakulak, Molla ve Ömeranlar aynı babadan gelmektedir. Kosan Kabilesi Beritanlı değildir. Kosanlar Suriye taraflarından Şengal bölgesinde gelerek aşirete dahil oldular. Şöyle bir rivayette vardır. Kosanlar da bir aile Şengal taraflarında gelerek atalarımızdan olan Hüseyin Ağa'nın yanına geldiler. Hüseyin ağa bu aileyi koruma altına alarak onları himaye etti. Bu olaydan sonra Şengal taraflarında kalan diğer Kosanlar da göç ederek geldiler. Zamanla kız alıp vermeyle kendilerini Beritanlı olarak lanse ettiler. Büyüklerimiz bizlere bu şekilde anlatıyorlardı.

E.A:

Aşiretinizin, göçebelik yıllarında çocukların eğitim ve öğretim durumu hakkında bilgi verir misiniz?

M. D:

Yazın aşiretimiz yaylalardayken çocuklarımızın eğitim eksikliğini gidermek için Melle Çerkan lakaplı bir din hocası getirilirdi. Bu hoca çocuklarımıza Sünni İslam'a yönelik din dersi verirdi. Melle Çerkan sadece din dersi değil, aynı zamanda yeni yazıyı -Latin Alfabesi- da çocuklarımıza öğretiyordu. Aşiretimiz bu durumdan son derece memnundu. Çocuklarımız Türkçeyi ondan öğrendiler. Aşiretimizin büyükleri Melle'nin maddi - zekat ve para - manevi ihtiyaçlarını karşılardı. Tabii ki Melle Çerkan'ın dışında başka din hocaları da vardı. Şeyhler ve Mollalar. O dönemin koşulları içinde yapabileceğimiz buydu. Yaylaları bırakıp kışlaklarımıza gittiğimizde çocuklarımızı devlet okullarına gönderirdik.

E. A:

Aşiretinizin fertlerinin göçebelik yıllarında yaptığı uluslararası koyun ticareti hakkında bilgi verir misiniz?

M. D:

Aşiretimizin Karakulak Kabilesi'nden olan Abdullah Demirkapu-Kantoz Oymağı- ilk ihracat işine giren kişidir. Şerafettin yaylalarında yetişen koyunları alıp kırk iki günlük yolculuktan sonra Halep'e - Suriye'ye - götürerek burada satardı. Tabii ki çok zahmetli ama kazançlı bir süreçti bu. Bunun yanı sıra yetiştirdiğimiz koyunlar İskenderun limanından gemilere yüklenerek Arap ülkelerine gönderilirdi.

E. A:

Beritanlıların yerleşik yaşama geçme süreci ve nedenleri hakkında bilgi verir misiniz?

M. D:

Beritanlılar, göçebelik yıllarında göçebe yaşam tarzından memnundular. Tabii ki sorunlarda yok değildi ama genel itibariyle mutluyduk. Zengindik, köylülere borç para veriyorduk. Köylüler yazın yaylalarını kışın ise kışlaklarını bizlere verip para kazanmak istiyorlardı. İlk zamanlarda bu durum maddi açıdan sorun olmazken sonraları çeşitli sebeplerden - siyasi, sosyal- dolayı yerleşik hayata geçmeye başladık. İktidara gelen hükümetlerin olumsuz politikaları ve iktidara gelen Ecevit'in göçebelere yönelik açılımlarıyla aşiretimiz, kademeli olarak yerleşik hayata geçti. Halen de göçebe olan Beritanlılar da var. Her kabilede bir kaç aile var. Şimdi birçoğumuz yeni yaşam tarzımızdan da memnunuz. Çoğumuz da dönmek istemiyoruz.

E. A:

Beritanlılar'ın Ermeni olayları ve Hamidiye Alayları ile ilişkisi hakkında bilgi verir misiniz?

M. D:

Beritan Aşireti bölgede Ermenilerle yaşanan sorunlara karışmazdı. Kışlaklarda oldukları dönemlerde Ermenilerle iç içe yaşamadıkları için onlarla sorunları olmadı. Zaten aşiretimiz göçebe olduğu için Ermenilerle 1915 öncesi ve sonrası herhangi olumsuz bir temasımız olmadı. Beritanlıların bir kısmı Milanlılar'ın içinde yer aldı. Fakat Milan Aşireti vergiyi fazla koyunca aşiretimizle kavgalı oldular, böylece araları açıldı.

Görüşme4

Görüşme Yapılan Kişi: İbrahim SORGUCU

Görüşme Tarihi: 15. 02. 2018

Beritan aşiretinin Kosan Kabilesinde Elazığ
Mesleği Tüccar.

Ersin AKDENİZ:

Milli mücadele dönemin de çıkan aşiret isyanlarında Beritan aşiretinin bir rolü olmuş mudur?

İbrahim SORGUCU:

"Beritan aşireti bu dönemde çıkan isyanlara karışmadığı gibi yaşananlara karşı genellikle tarafsız olmuşlardır. Büyüklerimiz bu şekilde söylüyorlar. Bunun aksine duyduğumuz bir bilgi yoktur."

E. A.

Şeyh Sait ve Dersim isyanlarına Beritan fertleri katılmış mıdır?

İ. S.

" Bu iki isyanda hem Doğu Anadolu'yu hem de Güneydoğuyu siyasi, sosyal ve iktisadi alanlarında derinden etkiledi. Halen günümüzde de yansımaları devam etmektedir. İsyandar yüzünde birçok aile evlerini basklarını terk etmek zorunda kalmışlardı. Aşiretimizin bu iki isyana doğrudan katıldığına dahil bir bilgimiz yok. Çünkü Beritan aşireti toplu bir aşiret olmadığı için her oba dağınık yaşadığı için isyanlara katılmışlar mı ya da katılmamışlar mı bilemiyoruz. Fakat bireysel olarak destek vermiş olabilirler."

E.A.

Cumhuriyet döneminde yaşadığınız bölgelere yerleştirilen Muhacirlerle sorun yaşadınız mı?

İ.S.

"Özellikle aşiretimizin yaşadığı Kovancılar ilçesine bağlı köylere bu göçmenler yerleştirirdi. Bizim Muhacir olarak tabir ettiğimiz bu göçmenlerle aşiretimiz olarak bir sorun yaşamadık. Çünkü o dönemde büyük bir oranda göçebe olduğumuz için.. Fakat yerleşik ahali ile bu muhacirler arasında toprak ve mera sorunları sık sık yaşanmıştır."

E. A.

Toprak reformunda Beritan aşireti faydalandı mı?

İ.S.

" Beritan aşireti içinde yerleşik hayata en erken geçen Kosan kabilesidir. Bu durum sistematik olarak da 1980'lere denk gelmektedir. Bundan dolayı çıkan toprak kanununda bizler faydalanmadık ve bir talebimiz de olmadı."

E.A.

Neden Demokrat Parti ?

İ. S.

"Aşiretimizin fertlerinin genel olarak Demokrat Parti'yi desteklemelerinde ki temel etken muhafazakar bir yapıya sahip olmalarında kaynaklanmaktadır. Bu durumda DP'nin faydasına olmuştur."

E. A.

Beritanlılar neden tek bir parti etrafında birleşemediler?

İ. S.

" Beritan aşireti de 1961 - 1971 yılları arasında yapılan seçimlerde oylarını tek parti üzerinde birleştirmemiş AP, Milli Nizam Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gibi farklı partilerden yana oylarını kullanmışlardır. Beritanlıların farklı partilere oy vermesinde ki temel neden aşiretin geniş coğrafyalara yayılmış olmasından kaynaklanan ideolojilerdi, büyüklerimiz bu şekilde bizlere anlattılar."

E . A.

1970 ve 80 li yıllar içinde neden Beritanlılar için bir dönüm noktasıdır?

İ. S.

"1970 ile 80 arası birçok aşiret gibi Beritan aşireti içinde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Aşiretimiz bu dönemde yaşanan siyasi olaylardan ve iktisadi sorunların çıkardığı huzursuzluktan ötürü yavaş yavaş göçebeliği terk etme yönünde bir eğilim göstermişlerdir. Özellikle biz Kosan kabilesinin fertleri olarak

kullandığımız kışlaklara temelli yerleşmeye başladık. Kışlaklarımızın birçoğu da Elaziğ ilinin Kovancılar ilçesine bağlıdır. Bu dönemin siyasetin de Beritanlılar aktif bir güç olarak kendilerini gösterememişlerdir. Çünkü göçebeydik. Her ne kadar birçoğumuz oy kullanmasak da aşiret fertlerinin bulunduğu bölgenin siyasi atmosferine bağlı olarak siyasi düşüncelerini sergilemişlerdir."

E. A.

1980 darbesi hakkında neler söylemek istersiniz?

İ. S.

" 1980 darbesinin tüm çıplaklığıyla gördüm. Darbe de ister yerleşik olsun isterse göçebe olsun herkes maddi ve manevi zarar gördü. Özellikle Beritanlılar açısından şunu söyleyeyim, aşiret fertlerimiz yaylalara giderken ve gelirken yol aramalarında sorunlar yaşadılar. Bunun yanında asker kaçağı olanlarda vardı. Bazı fertlerimizde ideolojik düşüncelerinden dolayı yurtdışına kaçtılar. Gidenler ilk zamanlarda sıkıntı yaşamışlarsa da şimdi baktığımızda birçoğu da zenginleştiler. Temennim bir daha darbenin olmamasıdır."

E. A.

GAP'dan Beritan aşireti faydalandı mı?

İ. S.

"GAP Beritan aşiretini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediğini düşünmüyorum. Çünkü proje ağırlıklı olarak tarımı desteklediği içindir. Beritanlıların da genelinde yerleşik yaşama geç geçtikleri için GAP dahilinde toprakları yoktur. Bireysel olarak varsa da onu bilmiyorum."

E. A.

Geçici Köy Koruculuk sistemi içinde Beritan fertleri yer aldı mı? Bu sistem hakkında ne düşünüyorsunuz?

İ. S.

"Geçici Köy Koruculuğu sisteminde Beritan aşiretinin yer aldığını duymadım. Fakat aşiret büyük ve dağınık olduğu için belki de bireysel olarak katılım olabilir. Koruyuculuk sistemi her ne kadar güvenlik amaçlı olsa da bazı aşiretler ya da köyler rakiplerine üstünlük sağlamak için de kullanmışlardır."

E. A.

Elazığ İlinin Kovancılar ilçesin de Belediye Başkanı çıkarmanız Beritanlılar için önemini anlatır mısınız?

İ. S.

" Kabilemizde olan Rahmi Çakıcı'nın Belediye başkanlığını kazanması bizim için son derece önemli bir durumdu. Böylelikle Beritanlılar siyasi bir güç olarak siyasi partiler tarafında ilgi odağı haline gelmesine neden olmuştur. Bu durum da bizi fazlasıyla mutlu ediyordu."

EK-III- FOTOĞRAFLAR

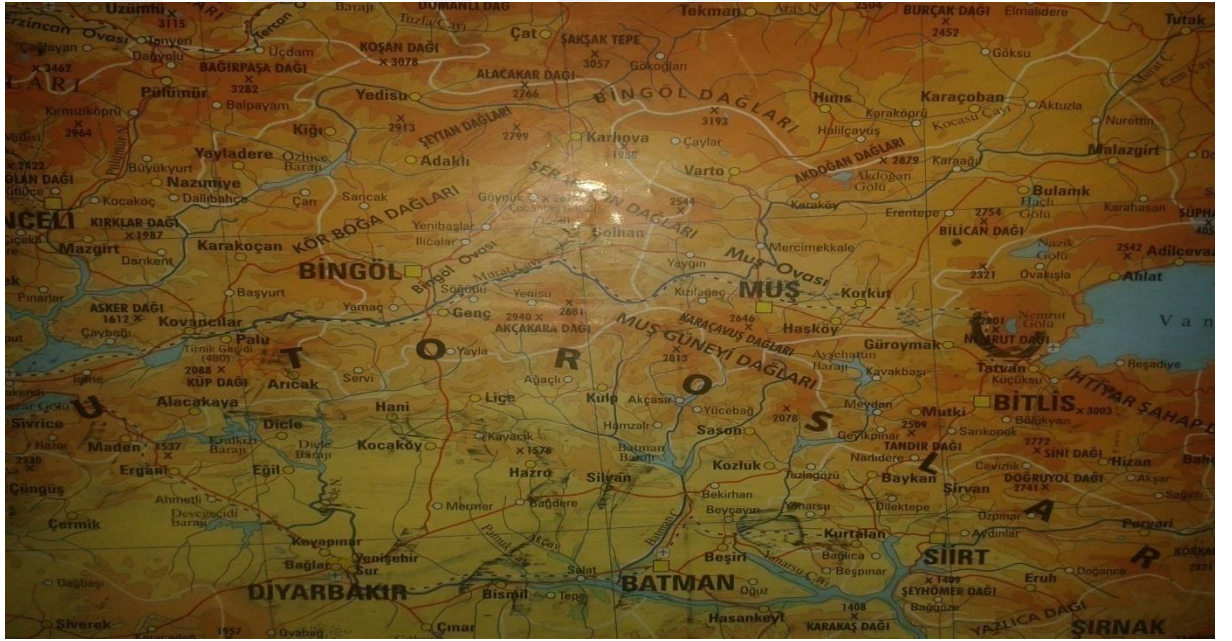
Fotoğraf 1: Beritanlılar'da bir Kon.

Fotoğraf 2: Beritanlılar'da Şeni (Oba).

Fotoğraf 3 : Beritanlılar'ın harita üzerindeki yaylaları.

Fotoğraf 4: Beritanlılar'ın harita üzerindeki yaylaları.

Fotoğraf 5: Beritanlılar'ın Şerafettin Yaylalarındaki sürüsü.

Fotoğraf 6: Beritanlılar'ın Şerafettin Yaylalarındaki sürüsü.

Fotoğraf 7: Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde Beritan Bakkaliyesi.

Fotoğraf 8: Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde Beritan Ticaret

Fotoğraf 9: Beritanlılar'ın yerleşik hayata geçtikten sonra Diyarbakır merkezde modern anlamda büyük baş hayvancılık için yaptıkları ağıl.

Fotoğraf10 : Diyarbakır Merkezde Beritan Şarküteri.

Fotoğraf 11: Diyarbakır Merkezde Beritan Eczanesi

Fotoğraf 12: Diyarbakır Merkezde Beritan Eczanesi

Fotoğraf 13: Elazığ'ın Kovancılar İlçesine Bağlı Yarımcı Beldesinde Beritan Gıda.

Fotoğraf 14: Diyarbakır Merkezde Beritanlılar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi.

Fotoğraf15: Diyarbakır'ın Çınar İlçesine Bağlı Molla Polat Köyü.

Fotoğraf 16: Diyarbakır'ın Bismil İlçesine Bağlı Tepe Konak Köyü.

Fotoğraf 17: Beritanlılar'ın Şerafettin Yaylasına Göçü.

Fotoğraf 18 : Yaylalarda Yün Toplama Dönemi

Fotoğraf 19: Şerafettin Yaylası

Fotoğraf 20: Şerafettin Yaylasında Beritan Obası.

Fotoğraf 21: Şerafettin Yaylasında Beritanlı Berivanlar (Koyun Sağan Kadınlar)

Fotoğraf 22 : Şerafettin Yaylasında Ekmek Yapan Beritanlı Bir Kadın.

Fotoğraf 23 : Şerafettin Yaylasında Beritanlılar'ın Düğünü.

Fotoğraf 24: Diyarbakır merkezde Beritanlılar'ın hayvansal ürünlerini sattığı şarküteri.